

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

GAZİANTEP MEMORATLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RÜKİYE DEMİR

GAZİANTEP
EYLÜL 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

GAZİANTEP MEMORATLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RÜKİYE DEMİR

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Behiye KÖKSEL

GAZİANTEP
EYLÜL 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Gaziantep Memoratları Üzerine Bir İnceleme

RÜKİYE DEMİR

Tez Savunma Tarihi:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Erol ERKAN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Hülya ARSLAN EROL
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç Dr. Behiye KÖKSEL
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Doç Dr. Behiye KÖKSEL

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman FİDAN

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ALPTEKİN

İmzası

ÖZET

GAZİANTEP MEMORATLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

DEMİR, Rükiye

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Behiye KÖKSEL

Eylül 2019, 189 sayfa

Günlük hayatın içerisinde olan, günümüzde veya yakın bir zamanda vuku bulan, anlatıldığı toplumun gelenek-göreneklerini, inanç yapısını ve yaşam tarzını bünyesinde barındıran memoratlar hakkında bugüne kadar Gaziantep'te akademik bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu nedenden dolayı çalışmada ki temel amaç Gaziantep memoratları ile ilgili akademik bir çalışma ortaya koymak yönünde olmuştur. Çalışmada, memoratın ferdi bir tür olduğunu ispatlamak adına diğer sözlü anlatı türleriyle olan farklılıkları ortaya konulmaya çalışılarak Gaziantep merkezden derlenen memoratların sınıflandırılması yapılmış ve her sınıflandırma başlığı altında ise derlenen memorat metinleri verilmiştir. Çalışmanın devamında ise Gaziantep memoratlarının anlatıcısı ve icra bağlamları, Gaziantep memoratlarının dinleyicisi ve mesajının algılanışı üzerine değerlendirilmeler yapılmıştır. Gaziantep memorat metinlerinin Bağlam/İcra (Performans) merkezli kuram ve yöntemler bakımından incelenmesiyle birlikte bu incelemelerde ilk olarak metinlerin işlevsel açıdan daha sonra ise bağlamsal açıdan memoratların anlatıcı, dinleyici ve mekân boyutu değerlendirmelerde bulunularak çalışma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Gaziantep, Memorat, Efsane

ABSTRACT**AN INVESTIGATION ON GAZİANTEP MEMORATES**

DEMİR, Rükiye

M. A. Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Associate Professor Behiye Köksel

September 2019, 189 pages

It is seen that there has not been an academic study in Gaziantep about the memorates that are in the daily life, which take place today or in the near future and that contain the traditions, belief structure and lifestyle of the society they are told. For this reason, the main purpose of this study was to put forward an academic study on Gaziantep memorates. In this study, in order to prove that the memorate is an individual species, the differences between the other verbal narrative types and the classification of the memorates compiled from the center of Gaziantep were made and the texts of the memorates compiled under each classification title. In the continuation of the study, narrator and execution contexts of Gaziantep memorates, listeners of Gaziantep memorates and the perception of the message were evaluated. With the analysis of Gaziantep memorate texts in terms of Context / Execution (Performance) centered theories and methods, firstly the functional, then contextual, narrative, listener and space dimensions of the texts were evaluated.

Key words: Gaziantep, Memorates, Legend

ÖNSÖZ

Kültürel zenginlikleri ve folkloruyla da eşsiz benzeriz olan Gaziantep, bitmeyen ve sürekli yenilenen sözlü anlatı hazinesine sahip olduğundan dolayı halkbilimcilerin gözdesi olmaktadır. Bu zenginlik içerisinde Gaziantep masalları, türküleri, ağıtları, efsaneleri üzerine çalışmalar yapılmış olmasına rağmen sözlü anlatı türleri arasında, son zamanlarda popülerliği artan “memoratlar” üzerine henüz derli toplu bilimsel bir çalışma yapılmadığı tespit edilmektedir. Bu tespitten yola çıkarak Gaziantep memoratlarını konu alan bir çalışmanın gerekliliği görülmektedir. İşte bu çalışma, halkın inanç birikimi içerisinde yer almasına rağmen, bilinç dışına itilmek istenen, hurafe gözüyle bakılan memoratların derlenilmesi ve toplanmasını amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu çalışma memoratların, üretildikleri toplumun inanç dünyası, yaşam tarzı, gelenek-görenekleri ve sosyo-kültürel ile psiko-kültürel yapısı hakkında oldukça değerli bilgiler taşıdığını da gözler önüne sermektedir. Böylesine yaşadığı sosyo-kültürel ve psiko kültürel çevre ile uyum içerisinde olan bu türün, Gaziantep halk kültürü hakkında birçok çalışmaya kaynaklık edeceğinin de kanaatindeyiz.

Çalışma, tarihi ve kültürel bellek mekânı olan Gaziantep’ten derlenilen memoratları bir çatı altında toplanılmayı ve bu konu üzerinde çalışma yapılarak halk bilimi dünyasına bir nebze de olsa katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çünkü Halk edebiyatı nesir anlatı geleneği içerisinde uzun zamandır kabul görmüş olan mit, masal, efsane, halk hikâyesi, fıkra türleri sık sık ele alınıp genişletilmeye çalışılmış fakat bu türlerin yanına yeni eklenen “memorat” türünde ise yeteri kadar çalışma

yapılmadığı görülmektedir. Oysaki çoğu insanda karşılık bulan veya yakınlarında karşılık bulan, toplum içerisinde hemen herkes tarafından ilgi gösterilen bu anlatıların modern dünyada kaybolmasına engel olunmalı ve kayıt altına alınmalıdır.

Lisans hayatım boyunca ve bu çalışmamın başından sonuna kadar engin bilgi, tecrübe ve anlayışı ile destek olarak yardımını esirgemeyen değerli, saygıdeğer ve eşi benzeri olmayan danışmanım Doç. Dr. Behiye Köksel'e ve her zaman desteklerini esirgemeyen Arş. Gör. Ayşe Karakoç'a sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen her zaman dualarıyla yanımda olan candan ötem annem Fatma Demir'e, canım babam Mehmet Demir'e ve her zaman her konuda yardımlarını esirgemeyen, yanımda olan canım ablalarım Bedia, Filiz, Yıldız, Yasemin, Songül ve Hülya' ya sonsuz minnetlerimi sunarım.

Rukiye DEMİR
GAZİANTEP
2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	1
KISALTMALAR	4
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
GİRİŞ	5
1.1. DERLEMEYLE İLGİLİ BAZI NOTLAR.....	5
1.2. ÇALIŞMANIN TANIMI VE ÖNEMİ.....	6
1.3. ÇALIŞMANIN AMACI.....	7
1.4. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	8
1.4.1. Gaziantep İli Hakkında Genel Bilgi.....	8
1.4.1.1. Fiziki çevre.....	8
1.4.1.2. Tarihi çevre.....	10
1.4.1.2.1. Antep adının kaynağı.....	10
1.4.1.2.2. Gaziantep'in tarihi.....	10
1.4.1.2.2.1. Türk – İslam hâkimiyeti öncesi.....	10
1.4.1.2.2.2. Türk İslâm hâkimiyeti.....	11
1.4.1.2.2.3. Antep savunması.....	12
1.4.1.2. Sosyal çevre.....	13
1.4.1.2.1. Nüfus yapısı.....	14
1.4.1.2.2. Ekonomik ve ticari hayat.....	15
1.4.1.2.3. Kültürel ve sosyal yapı.....	17
İKİNCİ BÖLÜM	19
KAYNAK ÖZETLERİ.....	19
2.1. MEMORAT ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR.....	19
2.1.1. Kitaplar.....	19
2.1.2. Tezler.....	20
2.1.2.1. Doktora tezleri.....	20
2.1.2.2. Yüksek lisans tezleri.....	20
2.1.3. Makale ve Bildiriler.....	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	25
MATERYAL VE YÖNTEM.....	25
3.1. GEREÇLER.....	25
3.2. YÖNTEMLER.....	25
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	27

BULGULAR VE TARTISMA.....	27
4.1. EFSANE VE MEMORAT KAVRAMI.....	27
4.1.1. Efsane.....	27
4.1.1.2. Efsane tasnifi.....	29
4.1.2. Memorat.....	31
4.1.2.1. Memorat nedir?.....	31
4.1.2.2. Memoratların özellikleri.....	34
4.1.2.3. Memoratların oluşum süreci ve çeşitleri.....	35
4.1.2.4. Memoratların sözlü kültür ortamında anlatıma dayalı diğer türlerle ilişkisi.....	37
4.1.2.4.1. Memorat – efsane ilişkisi.....	40
4.1.2.4.2. Memorat – mit ilişkisi.....	41
4.1.2.4.3. Memorat – destan ilişkisi.....	42
4.1.2.4.4. Memorat – masal ilişkisi.....	43
4.1.2.4.5. Memorat – halk hikâyeleri ilişkisi.....	44
4.1.2.5. Uluslararası memorat türleri ve sınıflandırmaları.....	44
4.1.2.5.1. Kişisel memorat.....	45
4.1.2.5.2. Numen memorat.....	46
4.1.2.5.3. Uydurma (fiction) memorat.....	46
4.1.2.5.4. Seküler memorat.....	47
4.1.2.5.5. Örtülü memorat.....	47
4.1.2.6. Türkiye’ de yapılan memorat sınıflandırma çalışmaları.....	48
4.1.2.7. Gaziantep bölgesinden derlenen memoratların tematik tasnif denemesi.....	49
4.1.2.7.1. Cinlerle ilgili memoratlar.....	50
4.1.2.7.2. Alkarısı ile ilgili memoratlar.....	65
4.1.2.7.3. Ağırılık basması-karabasan yolazdıran, hayed karısı ve hazne karısı adlı varlıklarla ilgili memoratlar.....	74
4.1.2.7.5. Hızır ile ilgili memorat örnekleri.....	80
4.1.2.7.5. Yatırlar, evliyalara ve şehitlerle ilgili memorat örnekleri.....	86
4.1.2.7.6. Rüya görme yoluyla ilgili memoratlar.....	95
4.1.2.7.7. Nazar değmesi inancıyla ilgili memorat örnekleri.....	103
4.1.2.7.8. Ölülerle kurulan iletişim biçimleriyle ilgili memorat örnekleri.....	110
4.1.2.7.9. Büyü ve çeşitli geleneksel pratiklerle ilgili memorat örnekleri.....	117
4.1.2.7.10. Fal ve falcılıkla ilgili memorat örnekleri.....	123
4.1.2.7.11. Tam tanımlanmayan olağanüstü bir güçle ilgili memorat örnekleri.....	131

4.1.2.7.12. Modern kent yaşamı memoratları: ruh çağırma, astral yolculuk ve UFO'larla ilgili memorat örnekleri.....	134
4.1.2.7.13. İbretlik Memoratlar (Toplumsal Değerleri Öğreten Memoratlar)	139
4.1.2.8. Gaziantep memoratlarının anlatıcısı ve icra bağlamları.....	141
4.1.2.9. Gaziantep'te memoratların dinleyicisi ve mesajının algılanışı....	143
4.1.2.10. Gaziantep memoratlarının bağlam/icra (performans) merkezli kuram ve yöntemler bakımından incelenmesi.....	147
4.1.2.10.1. İşlevsel halk bilimi yöntemi ve işlevsel açıdan Gaziantep'ten derlenen memoratlar.....	147
4.1.2.10.1.1. Eğlendirme, güldürme ve hoşça vakit geçirme işlevi....	148
4.1.2.10.1.2. Toplumsal kurallara ve törenlere destek verme işlevi....	150
4.1.2.10.1.3. Eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılması işlevi	151
4.1.2.10.1.4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi.....	152
4.1.2.10.1.5. İnsanları samimileştirme ve buz kırıcı olma işlevi.....	154
4.1.2.10.2. Performans teori yöntemi ve bağlamsal açıdan Gaziantep'ten derlenen memoratlar.....	154
4.1.2.10.2.1. Gaziantep memorat anlatıcıları ve memorat anlatma ortamları (anlatıcı boyutu).....	156
4.1.2.10.2.2. Gaziantep memorat dinleyicileri ve memorat dinleme ortamları (dinleyici boyutu).....	159
4.1.2.10.2.3. Gaziantep memoratlarının icra yeri ve zamanı (mekân boyutu).....	160
SONUÇ.....	162
KAYNAKLAR	166
EKLER.....	171
EK A KAYNAK KİŞİ BİLGİLERİ.....	171
EK B FOTOĞRAFLAR.....	175
ÖZGEÇMİŞ.....	181
VITAE.....	181

KISALTMALAR

Bkz. : bakınız

c. : cilt

çev. : çevre

Çev. : Çeviren

km : kilometre kare

K.K: kaynak kişi

m : metre

no : numara

TİA : Türkiye İslâm Ansiklopedisi

TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

vb : ve benzeri

yay. : yayınları

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. DERLEMEYLE İLGİLİ BAZI NOTLAR

Çalışma üzerine yapılan alan araştırmaları Gaziantep’te gerçekleştirildi. Ne var ki Gaziantep ilçe ve köyleriyle beraber büyük bir metropol kent olduğundan dolayı imkânlar dahilinde sadece Gaziantep merkezde ikamet eden kaynak kişilerle görüşüldü. Derlemeler her zaman kişilerden randevu olarak gerçekleştirilmedi bazen de sohbet arasında da spontane olarak da gerçekleştirildi. Çalışılan konu insanlar tarafından hassas olarak adlandırıldığı için belli bir samimiyetin yani sohbet ortamının oluşturulması sağlandı. Kaynak kişilerin derleyene güven duyması için önce derleyenin ya da bir yakınının başından geçen olağanüstü olayı anlatarak karşdakine güven duyması amaçlandı. Hal böyleyken “Benim de başıma şu gelmişti” diyerek anlatmaya başladığı tespit edildi. Anlatılar sohbet ortamında gerçekleştiği için her zaman ses kaydı alınamamış ve deftere notlar olarak derlemeler gerçekleştirildi. Kaynak kişinin de izni alınarak bilgiler istenildi ve gerekli notlar edildi. Teknolojinin nimetlerinden de faydalanılarak günümüz haberleşme programı olan whatsapp ’tan da yararlanıldı. Kaynak kişilerin yüz yüze anlatmaya çekindiği olayları whatsapp’tan ses kaydı yaparak göndermesi sağlandı. Görüşülen kişilerden bazılarının, yine izinlerini alarak fotoğraflar çekildi. Kişilerden alınan sözlü bilgiler içerisinde iki kez tekrar edilen veya yanlış kurulan cümleler düzeltilerek yazıya aktarılması amaçlandı. Fakat kaynak kişinin kullandığı yerel kelime, deyim, atasözleri, alkış ve kargışları olduğu gibi verilmesine dikkat edildi. Aynı zamanda yerel kelimelerin anlamları dipnotta verilmesine özen gösterildi. Bu hususlara dikkat edilerek aynı zamanda türden bahsedildiğinden dolayı derleme metinlerinden önce “memorat” kavramı üzerine bilgiler verilmesi amaçlandı. Bilgilerin çeşitliliği nedeniyle pek çok kaynak incelendi. Bu kaynaklar taranırken Milli Kütüphaneler, Gaziantep Üniversitesi Kütüphanesi, Doç. Dr. Behiye Köksel’ in arşivinden ve e-kitap arşivlerinden faydalanıldı.

Söz konusu olan çalışmada 100 kaynak kişi ile görülmüş ve 150 adet memorat metni elde edildi. Her yaş grubundan, her meslek alanından bulunan kaynak kişilerden derlenen memorat metinleri konularına göre sınıflandırılarak verildi.

Kadın kaynak kişilerden birden fazla memorat metni derlenirken erkek kaynak kişilerden sadece birer tane derlenebildiği gözlemlendi.

Yapılan çalışma, konusu itibarıyla herkesin konuşmak istemediği, efsunlu anlatılar olduğundan dolayı kaynak kişilerin anlatmakta zorlandıklarını tespit edildi. Bu sorun tespitinden sonra, kaynak kişilerin daha rahat davranabilmeleri amacıyla, görüşmeye ortak tanıdıklarıyla beraber gidilerek sorunun çözülmesi amaçlandı.

1.2. ÇALIŞMANIN TANIMI VE ÖNEMİ

Gaziantep'te nesir anlatı geleneği içerisinde uzun zamandır kabul görmüş olan masal, efsane, halk hikâyesi türleri ve halk inancı bağlamında halk hekimliği, geçiş dönemleri üzerine derlemeler ve akademik çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Yapılan bu derlemeler ve çalışmalar üzerine de çeşitli inceleme metotları uygulanıldığı görülmektedir.

Bu güne kadar yapılan Gaziantep Halk edebiyatı çalışmalarının arasında bir eksikliğin olduğu danışmanımız tarafınca belirlenmiştir. Bu akademik çalışmanın eksikliği ise yeni bir tür olan “memorat” tır. Gaziantep şehir merkezi memoratları üzerine bugüne kadar yapılmış bir çalışma olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak da memoratlar uzun zamandır; şekil, işlev, yapı ve içerik bakımından efsane ile benzer özellikler göstermesinden dolayı efsane başlığı altında yer alması ve ferdi olarak çalışılmaması gösterilmektedir. Fakat Çobanoğlu bu iki türün ayrımını çalışmasında şu sözlerle ifade etmiştir: “Sosyal hayatta yaşandığına inanılan tabiatüstü varlıklarla görme, konuşma, dokunma, hissetme, rüya ve bunlardan başka bir yolla iletişim kurma” olarak iki türün ayrımının olayın tanığının olmasına bağlamıştır. Böylesine tartışmalara gebe bir türün, Gaziantep bölgesinde çalışılmasının ilk adımını atmak biz halk edebiyatçıları heyecanlandırmıştır.

Gaziantep merkezde yapılan bu çalışmanın birinci bölümünde çalışmanın tanımı, önemi ve amacı vurgulanmıştır. Akabinde Gaziantep ilinin tarihi, coğrafi özellikleri ve kültürü hakkında bazı kaynaklardan alınan bilgiler verildi.

Çalışmanın ikinci bölümü ise Kaynak özetleridir. Gaziantep'te memorat türü hakkında daha önce yapılmış bir çalışma olmamasından dolayı, bu bölümde Türkiye'de Memorat türü üzerine yazılmış olan kitaplar, tezler, makaleler ve bildiriler hakkında kısa bilgiler verildi. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Gaziantep merkezde yapılan saha çalışmasında kullanılan yöntem ve materyallerden bahsedildi.

Dördüncü bölümde ise bulgular ve tartışma bölümü başlığı altında; uzun yıllar boyunca beraber değerlendirilen iki türü birlikte açıklayarak farkının daha net ortaya konulmasını amaçlandı. Bu yüzen ilk önce efsane kavramı, efsane tasnifleri verilmiş daha sonra memorat kavramı açıklanmıştır. Memorat kavramı açıklandıktan sonar; efsane ve memorat özellikleri birlikte verilerek efsane ve memoratı birbirinden ayıran yönler gözler önüne serilmeye çalışıldı. Daha sonrasında memoratların oluşumu ve başka ülkelerin folklor araştırmalarında “memorat” kavramına değinilmiştir. Bunun yanında memorat çeşitlerine de yer verildi. Memorat çeşitleri verilirken Gaziantep’ten derlenen memoratlardan örneklerle de memorat çeşitleri açıklandı. Bu bölümde memoratların sözlü kültür ortamında anlatıma dayalı diğer türlerle ilişkisine de yer verilerek memorat türünün diğer türlerle farklarının ortaya konulması amaçlandı. Son olarak memorat sınıflandırma çalışmalarına, ardından da Gaziantep merkez bölgesinden derlenen memoratların tarafımızca tematik tasnif denemesi yapıldı. Derlenen memorat metinlerinden yola çıkarak Çobanoğlu’nun yapmış olduğu tasnif başlıkları içerisine yerleştirilemeyen metinler olduğu fark edilmiş ve bu sebepten dolayı ayrı bir başlık açarak çalışmada sınıflandırma konusu sonlandırıldı. Sınıflandırma başlıklarının altında Gaziantep memorat metinleri verildi. Çalışmanın son kısmında ise genel değerlendirme yapılarak sonuca ulaşılmıştır. Daha sonra kaynaklar, ekler ve özgeçmiş kısmına yer verilmiştir. Ekler kısmında derlenen bilgi kaynakları ve fotoğraflar bulunmaktadır.

Çalışmanın bütününde saha çalışmalarında ve kaynak kişilerden elde edilen bilgilerde; anlam bütünlüğüne zarar vermeden, sağlıklı bir metin elde edebilmek adına, anlatıcının cümleleri düzeltildi. Örneğin anlatıcının derleme esnasında günlük hayatından söz ettiği kısımlar, tekrar ettiği cümleler çıkarılarak yalın bir metin elde edildi.

1.3. ÇALIŞMANIN AMACI

Gaziantep, tarihi süresince çeşitli medeniyetlere, devletlere ve kültürlerle kapılarını açmıştır ve açmaya da devam etmektedir. Böylesine zengin bir kültür birikime sahip şehrin, halen keşfedilemeye muhtaç değerlere sahip bir hazine olduğunu bilmekteyiz. Bu hazine içerisinde öyle değerli mücevherler vardır ki onlar da sözlü anlatım geleneğinin parçalarıdır. Gaziantep’teki sözlü anlatım geleneği içerisinde ki halk anlatıları, destanlar, masallar, efsaneler, halk hikâyeleri gibi

memoratlarda da kuşaklar boyunca aktarılmakta ve aktarıldıkça bağlı bulunduğu toplumun inanç ve değerlerini yansıtmaya devam etmektedir.

Bakıldığında Gaziantep masalları, efsaneleri, türküleri, halk hekimliği gibi alanlarda çalışılmıştır. Ve çalışılan eserlerin, diğer çalışmalara kaynaklık ettiği ve ön ayak olduğu da görülmektedir. Fakat “Gaziantep Memoratları” üzerine çalışma yapılmamıştır. İşte bu nedenden dolayı çalışmanın amacı dil ve edebiyat mirasının kaybolmamasını sağlamak ve bu zenginliklerin gelecek çalışmalara kaynak edebilmesi için kayıt altına alınmasına bir katkı sağlamaktır.

Sonuç olarak çalışma, Gaziantep merkezden derlenen memoratları ve bu memoratların sınıflandırılmalarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma aynı zamanda; efsaneler, masallar, türküler, halk hikâyelerin de olduğu gibi Gaziantep memoratlarıyla da ilgili akademik bir çalışma olmasını ve yapılan çalışmayı akademik camiaya kazandırmayı amaçlamaktadır.

1.4. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.4.1. Gaziantep İli Hakkında Genel Bilgi

1.4.1.1. Fiziki çevre

Anadolu’nun ilk yerleşim merkezlerinden biri olan Mezopotamya ile Akdeniz Bölgesi’nin kesişme noktasında bulunan Gaziantep, tarihin her döneminde önemini korumuştur. Suriye, Kilis, Şanlıurfa, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Adıyaman’a komşu olan Gaziantep, tarih boyunca değişik uygarlıkların, kültürlerin ve inançların harmanlandığı bir çekim merkezi olmuştur (Gaziantep, 2016).

Gaziantep vilayeti, Güneydoğu bölgemize giren vilayetlerimiz arasındadır. Güneyde Suriye sınırı ile sınırlıdır. Sınır çizgisi istasyon binalarını yurdumuzda bırakmak şartıyla demiryolu boyunca uzanır. Yani demiryolunun bir tarafı Türkiye, diğer taraf Suriye topraklarıdır (Türk Verdünü, Gaziantep, 1959).

Gaziantep Arap Yarımadası’ndan başlayıp kuzeyde Toros Dağları’na doğru uzanan Arap çöllerinin sona erdiği yerde, Toros Dağları’nın eteklerinde verimli topraklar yer almaktadır. Arap çöllerini adeta hilal gibi saran bu topraklar binlerce yıldan beri Verimli Ay ya da Verimli Hilal adıyla anılmıştır. Ortadoğu ülkelerinin merkezinde yer alan Verimli Hilal topraklarında Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları üzerinden önemli karayolları birbirlerini kesmektedir. Tarih boyunca Verimli Hilal olarak tanımlanan bu bölgede büyük ticaret, sanayi ve kültür şehirleri doğmuş,

büyümüş, yıkılmış ve yerlerine yenileri kurulmuştur. Verimli Hilal bölgesinin bir parçası sayılan Gaziantep, bu bölgenin de ortasında stratejik bir mevkide yer almaktadır (Gaziantep İl Yıllığı, 2002, s. 43).

Ovaları: Barak, Oğuzeli, Araban, Yavuzeli, Tılbaşar

Vadileri ve Yaylaları: Nizip, Sacır, Orul – Mızar

Akarsuları: Fırat, Nizip, Afrin, Karasu, Merzimen

Gölleri: Kara (Emen), Gâvur, Sacır, Alleben, Küveyk (Balık)

Baraj Gölleri: Hancağız, TahtaKöprü

Dağları: Sofdağ, Dülük Baba, Gazibaba, Sarıkaya, Güreniz, Sam

Şehirdeki Tepeler: Aydınbaba, Kayacık, Tembeltepe, Kürttepe, Mardintepe,

Çıksorut, Hacibaba, Sarımsaktepe, Düztepe, Ünalı (Bozgeyik, 1996, s. 21-22).

Akdeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin birleşme noktasında yer alan ilimiz $36^{\circ} 28'$ ve $38^{\circ} 01'$ doğu boylamları ile $36^{\circ} 38'$ ve $37^{\circ} 32'$ kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır. İlimizin doğusunda Şanlıurfa, batısında Osmaniye ve Hatay, kuzeyinde Kahramanmaraş, güneyinde Suriye, kuzeydoğusunda Adıyaman ve güneybatısında Kilis illeri bulunmaktadır. İlimiz 6222 km² lik alanıyla Türkiye topraklarının yaklaşık olarak % 1'lik bölümünü kapsamaktadır. İlimizde genellikle dalgalı ve engebeli araziler yaygındır. Güneyde Hatay ve Osmaniye sınırını oluşturan Amanos (Nur) Dağları yer almaktadır. Burada tepeler 1527 m.ye kadar yükselmektedir. İlin diğer dağlık kısmı ise bir yandan Nur Dağları'na paralel, İslahiye İlçesi ile Kilis İli arasında, güneyde Suriye'den başlayıp kuzeyde Kahramanmaraş sınırına ulaşmakta, diğer yandan ise ilin kuzey sınırını Kahramanmaraş ve Adıyaman sınırı boyunca, doğu da Fırat Nehri'ne kadar uzanmaktadır. Buradaki tepelerin yükseklikleri güneyden kuzeye doğru; Dormik Dağı 1250 m., İlkiz Dağı 1200 m., Kas Dağı 1250 m., Sarıkaya Dağı 1250 m. ve Gülecik Dağı 1400 metredir. Araban ile Yavuzeli İlçeleri arasında bulunan Karadağ'ın yüksekliği ise 950 metredir. Nur Dağları ile arasında kalan bölgede taban araziler yayılmıştır. Doğu kısmında bu dağlardan doğup Fırat Nehri'ne boşalan Karasu ve Merzimen Çayı boyunca vadi tabanı ve etek araziler göze çarpmaktadır. Gaziantep İlının geriye kalan güney ve güneydoğusundaki dalgalı ondüleli arazilerin yanında Barak Ovası olarak anılan doğuda Fırat Nehri, güneyde Suriye sınırı boyunca düz ve hafif meyilli taban araziler yayılmış durumdadır (URL-1)

1.4.1.2. Tarihi çevre

1.4.1.2.1. Antep adının kaynağı

Eskiden Ayıntap ve Aynitab adıyla yazılır, geniş halk kitlesi tarafından ise Antep ve Entap olarak söylenirdi. Gaziantep'in yetiştirdiği ünlü ilim adamı tarihçi Bedrüddin Ayni'nin ifadesiyle Gaziantep'in eski adı ve asıl adı “Kala-ı Füsüs”tur. “Kala-ı Füsüs” yüzük kalesi demektir. Bir başka rivayete göre buranın halkına zulüm eden Ayni adında kötü bir hâkimi varmış. Birçok uygunsuz işler yaptıktan sonra ettiklerine pişman olmuş, tövbe etmiş ve yörede yaşayan halk tarafından “Ayni tövbe etti” denmiştir. Daha sonra Ayni tövbe, Ayıntap olarak kalmıştır. Bir diğer rivayete göre ise Ayıntap adını suyunun güzelliğinden ve bolluğundan almıştır. Ayn: pınar, kaynak ve suyun gözü anlamındadır. Tap ise: parlak ve güzel anlamındadır. Bundan dolayı Ayıntap güzel pınar ve güzel kaynak manasına gelmektedir. Şehre suyunun bolluğundan dolayı bu ismin verildiği söylenmektedir (Gaziantepturizm).Kaynak kişimiz Abbas Benlier'den Gaziantep'in ilk adı ile ilgili derlediğimiz bilgiler şöyledir:

Gaziantep'te güneş başka yerlere göre daha parlaktır. Bu parlaklığın nedeni de Antep'in konaklarının ve evlerinin çoğunun beyaz taşlarla yapılmasıdır. Güneş ışığının bu beyaz taşlarla akis yaptığından dolayı bu şehre “Ayni tap” denilmiştir. Ayni burada “tıpkı” anlamına gelirken; Tap ise “sıcaklık” anlamına gelmektedir. Buna göre Ayıntab, Farsça “Ziya ve sıcaklık verici, güneş gibi parlayan şehir” demektir (K1, 2018)

Gaziantep dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Bereketli topraklar üzerinde oluşu, ticaret yollarının üzerinde oluşu, ikliminin güzelliği bu şehri her zaman gözde bir yerleşim merkezi yapmıştır. Gaziantep kentinin gazilik unvanından önce adının kökenini araştırdığımızda Ayıntap diye anıldığını ve tarihi çok eski zamanlarına dayanan bu kentin evvelki zamanlarda yaşayan milletlerden adını aldığı ve daha sonra bu isimlerin Antep adına dönüştürüldüğü görülmüştür.

1.4.1.2.2. Gaziantep'in tarihi

1.4.1.2.2.1. Türk – İslam hâkimiyeti öncesi

Gaziantep dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden biridir. İkliminin güzelliği, toprağının münbit oluşu (verimliliği), Ortadoğu ve Orta Asya ticaret

yollarının üzerinde oluşu, bu şehri tarihin her devrinde cazip kılmıştır. Evvelâ, Gaziantep’in kronolojisine bakalım. Şehirdeki Arkeoloji Müzesinde yer alan panoda bu kronoloji şu şekilde sıralanmakta:

M.Ö. 7000 – 6500 Paleolitik
 6500 – 5000 Neolitik
 5000 – 3000 Kalkolitik
 3000 – 2000 Eski Tunç
 1750 – 1400 Orta Hitit
 1550 – 1450 Hurri – Mitanni
 1400 – 1200 Hitit İmparatorluk
 1200 – 700 Geç Hitit
 700 – 612 Geç Asur
 612 – 333 Akamenid – Med – Pers
 333 – 64 Selevkoslar
 64 – 395 Roma
 M.S. 395 – 638 Bizans
 638 – 661 Dört Halife
 661 – 750 Emevi
 750 – 1077 Abbasi
 1084 – 1516 Anadolu Selçuklu Beylikleri
 1516 – 1923 Osmanlı Devleti
 1923 Cumhuriyet Devri (Bozgeyik, 1996, s. 32-33)

Bu tablodan da anlaşılacağı üzere Gaziantep temeli çok eskilere dayanan bir yerleşim merkezidir. Şehirde birçok milletin ve devletin ayak izleri bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmalarda ve okuduğumuz kaynaklarda Gaziantep’in eski yerleşim yerleri arasında olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebini de şehrin isminden tahmin etmek pek zor olmasa gerek “Ayın” pınar, kaynak; “Tab” ise iyi, güzel anlamına gelmektedir. Suyun, güzel kaynağının bulunduğu yerde insanımızın bulunması da kaçınılmazdır.

1.4.1.2.2.2. Türk İslâm hâkimiyeti

İslâm hâkimiyetinde olan Antep,
 638 – 661 Dört Halife
 661 – 750 Emevi
 750 – 1077 Abbasi
 1084 – 1516 Anadolu Selçuklu Beylikleri
 1516 – 1923 Osmanlı Devleti
 1923 - Cumhuriyet Devri

Bölge Araplar tarafından ilk defa Hz. Ömer’in kumandanlarından İyaz b.Ganm tarafından İslam topraklarına dahil edildi. Osmanlı idaresi sırasında Antep’te

önemli bir olay meydana gelmedi. Yalnız diğer Anadolu şehirleri gibi burası da XVII. Yüzyıldan itibaren zaman zaman Celali saldırılarına uğradı; yöredeki bazı nüfuzlu şahsiyetler ve mütegalibenin etkisi altına girdi. Şehir, 1839 Haziranında kısa bir süre için Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa kuvvetleri tarafından işgal edildi. I. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk olarak 17 Aralık 1918'de İngilizler şehre girdi. Yaklaşık bir yıl süren işgalin ardından Fransızlar ile yaptıkları anlaşma gereği burayı terk ettiler (5 Kasım 1919). Gerek Fransızların gerekse onlarla birlikte hareket eden Ermenilerin baskı ve zulümleri halkın direnişini sağladı. Antep – Kilis hattında Şahin Bey liderliğinde büyük bir müdafaa başladı. Onun şehid edilmesinden sonra bu defa Antep çatışmalara sahne oldu (TİA, 1996, s. 466 - 467)

1.4.1.2.2.3. Antep savunması

Gaziantep, Osmanlı tarihine bakıldığında Osmanlıdaki kozmopolit şehirlerden biridir. Müslüman ve gayrimüslim ahalinin bir arada barış içerisinde yaşanılan şehir, Milli Mücadele Döneminde birliğin bozulmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Ceyhan; 1914 yılında, Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Gaziantep 83 bin nüfusu bir liva (sancak) merkezi olduğuna, kentin nüfusunun %57'sinin Türk, %43'nün Ermeni olduğunu ve savaş sırasında Gaziantep'ten 35000 kadar Ermeni'nin Suriye'ye sürüldüğüne; köylerin tamamen Türk olduğuna, Birinci Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi Osmanlı İmparatorluğunun ölüm fermanı olduğuna, bu anlaşma üzerine İtilaf devletlerinin paylaştıkları topraklara sahip olmak amacıyla hızla harekete geçtiklerine, İngilizler'in Antep'i işgalinin yaklaşık bir yıl sürdüğüne, Fransızların bu duruma tepki gösterdiklerine, 1919 Eylül'de yapılan antlaşmayla İngilizlerin Musul üzerindeki “ Nezaret Hakkı'ndan vazgeçtiklerine; önce Suriye'yi sonra Antep, Urfa ve Maraş'ı boşalttıklarına, 20.10.1919'da başlayan İngiliz tahliyesinin 05.11.1919'da son bulduğuna, İngiliz – Fransız antlaşması sonucunda Antep'in Fransızlara bırakıldığına, bu defa da Fransızların 29 Ekim 1919'da Kilis'i, 5 Kasım 1919'da Antep'i işgal ettiklerine tarihi kaynakları göstererek yer vermiştir.” (Ceyhan, 1999, s. 107 - 108)

İngilizlerin bölgedeki birçok yerle birlikte Antep'i de Fransızlara terk ederek bölgeden çekilmiştir. Daha sonra yaşananları Bozgeyik şöyle anlatmıştır;

“Fransız birlikleri, şehirdeki Ermenilerin alkışları arasında şehre girdi. O tarihe kadar Ermeniler şehirde beyler gibi yaşamışlardı. Devletin politikası gereği,

erkekleri askere gitmemiş, hep sanatla ve ticaretle uğraşarak zengin olmuşlardı. Müslüman nüfus ise savaşlarla durmadan azalmıştı. Hususan 19. Yüzyılın sonları ile yirminci yüzyılın başlarında, Çanakkale, Balkan ve Birinci Dünya savaşlarında binlerce Antep’li şehit düşmüştü. Antep’liler, işgalci Fransızlara karşı, tarihte emsali görülmeyen bir mücadeleye girişti. Bir tarafta bir devletten sürekli yardım alan Fransız ordusu(Ki o orduya Ermeniler de para, silah ve insan gücüyle destek olmakta, İngilizler ve diğer Batılı ülkeler ve Amerika da para ve silah yardımıyla bulunmaktaydı), öbür yanda parası pulu olmayan, dededen kalma silahlardan başka silahı bulunmayan ve hiçbir yerden yardım almayan bir şehir halkı... Bu çok dengesiz savaş yaklaşık 11 ay devam etmiş ve Antep halkı verdiği şerefli bir mücadeleyle tarihe geçmiştir. TBMM, Milli Mücadelenin başlangıcında koca orduları durduran Antep’e en ufak yardımda bulunamamanın sıkıntısını yaşıyordu. Antep’e ne verebilirdi? Silah, cephane, erzak ve askerden başka? TBMM, 6 Şubat 1921 tarihli toplantısında 93 numaralı kanunla Antep’e “GAZİ” lik unvanı verdi. Böylece Antep tarihte ilk defa bu unvanı alan şehir oldu” (Bozgeyik, 1996, s. 45 - 46).

1.4.1.2. Sosyal çevre

Gaziantep asırlar boyunca bir ilim ve irfan şehri olma vasfını koruyarak sosyal alanda gelişen bir şehir olmuştur. Antep’li Bedreddün Ayni’ye göre, Antep’e medreselerin bolluğundan ve ilim adamlarının çokluğundan dolayı, “Küçük Buhara” denilmiştir. İlim ve İrfanın var olduğu bu şehirde sosyal çevrenin gelişmiş olması kaçınılmaz olmuştur. Gaziantep’te ilk yerleşim yeri bugünkü kent merkezinden yaklaşık 10 km. uzaklıkta bulunan ve Dülük olarak bilinen Dülük Antik Kenti’dir. Gaziantep’in yaklaşık olarak 5600 yıl önce kurulduğu düşünülmektedir. Bu uzun süreç içinde Romalıların, Bizanslıların, Selçukluların, Memluklerin ve Osmanlıların yönetiminde bulunan Gaziantep bütün bu kültürün izlerini taşımaktadır. Gaziantep gerek şehir merkezinde gerekse çevre ilçelerinde yoğun tarihi ve kültürel mirasa sahip şanslı şehirlerdendir. Kent merkezinde kale çevresi kentsel sit alanı olmak üzere iki ana kentsel sit alanı bulunmaktadır. Bu alanlarda çoğu özgün halini koruyan toplam 624 adet tescilli mimarlık örneği yapı yer alır. İpek Yolu ticaret aksı üzerinde konumlanan Gaziantep’te ticaret dokusu da Gaziantep kültürel mirasına önemli eserler katmıştır. Gaziantep şehir merkezinde halen ayakta olan 23 adet han bulunmaktadır. Gaziantep’te kale çevresi ve Kilis yolu olmak üzere iki aks üzerinde yoğunlaşan ticaret aksı kendini büyük ticaret ve konaklama hanlarıyla ortaya koymuştur. Büyük çoğunluğu kale çevresinde bulunan hanlarla bu çevredeki doku da korunmuş ve günümüze kadar taşınmıştır. Gaziantep sosyoekonomik açıdan tarımın,

imalat sanayinin ve ticaretin ağırlığını yansıtan bir dokuyu ortaya koymaktadır. Kent bugün itibariyle GAP Bölgesindeki toplam imalat ve sanayi katma değerinin %40'ını üretmektedir. Türkiye toplam ihracatının yıllar itibariyle ortalama %7 ile %10'unu gerçekleştiren Gaziantep bölgenin tek ihracat kapısıdır (GAP, 2005, s. 141 - 142)

Antep Ortaçağlardan beri parlak bir ilim ve kültür merkezi olmuştur. “Küçük Buhara” adıyla anılan şehirde başta Bedreddin el-Ayni olmak üzere birçok ilim adamı yetişmiştir. İbn Bali adlı XV. Yüzyıl Türk şairi yanında XIX. Yüzyılda Mütercim Asım ve Münib efendilerle Maarif Nazın Münif Mehmed Paşa da buralıdır. Öte yandan yine XIX. Yüzyılda Antep muhtelif misyonerlerin faaliyetine sahne olmuştur. Burada Fransisken Manastırı ve Amerikalı Protestan misyonerlerin koleji vardı. 1903'te *Maarif Salnâmesi*'ne göre Antep kazasında Protestanlara ait iki idadi, dört rüşdiye, Ermenilere ait bir rüşdiye bulunuyordu. Antep'te bugüne ulaşan tarihi eserler arasında kale, Ömeriye Camii, Boyacı (Kadı Kemaleddin) Camii, Eyyuboğlu Camii, Esenbek (İhsan Bey) Camii, Ali Neccar Camii, Alauddevle Camii, Tahtalı Camii, Ağa Camii, Handaliye Camii, Alaybey Camii, Hacı Nasır Camii, Şeyh Fethullah Camii, Tekke Camii, Ramazaniye Medresesi ve muhtelif han ve hamamlar sayılabilir (TİA, 1996, s. 469).

1.4.1.2.1. Nüfus yapısı

Şehrin 1960- 1970 yılları arasındaki gelişmesi sonucunda, Cumhuriyet'in başında otuz dört olan mahalle sayısı 1968'de elli üçe yükseldi. Aynı yıl belediye sınırları içindeki alan 12.830 hektar, şehirde iskânın kapladığı alan ise 8000 hektardı. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınlarına göre Gaziantep, 1966 yılında ev yapımı bakımından Türkiye şehirleri içinde İstanbul'dan sonra ikinci sırada gelmekteydi (bu yıl içinde 860 ev yapılmıştı). Apartman yapımı bakımından ise Gaziantep Türkiye şehirleri arasında onuncu sırada bulunuyordu (aynı yılda şehirde altmış beş apartman yapılmıştı). Bu hızlı yapılaşma, her sayım devresinde yüz binlerce nüfus artışını beraberinde getirdi. 1970'te 200.000'i geçen (227.652) nüfus 1975'te 300.000'i de geçti (300.882). 1980'de 400.000'e (374.290), 1985'te 500.000'yaklaşan (478.635) şehir nüfusu 1990 sayımında daha hızlı bir sıçrama yaparak 603.434'e ulaştı. Bu arada Gaziantep, 20 Haziran 1987 tarihinde kabul edilen 3398 sayılı kanunla “büyükşehir” statüsüne kavuştu ve şehir içinde Şehitkâmil ve Şahinbey belediyeleri kuruldu. Alleben Deresi bu iki belediyeyi birbirinden ayırmaktadır. Şehirdeki en

önemli eğitim kuruluğu olan Gaziantep Üniversitesinde kurulan (kuruluğu 27 Haziran 1987) günümüzde on beş fakülte, dört enstitü, üç yüksekokul, on meslek yüksekokul ve ayrıca bir devlet konservatuvarı bulunmaktadır. Gaziantep şehrinin merkez olduğu Gaziantep ili Hatay, Adana, Kahramanmaraş, Adıyaman, Şanlıurfa ve Kilis illeriyle çevrilmiştir. Ayrıca güneyden de Suriye ile komşudur. Araban, İslahiye, Kargamış, Nizip, Nurdağı, Oğuzeli, Şahinbey, Şehitkâmil, Yavuzeli adlı dokuz ilçeye ayrılmıştır. 6216 km genişliğindeki Gaziantep ilinin 3 Haziran 1995 tarihinde tespit edilen yeni sınırları içerisindeki 1990 sayımının sonuçlarına göre 1.009.594 nüfus yaşamaktaydı. Nüfus yoğunluğu ise 162 idi. Diyanet işleri Başkanlığı'na ait 1995 yılı istatistiklerine göre il ve ilçe merkezlerinde 265, bucak ve köylerde 609 olmak üzere Gaziantep'te toplam 874 cami bulunmaktadır (TİA, 1996, s. 475).

2019 yılında Gaziantep denildiğinde sosyal ve kültürel anlamda çok büyük değişimlere uğramış bir şehirden söz edilmektedir. Hızla gelişen teknoloji ile kendini geliştiren şehir bir yandan da göç almaktadır. TÜİK veri tabanından aldığımız sayısal veriler şu şekildedir:

31 Aralık 2018 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu 80 810 525 kişi, Gaziantep nüfusu 2 028 563 kişi

Gaziantep nüfus bakımından tüm iller içinde 9. Sırada yer aldı.

Gaziantep nüfusu 2018 yılında, bir önceki yıla göre 23 048 kişi (%1,15) arttı.

Erkek nüfusun oranı %50,47 (1 023 716 kişi), kadın nüfusun oranı ise %49,53 (1 004 847 kişi).

Nüfus yoğunluğu bir önceki yıla göre arttı.

Nüfus yoğunluğu olarak ifade edilen “bir kilometreye düşen kişi sayısı”

Yüzölçümü 6.887 km² olan Gaziantep ilinde kilometreye 295 insan düşmektedir.

1.4.1.2.2. Ekonomik ve ticari hayat

Gaziantep, günümüzde Türkiye'nin önemli sanayi şehirleri arasında yerini almaktadır. Sanayi alanında bu konuma gelen Gaziantep'in yerleşim yeri olarak tarihte bilindiği zamandan beri başlıca geçim kaynağının tarım ve ticaret olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Önemli ticaret yollarından olan tarihi İpek Yolu'nun bu

şehirden geçmesi de ekonomik ve ticari hayatın şehirde ne kadar önemli olduğunun kanıtı niteliğindedir.

Osmanlı Döneminde Halep'e bağlı olan Gaziantep, ekonomik alanda da bu bağlılığa sahip olmuştur. Yalnızca Gaziantep'te yetiştirilebilen antepfıstığının pazarlanması dahi ancak Halep üzerinden mümkün olmuştur. Antepfıstığının Şam fıstığı olarak bilinmesi de bu sebeptedir. Aynı şekilde üzüm, pekmez ve zeytinyağı gibi tarımsal ürünler ve endüstriyel kökenli kilim, deri vb. ürünler de ancak Halep'te pazarlanmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan Osmanlı Devleti'nin mağlup çıkması sonucu bölge tamamıyla İngilizler ve Fransızların işgali altına girmiş ve savaş dolayısıyla iyice kötüleşen ticari hayat neredeyse bitmiştir (Gürkan, 2004, s. 5).

Cumhuriyetle beraber ürün kalitesinin arttırılmasına yönelik çalışmalarla beraber pazarlamanın yaygınlaşması için girişimlerde bulunulmuştur. Bu amaçla her dönemde siyasi alanlarda dahi bu konularla ilgili sorunlar ve çözüm önerileri gündeme getirilmiştir (Gürkan, 2004, s. 80). Bu doğrultuda "Fıstık İhracatçıları Birliği" ve "Doğu ve Cenup Vilayetleri Canlı Hayvan İhracatçıları Birliği" gibi birtakım kamu iktisadi teşekkülleri oluşturularak tarım ve hayvancılık hususunda yaşanan problemler azaltılmaya çalışılmıştır (Kopar, 2011, s. 1037-1055).

1927 senesinde çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu sonrasında Gaziantep'te sanayileşmenin hızlandığı görülmektedir. Bu kanundan Gaziantep'te 28 firma avantaj sağlamıştır. Kanundan faydalanma hususunda Gaziantep, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde birinci ve Türkiye genelinde sekizinci sıradadır (Pekdoğan, 1999, s. 30)

1927'de Gaziantep'te fabrika sayısı 9, 1928'de 12 iken, 1933 yılına gelindiğinde 1'i elektrik, 1'i iplik ve mensucat, 9'u un, 16'sı sabunhane ve 1'i rakı fabrikası olmak üzere bu sayı 36'ya yükselmiştir. 1933 yılında Gaziantep'te yer alan meslek dalları içinde kilimcilik, terzilik, sabunculuk, kasetçilik, kunduracılık, debbağlık, vb. meslekler bulunmaktadır (Pekdoğan, 1999, s. 29). 1930'lu yıllarda Gaziantep'te en önemli gelişme dokuma sanayinde görülmektedir. Dokuma endüstrisinde üretim 1930-1937 yılları arasın 4,5 kat arttırılmış, modern dokuma fabrikalarının açılmış ve eskilerin de üretim kapasitelerini arttırmaları sağlanmıştır (Dünya Gazetesi, 2002, s. 66).

II. Dünya savaşının sonuçlarından sonra devletçilik politikası ağır bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamalardan biri olarak ağır vergiler

Gaziantep'te dokumacılık sektörünü olumsuz etkilemiş ve 1941 – 45 yılları arası 8000 olan el tezgâhı sayısı, 1945 yılında 1500'e kadar düşmüştür. Ayrıca iplik dağıtımının devlet elinde olması ve oldukça sınırlı tutulması da büyük ölçekli işletmelerin kurulmasında olumsuz bir rol oynamıştır. 1941'de devlet iplik dağıtım işini Sümerbank'a devretmiş, Sümerbank da bu dağıtım işini kurulan kooperatifler aracılığıyla yapmaya karar vermiştir. Bu karar üzerine Gaziantep'te de 3 adet dokumacı kooperatifi kurulmuştur (Dünya Gazetesi, 2002, s. 66).

Günümüzde ise Gaziantep insanların girişimci ruhu ve kültürü, üretkenliği, yüksek ticaret kabiliyeti, doğduğu topraklara ve insanlarına olan bağlılığı sayesinde yerel girişimcilerin gayreti ile herhangi bir devlet yatırımı almadan bir sanayi kenti olmayı başarmıştır. Gaziantep beş organize sanayi bölgesi ile ihracatta Türkiye'nin metropol şehirlerinden biri konumundadır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO), Gaziantep'i gastronomi alanında “Yaratıcı Şehirler Ağı” na dahil etmesi de Gaziantep'i birçok yerli yabancı turistin ilgi odağı haline getirmiştir.

1.4.1.2.3. Kültürel ve sosyal yapı

Gaziantep, diğer alanlarda olduğu gibi sosyo-kültürel anlamda da gelişmiş bir şehirdir. Kurtuluş savaşı yıllarından sonra göstermiş olduğu kahramanlıktan sonra bitap düşen şehir ve şehir halkı adeta küllerinden yeniden doğmuştur. Bu küllerinden doğuşun sebebi ise coğrafi konum bir yana; bu doğuşun asıl sebebi Gaziantep halkının benzersiz kültürüdür. Gaziantep kültürü denilince akla gelen yemekleri, türküleri, manileri, destanları, efsaneleri, giyim kuşamları, halk müziği ve folklora verdikleri değerlerdir.

Şehrin 1960 – 1970 yılları arasındaki gelişme sonucunda, Cumhuriyet'in başında otuz dört olan mahalle sayısı 1968'de elli üçe yükseldi. Aynı yıl belediye sınırları içindeki alan 12.830 hektar, şehirde iskânın kapladığı alan ise 8000 hektardı. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınlarına göre Gaziantep, 1966 yılında ev yapımı bakımından Türkiye şehirleri içinde İstanbul'dan sonra ikinci sırada gelmekteydi (bu yıl içinde 806 ev yapılmıştı). Apartman yapımı bakımından ise Gaziantep Türkiye şehirleri arasında onuncu sırada bulunuyordu (aynı yılda şehirde altmış beş apartman yapılmıştı). Bu hızlı yapılaşma, her sayım devresinde yüz binlerce nüfus artışını beraberinde getirdi. 1970'de 200.000'i geçen (227.652) nüfus 1975'te 300.000'i de

geçti (300.882). 1980’de 400.000’e (374.290), 1985’te 500.000’e yaklaşan (478.635) şehir nüfusu 1990 sayımında daha hızlı bir sıçrama yaparak 603.434’e ulaştı. Bu arada Gaziantep, 20 Haziran 1987 tarihinde kabul edilen 3398 sayılı kanunla “büyük şehir” statüsüne kavuştu ve şehir içinde Şehitkâmil ve Şahinbey belediyeleri kuruldu. Alleben Deresi bu iki belediyeyi birbirinden ayırmaktadır (TİA, 1996, s. 475).

Cumhuriyetin ilk yıllarında ildeki okuma yazma oranı %8’di. Şimdi ise ildeki okuryazarlık oranı %90’ı aşmıştır. İlde çok sayıda okul bulunmaktadır. 1988 yılında ilde 6’sı özel 162 ilköğretim okulu, 5’i özel 14 genel lise, 19 mesleki ve teknik lise, 3 fen lisesi, 2 halk eğitim okulu, 2 çıraklık eğitim merkezi, 1 eğitim araçları donatım merkezi, 1 rehberlik ve araştırma merkezi ve 1 sağlık eğitim merkezi bulunmaktadır. Ayrıca 27 özel kurs ve 1 öğretmenler evi bulunmaktadır. Gaziantep’te şu an 4 tane üniversite bulunmaktadır. Bunlar Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi ve Sanko Üniversitesidir. Gaziantep Üniversitesi, Nizip ve Oğuzeli’ne yayılarak 17 fakülte, 12 yüksekokul, Türk musiki Devlet Konservatuarı, 12 enstitü ve 9 meslek yüksekokuluna sahiptir. Sanko Üniversitesi Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi ile eğitim- öğretime 2014-2015 eğitim yılında başlamıştır. Gaziantep’te 3 adet kütüphane vardır. Bunlar Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, Şahinbey İlçe Halk Kütüphanesi ve Şehitkâmil İlçe Halk Kütüphanesidir (URL-2).

İKİNCİ BÖLÜM KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. MEMORAT ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Dünyada ve ülkemizde son yıllara kadar efsane başlığı altında incelenen memoratlarla ilgili yeteri kadar çalışma olmadığı görülmektedir. Çalışma alanımız olan Gaziantep’te ise memoratlarla ilgili yapılmış herhangi bir çalışma olmadığından dolayı bu bölümde memoratlara dair yapılmış çalışmalar açıklanmaktadır.

2.1.1. Kitaplar

Memoratlari efsaneden ayrı bir tür olarak ilk ele alan ve “memorat” teriminin isim babası olan İsveçli halkbilimci **Carl Wilhelm von Sydow’un (1934)** yılındaki çalışması bu konu üzerinde çalışılmış ilk kitaptır. Bu çalışmada efsane ile ilişkili olarak ele alınan ama onunla “karakteristik ve gelenek” bakımlarından uyuşmayan “şahsi ve tamamen kişisel bir tecrübe hüviyetinde” olan materyalin ayrı bir kategori olduğunu ve bu kategoriye giren materyali “memorat”(memorate) adlandırmayı uygun bulduğu (Çobanoğlu, Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları, 2015) çalışma olan Carl Wilhelm von Sydow’un “**Popular Traditions and Their Classification**” (Popüler Gelenekler ve Sınıflandırılması) adlı kitap memorat türünün başucu kitabı olma özelliğini hala korumaktadır (Sydow C. W., 1948)”

Türkiye’de, Türk halkbilimi çalışmalarında bugüne kadar bağımsız bir tür olarak kabul edilmeyen memorat türünü bir monografi bütünlüğü içinde ele alarak, yapısal, bağlamsal, işlevsel yönüyle tahlil eden ilk çalışma; Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu’nun “**Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**” adlı çalışmasıdır. Çalışmada Çobanoğlu; memoratın ferdi bir tür olduğunu ortaya koyabilmek için diğer sözlü kültür ürünü olan nesir türleri ile benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymuştur. Çalışmada on iki ana başlık ve altı başlıkta verilen bir sıralama bulunmaktadır. Çalışma bugüne kadar memoratlara gösterilen ihmalin

son bulmasını dile getirerek Türk halkbilimi kadrosunda yer almasını dile getiren önemli başucu kitaplarındandır (Çobanoğlu, 2015).

Fuzuli Bayat'ın **Türk Şaman Metinleri (Efsaneler ve Memoratlar)** adlı çalışmasında “memorat” kavramı hakkında açıklama yapılmasa da Şamanlar hakkında anlatılan efsane ve memoratlar; Şamanların söyledikleri dualar bulunmaktadır. Birçok ilmi kitap ve makaleden yola çıkarak oluşturulmuş bu kitap Türkiye’de bir ilktir. Şaman kültürü ve Şamanlıkla ilgili derli toplu bilgi veren bir çalışmadır (Bayat, 2004).

Yaşar Kalafat'ın “**Memoratlar – Astral Dünya ve Mitolojik Boyut**” adlı çalışmasında Anadolu’nun muhtelif bölgelerinden derlenen memoratların konulu tespitlerle, arkaik dönemden günümüze kadar karşılaştırmaları yapılmıştır. Demir, tuz, ateş gibi kült olmuş objelerle ilişkisi kurulmuştur. Bu çalışmada Al/Kızıl rengin mitolojik derinliği, memoratlarla bağlantılı bir şekilde incelenmiştir (Kalafat, 2018).

2.1.2. Tezler

2.1.2.1. Doktora tezleri

Tuğrul Balaban’ın Prof. Dr. Gülhan Atnur’un danışmanlığında hazırladığı “**Amasya Efsane, Menkıbe ve Memoratları (Derleme, İnceleme, Metin)**” adlı doktora tezi bu konu hakkında çalışılmış tek doktora tezi olma özelliğini hala korumaktadır. Amasya efsaneleri üzerine hazırlanan bu doktora tez; giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Efsane, menkıbe ve memorat hakkında bilgi verildikten sonra Amasya bölgesinden derlenen üç yüz yirmi üç metnin, Stith Thompson’un “Motif Index of Folk Literature” adlı altı ciltlik eseri esas alınarak motifleri çıkartılmıştır. Daha sonra derlenen olma özelliğini taşımaktadır. Çalışma giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Bu metinlerin sınıflandırılması yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise çalışmada ulaşılan sonuçlar üzerinde durulmuştur (Balaban, 2013)

2.1.2.2. Yüksek lisans tezleri

Nemika Yeloğlu’nın Prof. Dr. Ali Torun danışmanlığında hazırladığı “**Kütahya ve Çevresinde Memorat Tasarımı**” adlı yüksek lisans tezi Türkiye’de memorat konusunun ilk çalışıldığı tez bölümlerde Kütahya hakkında genel bilgi verildikten sonra Kütahya ve çevresinden derlenen memoratların değerlendirilmesi yapılmıştır (Yeloğlu, 2009).

Ali Bezgin'in Prof. Dr. Şeref Boyraz danışmanlığında hazırladığı **“Hatay’da Reenkarnasyon Memoratlari”** adlı yüksek lisans tezi Hatay’da anlatılan reenkarnasyon memoraatlarıyla ilgili ilk çalışmalardandır. Bu çalışmada Arap Alevilerinden derlenen reenkarnasyon memoraatlarında, Arap Alevilerinin ruh, öteki dünya, cennet-cehennem inanışları ve tekrardan doğuşun sebepleri gibi konulardaki yaklaşımları ortaya konulmuştur (Bezgin, 2011).

Müjdat Kızıloğlu’nun Prof. Dr. Gülhan Atnur danışmanlığında hazırladığı **“Tortum ve Köylerinde Derlenen Memoratlari Üzerine Bir Araştırma”** adlı yüksek lisans tezinde Tortum ve köylerinde derlenen dört yüz elli civarı memoraat metninin tasnifi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu derlenen memoraatların sonucunda Tortum ve köylerinde benzer özelliklere sahip memoraatlara ve memoraat kahramanlarına rastlanılmıştır (Kızıloğlu, 2013).

Ahmet Tacetdin Hallaç’ın Doç. Dr. Mehmet Çevik danışmanlığında hazırladığı **“Memoraat Türü ve Adana Memoratlari”** adlı yüksek lisans tezinde memoraat kavramı ele alınmıştır. Daha sonra ise Adana’dan derlenen memoraatlar sınıflandırılmış ve incelenmiştir (Hallaç, 2017).

Alper Keser’in Prof. Dr. Mustafa Arslan danışmanlığında hazırladığı **“Nazilli Bölgesi Efsane ve Memoratlari”** adlı yüksek lisans tezi Aydın bölgesinde memoraat türü ile yapılan ilk çalışmalardandır. Bu çalışmada Keser; daha önce Nazilli bölgesinde efsane ve memoraat üzerine kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığını dile getirmiştir. Nazilli kırsalında derlenen yüz yetmiş metnin epizot yapısı incelenmiştir. Bunun yanında performans teorisinin inceleme metodu esas alınarak metin, doku ve bağlam yönleriyle de ele alınmıştır (Keser, 2017).

Osman Türkmen’in Doç. Dr. Mehmet Surur Çelepi danışmanlığında hazırlamış olduğu **“Alaşehir Yöresindeki Efsane ve Memoratlari”** adlı yüksek lisans tezinde Alaşehir bölgesinden derlenen yüz kırk bir efsane ve yüz yirmi dört memoraat metninin, Türk kültür coğrafyasındaki efsane geleneği içindeki yeri ortaya konulmuştur (Türkmen O. , 2017).

Şerife Oral’ın Dr. Öğr. Üyesi Şerife Seher Erol danışmanlığında hazırladığı **“Safranbolu Efsaneleri ve Memoratlari Üzerine Bir Araştırma”** adlı yüksek lisans tezinde Safranbolu bölgesine ait efsane ve memoraatları derlenmiştir. Derlenen efsane ve memoraatlar yapı, işlev, konu ve motif bakımından değerlendirilmiştir (Oral, 2018).

Hamza Yavuz'un Dr. Öğr. Üyesi Erhan Giray danışmanlığında hazırlamış olduğu “**Artvin İlçe, Merkez ve Köylerinde Derlenen Memoratların Söz Varlığı**” adlı yüksek lisans tezinde bölgede yaşayan doksan bir kişiden iki yüz memorat derlenmiştir. Derleme sonucu ortaya çıkan söz varlığı öğeleri saptanarak sözlüksel alan çalışması yapılmıştır. Çalışma giriş ve altı bölümden oluşmaktadır (Yavuz, 2018).

2.1.3. Makale ve Bildiriler

“**The Memorate and The Proto-Memorate (Memorat ve Ön-Memorat)**” adlı Linda Degh ve Andrew Vazsonyi'nin yazdığı Ahmet Barış Ekiz'in çevirdiği makalede ilk kez Sydow tarafından yapılan memorat tanımı üzerine dile getirilen tartışmalar ve öneriler verilmiştir. Sydowcu teze göre incelenen hikâye, yalnızca olayı yaşamış kişi tarafından başkasına aktarılmış olabilir. Eğer ikinci kişi üçüncü bir kişiye hikâyeyi kelimesi kelimesine orijinal metine uygun düşecek şekilde anlatsa bile artık onun memorat olarak adlandırılmayacağını varsaymaktadır. Varsayımlardan ilkinde göre memorat inorganik (unviable) bir hikâye, ikincisine göreyse artık bir erinnerungssage (efsanevi anı) dır. Zamanla bu “birinci el” konusunun esnetildiğinden söz edilmiştir. Makalede genel olarak Sydowcu memorat tanımı incelenmiş memorat ve fabulat arasındaki temel ayrım sorgulanmıştır. Bu sorgulanma sonucunda ise bütün memoratlar duruma bağlı olarak fabulata dönüşebilir ve her fabulat bir memorata dayanabilir denilmiştir. Makalede bu önermedeki memorata ise ön-memorat adı verilmiştir (Ekiz, 2015).

“**Memoratlar ve Halk İnançlarının İncelenmesi**” adlı **Lauri Honko**'nun yazdığı Ahmet Tacetdin Hallaç'ın çevirdiği makale Uluslararası Folklor Akademisi dergisinde yayınlanmıştır. Makalede ihmal edilmiş geleneksel bir tür olan memorata ve onun halk inancının işlevsel analizindeki merkezi konumuna dikkat çekilmiştir. İlkel din araştırmaları için öneriler sunulmuştur (Hallaç, 2018/2).

“**Memorat Kavramının Tanımlarındaki Belirsizlik ve Bir Tanım Denemesi**” adlı **Ahmet Tacetdin Hallaç**'ın yazdığı makale Akademik Dil ve Edebiyat Dergisinde yayınlanmıştır. Makalede memorat kavramı üzerine yapılan değerlendirmeler ve tespitler sonucunda sınırları daha belirgin bir tanım girişiminde bulunulmuştur. Ayrıca makalede memoratın tür sorununa değinilmiş ve ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır (Hallaç, 2018,).

“Memorat Türünde Sınıflandırmalar ve Alt Kategoriler Üzerine” adlı **Ahmet Tacetdin Hallaç**’ın kaleme aldığı makale Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar dergisinde yayınlanmıştır. Makalede oldukça yeterli bir zamanın geçmiş olmasına rağmen memorat türü ile ilgili tasnif çalışmalarının çok ileri gidilmediği dile getirilmiştir. Bunun üzerine memorat hakkında öne sürülen sınıflandırmalar ve alt kategorileri tanıtılmıştır. Sınıflandırmalarda ve alt başlıklarda sık sık dikkati çeken “bireysellik” ile “gelenek” arasındaki ilişkinin tam ayrılmamasından dolayı memorat ekseninde karışıklığa sebep olduğu görülmüştür. Bu sebepten dolayı makalede yeni bir sınıflandırma denemesi yapılmıştır (Hallaç, 2018).

“Tortum’da Derlenen Örnek Memorat Metinleri” adlı **Müjdat Kızıloğlu**’nun kaleme aldığı yazı Bizim Ahıska dergisinde yayınlanmıştır. Yazıda ilk olarak memorat kavramı üzerine açıklama yapılmıştır. Daha sonra Tortum’da derlenen yedi örnek memorat metni aktarılmıştır (Kızıloğlu, 2014).

“Hz. Ali Merkezli Bir Ölüm Memoratına Dair Değerlendirmeler” adlı **Tuğrul Balaban**’ın yazdığı makale Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma dergisinde yayınlanmıştır. Makalede memorat kavramı üzerinde durulduktan sonra insan hayatının en önemli geçiş dönemlerinden birini teşkil eden ölüm çevresinde oluşan inanma örneklerinin sözlü gelenek içerisindeki anlatılarda bulunduğu bahsetmiştir. Bu çalışmanın devamında Amasya’nın Gümüşhacıköy ilçesine bağlı Korkut köyünde derlenen ve Hz. Ali’yi merkeze olarak ölüm üzerine anlatılan bir memoratın epizotlarına yer verilmiştir (Balaban, 2015).

“Hoca Ahmet Yesevî Kültürünün Memorat Anlatılarıyla İnançları ve Hayat Felsefesini Güncelleme Gücü” adlı **Özkul Çobanoğlu**’nun çalışması I. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirilerinde yayınlanmıştır. Bildiride Hoca Ahmet Yesevî adı etrafında oluşmuş son derece canlı ve kendini yenileyerek hayatiyetine devam eden bir kült olduğundan bahsedilmiştir. Onunla “rüya” ve “görme” ler yoluyla kurulduğuna inanılan iletişimin hatıraları olarak nakledilen anlatıların halkbilimi çalışmalarında “memorat” olarak adlandırıldığından söz edilmiştir. Söz konusu memoratların kendini yenileme ve güncellemeleri takip edilerek bunlardan uygun olanlarının değişik araçlar vasıtasıyla Türk dünyasının farklı bölgelerine ulaştırılıp ve yaygınlaştırılmasının önemi üzerinde durulmuştur (Çobanoğlu, 2016).

“Modern Türk Edebiyatında Memaratlar ve Büyü İnançlarının Bir Örneği: Sadık Yemni Romanları” adlı **Dilek Çetindaş**’ın kaleme aldığı çalışma IV. Kazan Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri basımında yer almıştır. Bu çalışma Türk halk bilimine ait tüm birikimlerin modern edebiyat içerisinde hem malzeme hem de tema değeri olarak kullanıldığının bir kanıtı niteliğindedir adeta. Bildiride Sadık Yemni’nin paranormal romanlarında memaratların gücünü kullandığı ve geleneğin dönüştürüldüğü sinematografik eserler yazdığı kanısı üzerinde durulmuştur. Topluma ait kadim anlatıların ve inanç pratiklerinin romanlarda kullanılmasının, anlatılara yeni bir güç ve ivme kazandıracağını savunmuştur (Çetindaş, 2016).

“Birgi Sözlü Anlatı Geleneğinde Efsane ve Memorat Türü Üzerine Bir Değerlendirme” adlı bildiri **Zülfikar Bayraktar** tarafından Yörük Obasından Ödemiş Ovasına Uluslararası Birgi Sempozyumunda sunulmuştur. Bildiride Yörük olarak bilinen Birgililerin sözlü anlatı geleneğindeki efsane ve memoratlara yer verilmiş ve üzerinde değerlendirme yapılmıştır (Bayraktar, 2015).

“Diyale İline Bağlı Hanekin İlçesi Türkmen Halk Kültüründe Memaratların İncelenmesi” adlı **Necdet Yaşar Bayatlı**’nın kaleme aldığı yazı Türk Bilig dergisinde yayımlanmıştır. Makalede Irak ve İran arasında bir sınır kapısı görevi gören Hanekin memorat metinlerine yer verilmiştir. O bölgede yaşayan Türkmen, Arap ve Kürt gibi farklı etnik gruplara ait toplulukların bir arada yaşamasının o bölgeyi rengârenk kıldığından söz etmiştir. Şüphesiz ki bu rengârenk dokunun memoratlara da yansıdığını dile getirmiştir (Bayatlı, 2017).

“Türk Halk İnanışlarında Tekinsiz Mekân Algısı ve Doğu Karadeniz Bölgesi Memaratlarına Yansımaları” adlı **Mustafa Aça**’nın kaleme aldığı makale Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisinde yayımlanmıştır. Makalede gece vakti ırmak kıyılarında, mezarlıklarda, ışısız yollarda, mağara önlerinde görülen tabiatüstü varlıklara Doğu Karadeniz bölgesinde verilen isimlerden bahsedilmiştir. Makalede bu bölgede hemen herkesin dedesinden, babaannesinden, babasından, annesinden dinlediği veya 5 yaş üstü insanların kendi başlarından geçenleri anlattıkları memoratlara yer verilmiştir (Aça, 2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. GEREÇLER

Çalışma, alan araştırması olması nedeniyle sahada gerekli olan bütün gereçler kullanılmıştır. Yazılı malzeme olarak; alan çalışmasında kullanılacak kâğıt, kalem, defter gibi araçlar kullanılmıştır. Kaynak kişilerin anlattıklarını kaydetmek için de en yaygın araçlar olarak bilinen ses kayıt araçları ve cep telefonların ses kaydetme özelliklerinden yararlanılmıştır. Aynı zamanda günümüz teknolojilerinden ve whatsapp, instagram, facebook gibi sosyal medya iletişim araçlarından da yararlanılmıştır. Yüz yüze konuşmaktan, başlarına gelen olağanüstü durumu anlatmaktan çekinen kaynak kişilerin whatsapp'tan ses kaydı yaparak memoraatları anlatması sağlanılmıştır. Ayrıca kaynak kişilerin tavsiyesi üzerine yeni kaynak kişilerle iletişim kurmaya çalışılırken de instagram ve facebook gibi sosyal medya ağlarından yararlanılmış bulunmaktadır.

Çalışmalarda derlemeler ve edinilen bilgiler yazıya aktarılırken, kaynakça bölümünde geçen kitap, dergi, makale, bildiri ve tezlerden yararlanılmış olup bu bilgiler yazıya geçirilirken de dizüstü bilgisayar kullanılmıştır.

3.2. YÖNTEMLER

Çalışma ilk olarak memoraat ile daha önce yapılmış çalışmaları tespit etmek üzere katalog taraması ile başlamıştır. Bu katalog taraması sırasında ilk önce Gaziantep Üniversitesi Kütüphanesi'nden, Doç. Dr. Behiye Köksel'in kitap koleksiyonundan, e-kitap sayfalarından ve internetteki kitap evlerinden yararlanılmıştır. Daha sonra Ulusal Tez Tarama Merkezi'nden ve Makale Bilgi Sistemlerinden katalog taraması yapılmıştır. Dergilerde yer alan makaleler ve bildiri notları da bu taramalara dahil olmuştur. Gerekli kaynak taramaları yapıp konu hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olunduktan sonra bu bilgiler bizleri saha çalışmalarına yönlendirmiştir.

Gaziantep merkez alanda yapılmış olan memorat derlemeleri sırasında kullanılan yöntem “Görüşme Yöntemi” dir. Görüşme yöntemi hakkında kısaca bilgi verilecek olursa; “Görüşme” veya “Mülakat” da denilen bu yöntemin kullanılması durumunda derlemeci ve anlatıcı bir arada bulunması gerekir. Derlemecinin önceden hazırladığı sorular veya görüşme sırasında kendiliğinden doğan sorular, derlemeci tarafından, “kaynak kişi” adı verilen anlatıcı-icracıya yöneltir. Gerek sorulan sorular ve gerekse alınan cevaplar, ya yazılmak suretiyle ya da ses veya ses ve görüntü kaydediciler kullanılarak kaydedilir (Ekici, 2013, s. 71).

Çalışmada kullanılan görüşme yöntemi çeşidi ise “Yönlendirilmemiş Görüşme Çeşididir”. Bu görüşme çeşidi ise önceden soru hazırlamadan, kaynak kişiden bilgi edinme ve kaydetme yöntemidir. Bu çalışmada da kaynak kişiyle sohbet havası içerisinde yeteri kadar samimi ortam yaratıldıktan sonra bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Çünkü kaynak kişilere önce derlemecinin veya bir yakınının başından geçen bir olay anlatılmış ve böylelikle kaynak kişinin de güvenip anlatması sağlanılarak bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

Aynı zamanda bu çalışma da “Bağlam Merkezli” kuram ve yöntemlerin kullanılması amaçlanılmıştır. Bağlam merkezli kuramların metin merkezli kuramlardan farkı ise metin merkezli kuramlar her sorunu sadece metnin şekil, yapı ve içerik özellikleri çerçevesinde çözmeye çalışırken bağlam merkezli kuramlar hem metnin şekil, yapı ve içerik özelliklerini hem de yaratım, icra ve işlev özelliklerini bir arada değerlendirerek halk bilgisi ürünlerini ve bunların sosyal bilimlerin çeşitli alanlarındaki kullanım sorunlarını tartışmaya girişimleridir (Ekici, 2013, s. 101)

Çalışmada ilk olarak derlenen metinlerin İşlevsel halk bilimi yöntemiyle işlevsel açıdan değerlendirmeleri yapıldı. Daha sonra ise bağlamsal açıdan metinlerin anlatıcı, dinleyici ve mekân boyutu değerlendirildi.

Sonuç olarak Gaziantep memoratlarının derlenmesi esnasında derlemeler; doğal gözlem yapılar ve yönlendirilmemiş görüşme yöntemi kullanılarak gerçekleştirildi. Bunun yanında memoratların, bağlamsal yöntemle incelenmesi hedeflenildi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE TARTISMA

4.1. EFSANE VE MEMORAT KAVRAMI

Bu bölümde efsane ve memorat kavramlarının açıklamasına yer verilmiştir. Memorat kavramının yanında efsane kavramının da açıklamasının verilmesindeki amaç; uzun yıllar boyunca memoratlara, efsane türü içerisinde yer verilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu açıklamalar ve tasniflerle beraber memorat ve efsanenin farklılıklarının ortaya konulması aynı zamanda memorat ve efsanenin birlikte değil de ayrı olarak incelenmesi gerektiği amaçlanılmaktadır.

4.1.1. Efsane

Günümüzde kullanmakta olduğumuz “efsane” kavramı dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsça sözlükte kelimenin tam karşılığı: “Masal, hikâye ve öykü’dür. (Kanar, 2000, s. 102). Arapçada efsane kelimesi “esâtir veya ustûre” terimleriyle karşılanmaktadır. İngilizcede “legend”, Almancada “sage”, Fransızcada “leğende”, İtalyanca “leğende”, İspanyolca “leyenda” efsane karşılığında kullanılan terimlerdir (Sakaoğlu, 1998, s.4). Yunanca da ise “Asycb (legz)” ya da “Ascb (leo)”, “söylemek” fiilinin kökünden gelen “legontas” kelimesi “söylenmekte olan, söylence” anlamlarına gelmektedir (Fedakâr, 2008, s.87).

Türkiye Türkçesinde “efsane”, “menkıbe” “esatir” ve rivayet” gibi terimlerle ifade ettiğimiz bu nesir türünün Türk lehçelerindeki karşılıklarını Metin Ergun şöyle sıralamaktadır:

“Anadolu dışında yaşayan Türklerden Azerbaycan arasında esatir, mit, efsane; Türkmenler’de epsane, rovayat; Özbekler’de efsane, rivayat; Karakalpaklar’da epsane, legenda, anız, anızengime; Kazaklar’da anız, anız-engime, epsane-hikayet; Başkurtlar’da rivayat, legenda; Kırım Tatarları’nda efsane; Kazan

Tatarları'nda rivayat, legenda, ekiyet, beyt; Altay Türkleri'nde kuuçın, kep-kuuçın, mif-kuuçın, legenda-kuuçın, Hakaslar'da kip-çoooh, legenda çoooh-çaah, az da olsa nımah; Tuva Türkleri'nde tool-çurgu çugaa, töögü çugaa, genel ad olarak toolçurgu bolgaş töögü çugaalar; Şorlar'da purungu çook, kep-çook, erbek; Karaçaylar'da aytıv, tavruh; Uygurlar'da rivayet, epsene; Yakutlar'da kepsen, sehen, kepsel, bıırgı sehen; Dolganlar'da çukçah; Tofalar'da uleger, Çuvaşlar'da halap, mif, legenda, az da olsa yumah; Kırgızlar'da ulamış, mif, ılap, comok vb.terimler efsane karşılığı olarak kullanılmaktadır (Ergun, 1997, s. 1-2).

Şükrü Elçin, efsaneyi “İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirden itibaren aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, âdet, anane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallar” olarak açıklar (Elçin, 2011, s. 314).

Efsanenin diğer nesir türlerden farkını ortaya koyması açısından dikkate alınan başka bir tanım da masal araştırmacısı olan Max Luthi tarafından yapılmıştır. O tanımda şu şekildedir:

“Efsane kavramı, duygusal bir anlatımla, anlatıcı tarafından bilinçli olarak gerçek olaylar anlatıldığını iddia eden, dinleyicilere bu olayın gerçek olup olmadığını, gerçek ise nasıl olduğunu düşündüren ve gerçekten haberdar olmayı isteyen, nesilden nesile sözlü aktarım yoluyla ve karakteristik bir şekle sahip anlatım türünün adıdır” (Luthi, 2006, s. 349).

Efsaneler üzerinde önemli çalışmaları olan Saim Sakaoğlu'nun efsanenin özellikleri hakkında tespitleri ise şu şekildedir:

- a) Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
- b) Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- c) Umumiyetle şahıs ve hadiselerle tabiatüstü olma vasfı vardır.
- d) Efsanelerin belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatımadır (Sakaoğlu, 1980, s. 6-7).

Efsane türüyle ilgili yapılan tanımlardan hareketle şunları söyleyebiliriz: Efsaneler belirli şekilleri olmayan, kısa ve günlük konuşma diliyle anlatılan, anonim (ortak) halk edebiyatı ürünleridir. Bu anlatıları diğer anlatılardan farklı kılan ise gerçeklik unsurunun yanında olağanüstülük durumunun da bulunmasıdır.

Efsane türü üzerine çalışma yapan araştırmacılardan biri olan Mehmet Naci Önal efsane türünün temel özelliklerini şu şekilde açıklamıştır: “Efsanelerin pek çoğu tarihin bilinen veya bilinmeyen dönemlerinden günümüze kadar gelebilmiş, bu yönüyle kutsal olan hikâyelerdir. Efsanelerin inanılır olması, onların en önemli

özelliğidir. İnanç unsuru taşıyan motifler, kutsal olduğu için kolay kolay değişikliğe uğramazlar. Anlatıma dayalı metinler içinde, efsaneler bu özellikleriyle varlıklarını sürdürürler. Metinlerde yer alan cümleler değişebilir. Bu değişimler, efsane anlatıcısının konuyu kendi cümleleriyle yeniden anlatmasıyla gerçekleşir. Kısa bir anlatım sergilenen efsanelerde metnin dış yapısına dair bir kural söz konusu değildir. Efsanelerde, rahat bir anlatım sergilenirken efsanelerin motifleri korunur ve inanç yönü vurgulanır. Bu hikâyelere inananlar olduğu sürece, efsaneler de yaşamaya devam eder” (Önal, 2013, s. 9).

4.1.1.2. Efsane tasnifi

Efsanelerin tasnifi hususunda diğer araştırmacılara kaynaklık eden isimlerden biri olan Pertev Naili Boratav; efsane tasnifini şu şekilde yapmıştır:

1. Yaratılış Efsaneleri

Oluşum ve dönüşüm efsaneleri evrenin sonunu (mahşer ve kıyamet günlerini anlatan) efsaneler,

2. Tarihlik Efsaneler

- a. Adları belli yerler (dağ, göl vb.) hakkında anlatılanlar,
- b. İnsan topluluklarının oturdukları yerler (şehir, köy vb.) hakkında anlatılanlar,
- c. Ünlü büyük yapılar (kilise, cami, köprü vb.),
- d. Tarihlik sayılan kişilerden ya da uluslardan kaldığına inanılan defineler,
- e. Milletler, hükümdar soyları,
- f. Büyük afetler,
- g. Tarihlik niteliği olduğuna inanılan ünlü kişilerin savaştıkları olağanüstü güçlü yaratıklar,
- h. Savaşlar, fetihler, yayılışlar,
- i. Yerleşmiş bir düzene başkaldırmalar,
- j. Başkaca tarihlik önemli olaylar ya da sivrilmiş kişiler (uygarlıkta kılavuz olmuş kişiler, bilginler, şairler, şeyhler, mürşitler vb.)
- k. Sevda maceraları ile ün salmış aşıklar; kişilerin aile içi çeşitli ilişkileri,

l. Çeşitli başka olaylar içindeki yerleri ile bir toplumun tarihinde iz bırakmış “önemsiz” kişiler (örneğin: çoban, hizmetçi vb.) üzerine anlatılanlar,

3. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

- a. Alın yazısı,
- b. Ölüm ve ötesi
- c. Tekin olmayan yerler,
- d. Tabiatın bir parçası olan yerler (orman, göl vb.) ile hayvanların “sahipleri”,
- e. Cinler, periler, ejderhalar vb. olağanüstü güçteki yaratıklar,
- f. Şeytan,
- g. Hastalık ve sakatlık getiren varlıklar (albastı gibi)
- h. Olağanüstü güçleri olan kişiler (büyücü, üfürükçü, efsuncu gibi),
- i. “Mythique” nitelikte hayvan ve bitkiler (adamotu gibi) üzerine anlatılanlar,

4. Dinlik Efsaneler (Boratav, 1988, s. 100-107).

Anadolu-Türk efsanelerinin sınıflandırılması, tasnif edilmesi işiyle önce Pertev Naili Boratav uğraşmıştır. Boratav, uluslararası sınıflandırma niteliğindeki, International Society For Folk Narrative Research (Milletlerarası Halk Anlatısı Araştırmaları Kurumu)’ın yapmış olduğu sınıflandırmayı temelde benimsemekle birlikte, bu tasnifin Türk efsanelerini yukarıdaki şekilde sınıflandırmıştır (Ergun, 2000).

Pertev Naili Boratav’ın yapmış olduğu bu tasniften de anlaşılacağı üzere memoratlara, efsanenin alt başlığı içerisinde yer verilmiştir. Bu tasnifte görülen “Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Anlatılan Efsaneler” ana başlığı altında yer alan maddeler aslında memoratı da içeren başlıklardır. İşte tam da burada memorat tanımı ve anlatıları verilerek; bu iki türün farkı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

4.1.2. Memorat

4.1.2.1. Memorat nedir?

Halkın inanç birikimi içerisinde yer almakla birlikte, bilinç dışına itilmek istenen memoratlar; Türk halk kültüründe bugüne kadar ihmal edilmiştir. Çobanoğlu'nun da dile getirdiği gibi ihmal edilmekle de kalmayıp pek çok halkbilimi ürününe olduğu gibi “memorat” lara da, Türk aydınlarının en azından bir kısmının “uydurma”, “gelişi güzel hiçbir mantığı ve anlamı olmayan hurafeler, batıl inançlar” olarak bakmış ve düşmanlık beslemiştir. Günümüzde ise bu konu Türk halkbilimciler başta olmak üzere pek çok sosyal ve beşeri bilim uzamanının da ilgisini çekmiş bulunmaktadır. Bu bölümde araştırmacıların memorat kavramı hakkındaki görüşleri verilmiştir.

Memoratlari efsaneden ayrı bir tür olarak ilk ele alan ve “memorat” teriminin isim babası olan İsveçli halkbilimci Carl Wilhelm von Sydow'dur. (Çobanoğlu, 2015). Oikotype, aktif-pasif gelenek taşıyıcı gibi iki önemli kavramı ortaya atan ve halkbilimi dünyasına içerik ve kapsamı bakımından halen tartışmalara sebep olan iki önemli kavramı, memorat ve fabulatı, dahil eden İsveçli halkbilimci Carl Wilhelm von Sydow, 1934'te “Kategorien Der Prosa-Volksdichtung (Nesir Geleneğinin Kategorileri)” adlı makalesiyle nesir anlatı türlerini ele alır. Bu makale, 1931 senesinde yine von Sydow tarafından kaleme alınıp yayınlanan “Om Folkets Sagner (Halk Efsaneleri Hakkında)” adlı makale ile araştırmacılar tarafından mukayeseli bir şekilde incelenir. Türün isim babası olan Sydow'un memorat için “Şahsi ve tamamen kişisel bir tecrübe hüviyetinde” olduğu fikrini ortaya atmıştır (Sydow C. W., 1948). Daha sonraki zamanlarda “Şahsi tecrübe anlatıları” olarak temel alınan ve sadece bu konuda halkbilim ve antropoloji dünyasında ortak bir tanım zemini oluşturan “memorat” kavramı, halkbilimi dünyasına bu isimle resmen 1934 senesinde dahil olmuştur (Hallaç, 2018, s. 148).

Von Sydow, ilk olarak (1934) yılındaki bir çalışmasında, efsane ile ilişkili olarak ele alınan ama onunla “karakteristik ve gelenek” bakımlarından uyuşmayan “şahsi ve tamamen kişisel bir tecrübe hüviyetinde” olan materyalin ayrı bir kategori olduğunu ve bu kategoriye giren materyali “memorat”(memorate) olarak adlandırmayı uygun bulduğunu (Sydow C. W., 1948) ifade eder. Von Sydow'un uzun zaman tereddütsüz olarak kabul gören “memorat” tanımı daha sonraki yıllarda

çeşitli eleştirilere uğrasa da büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır (Çobanoğlu, 2015, s. 15).

Sydow'un memorat tanımına en büyük eleştiri Juha Pentikainen'den gelir. Sydow'un farklı bir efsane çeşidi olarak gördüğü memoratların Juha Pentikainen tamamen kendine has bir tür olarak kabul eder. Dahası, Juha Pentikainen, von Sydow'un, tamamen yaşayanın anlatmasıyla –birinci şahıs- sınırlamasını, şahsi tecrübeyi yaşayan kişi, onun anlattığının, anlattığından dinleyenin anlattığı olarak naklediliş zincirini dört kişiye kadar çıkarır. Linda Degh ve Andrew Vasonyi (1974) ise yaptıkları çalışmada bu sınırlamanın da eksik olduğunu bunu beş, altı kişiye çıkarmanın mümkün olduğunu kanıtlayarak, şahsi tecrübeyi bizzat yaşayanla ve ondan dinleyenleri ve aktaranları, tecrübeyi bizzat yaşayan belli olduğu müddetçe sınırlamanın gereksizliğini ortaya koyarlar. Ancak bazı “gezegen efsaneler” in (migratory legend), bazı icra ortamlarında icracılarca adeta memoratlaştırılarak anlatılmasına dikkat çekerek bu tür memoratları, “sözde memorat” (pseudo-memorate) olarak adlandırırlar (Çobanoğlu, 2015, s. 25-26).

Rus folklorunda ise memorat terimine denk sayılabilecek bir kavram olan “bylichka”, von Sydow'un önerisinden önce de kullanılmaktaydı. Boris ve Jurii Sokolov –her ne kadar masal türü ile paralel, birbirini tamamlayıcı bir şekilde ele almış olsa da -1915 tarihli “Skazki i pesni Belozerskogo kraja (Belozersk Bölgesi Masalları ve Şarkıları)” adlı çalışmada “bylichka” terimine ilk defa değinmişlerdir. Bu konu üzerinde araştırmalar yapmış olan V.Propp, Rusya'da Puşkin ve Jurii Sokolov'un memoratları masal türü içerisinde değerlendirmeye almasını “yaygın bir hata” ifadesiyle eleştirerek masal ve memoratı iki ayrı tür olarak görmektedir. Dahası Propp, efsane, memorat ve “bylichka”yı birbirinden ayırmaktadır: “Memoratlar gibi efsaneler de inanılan bileşenlere sahiptirler, ama oysa bylichka” Hristiyanlık öncesi halk inançlarının yaşayan kalıntılarını ihtiva eder; efsanenin içeriği ise Hristiyanlığa aittir”. Hiç şüphe yok ki Propp, memorat ve efsaneyi inanç değerleri ve içeriğin aidiyeti bakımından Latin kilisesine bağlayarak yaptığı bu ayrımında “bylichka”yı Rus folkloruna göre karakterize etmiştir. Rus halkbilimcileri tarafından bu tür, uluslararası kullanım bakımından memorat terimine neredeyse eş tutulmaktadır (Hallaç, 1989, s.12).

Kvideland'a göre memorat “Tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikaye” olarak

tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada yer alan “tabiatüstü” ile kastedilen öncelikle “öteki dünya” ve farklı bir boyutta olmanın yanısıra “insanlarla beraber aynı mekanları paylaşan, cin, peri, şeytan, alkız, karabasan, veya çeşitli ruhlardan oluşsan ve sosyal bir hayat yaşadığına inanılan” varlıklarla “görme, konuşma, dokunma, hissetme, rüya ve bunlardan başka bir yolla” kurulan bir iletişimidir. Memoratlar da, bu şekilde kurulmuş bir iletişimle yaşananların yaşayan veya ondan dinleyen birisi tarafından anlatılmasıdır. (Çobanoğlu, 2015, s.11).

Yaşar Kalafat’a göre memoratlar, halk inançlarında görünenin içinde görünenin içinde görünmeyeni anlatabilen, batının zahire yansıyabilmiş halk inançları içerisindeki mitolojik genleri taşıyan en canlı hücreleri gibidirler. (Kalafat, 2016).

Fuzuli Bayat’a göre “Memorat, gerçekliğine inanılan hayat hikâyeleri olup iyi ve kötü varlıklar hakkında anlatılmakta olan mitolojik söylentiler, yaşanmış tecrübelerin veya yaşandığına inanılan olağanüstü olayların anlatılarına denir. Memorat, anlatıcının yaşadığı olay veya birinden duyduğu olağanüstü varlıklarla iletişimin yaşandığına inanılan basit anlatı türüdür.” (Bayat, 2007, s. 258).

Ahmet Tacetdin Hallaç ise memorat tanımını şu şekilde yapmıştır. “Memorat, birinci şahıstan başlayarak intikal zinciri ne kadar uzun olursa olsun tecrübe sahibinin anlatıcı ve dinleyici arasındaki iletişimde muayyen olduğu, gerek resmî gerekse halk dini olsun, en azından bir inanç ögesini konu edinen, bu inancı destekleyen, inanca kanıt sunan ve bu sayede arka planında daima geleneği, geleneksel motifleri barındıran, icrasında muayyen zaman, mekân ve icracının zorunlu olmadığı, her birey tarafından anlatılabilen, gerek grup etkileşimi içerisinde gerekse görsel, işitsel ve yazılı şekillerde ortaya çıkan ve inandırma motivasyonu yüksek olan nesir anlatılardır” (Hallaç, 2018, s. 252).

Gürol Pehlivan memorat kavramı yerine “inanç anısı” ismini tercih edip memorat anlatıcısının beş altı kişiye uzanan bir metin olduğunu ifade etmiştir. “İnanç anısı, veli öldükten sonra, yaşayan canlıların hayatına girmesi- müdahale etmesi vs. ile ilgili, bizzat anlatanın başından geçmiş ya da bir biçimde anlatıcı tarafından tecrübeyi bizzat yaşayanın adı verilebildiği sürece, naklediliş zincirinin beş altı kişiye kadar uzanabildiği bir metindir (Pehlivan, 2009, s. 91).

Memorat kavramı ile ilgili yapılan tanımlar genellikle yukarıda verilmiştir. Bu tanımlardan yola çıkarak memorat kavramı hakkında elde edilen bilgiler ışığında

ve Gaziantep merkezden derlenen memorat metinlerinden yola çıkarak bir tanım denemesi yapma girişiminde bulunulacak olursa: “Memorat: kişinin başından geçen veya başından geçenden dinlediği, genellikle şahsi, olağanüstü güçlerle ve varlıklarla ilgili, halk inançlarını pekiştiren, inanç konulu anlatılardır.”

4.1.2.2. Memoratların özellikleri

Bu bölümde memoratların özelliklerinden bahsedilmeden önce memoratın, efsane alt başlığı altında değil de ferdi bir tür olduğu yönündeki görüşün desteklemesi açısından, ilk olarak efsanenin özellikleri verilerek başlanılacaktır.

Efsaneler hakkında çalışmalarda bulunan Bilge Seyidoğlu’nun da bahsettiği üzere “Efsaneler sözlü geleneğin ürünü olan bir anlatım türüdür. Temelinde inanç unsuru vardır. Efsaneyi anlatan ve onu dinleyenler efsanenin gerçek üzerine kurulduğuna inanırlar. Bu gerçek objektif bir gerçek değildir. Efsaneyi nakledenler ve dinleyenler efsanedeki olayların gerçekten olduğuna inanırlar” (Seyidoğlu, 1997, s. 9-20). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere efsaneler bir şahsa, bir yere ve bir olaya bağlanabileceği gibi inanç izlerini korumakla birlikte, diğer unsurların hepsini üzerinde taşımak zorunda olmadığını görmekteyiz.

Efsane üzerine yapılan birçok tanımlarda efsanenin belirli özelliklerinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Tanımlarda öne çıkan bu özellikleri Saim Sakaoğlu dört ana başlıkta toplamıştır. Bu maddeler şu şekildedir:

1. Kişi, yer ve olaylar hakkında anlatılırlar.
2. Anlatılanların inandırıcılık özelliği vardır.
3. Genellikle kişi ve olaylarda olağanüstü olma özelliği görülür.
4. Belirli bir şekilleri yoktur. Kısa ve konuşma diline yer veren anlatmalardır (Sakaoğlu, 1980, s. 6).

Efsanenin özelliklerinde yer alan “tabiatüstü” kavramı ile ifade edilen yaratıklarla kurulan ilişkiler ve gerçekleşen olayların pek çoğu aynen memoratlarda da bulunmaktadır. Ancak bu efsaneler ve memoratların ortak yönüymüş gibi görünse de asıl fark yine bu yöndedir. Çünkü efsanelerin konusu ne kadar tabiatüstü olursa olsun, hiçbir efsane anlatımında efsaneyi anlatan kişi olayın bizzat başından geçtiğini veya anlattığı olayı gördüğünü yahut anlattığı olayı yaşayan kişinin ağzından dinlediğini söylemez, söyleyemez. Eğer söyleyebiliyorsa o bir efsane değil memorattır. İşte bu temel ayrım, efsane ve memoratı iki ayrı tür olarak ele almamızı

sağlıyor. İşte bu ayırmadan yola çıkarak memoratın özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Tabiatüstü bireysel bir tecrübeyi anlatırlar.
2. Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
3. Birinci tekil kişi veya olayı yaşayanın ağzından dinleyen ikinci kişinin anlatımıyla oluşmaktadır.
4. Memoratlar geçmişe değil bugüne, yaşanılan döneme aittir.
5. Sabit bir şekil özelliğine sahip değildirler, her çeşit konuşmanın arasına girebilirler.

Efsane ve memoratları birbirinden ayıran bu özelliklerin yanında şu durumlarda da efsane ve memoratlar birbirinden ayrılmaktadır. Özellikle efsane bir oluşumu, bir durumu açıklarken; memoratlar tam tersine bir bilinmezliğin hikâyesidir. Örneğin efsaneler, insanların bilinmeyenlerini izah eder. Bir taş, bir yere anlam katan anlatılarken; memoratlar ise anlamı bilinmeyen tecrübelerin anlatısıdır.

Diğer bir husus ise şu şekildedir. Bazı memoratların bu gün bir şahidi, bir tanığı varken bu anlatılar kulaktan kulağa, dilden dile aktarılarak ya da toluma mâl edilerek efsaneye dönüşebilir. Fakat efsaneler, memorata dönüşemezler. Bu da efsaneyi, memorattan ayıran diğer bir özelliktir.

4.1.2.3. Memoratların oluşum süreci ve çeşitleri

On dokuzuncu yüzyılın aşırı pozitivist ve darvinist determinist anlayışlarıyla beraber önceleri “hurafe”, “batıl inanç” gibi bilimsiz suçlamalara maruz kalan memoratlar daha önceki kültürel aşamaların kalıntısı olarak görülmüş ve bu tarz metafizik konulardan arınmış toplumsal bir yapı öngörülmüştür (Çobanoğlu, 2015). Bu anlayışlara ve toplumda bu türü anlatanlara karşı yapılan psikolojik baskıya rağmen memorat türü bilim dünyasında hak ettiği değeri göremese de halkımız memorat türünü anlatmaya devam etmiştir.

Memorat türü birçok ülkede olduğu gibi doğüstü içeriğe sahip olmaları nedeniyle bilim dünyasından uzak tutulmaya çalışılmıştır. Hatta halk arasında anlatılması durumunda bile insanların “Bırak şu hurafeleri”, “Bu devirde bunlara inananlar var mı?”, “Kaçınıcı yüzyılda yaşıyoruz anlatmayın artık şunları” ya da “Kesin rüya görmüşsündür” diyerek bir tabu olduğu görülmektedir. Anlatanların

şevkinin kırılmasına ve başlarına gelen bu olağanüstü olayları anlatmamaları gerektiğini düşünmelerine neden olmuştur. Ama yine de her ne kadar siyasi ve ideolojik sebeplerle bilimden uzak tutulmaya çalışılsa da bu anlatılar gündelik hayatın vazgeçilmez parçası olan kişisel anlatılar olmaya devam etmiştir.

Memoratlara “hurafe” olarak görülmesi ve toplum tarafından anlatanlara karşı yapılan psikolojik baskıya rağmen memoratlar halk arasında son derece yaygın olarak anlatılmaktadır. Bu da bize şunu gösteriyor ki halkımız bu türün her ne kadar bilim dışı ve olağanüstü olduğunu dile getiren dayatmalara karşı; bu türü anlatmakta ve anlatmaya da devam etmektedir.

Şahsi tecrübe hikâyeleri, inanç anıları ve yaşayan tanıkları olan olağanüstü hikâyeler olarak da adlandırılan memoratlar; ülkemizde bilimsel metotlar dahilinde ilk olarak 2003’te *Özkul Çobanoğlu* tarafından gerçekleştirilmiştir. Memorat kavramının isim babası olan İsveçli halkbilimci *Carl Wilhelm von Sydow*’dur. Halkbilimi dünyasına günümüzde bile tartışmalara neden olan iki önemli kavramı “memorat ve fabulatı” 1934’te “*Kategorien Der Prosa-Volsdichtung (Nesir Geleneginin Kategorileri)*” adlı makalesiyle ortaya koymuştur (Sydow C. W., 1934).

Memorat türü, başka ülkelerin folklor araştırmalarında memorat terimine denk sayılan kavramlarla von Sydow’un isim önerisinden önce de kullanılmaktaydı. Bu konu hakkında *Ahmet Taceddin Hallaç*’ın *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisinde* yayınlanan “*Memorat Kavramının Tanımlarındaki Belirsizlik ve Bir Tanım Denemesi*” adlı makalesinde Boris ve Iurii Sokolov’un memorat terimine denk olarak “bylicka” kavramını kullandıklarını dile getirilmiştir. Aynı zamanda Boris ve Iurii Sokolov’un bu kavramı masal türü ile paralel ve birbirini tamamlayıcı bir şekilde ele aldıklarını belirtmiştir. Daha sonra V. Propp, Rusya’da Puşkin ve Iurii Sokolov’un memoratları masal türü içerisinde değerlendirmesini “yaygın bir hata” olarak değerlendirmiş ve masal ve memoratı ayrı iki tür olarak gördüğünü dile getirmiştir. Akabinde Propp, efsane, memorat ve “bylichka” yı birbirinden ayırarak şunları dile getirmiştir: “Memoratlar gibi efsaneler de inanılan bileşenlere sahiptirler, ama oysa “bylichka” Hristiyanlık öncesi halk inançlarının yaşayan kalıntılarını ihtiva eder; efsanenin içeriği ise Hristiyanlığa aittir” (Çobanoğlu, 2012). Görüldüğü üzere memorat terimine denk kavramlar başka ülkelerin halkbilimi çalışmalarında kullanılmakta ve farklı görüşler ortaya atılmaktadır.

Ülkemizde ise sözlü anlatı türleri içerisinde ilk önceleri efsane türünün alt başlığı olarak ele alınırken memoratlar ilk kez Özkul Çobanoğlu tarafından “ Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları” (Çobanoğlu, 2015) adlı eserde ferdi bir tür olarak ele alınmıştır. Böylelikle Çobanoğlu’nun açtığı bu yoldan yeni çalışmaların da kendini göstermeye başladığını görülmektedir.

4.1.2.4. Memoratların sözlü kültür ortamında anlatıma dayalı diğer türlerle ilişkisi

Halkın sözlü geleneğinde yer alan bazı türler arasında zaman zaman benzerlikler görülmektedir. Bu benzerliklerin nedeni değişen şartlara uyum sağlayan ve doğaya hakim olan insanların anlatılarındaki konuların genelden özele doğru bir eğilim göstermesidir. Her ne kadar özele doğru eğilim gösterse de aslında bir öncekinin evinimi şeklindedir. İşte bu sebeplerden dolayı ilk anlatılarda zaman ve mekân bu dünyanın dışında ve dünyanın ilk zamanlarına ait zaman ve mekânlardır. Kahramanları da tanrı ve yarı tanrılardır. Masallarda ise bu durum biraz daha günümüze yakınlaşmıştır. Bu nedenle masallarda mekân, bu dünya ile dünya dışında yerler olarak karşımıza çıkmaktadır; kahramanları ise insan ve insan dışı varlıklar olarak değişmiştir. Bu değişimler destanlarda, menkıbelerde, halk hikâyelerinde ve memoratlarda ise mitlere göre, daha gerçekçi ve bireysel bir yapıya dönüşmüştür. Bu durumda şu hususları belirtmek gerekirse; insanoğlunun anlatmak istedikleri ya da anlatma istekleri her dönemde vardır, var olmaya devam edecektir. Fakat insanoğlunun olup bitenleri anlamlandırmaya başlaması, yaşadığı dünya ile ilgili daha fazla bilgiye sahip olması ve ihtiyaçlarının farklılaşması sonucunda anlatılar da farklılaşmaya başlamıştır fakat benzerliklerini de korumaktadır.

Türk sözlü anlatım türleri denildiğinde ilk akla gelenler; mit, masal, destan, efsane, halk hikâyesi, menkıbe¹, memorat ve fıkra gibi isimlerdir. Sırasıyla kısaca bunlardan bahsedecek olursak; anlatım türlerinin evrilme sürecinde evreni ve varoluşu anlamlandırması yönüyle mitler, sözlü anlatım türleri arasında ilk olarak ortaya çıkan türdür. Mitler, içlerinde kutsal bir hikâye barındırırlar. İlkel zamanlarda meydana gelmiş olayları, canlı- cansız, görülen/ görülmeyen, olağanüstü- sıradan, maddi-manevi her şeyin kavranabilmesi için bunların nasıl meydana geldiklerini anlatırlar. Olaylarda yer alan karakterler tanrılar ve tabiatüstü varlıklardır (Bayat,

1 Arif Ay’ın makalesi menkıbelerin ayrı bir sözlü anlatım türü olduğunu göstermektedir.

2017, s. 13). Mitler genel itibarıyla ilkel dönem insanların sırrını çözemedikleri evreni anlamaya, anlamlandırmaya çalışma ihtiyacından doğmuştur.

Oluşum sürecinde mitleri sırasıyla efsaneler, masallar, destanlar, menkıbeler, halk hikâyeleri ve memoratlar takip eder. Ancak bu sıralama meydana gelirken biri bittikten hemen sonra diğerinin başlaması gibi bir durum söz konusu değildir. Anlatıyı oluşturan şartlar ve anlatının tüketimi de anlatının devam sürecinde etkili rol oynar. Zira mitlerden sonra mitolojik kökenli efsaneler ortaya çıkmıştır. Bazı sözlü anlatım türlerindeki motif ve anlatım türü gibi unsurlar kendilerinden sonra çıkan anlatılara geçmiştir. Aynı şekilde anlatıların hacimleri, anlatıdaki zaman ve mekân gibi kavramlar da ortaya çıkan ilk anlatılarda daha geniş ve bilinmeyen zamanlarda, ayrıntılı bir şekilde anlatılırken günümüze yaklaştıkça ayrıntı azalır, zaman ve mekân daha belirginleşir. Bu daralma sözlü anlatım türlerinin sırasını belirlemede bize yol gösteren unsurlardan biridir (Boyras, 2008, s. 105-117).

Mitlerden sonra ortaya çıkan sözlü anlatım türü efsanedir. Efsane kelimesi dilimize Farsçadan geçmiştir ve efsunlu, füsunlu hikâye anlamına gelir. Arapçası “ustûre” dir. Batı dillerinde Latince kökenli “legendus” tan gelir (Önal, 2013). Burada sözü geçen, mitlerden sonra ortaya çıkan efsanelerden, kastedilen mitolojik kökenli efsanelerdir. Birçok araştırmacı da efsanelerin oluşumunu ilk devirler ile bu ilk devir insanların psikolojik ve sosyolojik yapılarında aramış, efsanelerin oluşumunu mitoslara bağlamıştır (Elçin, 1986, s. 314). Metin Ergun Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi adlı çalışmasında efsanelerin teşekkül ederken beslendikleri kaynaklardan biri olarak da “Mitolojik Kökler” i göstererek efsaneleri, mitlerin devamı niteliğinde olduğunu doğrulamıştır.

Sözlü anlatım türlerinin oluşum sürecinde ki bir sonraki türümüz “masallar” dır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde masal “Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen olağan dışı olayları anlatan hikâye...” şeklinde tanımlanır. Saim Sakaoğlu ise masalı şu şekilde tanımlamıştır: “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.” (Sakaoğlu, 1980, s. 2)

Masallardan sonra oluşan sözlü anlatım türü ise “destanlar” dır. Destan, “Bir milletin tarihinde gerçekleşmiş, unutulması mümkün olmayan bir olay üzerine söylenmeye başlayıp gelişmesini asırlarca devam ettiren uzun, didaktik ve milli

söylemler” (Güzel & Torun, 2005) olarak tanımlanmıştır. Bir başka tanımda ise menkıbeler masallardan ayrı, cemiyetin ortak malı, tarihi gerçeklerden beslenerek şaman alperen, peygamber, halife, padişah, şeyhülislam ve asker gibi otoriteler etrafında veya şehirler, sayfalar, camiler, mezarlar, türbeler, adaklar vs. üzerine doğmuş sonrasında yazılı kaynaklara geçen anlatılardır (Elçin, 2011, s. 72). Destanlardan sonra oluşturulmaya başlanmasından dolayı Satuk Buğra Han, Danişment Gazi, Battal Gazi, Hz. Hamza ve Hz. Ali anlatılarında olduğu gibi destansı menkıbeler ortaya çıkmıştır.

Sözlü anlatım türlerinin oluşum sürecine göre menkıbelerden sonra ortaya çıkan halk hikâyeleri, tarihi bir olaya dayanmamaları, nazım-nesir karışık olmalarına rağmen zamanla nazım kısımları unutulmaya ve nesir kısımları ağırlık kazanmaya başlamıştır. Özellikle kahramanları, olayları ve gerçekleştiği zaman mit, efsane, masal ya da destan gibi türlere göre daha yakın bir tarihtedir (Artun, 2012, s. 122). Halk hikâyeleri zaman ve mekân yönüyle efsane, masal, menkıbe ve destan gibi sözlü türlerden beslenerek bir dönem Türk edebiyatında roman görevi görmüşlerdir (Elçin, 2011, s. 444). Destanlardan sonra oluşmaya başlayan türlerde öncekilere oranla ferdi duygular ön plana çıkmaya başlar. Destanların tanımından da anlaşılacağı gibi bir ferdin değil bir toplumun başından geçen felaket, göç ya da olay anlatılırken halk hikâyelerinde kişilerin kahramanlıkları ya da aşk hikâyeleri ön plandadır (Bezgin, 2011, s. 29).

Sözlü anlatım türlerinde en son halkayı memoratlar oluşturur. Memorat, “Tabiatüstü ferdi bir tecrübe yaşayan veya ondan dinlenmiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye” (Çobanoğlu, 2015, s. 21) olarak tanımlanmaktadır. Tanımda yer alan “tabiatüstü” ile aslında “öteki dünya” ve farklı bir boyutta olmanın yanı sıra cin, peri, şeytan, alkarısı, karabasan gibi varlıklarla yapılan konuşma, dokunma, rüya gibi yollarla kurulan iletişimlerdir (Çobanoğlu, 2015, s. 21). Memoratlar da, bu yollarla kurulan iletişimin olayı yaşayan ya da yaşayan birinden dinleyen birisi tarafından anlatılan anlatıdır.

Sözlü anlatım türlerinden yukarıda kısaca bahsedildikten sonra memoratların; sözlü kültür ortamında anlatıma dayalı diğer türlerle olan ilişkisini aşağıdaki başlıklar altında verilmeye çalışılacaktır:

4.1.2.4.1. Memorat – efsane ilişkisi

Memoratlarda sözlü kültür ürünlerinden motif, kahraman ve olağanüstülük açısından en fazla ortak noktası efsanelerdir. Bu yönüyle memoratlar gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde efsane başlığı altında incelenmiştir (Çobanoğlu, 2015, s. 25). Memorat ve efsane tanımlarından da anlaşılacağı üzere tema açısından efsane ile memorat birbirine yakın türlerdir.

Efsanelerde olayın içinde yer alan kişi, anlatıcı olayı yaşadığını ya da olayı gören yaşayan birinden duyduğunu iddia etmez. Oysaki memoratın tanımında da görüldüğü gibi, memoratın içinde yer alan kişi bellidir ve olayı kişisel bir tecrübe olarak aktarır (Çobanoğlu, 2015, s. 17-21).

Memoratlarda birinci tekil kişi tarafından veya olayı yaşayanın ağzından dinleyen ikinci kişinin rapor eder tarzındaki anlatımıyla anlatılır fakat efsanelerde anlatıcı olayı yaşadığını veya yaşayan birinden duyduğunu iddia etmez. Bu iki türü birbirinden ayıran en bariz özelliktir (Çobanoğlu, 2015, s. 30).

Efsaneler, ne kadar korkunç motif ve ürkütücü temalar içerirse içersin, efsane geçmişte oluşan ve inanılsa da inanılmasa da bir oluşum mirasıdır. Oysa memoratlar efsaneler gibi geçmişe değil bugüne, yaşanan döneme aittir (Çobanoğlu, 2015, s. 31).

Efsaneler ne kadar olağanüstülük içerirse içersin toplum tarafından “hurafe” gözüyle bakılmayan anlatı türlerindendir. Hatta anlatılan bölgelerde “kutsallık” atfedilir. Ama memoratların anlatılması toplum içerisinde önyargıyla karşılanır. Hatta toplum içinde “üç harfli” diye bir tabu oluşturulup “cin” adının telaffuzu bile hoş karşılanmamaktadır.

Efsaneler, sabit bir şekil özelliğine sahip değildir; yani her çeşit konuşmanın arasına girebilir. Efsane, malzeme olduğu konuşmanın özelliklerini alır. Memorat, efsanenin bu özelliğiyle benzerlik gösterir. Memoratın da sabit bir şekil özelliği yoktur. Memorat da yer aldığı konuşma biçiminin özelliklerini alır (Çobanoğlu, 2015, s. 42). Efsane ve memoratlar kısa, sade anlatım özellikleriyle benzerdir.

Gürol Pehlivan ise bu konuda efsane ve memorat türü arasındaki ayırt edici ölçütleri; inanç şiddeti, tecrübe ve zamansallık olarak belirlemiştir. Ve bu konu hakkında

1) İnanç Şiddeti: Memorat türünün efsane türüne nazaran daha inandırıcıdır. Çünkü memoratlarda olayın bir tanığı vardır. Bu nedenden dolayı memoratın inanç şiddeti daha fazladır.

2) Tecrübe: Memorat türünde olağanüstü olayın öznesi bizzat anlatıcının kendisi veya olayı yaşıyandan dinledikleri iken; efsane türünde olayı yaşayan kişi belirsizdir. Bu da memorat türünün anlatıcısı bizzat tecrübe sahibiyken efsane de tecrübe sahibi bilinmemektedir.

3) Zamansallık: Memorat türü günümüzden yakın zamanlardan bahsederken, efsanelerde zaman daha eskidir ve bazen zaman bilinmiyordur (Pehlivan, 2009, s. 95).

Efsanelerin ve memoratların aynı yerde ve aynı tecrübeye dair ürünlerin varlığı ilk anda akla memoratların birkaç kuşak sonra kişisel veya şahsa bağlı özelliklerini kaybederek efsaneleştiğini akla getirmektedir. Fakat gerçekte memoratların efsane motifleri içermeleri konusunda yeterli ve ikna edici olmadıkları görülmektedir. Bu minvalde memoratlar ve efsaneler olağanüstü tecrübeye karşı iki farklı duruş ve düşüncü ifade etmektedirler. İşte bu farklılık, memoratın efsane başlığı altında değil de ayrı tür olarak değerlendirilmesi gerektiği konusunda son noktayı koymaktadır.

4.1.2.4.2. Memorat – mit ilişkisi

Mit, çeşitli şekillerde tanımlanır: “Mit, her zaman bir “yaratılış” ın hikâyesidir. Mitler bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatırken; memoratlar kişinin başından geçen anlamlandıramadığı olayları anlatır.

Mit gerçekten olup bitmiş, tam anlamıyla ortaya çıkmış olan şeyden söz ederken, memoratların sadece anlatanlar tarafından görüldüğü ve o anda yaşanıp bittiği söylenilebilir.

Mitlerdeki kişiler doğaüstü varlıklarken memoratta da aynı özellik söz konusudur ama bazı farklılıkları vardır. Özellikle “başlangıç” taki o eşsiz zamanda yaptıkları şeylerle tanınırlar. Memoratlar da ise durum farklıdır. Eşsiz zamanda değil de yakın bir tarihte yaşanmış olaylardan söz edilir.

Mitler, onların yaratıcı etkinliğini ortaya koyar ve yaptıklarının kutsallığını ya da yalnızca “doğaüstü” olma özelliğini gözler önüne serer. Mitler, içinde oluşup

yaşadıkları kültürlerin kutsal ve mutlak doğru metinleri kabul edilirlerken; söz konusu memoralarda toplum tarafından mutlak doğru olarak kabul edilmeyebilir.

Mitler gerçekliğin nasıl oluştuğunu anlatırken memoralar gerçekliğin değil de yaşanan olayın nasıl olduğunu anlatır. Mitler, kutsal törenler sırasında anlatılırken; memoralar için belli bir anlatma yerinin olmadığı görülür.

4.1.2.4.3. Memorial – destan ilişkisi

Destan en eski edebiyat türlerinden biri olarak; “Büyük, olağanüstü toplum ve kahramanlık olaylarını uzun ve manzum olarak anlatan edebiyat türü” (TDEA, 1977, s. 263) olarak tanımlanmaktadır. Destanlar bir toplumun yaratılışını, toplum vicdanında iz bırakan savaşlarını, bir kişi veya bir milletin kahramanlıklarını ve doğal afetlerini anlatan manzum hikâyelerdir. Destanın konuları toplumu derinden ilgilendiren konulardan oluşmuş iken; memoraların konuları günlük sıradan konulardan oluşmaktadır.

Bütün destanlar manzumdur. Bazen aralarına mensur parçalar da katılır. Memoriallar ise tam tersine mensurdur. Bu konu memoraları destanlardan ayıran bir özelliktir.

Destanlarda, bir milletin milli iradesinin direnme gücü sergilenirken; memoralar da böyle bir durum söz konusu değildir. Daha doğrusu destanlar milli özellikler gösterirken; memoralar bireysel özellikler göstermektedir.

Dramatik olayların bütünlüğü içinde trajik olaylarla da bütünlük kazanan destanlarda insan, gerçeğin üstünde; olduğundan daha güçlü ve asil gösterilir. Memorialar da ise olağan üstü durumun karşısında insan aciz ve güçsüz gösterilir. Çünkü olağan üstü varlıkların, insanlarla olan münasebetinin sonucunda insanlar yaşanan olayı anlamlandıramayıp bazı durumlarda zarar görmektedir.

Bir toplumun yaşadığı destan olayları, toplum içinde sembol haline gelmiş bir tipin hayatı etrafında geçerken; memoralarda yaşanan olaylar kişisel olarak kalmaktadır. Toplumu pek etkilememektedir. Fakat memoralarda geçen bazı olayların anlatılmasıyla insanlarda birer bilincin oluştuğu görülmektedir. Örneğin “cin” adının sıkça telaffuz edilmesinin sonucunda o ortamda bulunabileceği görüşü toplum tarafından kabul görmüş bir kural haline getirilmiştir. Ya da tuvalet, lavabo gibi yerlerde adının anılması üzerine yaşanan bir olayın anlatılması durumunda o gibi yerlerde daha temkinli olunması gerektiği bilinci oluşmaktadır.

Kısacası destanlarda kahramanın başından geçen olaylar toplumda milli bir bilincin oluşmasını sağlarken; memoralarda da geçen olaylar, dinleyenler tarafından kişisel tecrübe olarak kabul edilmekte ve ders çıkartılmaktadır.

4.1.2.4.4. Memorat – masal ilişkisi

Pertev Naili Boratav'ın yapmış olduğu masal tanımında “Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarında inandırmak iddiası olmayan kısa anlatı türü” olarak karşımıza çıkmaktadır (Boratav, 1988) Masalların büyük bir çoğunluğu olağanüstü kişi ve olayları konu alır. Masallarda gerçek veya gerçeğe yakın bazı ayrıntılar bulunabilir. Ancak, bunlar olağanüstü bünye içerisinde eritilmiştir. Memoralarda ise olayların tanığı vardır ve gerçek kabul edilir. Çünkü anlatılan olaylar bizzat anlatıcının başından geçmiştir ya da başından geçen kişi tarafından dinlenilmiştir. Bu yönüyle masallar, memoralardan tamamen ayrılmaktadır.

Masallarda kötülük, iyilik, doğruluk, cisimlendirilmiş kişilerin savaşları, düşleri, olağanüstü güçlerin yardımıyla engelleri aşma çabaları görülür. Memoralarda ise her zaman engelleri aşma gibi bir durum söz konusu değildir.

Masallarda yer, zaman ve mekân belirsizken; memoralarda yer, zaman ve mekân belirlidir. Masalların kendine has anlatım biçimleri ve zamanları varken memoratlar her zaman ve her yerde anlatılabilir. Masallarda bulunan kalıplaşmış formeller memoralarda yoktur.

Masalların eğlendirici ve eğitici olma gibi işlevleri varken memoralarda bu durum söz konusu değildir. Memoratlar genellikle dinleyende korku unsuru oluşturmaktadır. Masalları memoralardan ayıran diğer bir özellik ise masallar genellikle çocuklara anlatılırken; memoraların çocuklara anlatılmasından kaçınıldığı görülmektedir. Masallarda iyiler her zaman kazanırken; memoralarda bu durumun tam tersi olduğu görülmektedir.

Masallar kendine özgü bir gelenek içinde anlatılırlar. Özel masal anlatıcıları vardır. Masallar; anlatıldıkları yörelerin insanların dünyaya bakış açısını, inanışlarını ve hayallerini yansıtırken; memoratlar kendine özgü bir gelenek içinde anlatılmazlar, özel memorat anlatıcıları yoktur ve anlatıldıkları yörelerin insanların bakış açısını yansıtmazlar. Bu farklılıklar da memoraları masallardan ayıran diğer özelliklerdir.

4.1.2.4.5. Memorat – halk hikâyeleri ilişkisi

Dünya edebiyatında ilk edebi örneklerin mitolojik eserler olduğu kabul edilmekle beraber pek çok millette edebiyatın destanlarla başladığı bilinmektedir. Destanlardan sonra ortaya çıkan halk hikâyeleri mutlaka tarihi bir olaya dayanmamaları, nazım-nesir karışık olmakla beraber zamanla nesir kısmının ağırlık kazanması, kişilerin ve olayların gerçeğe daha uygun olması, kahramanlıktan çok aşk maceralarına yer vermesi gibi özellikleriyle destandan ayrılmaktadır. Destanlarla modern roman arasındaki geçiş döneminde ortaya çıktıklarından “epico-romanesque” diye de adlandırılan halk hikâyeleri, gerek konu gerekse şekil olarak hem epik eserlerin özelliklerini taşır, hem de modern romandaki tipleri ve olayları ihtiva eder (Türkmen F. , 1998, s. 488).

Halk hikâyeleri, göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk ürünlerinden olup aşk, kahramanlık vb. gibi konuları işleyen, kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde aşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatımlardır. Memoratlar ise yerleşik hayatın ürünleri olmakla birlikte, halk hikâyelerindeki gibi konuları aşk ve kahramanlık değildir. Halk hikâyelerindeki gibi özel anlatıcıları yoktur. Nazım nesir karışık değil sadece mesir türünde anlatılırdır.

Halk hikâyelerinin giriş kısmında olan kalıplaşmış ifadeler memoratlarda bulunmamaktadır. Halk hikâyelerinin içerisinde farklı türlere rastlanılırken memorat türün de rastlanılmamaktadır.

4.1.2.5. Uluslararası memorat türleri ve sınıflandırmaları

Memorat hakkındaki sınıflandırmalar kendi içerisinde bazı sorunları da beraberinde taşımaktadır. İlk olarak Brynjult Alver tarafından yapılan ve memorat dairesini kapsayacak şekilde formlara göre ele alınmıştır. Bu sınıflandırma da memoratlar üçer kısma ayrılmıştır. Alver’in sınıflandırması şu şekildedir:

- 1) Tecrübe Efsanesi, memorat formunda olurlar fakat içerik efsaneden alınmıştır.
- 2) Kolektif Memorat, farklı kolektif inançlar ve efsane öğeleri üzerine teşekkül etmiştir.

3) Bireysel Memorat, tamamen geleneksel değildir fakat basit bir şekilde doğaüstü tecrübe hikâyeleridir (Alver & (Çv)Hallaç, 1967, s. 63-69).

Alver'in fazla açıklamalarda bulunmadığı bu sınıflandırmasından sonra Alver'in sınıflandırması ekseninde olan bir diğer sınıflandırma ise Richard Sweterlitsch'indir. Bu sınıflandırma şu şekildedir:

1. Bilinen efsaneler veya efsane motifleri üzerine kurulanlar,
2. Halkın tutumunu, göreneğini veya inancını açığa vuran, göz önüne serenler,
3. Efsane motifleri ve inanç öğeleri açısından yoksun olmakla beraber tarihi bir efsane veya uzun masallar gibi diğer geleneksel anlatı formlarında bulunan motifleri içerenler (Sweterlitsch & (Çv)Hallaç, 1996).

Bu sınıflandırma da iki esas sorun vardır: Memoratların kendi başına değil, diğer türlerle birlikte düşünülmesidir ve herhangi ortak bir kıstasa dayanmamasıdır. Yani, Sweterlitsch'e göre memorat, ölen bir kişinin ruhunun kendi evine dönmesi, ruhun orada yaşaması efsane geleneğini yansıtır. Çünkü bu motif Amerikan efsanelerinde sıklıkla yer almaktadır. Hallaç'a göre böyle bir sınıflandırmanın bütün memoratlara uygulanacak kadar kullanışlı olmadığıdır.

Bu bölümde dünya da yapılmış birkaç memorat tasnifi verildikten sonra “memorat çeşitleri” de verilmeye çalışılacaktır.

4.1.2.5.1. Kişisel memorat

Kişisel memorat “Bazen bireyin başından geçen doğaüstü hadise, bireyin kolektif gelenekten farklı olarak yorumlamadaki ısrarı neticesinde oluşan memoratlardır. Kişisel memoratların kimliğini saptamak kolaydır çünkü kolektif gelenek içerisinde onların paralelleri veya varyantları yoktur.” (Kvideland & Çv:Hallaç, 1999). Kişisel memoratta tecrübe sahibi tecrübesinin sebep ve sonuçlarını genel değil özel bir ilişkiye bağlar ve geleneğin yorumunu kaynak eleştirisi yapmaksızın ve inkâr etmeksizin geri plana iterek kendi yorumunu ön plana çıkarır ve kendisi için geçerli olan model, özel bağlamdaki sebep-sonuca dayanan yorum olarak kabul edilir.

Bu konuda Hallaç: “Memoratlar zaten şahsidir ve şahsi olan anlatıya tecrübe sahibinin farklı bir yoruma sahip olması söz konusu olabilir düşüncesiyle yeniden şahsi sıfatı yüklenilemez” demiştir.

Sonuç olarak: memoratlar sözlü geleneğin kaynaklarından elde edilen kişisel, şahsi anlatılardır ve şahsi olan bu anlatılara da memoratın ayrı bir çeşidi olarak “kişisel memorat” demek kavram karmaşası yaratmaktadır.

4.1.2.5.2. Numen memorat

Memorat kavramıyla ilişkili olarak “numen” kavramını ilk olarak kullanan Lauri Honko’dur. Bu kavramı Honko, Rudolf Otto’dan almıştır (Hallaç, 2018, s. 159). Numen, numen memorat arasındaki fark şu şekildedir. Bireyin yaşadığı doğaüstü tecrübenin anlamından, ne olduğundan emin olmaması “numen” seviyesidir. “Numen”i başkalarına anlattığında ortaya konulan anlatı ise artık “numen memorat” tır. Böyle bir memorat ise gelenek ve kabul görmüş olan inançlara dayanılarak ikinci, üçüncü kişiler veya topluluk tarafından gelenek kalıp ve açıklamalara göre yorumlanır (Kvideland & Çv:Hallaç, 1999, s. 20).

4.1.2.5.3. Uydurma (fiction) memorat

Bir başka memorat çeşidi ise büyüklerin çocukları korkutmak ve onların söz dinlemeleri sağlamak ve böylece onları eğitmek için “uydurdukları” veya “kurmaca” (fiction) “öcü” ve benzeri hayali yaratıkların varlıklarına dair “kurmaca öcü hikâyeleri” dir. Bu tür hikâyeler büyükler tarafından inanılmayan yaratıklar hakkında terbiye ile ilgili nedenlerle çocukları inandırmayı amaçlar. Mesela aileler çocukların bahçedeki kuyudan uzak durmalarını sağlamak için kuyuya yaklaşırlarsa kuyunun ruhunun veya orda yaşayan perinin onları çekeceğini söylerler. Bunun üzerine çocuklar bazen kuyunun ruhu veya kuyu perisi ile ilgili tecrübeler yaşarlar ve bunun hakkında memoratlar anlatılırlar. “bu durum bir grup için “uydurma” (fiction) olan başka bir grup için inanç olur (Çobanoğlu, 2015, s. 45).

Gaziantep’ten derlenilen memorat metinleri içerisinde “uydurma (fiction)” memorata örnek olarak şu anlatı verilebilir: “Hacıbaba mahallesindeki su deposunun orda çok uzun zamandır terk edilmiş harabe bir ev vardı. Aileler bu terk edilmiş ev de genellikle balleycilerin ve uyuşturucu bağımlıların kaldıklarını bildikleri için çocuklarını oradan uzak tutmak istemişlerdir. Bu nedenle o terk edilmiş evde üç harflilerin bulunduklarına dair uydurma hikâyeler anlatmışlardır. Fakat bir çocuğun orada tuvaletini yaparken felçlik geçirmesi, çocuklardan bir kaçının orada üç harflilerin seslerini ve kendilerini gördüklerini iddia etmeleri durumu

farklılaştırmıştır”. Bunun yanında bir de o evde gece yarısı ışık gördüklerini söyleyenlerin olması üzerine uydurma gözüyle bakılan bu durum bazıları için inanç olmuştur. Hatta mahalleli Belediyeye başvurarak bu harabe evin yıkılmasını talep etmişlerdir.

4.1.2.5.4. Seküler memorat

Kategorik memorat başlıkları arasında en dikkat çekici olan seküler memorattır. Seküler memorat için yapılan tanım şu şekildedir: “Memoratlar, bazıları tarafından ruhsal ve doğaüstü olarak kısıtlanmıştır fakat eğer doğaüstü ve ruhsal olayları kapsamayan bir tecrübe anlatısı söz konusu ise buna “seküler memorat” denilmiştir”(Ferrer & Çv:Hallaç, 2008, s. 52). Jan Harold Brunvard (2012) ise “dikkate değer fakat olağanüstü olmayan şahsi tecrübe anlatıları”na seküler memorat diyerek, orijinal memorat teriminin bu yolla genişletilebileceğini ifade etmektedir. Jacqueline S. Thursby, memoratı, insanın sözlü olarak hatırasından aktardığı şahsi tecrübe anlatısı olarak görmektedir ve seküler olan memoratı ise uhrevi, doğaüstü, dini olmayan, ruhsal dünyadan ziyade fiziksel bir şey ile karşılaşmayı konu edinen insan hatırasının anlatması olarak kabul etmektedir (Hallaç, 2018, s. 161).

4.1.2.5.5. Örtülü memorat

Bu gruptaki memoratlarda konu sıradandır. Konu, evden çıkıp işe giderken yaşanan bu trafik kazası, evlilik süreci, iş bulma serüveni veya daha da basit yapılarda yaşanan küçük kesitler olabileceği gibi daha karmaşık bir tecrübenin bir kısmını veya bütünü de oluşturabilir. Bu tip memoratlar, diğerlerinin aksine, belirli bir farkındalık ve bilgiyle ortaya çıkar. Örtülü memoratlar tamamen olmasa da genellikle kalıplaşmış dini yargıları ve atasözlerini doğrular. Tecrübelerin konusu bu yöndedir. Haksız (haram) kazancın kişiden mutlaka çıkacağı, ebeveyne karşı yapılan saygısızlık gibi halk arasında yaygın olan inançlar bu türdendir (Hallaç, 2018, s. 164).

Gaziantep’ten derlenilen memorat metinleri içerisinde “örtülü memorat” örneği olarak gösterebileceğimiz metinlere sıkça rastlanmıştır. Bunlardan bir tanesi de kaynak kişi Şenel Hanım’ın anlattığı olaydır. Bu ibret verici olay da anne ve babasının bütün mal varlığını üzerine geçirerek şehre göçen gencin hazin sonundan bahsedilmiştir. Bu olayda ‘ebeveyne karşı yapılan saygısızlığın sonunda kişi mutlaka

cezalandırılır” kuralı vuku bulmuştur. İşte bu olayın örtülü memorat metni olabilmesi için, ebeveyne karşı saygısızlık yapan kişinin cezalandırıldığında, yaptığı yanlış fark etmesi gerekir. Olay böylece “örtülü memorata” dönüşür.

Sonuç olarak bir anıyı tecrübe haline getiren şey fark etmedir. Görünen dünya (anı) ile görünmeyen güç (inanç) arasındaki etkileşimi sağlayan –bireye göre- inancı ile dünyayı birbirinden yalıtık hale getirmek yerine iç ve dış dünyayı tek katman halinde iç içe getiren tecrübedir (gerçeklik) ve böylelikle kendi şahsı üzerinden inancın ve gerçekliğin geçerliliğine ulaşılmıştır. Sıradan olanı tecrübeye döndüren fark etmedir ve yaşanılanı, bilineni yeniden keşfetmek ise madde (sıradan olay, dünya) ile manayı (inanç) deliliyle (tecrübe) ortaya koyma hazzıdır; yani hatırlamaya ve anlatılmaya değer olma mutluluğu elde edilir (Freud & Çev.Kapkın, 1998) (Timuçin, 2002, s. 139).

4.1.2.6. Türkiye’ de yapılan memorat sınıflandırma çalışmaları

V. Propp’un “Konu karakterler tarafından hayata geçirilir ve sınıflandırmanın karakterler çerçevesinde yapılabileceği durumlar olasıdır. (Propp, Çev.Hasgül, & Tanyel, 1998) şeklindeki tespitinden hareketle, memoratların derlendikleri bölgedeki “karakterlere” veya “kahramanlara” dayalı sınıflandırma yapılması gerektiğini söyleyebiliriz. Yani memoratlarda kullanılan tasnifler, çalışmanın konusu ile araştırma yapılan sahaya göre değişiklik göstermektedir. Halkbilimi araştırma sahasında memoratlar üzerine derleme çalışmaları arttıkça kavram hakkında da görüşler ortaya atılmaya başlanmıştır. Fakat ülkemizde memoratlar üzerine diğer anlatı türlerine kıyasla yeteri kadar sınıflandırma çalışmaları yapılmadığı görülmektedir.

Ülkemizde memoratlarla ilgili derli toplu yapılan ilk çalışma olma özelliği gösteren Özkul Çobanoğlu’nun “Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları” adlı çalışması, memoratlarla ilgili yapılan ilk tasnif çalışması olma özelliğini de göstermektedir. Çobanoğlu’nun ortaya koymuş olduğu bu tasniften yola çıkılarak çeşitli metotlar kullanılmaya çalışılmıştır. Ama yine de yapılan bu tasniften ileriye gidilememiştir. Çobanoğlu çalışmasında ülkenin her bir köşesinden derlenmiş olan memoratlar üzerinden yola çıkarak on iki ana başlık altında toplamıştır. Çobanoğlu kitabında Türk sosyo – kültürel yapısı içinde sosyal olarak kabul edilen tabiatüstü tecrübelerin iletişim biçimlerini tasnif denemesini şu şekilde yapmıştır.

- I.Cinler İle Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- II.Alkarısı İle Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- III.Ağırlık Basması – Karabasan, Congoloz, Kul, Erkebit, Hırtık, Hınkur Munkur, Çarşamba Karısı, Yol Azdıran, Kara Ura, Demirkıynak ve Gelincik Adlı Varlıklarla Kurulan İletişim ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- IV.Hızır İle Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- V.Yatırlar, Evliyalar ve Şehitlerle Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- VI.Rüya Görme Yoluyla Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- VII.Nazar Değmesi İncisiyle İlgili İletişim Biçimleri ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- VIII.Ölümlerle Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- IX.Büyü ve Çeşitli Geleneksel Pratikler Yoluyla Kurulan İletişim ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- X.Fal ve Falcılık Yoluyla Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- XI.Tam Tanımlanmayan Olağan Üstü Bir Güçle Kurulan İletişim ve Yaşandığına İnanılan Olaylar
- XII.Modern Kent Yaşamı Memoratları Ruh Çağırma, Astral Yolculuk ve UFO'larla Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşandığına İnanılan Olaylar (Çobanoğlu, 2015, s. 86-91).

4.1.2.7. Gaziantep bölgesinden derlenen memoratların tematik tasnif denemesi

Gaziantep merkezde ikamet eden kişilerden derlediğimiz memorat metinlerinden yola çıkarak çalışmamızdaki tasnif başlıkları şu şekildedir:

1. Cinlerle İlgili Memoratlar
2. Alkarısıyla İlgili Memoratlar
3. Ağırlık Basması- Karabasan, Yol Azdıran, Hazne² Karısı, Hayed³ Karısı İle İlgili Memoratlar

² Hazne: Evlerin girişinde bulunan, erzakların muhafaza edildiği kiler

³ Hayed: Evlerin avlusu

4. Hızır İle İlgili Memoratlar
5. Yatırlar, Evliyalar ve Şehitlerle İlgili Memoratlar
6. Rüya Görme İlgili Memoratlar
7. Nazar Değmesiyle İlgili Memoratlar
8. Ölülerle İlgili Memoratlar
9. Büyü ve Çeşitli Geleneksel Pratiklerle İlgili Memoratlar
10. Fal ve Falcılıkla İlgili Memoratlar
11. Tam Tanımlanamayan Olağanüstü Bir Güçle İlgili Memoratlar
12. Modern Kent Yaşamı Memoratları: Ruh Çağırma, Astral Yolculuk ve UFO ile İlgili Memoratlar

Özkul Çobanoğlu'nun yapmış olduğu tasnif değerlendirmesi ışığında Gaziantep'ten derlenilen memoratlar; bu şekilde sınıflandırılmıştır.

Gaziantep merkezden derlenilen metinler arasında Özkul Çobanoğlu'nun yapmış olduğu sınıflandırma maddeleri içerisine konumlandırılmamış birkaç metnin olduğu tespit edilmiş bulunmaktadır. Bu nedenden dolayı Çobanoğlu'ndan farklı olarak memorat tasnifine yeni madde ekleme gereği hissedilmiş bulunmaktadır. Bu madde ise şu şekilde adlandırılmıştır:

13. İbretlik Memoratlar (Toplumsal Değerleri Öğreten Memoratlar)

Bu maddenin eklenme nedeni ise çoğu anlatıcıda, bir zamanlar televizyonlarda bulunan “Sır Kapısı”, “Gerçek Kesit” gibi programların yansımalarının görülmesindendir. Ahmet Tacetdin Hallaç'ın da belirttiği gibi “Örtülü Memorat”(Hallaç, 2018, s. 164.) türüne giren bu memoratlar da genellikle ilahi adaletin tecelli ettiğini gören ve olağanüstü yaşanmışlıkla farkına varan anlatıcılar tarafından anlatılan memorat metinleridir. Tıpkı diğer nazar değme, rüya görme sonucu meydana gelen olağan üstü yaşanmışlıklarda olduğu gibi (Hallaç, Memorat Türünde Sınıflandırmalar ve Alt Kategoriler Üzerine, 2018).

4.1.2.7.1. Cinlerle ilgili memoratlar

Arapça’ da ج “cim” ve “ن “nun” harflerinin oluşturdukları lafızlar; daima bir şeyi örten, gizleyen, örtünen ve gizlenen manalarını ifade ederler. (Celâlüddin Abdurrahman b. Ebibekir, 1998). Dolayısıyla örtülü olup gözle görünmeyen her şey

“el-cinn” diye isimlendirilir (İbn Manzûr). Ayrıca bu kavramdaki “görünmezlik” manasından dolayı meleklerin yanında şeytanlar da bu isimle anılmışlardır.⁴ Bunun yanında Peygamber Efendimiz (s.a.s) de, meleklerin nurdan cinlerin de ateşten yaratıldıklarını⁵ dolayısıyla meleklerin ve cinlerin farklı mahlûklar olduklarını ifade etmişlerdir (Polat, Bahar-2015).

İnsanlar tarih boyunca “Tanrı” inancının yanında melek, cin ve şeytan gibi ruhani varlıklara da inanmışlardır. Bu varlıklar bazen cahiliye dönemi Araplar’da olduğu gibi mabud yerine konulmuş, bazen de Hristiyanlık ve Yahudilikteki gibi, “birbirine karıştırılmıştır.”⁶ Bunun yanında bazı pozitivist filozoflar cinlerin varlığını reddetmiş ve bu inançları “hurafe” olarak değerlendirerek “eski Araplar hakkındaki bilgilerimizde (cin hakkında son zamanların düşünceleriyle eski fikirler arasında esaslı fark olmadığı) sonucu değişen bir şey yoktur” ifadelerini kullanmışlardır.⁷ Maddi âlemin bir parçasını oluşturan ve “görünen”⁸ manasındaki insanın kendisinin yanında manevi âlemin bir parçasını oluşturan ve “görünmeyen”⁹ manasındaki cinler de vardır. Ancak pozitif bilim sadece cinlerin varlığını değil, deneyle ispatlanmamış her şeye şüpheyile bakar ve reddeder. Bu sebeple de batılı psikanalistler ile bizdeki takipçileri, ne insanın manevi yönlerine, ne de madde dışındaki manevi varlıklara inanırlar (Polat, Bahar-2015).

Bir şeyin varlığını ispatlamak için o şeyi göstermek gerektiği gibi olmadığının ispatlamak için de o şeye zarf olabilecek tüm mekânların hali olduğunu ispatlamak lazımdır. Mesela, bir odada elma bulunmadığını ispatlamak için tüm odanın tarandığı halde elmaya rastlanmadığının ispatlanması zorunlu olduğu gibi; cinlerin olmadığı iddiasını ispatlamak için de bütün mekânları yani kâinatı taramak sonar bir hükme varmak zorunludur. Gözün kabiliyetinin yetersiz olması sebebiyle ruhani varlıkların görünmemeleri onların olmadığının delili olamaz. Yani “âdem-i rû’yet, âdem-i vücûda delalet etmez. Görünmemek, olmamağa delil olamaz.” (Eşkar, 1984, s. 13). İnkarcıların bu tutumları عَفِيَ كَيْفَ كَانَ عَفِيَ قَلِيلُهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَفِيَ قَلِيلُهُمْ وَلَمَّا يَأْتِهِمُ الَّذِينَ مِنَ الَّذِينَ مِنْ قَلِيلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَفِيَ قَلِيلُهُمْ “Hayır! Onlar, bilgisini kavrayamadıkları ve

⁴ Bkz. En’âm, 6/112 ve Sâffât, 37/158.

⁵ Bkz. En’âm, 6/112 ve Sâffât, 37/158.

⁶ A. Saim Kılavuz, İslam İnancında Cin, yy, ty, s. 35.

⁷ Edward Alexander Westermarck, İslam Medeniyetinde Puta Tapma Devrinden Arta Kalan ve Kalıntı Halinde Yaşayagelen İtikatlar, (Cin Bölümü). Yeni Matbaa, Ankara, 1962, s.15.

⁸ Zebidî, Muhammed b. Muhammed, Tâcü’l –Arûs min Cevâhiri’l-Kamus, Dârü’l-Hiâye, ty, “i-n-s” maddesi.

⁹ Zebidî, Tâcü’l –Arûs, “i-n-s” maddesi

henüz yorumuna tam vakıf olmadan bu Kur'an'ı, çarçabuk yalanladılar. Kendilerinden öncekiler de böyle yalan saymışlardı” (Yunus, 10/39) ayetiyle de tenkit edilmiştir. Kaldı ki cin ve şeytanların varlığına, Kitap ve Sünnetin yanında, yaşanan tecrübelerde şahitlik etmektedir (Polat, Bahar-2015). İşte yaşanan bu tecrübelerin anlatılarına da “memorat” denilmektedir.

Gaziantep merkezde görüşülen kişilerin Müslüman ve İslam dinine mensup olmaları nedeniyle ilk olarak Kur'an-ı Kerim de cinlerle ilgili bilgiler şu şekildedir. Kur'an-ı Kerim, cinlerin dünyada yaşayan, (Rahmân,33)insanlar gibi ağırlık sahibi olup (Rahmân,31) çok güçlü ve hızlı hareket kabiliyetleriyle birlikte (Neml,27/39) göz, kulak ve kalp(gönül) sahibi (A'râf, 7/179) olduklarını, bu güç ve kabiliyetlerinden dolayı cinlerden bir ordunun Hz. Süleyman'ın emrine verildiğini, (Neml, 27/17) ancak yine de gaybı bilmediklerini (Sebe', 34/14) İblis'in cinlerden olduğunu (Kehf, 18/50) insanların yanında cinlerden de yardımcılarının bulunduğunu (En'âm, 6/130), bunların da meleklerin konuşmalarını dinlemeye çalıştıklarını ancak buna izin verilmediğini (Cin, 72/2) bildirmektedir (Polat, Bahar-2015, s. 344).

Kuran-ı Kerim'de bulunan Cin Sûresi, Hz Peygamber'e nübüvvetin 8. yılında, Taif dönüşünde nazil olmuştur. Bu sûreyle Hz. Peygamber'e büyük sıkıntılara maruz bırakıldığı Taif'in ardından bir olağanüstülük yaşatılmakta ve o böylece teskin edilmektedir. Eşi Hatice'yi ve Amcası Ebû Talib'i kaybettiği hüznünde da, İsra sûresinin nüzulüyle kendisine böyle bir olağanüstülük yaşatılmıştır. Taif'ten dönüşü sırasında bu sûre nazil olmuş ve kendi halkının reddetmesine rağmen, hiç tanımadığı cinlerden bir grubun ¹⁰ onu dinledikleri ve çağrısını Kabul ettikleri söylenerek kendisine büyük bir moral desteği sağlanmıştır. Adı geçen cin grup Hz. Peygamber'e ayet örneklerinde de görüldüğü gibi, bizzat Allah tarafından bildirilmektedir (Düzgün, 2012, s. 16).

İnsanlarla cinlerin münasebeti sadece insanların anlatılarında değil bazı ayetlerde de gözler önüne serilmektedir. Örneğin bazı ayetlerde cin ve ins terimleri birlikte anılmaktadır. İns, lügatte beşer karşılığı kullanılmaktadır. Beşer, insanın düşünen/ akıl sahibi (homo sapiens) halinden önceki evrimini temsil etmektedir. Bu durumda insin karşıtı olarak alındığında cin vahşiliği ve medeni olmamayı ifade

¹⁰ Hem Cin sûresinde hem Ahkâf Sûresinde, grup olduğunu anlatmak için (29. Ayet) cinlerden bir nefer denmektedir. Nefer, Arapça'da 3'ten 10'a kadar olan kişi sayısını bildirir.

etmekte, insandan önce var olan ve temel özelliği şiddet, yakıcılık (Hicr 15:27), yıkıcılık ve kan dökücülük olan varlıkları tanımlamaktadır (Düzgün, 2012).

Bu durumda insandan önce var olan ve ayetlerde kan döktüğü ifade edilen varlıklar, tekâmül seyri dikkate alındığında, insanın henüz akletme seviyesine ulaşamamış hali olarak da yorumlanabilir. Buradan hareketle bazı bilginlerin cin'i, insanın gizli kalmış, açığa çıkmamış yetenekleri olarak yorumlamalarını da hatırlatmak gerekir.¹¹ Seyyid Ahmet Han, cinleri medeni olmayan, dağ başlarında ve ıssız bölgelerde yaşayan insanlar olarak görürken, insanın bu medenileşmiş ve gelişmiş varlığı tanımlıyor oluşundan yararlanmış olmalıdır.¹²

Kur'an-ı Kerim'de aynı zamanda insan ve cinlerden yaratılmış şeytanlar olduğu da belirtilmiştir. O ayetler ise şunlardır:

“Allah, kıyamet günü herkesi bir araya toplayıp diyecek ki:”Ey cinler topluluğu (ma'sere'- cinni) siz dünyada birçok insanı yoldan çıkardınız ve peşinizden sürüklediniz." (En'âm /128).

“Aynı şekilde insan ve cin şeytanlarını, her peygambere düşman yaptık. Bunlar inananları aldatmak için yaldızlı sözler fısıldar, telkinlerde bulunurlar. Eğer Rabbim isteseydi onlar bunu yapamazlardı. Bu durumda ey Peygamber! O inkârcıları yalan ve iftiralarıyla baş başa bırak.” (En'âm /112)

Kuran-ı Kerim' de cinlerden bahseden ayetlerin yanında cinlerden korunmak için sûreler de vardır:

“Yarattığı şeytanın şerrinden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfleyenlerin şerrinden ve kıskanç kimsenin şerrinden sabahın Rabbine sığınırım.” (Felak Sûresi)

“İnsanların kalplerine vesvese sokan, pusuya çekilen cin ve insan şeytanın (kötülüğe kaynaklık edebilecek her türlü görünür, görünmez varlıktan) şerrinden insanların Rabbine, insanların mutlak Melikine, İnsanların İlahına sığınırım.” (Nâs Sûresi)

Cinlerle ilgili ayet ve surelerin yanında ilim kitaplarında cinlerle ilgili rivayetlerde bulunmaktadır. O rivayetlerin, Gaziantep'te derleme sırasında kaynak kişilerin anlattıklarıyla uyduğu da görülmektedir. Bu rivayetler şu şekildedir:

¹¹ Abdullah Yusuf ali'nin bu konudaki yorumu için bkz., The Holy Qur'an: Text, Translation and Commentary, s.319, dipnot:929.

¹² Detay için bkz., Seyyid Ahmet Han ve Entelektüel Modernizmi, Ankara 1997

İbn Mes'ud (r.a)'ın "cin gecesinde Resulullah (s.a.s)'in yanında değildim, onun izini kaybetmiştik, her tarafı aradığımız halde bulamadık, sabah olduğunda da Hira tarafından geldi ve bize "cinlerin sorumlusu bana geldi. Ben de onlara Kur'an okumak üzere onunla beraber gittim" dedi ve onların ateşlerinin izlerini bize göstermek üzere de bizi götürdü. Onlar Efendimiz (s.a.s)'den yiyecek istemişler. O da (s.a.s) üzerine Allah Teâlâ'nın adının anıldığı her kemiği kendilerine ve deve pisliklerini de hayvanlarına yiyecek olarak tespit ettiğini söyledi. Bu sebeple de bize; "bu iki şey ile istinca etmeyiniz. Zira bunlar kardeşlerinizin yiyecekleridir" dediği rivayet edilir¹³

Ayetler, sûreler ve rivayetler bu şekildedir. Kitap ve Sünnet'in kesin olarak ifade ettikleri cinlerin; ateşten yaratıldığı, çeşitli surelerde var olan erkeklik ve dişilikleri bulunan, üreyebilen, yiyen içen, idrak, şuur ve irade sahibi olan, sorumluluk taşıyan varlıklar olarak nitelendirilmiştir. Cinlerin varlığı sadece vahiy yoluyla bilinip ispat edilebildiği için akıl da bunu imkânsız görmez (Polat, Bahar-2015). Fakat insanların gayb konusundaki bilgisizliği, onu istismara açık hale getirmektedir. Bu istismar, yaygın bir şekilde cinler konusunda kendine alan bulmaktadır. Fakat Kur'an cinden bahsederken, daha önce insanlar üzerinde hâkimiyet kurma gücü verilen cin algısını yıkmakta; bunun yerine cini, insana zarar verme gücü bulunmayan ve gaybtan bilgi elde edemeyen pasif bir varlığa indirgemektedir. (Düzgün, 2012). Gaybtan haber veremeyen ve varlıkları Kur'an-ı Kerim'de açıkça belirtilen ve insanlara görülmeyen bu varlıkların insanlara iyilik mi kötülük mü vereceği hakkında da bir bilgi yoktur. Şöyle ki "Bilmiyoruz ki yeryüzündekilere bununla bir kötülük mü murad edildi yoksa bir iyilik mi." (Cin72:10) şeklindeki ayet bunu kanıtlar niteliktedir. İnsanlara iyilik mi kötülük mü vereceği bilinmeyen bu varlıklar hakkında insanlar anlatılar anlatmakta ve "Cin" folklorik bir öge olarak insan hayatında yer edinmektedir. Hatta derlenen memaratların bir kısmında cinler kötülük veren bir varlık iken bazılarında ise yardım eden varlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gaziantep bölgesinde görüşülen birçok kişide "Cinler ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşadığına inanılan olaylar" başlığı adı altında toplanılabilecek memarat metinlerinin çoğunlukta olduğu tespit edilmiş bulunulmakta. Her görüşülen kaynak kişi öncelikle bu konuya karşı ön yargılı davranmıştır. Daha sonra ise isimlerini dahi

¹³ Müslim, Salât, 150 ve Nesâî, Tefsir, 11559

zikretmekten çekindikleri bu konuyu büyük bir gizemle anlatmaya başlamışlardır. Hatta gözlemlendiği kadarıyla böylesine olağanüstü bir durumla karşı karşıya kaldıkları için kendilerini toplum içerisinde “seçilmiş kişi” olarak düşündüklerini hissettirmişlerdir.

Kaynak kişilerin birçoğunda, tespit edilen diğer bir husus ise başlarına gelen bu olayı, herhangi bir üçüncü kişiye anlatmanın onların başını derde sokacağını dile getirmeleridir. Buna rağmen insanların bu konuyu konuşmaktan büyük haz aldığını söylemek pekte yanlış olmayacaktır.

Bu bölümde Gaziantep bölgesinden, görüştüğümüz kaynak kişilerden, derlediğimiz memorat metinleri ve değerlendirmelerimiz yer alacaktır.

Memorat-1

Bir gün tarlayı sulamaya gitmiştim. Kaynaktan gelen suyun, toprağı eşerek bizim tarlaya doğru gelmesini sağladım. Daha sonra bir ağacın altında oturdum dinlenmeye koyuldum. Birden çalılıkların ardından bir hışırtı duydum. Hemen yanımda tüfeğim vardı çıkardım ve o yöne doğru yöneldim. “Kim var orada?” diye seslendim. İlkinde ses vermedi daha sonra bir de baktım ki güzel mi güzel bir kız var orada. Saçları altın sarısı gözlerinin biri diğerinden farklı bir renkti. Saçlarının bölüğü¹⁴ dizlerine kadardı. Burnunun ucunda demirden bir şey vardı. Alnının tam ortasında altın renginde yuvarlak mühür gibi bir şey vardı. Çok güzel bir kızdı. Her erkeği kandırabilecek güzellikteydi. Bizim köyde birkaç kişiye daha görülmüştü, bu üç harflilerdendi. Hemen o konuşulanlar geldi aklıma, gözlerine bakmamaya çalıştım. Ondan dolayı gözünün ne renk olduğunu diyemedim kızım. Sen kimsin diye sorunca ben buraya senin için geldim, kaç yıldır senin peşindeyim, sana çok âşık oldum, evlen benimle ne istersen yaparım demeye yalvarmaya başladı. Ben niyetinin ne olduğunu anlamıştım beni öldürecekti gözlerine bakmam için elinden geleni yaptı ama ben bakmadım. Daha sonra ben de ona oyun yapmaya karar verdim yanına yaklaştım. Olur, evlenelim ben de seni çok beğendim dedim yanımda olan bıçakla saçlarının bölüğünü kestiğim an çılglık atıp orda ki su birikintisine atlayıp yağ gibi kayboldu. Kaybolurken de “Aha sen şimdi ben can evimden vurdun, çocuklarımı öldürdün. Vara¹⁵ saçlarıma dokunmasaydın” demiş ve kaybolmuş. Bölüğü elimde

14 Bölük: Antep bölgesinde “saç örgüsü” anlamında kullanılmaktadır.

15 Vara: Gaziantep bölgesinde “keşke” anlamında kullanılmaktadır.

kaldı. O bölük sayesinde yedi göbeğimize üç harfliler musallat olamazlar kızım. Şimdi o bölüğü eşim kızlarına dağıttı. Onlarda Hamel¹⁶in içinde saklarlar. **K. 1**

Memorat-2

Gaziantep Üniversitesinin içerisindeki kız yurdunda kalıyordum. Yarın Tasavvuf Edebiyatı sınavım vardı. Gece yarısına kadar çalışmışım ve duş alma fırsatım olmamıştı. O gün duş almam gerekiyordu çünkü regl dönemim bitmişti. Ailemden ve herkesten böyle duymuş ve böyle öğrenmişim. Regl dönemi bittikten sonra namaz kılabilmem için duş alıp boy abdesti almam gerekiyordu. Söylene söylene duş alacağım yere doğru gidiyordum. “Ne gereği vardı şimdi bunun dün duş almıştım, tekrar gelmesi benim suçum mu?” diye kendi kendime konuşuyordum. Her katın ortak banyosu olduğu için birden fazla bölüm vardı. Sondaki duşun muslukları bozuk olmadığından ve sıcak su ilk oraya geldiğinden dolayı oraya doğru yöneldim. Tam duş alırken birden saçlarımın çekildiğini ve suyun ayarlamama rağmen hızlanıp kaynar olarak aktığını gördüm. Çığlık atmaya çalıştım ama sesim kısalmış gibiydi konuşamıyordum. İçimden Besmele çekmeye çalışırken sesimin geldiğini fark ettim. Birden saçımın çekilmesi kesildi, suyumun sıcaklığı normale döndü. Ben de hemen öylece dışarı çıktım arkadaşlarım geldi beni teselli ettiler. Sınavlarım bitene kadar arkadaşlarım benim duş alacağım sırada kapının önünde bekliyorlardı. O korkuyu atlatmam çok uzun sürmüştü. **K. 2**

Memorat-3

Oğlum Salih Tunceli’de askerlik yaparken gece üç nöbetinde iken uykuya dalmış. Nöbet tuttuğu yer o kadar karanlıkmiş ki “Anne göz gözü görmüyor düşman gelse görmeyiz ama yine de bekliyoruz, etrafta hiçbir ışık yok” derdi. Uyku sırasında bölümünde hiç ama hiç görmediği komutan olduğunu söyleyen birinin gelip tokat attığını söylemişti. Daha sonra bölümündeki bütün komutanlara sormuşlar hiç biri oraya gitmedik demiş. Salih o tokatla orada bayılmış. Sabah arkadaşları onu öyle görünce uykuya kaldığını düşünmüşler, uyandırmaya çalışmışlar ama nafile. Salih’i revire kaldırmışalar, günler sonra kendine gelmiş. Bize haber vermediler. Salih’i hava değişimi diye yanımıza gönderdiler. Otobüse bile tek binememiş, askerden bir

16 Hamel: Kuran-ı Kerim anlamında kullanılmaktadır.

arkadaşını yanında göndermişler. Arkadaşı yolda sürekli “komutanım yapma, yapma” diye sayıkladığını söyledi bize ve orda olanları anlattı. Bizde çok üzerine gitmedik, sormadık. Ama çok tuhaf davranıyordu. Sürekli yanında biri varmış gibi fısır fısır konuşuyordu. Yine de üzerine düşmedik ne zamanki dama yukarı kendini atmaya çıkana kadar. O zaman işin ciddi olduğunu anladık. Adıyaman’da bir hocanın yanına götürdük. Hoca oğlumu yere yatırdı, ona bir şeyler okudu Salih yarı uyanık bir şekilde hocanın sordukları cevaplamaya başladı. Hoca “Hadi onların adını bana söyle” diye çok ısrar etti ama Salih söylemedi nedenini sorunca “Beni dayımla ve kızımınla tehdit ediyorlar, eğer söylersem onlar ölecek” dedi. Bunu der demez sanki biri tarafından tokatlanıyormuş gibi yüzünü bir o tarafa bir bu tarafa döndürmeye çılgılık atmaya başladı. Saatlerce bu böyle oldu. Hoca üç saat sonra onu uyandırabilirdi. Salih o günden sonra sürekli bayılıyordu, bayılınca da karnı davul gibi şişiyordu. İçine cinler giriyordu. **K. 3**

Memorat-4

Bu olay Bey Mahallesinde eski Antep evlerinin birinde gerçekleşmiştir. Ben Ispatan köyünde yaşıyordum. Akrabalarım Antep’te yaşıyordu. O sene ki mahsullerimizi şehre getirmem için babam beni yalnız göndermişti. Bir günde işlerim bitmeyince Bey Mahallesinde evleri olan dayımlarda kaldım. Bana hayatta ¹⁷yatak yaptılar, yorgun olduğum için hemen uykuya daldım. Uykudayken tanımadığım biri beni gece uykudan uyandırdı “Hadi çabuk kalk! Bizimle gel” dedi. Ben de sorgusuz sualsiz kalkıp onlarla gittim. Üç gün boyunca onlarla beraber köyleri dolaşmışım. Hatırladığım kadarıyla beni bir kızla görüşturdüler, onunla evlenmem için beni çok zorladılar. Bana altın saatler, paralar verdiler. Damatlık giydirip, güzel kıyafetler aldılar. Onlarla beraber çarşı pazar dolaştık. Bana çok güzel kıyafetler aldılar. Hatırladığım kadarıyla burunların ara duvarı yoktu ve ayakları da tersti. Tam düğün alayı olurken yakınlarda bir sürü sesi, koyunların sesi, gelince birden uyandım. Uyandığımda harabe, terk edilmiş yıkık bir evdeydim. Üzerimde kıyafetlerim yoktu, ayak parmaklarıma yumurta kabukları geçirilmişti. Kollarımda, boynumda, avcumun içinde soğan kabukları vardı. Orda ki çoban bana üzerindeki abayı verdi. Tekrar şehre dönerken yolda kıyafetlerimi ve ayakkabımı gördüm. Naib

17 Hayat: Bahçeli evlerin üzeri açık olan kısım.

Hamamına gelip yıkandım. Olanları dayıma anlattığımda ise cinlerin benimle düğün yapacaklarını ve son anda kurtulduğumu anladım. **K. 4**

Memorat-5

Sofalica Köyünde yaz aylarında sıkça düğün olur. Yine bir gün köyümüzde düğün vardı. Benim kadın ile kızlar da düğüne gitmek için sofrayı alelacele toplayıp düğüne gittiler. O gün yerleri gırgır¹⁸ yapmadılar. Ben hacca gittiğim için düğünlere pek katılmam kızım. Onlar düğüne gittikten sonra, akşam namazını kıldım biraz Kuranımı okudum. Bizim yerde her zaman minder serilidir, üzerinde otururuz, yatarız. Ben de televizyona bakarken minderi camın önünden televizyona doğru çektim, televizyonun sesini iyi duyayım diye kızım öne doğru çektim. Nasıl ki mindere uzandım, uzanmamla birlikte yılan sokmuş gibi fırlamam bir oldu. Acaba içeri yılan mı girdi diye minderi kaldırdım baktım. Yılan yoktu neyse yine uzandım. Aman Allah'ım o nasıl bir acıydı bir değil bin yılaniğnesi belime, kalçama saplandı. “Bismillah” dedim bir fırladım. O an anladım. Üç harfliler o ekmek kırıntılarını yiyormuş, ben de üzerlerine yatınca beni çarptılar. O günden sonra yemeğin hemen arkasından gırgırlarız. **K. 1**

Memorat-6

O zamanlar daha genç kız idim. Şimdiki Yavuzeli'nde oturuyorduk. Ben evlilik çağına geldiğim için öğlen yemeklerini bana yaptırırdı. Bana hep “Gittiğin evde bize küfür ettirme, annesi bir yemek yapmayı bile öğretememiş dedirtme” derdi. O gün diğer komşular da bahçede annemle beraber oturuyorlardı. Annem ateşe sıcak su koymuştu. Bana yarayacak kadarını aldım diğerini de, o zaman da lavabo yoktu, yerde yıkardık bulaşıkları. Yerde bir delik vardı bilmeden o kaynar suyu deliğine boşalttım. O kaynar suyu boşaltmamla birlikte karşı duvara yapışmam bir oldu. Sanki elektrik çarpmıştı, hemencecik orda çığlık atıp bayılmışım. Annem, komşular gelip beni bahçeye çıkarmışlar. Üç gün ağzım yamulmuştu, konuşamıyordum. Konuşmaya başladığımda annemlere anlattım onlar hemen anladı. “Bir daha kaynar suyu Besmelesiz öyle yerlere dökme” dediler. **K. 5**

18 Gırgır: Plastik, altında fırçası olan el süpürgesi.

Memorat-7

Müslüm dayım bir gece yatarken kucağına bir kadın gelmiş. Eşi de yanında yatıyormuş. Dayım önceleri kucağındakini eşi zannetmiş ama bakmış ki eşi değil. Eşi de yanında yatıyormuş ama kollarındaki başka bir kadınmış. Ayakları tersmiş. Eşini uyandırmaya çalışmış ama eşi uyanmamış. Diğer kadın “Boşuna uyandırma, uyanmaz uyansa da beni göremez” demiş. Dayım kim olduğunu sormuş, o da ben senin aşığınım bana ve sana bu iğneyi takarsan kölen olurum, her istediğini yaparım ve seni çok mutlu ederim demiş. Dayım önceleri kabul etmese de artık dayıma âşık olan cin onu eşi ve çocuklarıyla tehdit etmeye başlamış. Dayım da kendine âşık olan cine bağlanmış ve hoşlanmış iğneyi takmış. İğneyi taktıktan sonra dayım sürekli kendi kendine konuşmaya başladı. Sofrada ayrı bir köşeye kimsenin dokunmasını istemediği bir tabak yemek daha koyardı. Daha sonra eşi bu durumdan kuşkulanamaya başladı, çocukları da kıskanmaya başladı. Babam bizlerle ilgilenmiyor bizden uzaklaştı diye şikâyet etmeye başladılar. Dayımın küçük kızı dayımdaki bu iğneyi o uyurken çekmiş. Bunun üzerine dayım öyle bir çığlık atarak uyanıyor ki. Sanki derin bir uykudan uyanırmışçasına. Artık kendi kendine konuşması kalmadı. Bunları bize iğne çıktıktan sonra anlattı. Ama dayım sürekli uzaklardan bir sesin sürekli “Gel beni al” diye seslendiğini söylerdi ve korktuğunu belirtirdi. Gerçekten de öyle oldu bahçede bir kuyu vardı, sürekli dayımı orda bulurduk. Sanki aşığından ayrılmış gibi deli divane olmuştu. Bir gün yatağında uyurken boğularak öldürüldü dayım. Boğazında parmak izleri vardı. Otopsi sonucunda ise kalp krizi olarak belirtilmişti. Ama dayımı cinler boğazlamıştı. **K. 6**

Memorat-8

Dayımın oğlu Samet, yazın tarla sürmeye yürüyerek giderdi. Bir gün yine tarlaya giderken ayağına diken batmış, hemen kendini hızlı bir şekilde ağacın dibine, toprağın üzerine atıvermiş. Attığı gibi Samet orda bayılmış. Uyanıp eve geldiğinde Samet artık eskisi gibi değildi. Sürekli kendi kendine konuşurdu. Günlerce ortadan kaybolurdu. Onu evin uzağındaki çamur yerlerde üstü başı pis şekilde bulurduk. Herkes aynı anda sofraya yemek yerken, Samet yemeğini alır uzaklara giderdi. Daha sonra civar köydeki bir hocaya götürdüler. Hoca Samet’in cinlerle evlendiğini onlardan çocukları olduğunu, nedeninin ise destursuz şekilde onların evlerine oturduğu için olduğunu söyledi. Bunu ise Samet’i uyutup konuşturarak öğrendi. Ama

Samet'i o kadar bağlamışlardı ki onlardan kurtulmak istemiyordu. Samet bazen gözlerini hiç kırpmadan saatlerce öyle dururdu. Kimseye zararı yoktu ama arada sırada bayılırdı. Günlerce kendine gelmezdi. En sonunda Samet kendini ahırda kendini astı. Herkes onun cinler tarafından öldürüldüğünü söyler. **K. 6**

Memorat-9

Olay Gaziantep'in Ispatan köyünde 2000 yılının Haziran ayında gerçekleşmiştir. O gün hava çok sıcaktı tarlaya gidip işlerimi bitirdikten sonra bir ağacın altında her zaman ki gibi uykuya dalmıştım. Tarlamız köy meydanından çok uzaktaydı. Uykumda davul zurna sesi duyarak uyandım. Hatta dedim ki "Kim bu sıcakta düğün yapıyor". Bir de uyandım ki Hasan amcam gilin zeytin ağaçlarının altında küçük küçük insanlar halay çekiyor. Korkumu yendim ve tarlaya doğru gittiğimde bir de ne göreyim davul sesi birden yok oldu. Yerlerinde ise yumurta kabuğu, soğan kabuğu ve birkaç eski ayakkabı, çarık vardı. Hemen köyün cami imamına gelip anlattım. O da bana gördüğümün cin olduğunu, bana bir şey yapmadıkları için gusül alıp şükür namazı kılmamı söyledi. Hemen gusül alıp namaz kıldım. Daha sonra hocaya birkaç kişi de aynı şekilde gördüklerini söylemeye gelmişler. Cami hocası Hasan amcama fitresini ve zekâtını tam verip vermediğini kontrol etmesi gerektiğini söyledi. O günden sonra tarlayı ekip biçerken işe Besmeleyle başlarız. **K. 7**

Memorat-10

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Barak İkizce köyünde gerçekleşmiştir. Olayı anlatan kişi Şenel Açıkgöz annesinin başından geçen olayı şu şekilde anlatmaktadır.

Annem İkizce köyünde kızların kına gecelerinde kına yakar, türküler söylerdi. O kadar ki namı büyüktü ki civar köylerden gelip annemi çağırırlardı. Yine yaz zamanı, düğünlerin çok olduğu, bir zamandı. Annemi akşam saatlerinde evde göremezdik kına gecelerinde türkü söyler, gelinleri ağlatırdı. Köyde annemin ağlatmadığı kızın uğursuzluk getirileceğine inanılırdı. "Kınacı Ayşe Bacı" derlerdi anneme. Bir akşam evimizin kapısı çalındı tanımadığımız kimselerdi. İki kadın, bir adam bir de çocuk vardı. Adam ileri de duruyordu. Ayşe bacıyı kınamıza çağırmaya geldik dediler. Annem de civar köylerdendir diyerek onlarla gitti. Genelde biz

çocuklarından birini yanına alırdı ama o akşam soframız daha yerde olduğu için annem siz kalın dedi. Annemden o gece haber alamadık. Sabah muhtarın yanına gitti babamlar, olayı anlattılar. O akşam hiçbir civar köyde ne kına ne de düğün olmuş. Bütün köylü annemi aramaya koyulduk ki annem bizim köyde harabe bir ev vardı orda baygın yatıyordu. Annem üç günden sonra uyanabildi uyandığında konuşamıyordu. Hocayı çağırttık o da bize, Ayşe kadını cinler kandırıp kendi düğünlerine götürmüşler dedi gerçekten de babam kadınlardan birinin ayağının tekini gördüm diğerini göremedim herhalde eteğinden dolaydır diye düşündüm dedi. Fakat ayağından biri ters olduğu için görememiş. Annem bir aydan sonra kendine geldi ama artık eskisi gibi değildi. Cinler tarafından çarpılmıştı. Cami hocamızda düğün dernek işi cin, şeytan işidir kadının başını yaktınız demişti. Annem arada bir anlatırdı kafası yerine geldiğinde. Aynı bizler gibi kına gecesi yaptılar hiç anlamadım, ne zamanki geline kına yakacaktım, ellerinin ayaklarının ters olduğunu görene kadar hemen orda besmele çektim. Besmeleyi duyar duymaz kayboldular. Bir ara uyanır oldum etrafımda soğan kabukları vardı derdi. **K. 8**

Memorat-11

Gazikent yeni yerleşim yeri olduğunda oradan ilk arsayı alıp ilk ev yapanlardan biriyiz bizler. Bu olay 1998 yılında gerçekleşmiştir. Gazikent Burak Mahallesi diye geçen yerde bir arsa vardı, yeni inşaat yapılacaktı. Bekçi arıyorlardı. Bende geceleri evde boş olduğumdan ek gelir olur bana diye kabul etmiştim. Kış günü gece yarısı kulübede beklerden birden tuvaletim geldi. Ayıptır söylemesi tuvalet yoktu oralarda. Dışarıda inşaatta yapardık. Saat üç, üç buçuk civarlarıydı. Tam tuvaletimi yaparken arkadan enseme öyle bir sille atıldı ki insan gücü olamazdı o. Hemen döndüm arkama baktım ama hiç kimse yoktu. Sonra o sillerin üzerine ben bir hafta tuvalete çıkamadım. Artık çatlayacaktım. Hastaneye gittik defalarca ne ilaç verdiyseler olmadı. O zamanlar annem hayattaydı. Düztepe’de tanıdığı bir hoca vardı oraya gittik. Cinlerin üzerine işemişsin onlar da sen idrara çıkamayasın diye bağlamışlar. Hoca suya bir okudu üfledi, ben o suyu içer içmez. Üç saat tuvaletten çıkamadım. **K. 9**

Memorat-12

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Karşıyaka Hasırcıoğlu Mahallesiinde gerçekleşmiştir. Olayı anlatan kişi Songül Uzunoğlu'dur.

Yeni evlenmiştim. Eşim Niyazi düğünden üç gün sonra işe gitmişti. Üst katta da kaynanam oturuyordu. Kimse evde yokken, sıcak suyu kaynatıp bir banyo yapayım dedim. Suyu alıp banyoya girip yıkanmaya başladıktan beş dakika sonra sırtımda soğuk bir el hissettim. “Uyş tövbe Bismillah” dedim ama elin iyice sırtıma bastırıldığını hissettim. Sonra birden elini sırtımdan çekip, saçlarıma yapıştı, saçlarımı var gücüyle çekmeye başladı. Bildiğim bütün duaları etmeye başladım, bağıracağım ama sesim çıkmıyor. Banyo zaten küçüktü, o duvardan o duvara çarpıldım resmen. Sonra Nas suresini okurken “Minel cinneti nas” dediğimde birden kayboldu. **K. 10**

Memorat-13

Lise yıllarımda Nizip Hüseyin Yalçın Çapan yatılı okulunda okuyordum. 35 erkek bir yatakhane kalırdık o zamanlar. Devlet o zaman bize bir miktar para verirdi. Biz de onlarla tek dal tek dal sigara alırdık. Yine bir akşam bahçenin duvarından atlayıp bakkaldan aldığımız tel dal sigarayı içiyorduk arkadaşım Mehmet'le. Gece karanlığıydı etrafta neredeyse hiç ışık yoktu. Ben sigara içerken arkadaşım Mehmet biraz uzaklaştı. Sigaram bittiğinde hala gelmemişti. Ben de onu aramak için biraz yürüdüm. Bir de baktım ki Mehmet bir ağacın altında yarı baygın yatıyordu. Uyandırmaya çalıştım, okula haber veremezdim çünkü kaçmıştık. Sonra Mehmet'i tokatlayınca kendine geldi ama ağzı yüzü kaymıştı. “Şurada halay çeken küçük küçük insanlar gördüm seni de korkutmamak için sana söylemeden yanlarına geldim. Sen gelmeseydin beni götüreceklerdi. Senin geldiğini görünce beni bırakıp kaçtılar “dedi. O zamanlar inanmamıştım ama o günden sonra Mehmet kendi kendine konuşurdu gece yatağın içinde. Anladık ki cinlerle bir olmuş onlara karışmıştı. Adı da okulda “Cinci Mamet” olarak kaldı. Şimdi ne oldu ona bilmiyorum görüşmüyoruz. **K. 11**

Memorat-14

Kaynak kişiden alınan bilgiler doğrultusunda olay Ispatan köyünde gerçekleşmiştir. Olayı anlatan Nimet Hanım şu bilgileri vermektedir.

Dev anası gibi bir kadın vardı köyümüzde. Göğüsleri dolu süttü. Komşular bebeklerini getirir ona emzirtirdi. “Bizim sütümüz yok babanın hayrına sen emdir” derlerdi. O da emdirirdi. Bir gün bir kadın da çocuğunu getirmiş, çocuğunu emzirsin diye. Dev anasının kendi kendine konuştuğunu görünce annemler anlamış cin olduğunu. Bebeği emzirdikten sonra bebek cin onu yani dev anasını alıp götürmüş. Kadın üç dört ay ortadan kayboldu, çocukları hep ortada kaldı. Herkes o kadını aramaya başladı. Civar köylere haber saldılar, başka bir köye giden bir tanıdık bir de bakmış ki Dev anası çamurluk bir alanda oturmuş kendi kendine konuşuyormuş. Yanına gidip sormuşlar “Çocukların seni bekliyor, neredesin uzun zamandır” demişler. O da “Burası benim evim, kocam pazara gitti bak bunlarda çocuklarım” demiş. Adam bakmış etrafta çocuk yok anlamış ki cinlerle evlenmiş. Kadını oradan kaldırıp köyüne götürmek istemişler, köye giden yolda kadın boğularak cinler tarafından öldürülmüş. **K. 12**

Memorat-15

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Vatan mahallesinde gerçekleşmektedir.

Mahallemizde yaşayan herkesin Deli Hasan diye adlandırdığı bir kardeşimiz vardı. Sürekli yerde bir şeyler varmış gibi zıplayarak yürürdü. Daha önce gayet düzgün olan bu kardeşimizi Çarpındaki Mehmet Hoca’ya götürdüler. Hoca bu kardeşimizin hangi hayvanın olduğu bilinmeyen dışkısına bastığını söylemiş. Meğer o dışkının üzerinde üç harfliler varmış. Hasan kardeşimiz o dışkıya yanlışlıkla basınca üç harfliler tarafından çarpılmış. O günden sonra iğne gibi sokar olmuşlar yere basamaz oldu. Hoca buna boynuna takması için bir muska yapmış ama muskayı takana kadar canları çıkmış. Hani deli gücü derler ya Hasana bir güç gelmiş izin vermemiş muskayı takmalarına. Sonra muskayı taktıktan bir süre sonra iyileşmeye başladı. Şimdi Elhamdülillah düzgün, hatta kız bakıyoruz evlenmesi için. **K. 13**

Memorat- 16

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Hasırcıoğlu Mahallesi 5 nolu sokakta gerçekleşmiştir. Kaynak kişinin verdiği bilgilere göre olay şu şekilde gerçekleşmiştir.

Karşıyaka'da 5 nolu sokak dedin mi düğün akla gelir. Diğer mahallelerden kalkıp 5 noluya düğün, kına, asker uğurlama, çeyiz yapmaya gelirler. Yeşilova'dan, Dülük Caddesinden, Hacıbaba'dan, Su deposunun oradan bile gelip düğün çalarlar. Mahallemiz yokuş olmasına rağmen geniş olduğundan dolayı orada çalarlar. Çalgıcı Sinan'ımız da meşhurdur. Sesi insanı derinden etkiler. Neyse o gün sabah ezanına bir saat kala uyandım. Dışarıdan düğün sesi geliyordu. Sinan çalıyordu, küçük küçük adamlar kadınlar da oynuyordu. Çok kalabalık bir düğündü. Ben de ne güzel düğünmüş diye camdan izlemeye koyuldum. Sonra bu düğün sesine bizimkiler nasıl uyanmaz diye kendi kendime söyleniyorken birden sabah ezanı okumaya başladı. O küçük insanlar, Sinan ve düğün birden yok oldu. Küller başıma dedim o neydi öyle diye bir ürperme geldi üzerime. Anladım ki onlar üç harflilerin düğünüydü. Ama o kadar gerçektir ki sabah Sinan'ın arvadı Emine'ye sordum. Gece kocan neredeydi dedim. O da abla Sinan asker arkadaşının düğünü varmış, Ankara'ya gitti dedi. Ben orda saçımı başımı yoldum, baygınlık geçirmişim. Uyandığımda olayı anlattım akrabalarım. İyi ki de senin onları izlediğini fark etmemişler yoksa seni böyle koymaz çarparlardı dediler. Beş gün evde tek kalamadım, kayınlara gittim. **K. 14**

Memorat-17

Gaziantep Uğraca köyünde yani bizim köyde Tanez adında bir kadın vardı. Kocasını ölmüştü yalnız başına köpeğiyle yaşırdı. Bu Tanez'in elbiseleri günden güne kaybolmaya başlamış. Ve bir gün dikkat edince elbiseleri çalanın köpeği olduğunu fark etmiş. Köpek bir şekilde kadının elbiselerini giyip uzaklara doğru gidermiş. Tanez bir gün bunu takip etmiş bir de ne görsün köyün alt tarafına düşen mağaraların yanına kadar takip etmiş. Bir de ne görsün köpeğini, cinler davullarla zurnalarla halay çekerek karşılıyormuş. Hemen oradan korkarak kaçmış. Eve gelmiş, köpeğin dönmesini beklemiş. Sonunda köpek elbisesiz bir şekilde eve dönmüş. Eline bir sopa

olarak köpeği dövmeye başlamış. “Sen cinlerle iş mi tutarsın al sana” diye köpeği haşlamış iyice. Köpek o günden sonra kaçmış. Bir daha da gören olmamış. **K. 15**

Memorat-18

Amcam 2004’te trafik kazası geçirdi. Üç arkadaşı ile birlikte gece arabayla birlikte Birecik Kalealtı’ dan Fırat’a düştü. Amcamın dayısının oğluyla birlikte inşaatlarda çalışırdı, kum çekerlerdi. Birecik’te çalışıyorlardı. Eski bir uygarlık harabesinde bir küp altın bulmuşlardı. Amcamla bu konu üzerine birkaç defa konuşmuşlardı. Arif dayım 2001’de vefat etmişti. Amcam bir gece rüyasında on görmüş. Üzerinde kadın resmi olan kırık bir tabağı gösteriyormuş. Bize bu konuyu ilk başlarda anlatmadı. İki ortağı vardı, galeride birlikte çalışırlardı. Onlarla konuşmuşlar bir gece anlaşmışlar ve küpün bulunduğu bölgeye gitmişler. Kazmaya başlamışlar. Toprağı kazdıkça yılanlar çıkmaya başlamış, o yılanları öldürmeden atmışlar. Amcamın rüyasında gördüğü tabağı bulmuşlar. O sırada iki jandarma gelmiş. Amcamlara bunun suç olduğunu, izinsiz kazı yaptıkları için onlarla gelmelerini söylemişler. Biri amcamın arabasına binmiş diğeri askeri araca binmiş. Amcamın bulunduğu aracı Baki ağabey kullanıyormuş. Birecik Kalealtı kavşağında direksiyon hâkimiyetini kaybetmiş ve Fırat’a düşmüşler. Araba sudan çıkarıldı ama bahsettikleri jandarma aracın içinde değildi. Arkalarından gelen başka bir araç da görülmemiş. Kendilerine geldiklerinde jandarmanın cin olduğunu, jandarma kılığında göründüğünü söylediler. Fırat’a düşüp sağ çıkan çok az insan vardır ama aracın içindeki herkes kurtuldu. **K. 16**

4.1.2.7.2. Alkarısı ile ilgili memoratlar

Türk Halk Kültüründe; doğum, evlenme ve ölüm adıyla anılan geçiş dönemlerinden ilk aşaması doğumdur. Özellikle kadın için yeni bir statü olan annelik başlar. Geçiş dönemleri içinde en çok doğum ile ilgili sayısız adet, inanç, ritüel bulunmaktadır (Beyaz, 2016). Bu inançlardan biri de doğum yapan kadının, doğum sırasında bütün günahlarından arındığından ve doğumdan sonraki ilk haftalar yani loğusalık döneminde en saf halinde olmasından dolayı ruhani varlıklar tarafından rahatsız edildiği inanışıdır.

Halk arasındaki inanca olağanüstü varlıklar arasında değerlendirilen alkarısı genellikle loğusaları ve bebeklerini rahatsız eden korkunç bir yaratıktır. Ve halk

tarafından cinler taifesinden olduğuna inanılır. Loğusaların korkulu rüyası olan “alkarısı ”na hemen her bilgede rastlamak mümkündür (Şimşek, 2017).

Anadolu sahasında; al, albastı, al karısı, al kızı, al anası, al avradı, hal karısı gibi isimlerle bilinirken; Türk Dünyasında; alvastı (Özbekistan, Kazakistan, Bakurtistan, Tıva, Altay, Kırım, Kazan ve Sibiry Türkleri), albarstı (Türkmenistan), albaslı (Karakalpak ve Nogay Türkleri), hal henesi (Azerbaycan Türkleri), “kayış ayak” (Dobruca Türkleri) adları ile anılmaktadır (Yeşil, 2014, s. 99)

Yaygın şekliyle, alkarısı olarak bilinen bu kötü ruhun, üç çeşidinin olduğuna inanılır:

- a. Kara Albastı: Ciddi ve ağır başlı bir ruhtur.
- b. Kırmızı Albastı: İnsanlığın anası olan bir ruhtur. Çince metinlerde “kırmızı kadın” olarak adlandırılır.
- c. Sarı Albastı: Sarışın bir kadın suretindedir. Kara albastıya göre daha az yararlıdır. Hoppa ve şarlatandır. Kadınlar arasında hoppalığı sembolize eder. Doğum yapan kadının ve çocuğunun ciğerini söküp suya atar. Hoca veya Baksı(şaman)ların okumasıyla giderler. Baksı veya Ocaklı adamlar “Albastı”yı yakaladıkları zaman:

“Ey albastı, zalim,
Koy ciğerini yerine,
Zavallının canın iyade et
Sözümü tutmazsan,
Bana hürmet etmezsen,
Gözlerini çıkarırım” (İnan, 1986, s. 169) (Ögel, 1989, s. 300).

diyerek korkutup tehdit ederler.

Bazı bölgelerde, alkarısının kuş görünümünde olduğuna inanılır. (Şimşek, 2017). Bu çalışmada kaynak kişi Fatma Demir’in anlattığı memorat metninde de alkarısı kuş olarak görülmüştür. Bazı anlatılarda ise alkarısı, doğum yapan kadınların ciğerini söküp yiyen ve öldürmeye çalışan cin olarak da tabir edilir. Gaziantep bölgesinden derlenilen memorat metinleri içerisinde de doğum yapan kadınların ve bebeklerinin ciğerlerini sökme motifi bulunmaktadır.

Şunu da belirtmek gerekirse, loğusalara musallat olan alkarısının dışında erkeklere, genç kızlara ve atlara musallat olan alkarıları da vardır (Şimşek, 2017).

Derlenilen metinler içerisinde yakışıklı erkeklere ve atlara musallat olan alkarısına ya da sarı alkarısına rastlanılmıştır.

Alkarısı ile ilgili gerekli bilgiler verildikten sonra, Gaziantep merkez bölgesinden kaynak kişilerle görüşülerek derlenen memorat metinleri ise şu şekildedir:

Memorat-1

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Karşıyaka Tekel Caddesinde geçmektedir. Olayı anlatan kişi Yüksel Cıkcık şöyle anlatmaktadır.

İkinci çocuğuma lohusa oldum. Evin içinde bir merdiven vardı, o merdiven çatı katına çıkardı. Lohusayken kile aş eriyordum. O zamanlar bizler kil ile yıkanırdık. Ve ben o kili yiyordum. Killerin bulunduğu yer çatı katıydı. Yedi günlük lohusaydım kayınvalidem sizlere ömür, eşimden sonra bir çocuk daha doğurmuş ama o çocukla beraber çatlamış ölmüş. Onun için kayınbabam lohusa kadınlara çok önem verirdi, korkardı onlara bir şey olacak diye. Tam merdivenlerden çıktım, kil alıyorken annemin donunda bir kadın gördüm. Üzerinde yeşil mantosu vardır. Elime bir şeyle vurdu. “Yeme o kili” dermişçesine, ben orda düşüp bayılmışım. O albastıymış, tanıdığın kişilerin kılığıyla gelirmiş. Annem o zaman çok uzaktaydı ama onun kılığıyla görünmüştü bana. **K. 17**

Memorat-2

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Hacıbaba Mahallesinde gerçekleşmiştir. Olayı anlatan kişi Fatma Demir şu bilgileri vermektedir.

İlk çocuğum erkek olduktan sonra diğer dört çocuğum kız olmuştu. Kayınvalidem o dönemlerde bana çok baskı yapıyordu bir erkek çocuk daha dünyaya getirmem için. Daha sonra bir erkek çocuğum daha dünyaya geldi. İlk doğduğunda bile baya kilolu yanakları al al bir bebektir. Oğlum on beş günlükken onu emzirip beşiğine koyup, mutfığa yemek yapmaya gitmişim. Kayınvalidem çocuk yapmamı söylerdi ama çok yardımcı olmazdı malum diğer çocuklarım da küçük olduğu için onlara da yemek yapmak zorundaydım. Mutfaktayken sanki bir kartal, şahin sesi duydum. Dışarıdan televizyon sesinden geldiğini düşündüm. Hiç aklıma gelmezdi çocuğumu al basacağını. İşlerim bitmek üzereydi ama bebeğim hiç ağlamamıştı. Ben de ne güzel uykusunu tam aldı diye sevinliyordum. İçeri gelip beşiğe baktığımda

bebeğimin bir tuhaf hareket ettiğini gördüm. Nefes alıyordu ama sanki bir gevşemiş gibiydi. İşte bebeğime al basmıştı. Doktorlara götürdük ama hiçbir çare bulamadılar. Üç gün sonra da Hakkın rahmetine kavuştu. Ondan sonra hiç erkek çocuğum olmadı, diğer üç çocuğum da kız oldu. **K. 19**

Memorat-3

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Yeniyan köyünde gerçekleşmiştir. Olayı anlatan kişi Ercan Akkaya'dır.

Benim dedem köyün cami hocasından önce camiye gider abdestini alır, ezanı okur ve bunu gönüllü yapardı. Yine bir gün dedem köydeki caminin avlusuna gidip abdest alırken, üç tane güzel kıza rastlamış. Bu kızlardan biri ciğer ya da karaciğer gibi bir şey yıkıyormuş. Kızlardan biri ciğer yıkayan kıza sormuş o elindeki ne nerden aldın onu demiş o da demiş ki “Civar Köyden Höseyin¹⁹ Ağanın gelini doğum yaptı, onun bebeğinin ciğerini aldım” demiş. Dedem bunu duyduktan sonra Höseyin Ağayı tanıyormuş, hemen anlamış onların cin olduğunu. Dualar okuyarak bu cinlere yaklaşmış, saçlarından tutmuş. Tam birinin saçlarını kesecekken “Bizi bırak biz de, hem bu ciğeri yerine bırakalım, hem de senin soyuna sopuna dadanmayalım” demiş. Dedem bunu duyunca onları bırakmış. O zamandan sonra bizim ailelere dadanmazlar. O zamandan sonra bütün köy ve civar köyde doğum yapan kadınlar, dedemin yanına bebeklerini getirip dua alırlar. **K. 19**

Memorat-4

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Karşıyaka Tekel Caddesinde gerçekleşmiştir. Olayı anlatan kişi Yüksel Cıkcık'tır.

Bana bir kere al bastıktan sonra evde tek kalmaya korkar olmuştum. Bebeğimin kırkı çıkmıştı ama yine de üzerimde bir korku vardı. Ve bu korkularım yersiz değildi. Evi süpürürken arkamda bir karartının geçtiğini görürdüm. Bunu büyük halama sorduğumda “Her iki omzuna birer iğne batır. Eğer sol omzundaki iğne düşerse bu kötü ruhlu albastıdır, ama sağ omzundaki düşerse bu iyi ruhlu albastıdır ve seni korumaya gelmiştir” dedi. Hemen ertesi gün halamın dediği

¹⁹ Gaziantep yerel şivesinde “Hüseyin” adının telaffuzu “Höseyin” olarak anılır.

yaptım, evi süpürürken yine o karartıyı gördüm. Bir de baktım ki sağ omzumdaki iğne yere düştü. Anladım ki bu iyi ruhlu albastıdır. **K. 17**

Memorat-5

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Sofalica köyünde gerçekleşmiştir. Olayı anlatan kişi Ökkeş Bozkurt'tur.

Kış günlerinden biriydi her gece ahırdan bir ses gelirdi. Birkaç defa gidip baktım ama göremedim. Bir gün önünden geçerken, hiç aklımda “ahıra gidip de bir bakayım” diye bir niyet yokken ahıra girdim. Bir de ne göreyim. Koyunların arasına gizlenmiş sarı saçlı, huri gibi güzel bir kız vardı. Tam yanına yaklaştığımda birden ortadan kayboldu. Sabahında ne ineklerden ne de keçilerden süt sağabildik. Birden sütten kesilmiş gibiydiler. Ertesi gün ahırda bekledim yine o kızı görürüm diye ama göremedim. O günün sabahında yine süt alamadık. Ertesi gün sözüne çok güvendiğimiz köyde abdal dediğimiz bir büyüğümüz “Yanlı yapıyorsun, gitme ahıra o al kızdır, cindir dedi. Ahırın görünmez koruyucusudur. Hayvanlara bereket verir, vaz cay bu meraktan, yoksa telef olursunuz” dedi. Aklıma da yattı. Çünkü o kız ben ahıra girdiğimde hayvanların alt tarafında duruyordu. O gün ahıra gitmedim. Hiç bakmadım. Sabaha yine hayvanlarımız bol süt verdi. **K. 1**

Memorat-6

Kaynak kişi ile Dülük Caddesindeki evinde bireysel olarak görüşülmüştür. Alınan bilgiler doğrultusunda olay şu şekilde gerçekleşmiştir.

Antep'te bir söz vardır “Ciğerlerin bölük börçük²⁰ ola da ağzından gele” diye onun aslı bu nefse kadınların bebeklerinin ciğerlerini ağızlarından çekip almalarından gelir. Bu söz beddua olarak kullanılır. Benim babaannem de bana hep öyle derdi, zaten kızları sevmezdi ben de biraz haşeri²¹ olduğumdan dolayı bes²² beni daha da sevmezdi. Ben büyüdüm, evlendim tabi bu zaman içerisinde babaannem sizlere ömür. Karının bedduası tutmuş meğer. Doğum yaptığım kimin bütün çocuklarım en fazla on on beş günü görmüştür. O kadar da dikkat ederim başlarından ayrılmazdım ama. İster istemez beşiğine bıraktığım gibi al basarmış. Üzerinde çok

²⁰ Börçük: parça anlamında kullanılmaktadır.

²¹ Haşeri: yaramaz anlamında kullanılmıştır.

²² Bes: Çok fazla anlamında kullanılmıştır.

ufak kan lekeleri görürdüm. Sonradan anladım ki babaannemin bedduası çocuklarımdan çıkar olmuş. Hemen kaynanama dedim o da beni hocaya götürdü. Hoca da senin adın cinlere yazılı verilmiş. Biri sana büyü yapmış dedi. İki muska verdi. Birini beşiğe birini de koynunda sakla dedi. Allah böyle şeylere tamah ettirmesin ama o günden sonra bebelerim ölmedi kızım. Bes büyüdüler aha biri öğretmen biri de polis oldu. **K. 20**

Memorat-7

Kaynak kişiden alınan bileğiler doğrultusunda olay Çarpıl köyünde gerçekleştirilmiştir. Kaynak kişinin Yeşilova'daki evinde yapılan görüşmede olayın şu şekilde gerçekleştiği bilinmektedir.

Ben o zamanlar daha genç kız idim. Hayvancılıkla uğraşırdık. Bir de atımız vardı. Gebe kalmıştı. Doğum yaklaştığı zamanlar da bizim ata bir haller olmaya başladı. Gece değişik sesler çıkarıp duruyordu. Sanki biri onu koşturuyormuşçasına sesler çıkarırdı. Yanına gittiğimizde içeri de kimse yoktu ama at kan ter içinde kalmıştı. Bir komşumuz buna al dadanmış. Doğuma kadar tek bırakmayın dedi. Annem birkaç gün yanında kaldı ama sonra kalmadı. Doğum olacağı gün bizim at diğer doğum yapan atlardan farklı sesler çıkarıyordu. Meğer yavrusu içerde ölmüş biz de doğum yaptığında gördük. Meğer al karısı bizim ata dadanmış yavrusunun ciğerini alıp canına can katmış. **K. 21**

Memorat-8

Kaynanam ve annemden çok duymuştum “Kızım lohusayken aman tek kalma, al basmasın çocuğu” laflarını. Ama ben “Kaldı mı böyle hurafeler, kocakarı inanışları” der dururdum. Ben bebeğimi tuzlamayacağım, kundaklamayacağım, kırkı da neymiş istediğim zaman dışarı çıkartırım, doğum yapmış arkadaşım niye gelmesin gelsin ne olacak derdim. Annemlerin yanımda kalmasına bile iki günden sonra izin vermedim. Neyse annemler gitti. Eşim Rasim’i de manava göndermiştim. Ben de kendime bir çay alıp içeri geçmiştim ama yanımda bebek telsizi vardı. Bebeğim ağladığında duyacaktım. Birden telsizden anlam veremediğim sesler gelmeye başladı. Bebeğimin de değişik sesler çıkardığını duydum. Hemen odaya girer girmez tırnakları uzun kendi uzun saç başı dağınık bir kadını bebeğimin üzerinde gördüm

çığlık atmamla birlikte o kadın kayboldu. Ama benim elim ayağım boşalmış orada bayılıvermişim. Rasim gelene kadar öyle baygın kalmışım. Sonra Rasim gelmiş beni içeri yatırmış. Kendime geldiğimde ilk bebeğimin üzerine koştum. Ama bebeğimden ses yoktu. Artık ağlasın diye kollarını cimcikledim. Ama yok bana mısın demedi. Hemen bir iğne getirdim tam bacağına saplayacakken ağlamaya başladı. Çok şükür dedim. Hemen annelerimi aradım çıkıp geldiler. Yatağının altına bıçak koydular. O günden sonra ne dediyeler yapıyorum. **K. 22**

Memorat-9

Kaynak kişi ile görüşme yapan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi olan Hatice Ataş'tır. Kaynak kişiden aldığı bilgiler doğrultusunda olayın şu şekilde gerçekleştiği bilinmektedir.

O dönem gelinim yeni doğum yapmıştı. Yanından ayrılmıyordum korkmasın diye. Bir iki işim olduğu için iki dakikalığına kendi evime yukarıya çıktım. İşimi hemencecik bitirip aşağı indiğimde gelinim yatak odasının kapı eşiğinde yerde ağlıyordu. Ne olduğunu sorduğumda hiçbir şey anlatmadı, geçiştirdi konuyu. O günün gecesinde oğlum hızlı hızlı kapımı çaldı. Kapıyı açtığımda gelinimin bir şeyler gördüğünü, eve birilerinin geldiğini söylediğini söyledi. O zaman tabi ben anladım gelinimi cinlerin korkuttuğunu. Daha sonra aşağı indiğimde gelinime bir sürü dua okudum. Ondan sonraki günler gelinim sık sık bizim görmediğimiz şeyler gördüğünü söyleyip bağırmaya başladı. Bağırduğunda “her taraf kanlı” gibi sözler söylüyordu. Bir başka gün ise gece yarısından sonra televizyonu açmamızı isterdi. Biz ona yatmasını söylesek de sanki bizi duymuyor gibiydi. Televizyon alt yazılarını okurdu. Üç harflilerin o alt yazıda ona bir şeyler söylediğini derdi. Biz çok hocalara götürdük, çokça kez okutturduk sonra yavaş yavaş geçti. Böyle şeyler görmez oldu. Fakat bir zamandan sonra biz evde kurban kestik, koyunun ciğerini de evde bulundurduk. Meğer o koyunun ciğerini evde tutmamak gerekirmiş. Bu cinler yeni doğum yapılmış evlerdeki ciğere gelirmiş. O günden sonra gelinim yine korkmaya başladı. Hastaneye yatırdık, tedavi oldu iyileşti. Çok şükür bu olayın üzerinden on yıl geçti şimdi iyi. **K. 23**

Memorat-10

Kaynak kişiden alınan bilgiler doğrultusunda olay şu şekilde gerçekleşmiştir.

Üçüncü çocuğumu doğurduğumda gece evde tektim. Eşim uzun yol şoförü olduğu için şehir dışında seferdeydi. Gece çocuklar uyudu tam ben de uyuyacağım sırada fare sesleri geldi vik vik. Yattığım yerden kafamı kaldırdım mutfığa doğru baktım. Karartılar gördüm ama kalkamadım. O an bağlamak istedim bağlamadım. Sonra kapı çaldı. Ben kapıyı açmaya kalktım bir de ne göreyim, eşim kapıda çırılçıplak duruyordu. Onu öyle görünce şaşırdım. Hem bu adam niye bu saatte geldi yeni gitmişti dedim, hem de niye çırılçıplak diye düşündüm. Sonra birden sesler kesildi kendime geldim. Kapıda eşim yoktu. Meğer gelen kendisi değil de hayaliymiş. Beni kurtarmak için gelmiş. Ertesi gün kaynanama anlattığımda o da bana “Eğer o an kocanı görmeseydin, ciğerini alır giderlerdi. O al karısıdır, bizim ailenin kadınlarına hep böyle musallat oluyor” dedi. **K.24**

Memorat-11

Kaynak kişiden alınan bilgiler doğrultusunda olayı anlatan kişi Özgür Çalışkan, derleyen ise Zeynep Dölek’tir. Olay şu şekilde gerçekleşmiştir.

Hisar Köyünde babamın arkadaşı aynı zamanda komşusu olan Kara Hasan vardı. Kara Hasan, oğlu ve geliniyle yaşırdı. Oğlu çalışırdı. Kara Hasan bir gün kahveden gelmiş. Gelini hamile içeride yatıyormuş. İçeri girmiş bir de ne görsün bir kadın gelinin göğsüne bastırmış, gelini boğuyormuş. Kara Hasan hemen babamı çağırılmış. Babamla dedem de koşmuş içeri girmişler. Gelinin kulağı içine kaçmış o arada. Dedem de geline bir tokat atmış ve kulağı düzelmiş. Kadını yakalamışlar, Fırat’ın kenarına götürmüşler. O da dedemlere “Beni öldürmez bırakırsanız size hazineler, altınlar getiririm ama beni öldürürseniz yedi göbeğe kadar size musallat olurum demiş. Kadını Fırat’a atıp öldürmüşler. Sudan kan çıkmış. Hamile kadınlar o günden sonra bizim evin erkeklerinin kendilerini bu tarz kadınlardan koruduğuna inanırlar. Mendillerle terimizi silerler. Mendilleri saklarlar veya yastıklarının altına koyarlar. **K. 25**

Memorat-12

Biz Karşıyaka Tekel Caddesinde otururduk. O zamanlar üç kız kardeştik. Bir tane de erkek kardeşimiz oldu. Ağustos ayıydı. O zamanlar Antep en sıcak günlerini görüyordu. Evimiz zemin kat olduğu için biz hayatta yatardık. Annem de kardeşim içeride huzursuz oluyor diye; kardeşimi de hayata çıkarmıştı. O gece saat iki gibi kardeşimin beşiğinin üzerinde kartala benzeyen bir hayvan gördük. O kuş üç beş kez uçtu. Hemen annemi uyandırdık. Annem hemen beşiğe koştu. O anda kardeşim can çekişiyordu. Tam bir hafta sonra kardeşimi kaybettik. Annem o günden sonra bize yemin ettirdi. “Aman kızım, siz siz olun bebeğinizi kırk gün dolmadan dışarıya çıkarmayın. Bizim aileye kırk çarpıyor” dedi. Ondan sonra biz kırk gün dolmadan bebeğimizi evden çıkarmayız. **K. 70**

Memorat-13

Bizim komşu Rukiye Teyze anlatmıştı. Oğluma hamileydim, o zamanlar da kırkıma yaklaşmıştı. O dönemde ayıptı her şey herkese anlatılmazdı. Gece çok sancıldım, muhtemelen saat iki, üç gibi yaz gecesiydi. Öyle sancılanınca kimse beni duymasın diye çıktım ahıra gittim. Köyde yaptım doğumumu. Köyün ahırına gittim, kimseyi uyandıramadım ayıp diye, utandım eşime de söyleyemedim diyor. Orada ay ışığında doğumumu yaptım. Ahırın üstleri açık olurmuş eskiden, yazlık ahırların işte o üstü açık ahırda ay ışığında doğumumu kendi kendime yaptım. Tabi önceden biraz da tecrübeli olduğu için diyor ki; bebek doğdu, doğar doğmaz onu göbeğini mavi iple bağladım. Eskiden böyle bir düşünce varmış. Mavi ipin olduğu yere al gelmezmiş. Rukiye teyze bunu bildiğinden dolayı göbeği bıçakla kesmiş ve hemen mavi ipi bağlamış. Bebeği kucasına alıp eve gelmiş ve yatmış. Yattıktan sonra o gün geçti, ertesi gece eşimin yanında yatıyorum. Baktım aramızda bir köpek yatıyor diyor. Ben anladım ki bu al, al basacak ve çocuğumu götürecek diyor. Al bastığı zaman diyor çocuğun ciğerini götürür. Daha önce köyden birinin çocuğunun ciğerini götürmüş ve annesi gözüyle görmüş. Onun al olduğunu anlayınca, eşimle aramızda yattığını da görünce telaşa kapıldım. Ben zaten uyanığım, bunları uyanık bir şekilde görüyorum ve ben bunu çocuğu emzirmeye kalktığımda gördüm diyor. Hemen kalkıp bir iğne alıp gelmiş ve ona ‘Sen alsın, metalden demirden korkarsın bilirim’ dedim ve iğneyi ona batırdığını söylüyor. Hemen ardından çocuğun

yastığının altına da bir makas koymuş. Erinmeden geceleyin kalkıp eleğin kırk deliğinden su akıtmış. Bunun üzerine o alın oradan bağıra bağıra uzaklaştığını, çekip gittiğini görmüş. Rukiye Teyze alı görmüş ama köpek şeklinde gördüğünü söylüyor. Ve yaptığı uygulamalarla çocuğunu aldan korumuş oldu. Barak'ta hala mavinin aldan koruduğuna inanılır. Bunun yanında iğnelerden ya da metallerden de korktuğu bilinir. Bundan dolayıdır ki doğum yapan kadının yastığına, bebeğinin yastığına iğne takılır. **K.91**

Memorat-14

Benim büyük ninem doğum yaptıktan sonra albastı görüyor ve bunu kocasına yani dedeme söylemiş. Dedem de kovalayıp albastıyı yakalamış. Onu öldürecekmiş o da demiş ki 'Beni bırak, ben senin yedi sülalene bir daha gelmem'. O da alı bırakmış. O yüzden aldan korkanlar da dedemin takkesini ya da mendilini götürüp yastıklarının altına koyuyorlarmış. Ya da bunları üzerlerinde taşırlarmış.

K. 95

4.1.2.7.3. Ağrılık basması-karabasan yolazdırın, hayed karısı ve hazne karısı adlı varlıklarla ilgili memoratlar

Türk halk kültüründe kötü ruhlar ve sihirli güçler olarak bilinen ve geçmişte çok eskilere dayanan 'kara iyeler' diye bir güç vardır. Kara iyeler, adı üstünde "kötülüklerle baş başa bırakan" güçlerden kabul edilir (Kaya, 2010). Söz konusu güçlerle olan inanç, Orta Asya'nın Türk kültürlü halklarından Anadolu ve Balkan Türklerine kadar geniş bir Alana yayılmış olmakla birlikte günümüze dek varlığını koruyan bir değerdir. Kötü ruhlardan kabul edilen iyelerin başında Erlik ve onun zümresinden sayılan Alkarısı ile Karabasan gelir. Bahsi geçen kara iyeler günümüzde, özellikle Anadolu'da daha farklı isimlerle anıldığı gibi, İslamiyet'in etkisiyle yerlerini zaman içerisinde "cin" kavramına bıraktıkları da gözlenmektedir (Ozan, 2015, s. 42).

Gaziantep'te Karabasan adıyla anılan ve kötü ruh olarak bilinen bu olağanüstü varlık, genellikle kara bir gölge olarak tasvir edilir. Uyku halindeyken insanların üzerine gelen onların hareket etmesini ve nefes almasını engelleyen bu kötü ruhların ancak dua okunduğunda kayboldukları yönünde anlatılar vardır. Bu anlatılar şu şekildedir:

Memorat-1

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Araban Güllüce köyünde gerçekleşmiştir. Olayı anlatan kişi Mehmet Kılıç'tır.

Bizim köye misafirliğe gitmiştim, dedemlerin yanına. Benim yatağımı köy odasında yere sermişlerdi. Çok yorgun olduğum için hemen uyudum. Uykumun içinde göğsümde bir ağırlık hissettim, gözlerimi açtığımda üzerimde bir oğlak vardı. Kendimi sağa sola oynatmaya çalıştım, altından kalkmaya çalıştım ama kalkamadım. Elimi onun üzerine doğru götürdüm ellerime daşakları geldi. İçimden “Allah Allah oğlanın daşakları da varmış” dedim. İçimden söylediğim bu cümleye karşı oğlakta benim daşaklarımı elledi ve “Seninki de varmış” dedi. O anda anladım ki bu üç harfli. Hemen bildiğim bütün duaları okumaya çalıştım ama çok zorlandım. Sanki hepsini unutmuş gibiydi. Daha sonra zorlayarak hatırlamaya çalıştım o anda üzerimden kayboldu. **K. 26**

Memorat-2

Kaynak kişiden alınan bilgiler doğrultusunda olay Karşıyaka'da meydana gelmiştir. Olayı anlatan kişiden aldığımız bilgiye göre;

O gün çok zorlu üç tane sınavım vardı. Gece yarısına kadar çalışmış daha sonra bir saat uyumak için yatağıma uzanmıştım. Gözlerim tam dalmışken üzerimde bir ağırlık hissetmeye başladım. Gözlerimi açtığımda ise kalkmaya çalıştım ama kalkamadım üzerimdeki ağırlık gittikçe ağırlaşıyordu. Annemlere seslenmek istedim ama sanki bir el boğazımı sıkıyordu ve ben nefes alamıyordum. Hemen aklıma bunun karabasan olduğu geldi ve Felak Nas surelerini okumaya çalıştım. Ama çok zorlanarak da olsa tam son cümlem söyleyken o ağırlık birden kayboldu. Ben iki üç saat kendime geledim, gözlerimden saatlerce yaş boşaldı. **K. 27**

Memorat-3

Kaynak kişi ile Yeşilova mahallesinde yapılan görüşmeler ve alınan bilgiler doğrultusunda olay şu şekilde gerçekleşmiştir.

Bizler yaz ayında kendi tarlamızda işlerimiz bittikten sonra yevmiye karşılığında başka kişilerin tarlalarında da çalışırdık. Bu dediğim ben on sekiz on dokuz yaşlarında var iken olmuştur. Bir gün yine Ahmet amcamların tarlasında

çalışıyordum. Ahmet amcamın oğlu olmadığı için beni de çok sevdiği, güvendiği için genelde bana yaptırırdı bütün işlerini. Tarlada çalışırken ikindi namazı vakti geldi dedim kendi kendime, gidip de abdest alayım dedim. Bir de baktım ki karşıdaki tarlanın içinden güzel mi güzel bir kız bana seslendi boyu uzun, saçlar sırma gibi. Ben bizim köyde öyle güzellik görmedim. Gençtik hemen bana seslenince o yöne doğru gittim. Bana “Ne yapacaksın namazı gel şu ilerideki boş arsada iki hanek edek” dedi. Ben de ilk başta büyülenmiş gibi “Tamam, olur dedim.” Tam o arsaya yaklaşacakken oradan koyun sürüsünün sesi geldi. Bu güzel kız birden kayboldu. Etrafa iyice baktım ama sanki hiç olmamış gibiydi. Eve geldiğimde bizimkilere anlattım. Onlarda “O yol azdıran, yani cindir. Seni namazdan alıkoymak için numara yapmış. Allah’ın sevdiği kulusun ki koyun sesi gelmiş koyunlardan çekinirler.” Dedi. O günden sonra namazımdan alıkoyacak her şey benim gözümde cindir, şeytandır.

K. 28

Memorat-4

Kaynak kişiden alınan bilgiler ışığında olay Hasırcıoğlu mahallesinde gerçekleşmiştir. Olay şu şekilde anlatılmaktadır.

Her yaz kendi salçamı kendi damımda kurutarak yaparım. Hiçbir zaman hazır almadım, hazırı da hiç sevmem. Salçamı herkes çok sever ekmeğe sürende sürende yerler torunlar. Salçamın el emeği benden bereketi de Allah’tandır. Her sene salçamı damdan indirir indirmez tuzunu, zeytinyağını, karabiberini eker ekmez fakir fukaraya dağıtırım. Bereketi de buradan gelir. Çuvalın kilosu bellidir kızım. Aşağı indirdiğimde de tartarım. Her sene dağıttığımın biraz fazlası salçama tekrar eklenir. Yüce Rabbim’in işi işte. Ben yaptığım salçaları kilerde saklarım serin yer, hiç bozmaz salçamı. Bir gün yine salça almaya kilere gittiğimde bir kadın vardı içerde. Göğüsleri kocamandı. Evvel büyüklerimden duyduğuma göre “hazne karısı” derler. Hazne bizdeki erzakları saklanan yere denir. Bu kadın da hazne hazne dolanır bereket dağıtır. Bu kadının kötü huylu olanı da var mıkris olanlara gelir. Erzagından fakire fukaraya vermeyenlerin erzaklarını çürütür, kurtlandırır gider. Aman kızım bunu çok kimseye anlatmam da senin ödevine yardımcı olacak diye anlatıyorum diye de ilave etti. **K. 29**

Memorat-5

Gece uykuya daldığım sırada üzerimde bir ağırlık hissettim. Hareket etmek istedim. Lakin hiçbir yerimi kıpırdatamadım. Sadece gözlerimi açıp kapatabiliyordum. O an bağırmak istedim sesim çıkmadı. Göğsümde sanki biri oturuyordu. Nefes alamıyor gibiydim. Biri ağzımı kapatmış gibiydi. Yarı uyanık bir şekilde gözlerimi açtım üzerimde koyu bir karartı gördüm. Daha çok çırpındım değişen bir şey olmadı. Anında dua okudum. Yavaşça üzerimden kalktığını hissettim. Uyandığımda çenemde ağrı hissettim. Dişlerimi çok sıkıştırdım. Uyandıktan sonra korktum. Öğrendim ki üzerime çöken ağırlık karabasanmış. Neden olduğuna anlam veremedim. **K. 30**

Memorat-6

Bizim evimiz müstakil, hayedli bir evdi. Hayedimizin içinde de bir tane kuyumuz vardı. Eskiden su kesintisi çok olurdu. Bütün mahalle o kuyudan suyumuzu temin ederdik. Çok heyrini gördük. Atamıza babamıza duacı olduk. Bir gün sabah namazını kıldıktan sonra gün aymış mı diye pencereden bakıyordum. Bizim pencere sokağa değil de hayede bakar. Bir baktım ki ne göreyim. Yaşlı bir kadın elinde iki kova kuyudan su çekti bizim hayede döktü döktü durdu. Ama döktüğü su yeri ıslatmıyor bile. Sonra o hışım ile hayede çıktım. Bir de ne göreyim kadın kuyudan içeri girdi kayboldu. Seslendim seslendim kimse ses vermedi. Herkes sesime uyandı ama kadından ses yok. Sonra kaynanam rahmetli “kızım o “hayed karısı”dır. Karışma evin beti bereketini korur. Bir daha böyle şeyler görürsen ses etme” dedi. **K. 31**

Memorat-7

Ben 2018 yılında İngilizce öğretmenini olarak atandım. Üniversiteyi de ailemin yanında okuduğum için, hiç şehir dışına tek başıma çıkmamıştım. Görev yaptığım lisenin yanında lojman var. Beş kız öğretmenle beraber kalıyoruz. Benim kaldığım oda da iki kişi daha var. İlk zamanlarda çok rahattım fakat yarıyıl tatilinden döndükten sonra bir gece bile rahat uyku yüzü görmedim. Uykuya daldıktan beş dakika sonra üzerimde öyle bir ağırlık, öyle bir huzursuzluk hissediyorum ki artık

gözlerim uykusuzluktan kan çanağına dönmüştü. O kadar rahatsız edici bir şeydi ki sanki boğularak öleceğimi sandım. İlk olarak hastaneye gittim acaba nefes darlığım mı var diye ama doktor nefes testi yaptı ve bir sıkıntı olmadığını söyledi. Okuldaki bütün hocaların artık haberi vardı. Dün kültürü hocamız dua okumamı önerdi. İnternette duaların çıktısını aldı ve ben de ezberledim. İlk başlarda okuduğumda daha da huzursuz oluyordum ama üç günden sonra rahat bir uyku çektim. **K. 82**

Memorat-8

Açık öğretim fakültesinden Adalet bölümünü bitirdim. Bitirir bitirmez de bir arkadaşım aracılığıyla kadın bir avukatın yanında kâtipliğe başladım. Kadın avukat yeni doğum yaptığı için büroda sadece ben oluyordum. Telefonlara bakıp, dosyaları takip ediyordum bazen de adliyeye gidiyordum. Küçük çaplı bir büro olduğu için büyük temizliğe de şirket geldiği için büroda tek çalışan bendim. İlk başlarda bu durum hoşuma gidiyordu fakat ne zaman ki arkamda benimle beraber dolaşan bir karartı hissetmeye başlayana kadar. O kadar korkmuştum ki ama sonradan kendimi topladım. Çünkü ben böyle şeylere pek inanmazdım. Arkamdakiyle beraber aynanın olduğu yere gittim. Bir de baktım ki ne olduğu bellisiz olan bir karartıydı. İnternette araştırdım, anneme sordum, bu konuyla ilgilenen bir arkadaşma sordum. Hepsinin söylediği şey aynıydı; dua oku diyorlardı. Ben de ofiste o günden sonra internette Kur'an-ı Kerim açıp yüksek sesle dinlemeye başladım. O karartı yavaş yavaş kayboldu. **K.83**

Memorat-9

Yaz aylarında hava sıcak olduğundan dolayı sürekli üzerim açık bir şekilde yatardım. Bir gün yine yüzüstü yatıyordum. Birden dizlerimin üzerinde bir ağırlık hissettim, ama öyle bir ağırlıktı ki en az iki yüz kilo vardı. Yüzümü çevirip bakamadım. Hemen aklıma dua okumak geldi. Tam Besmele çekiyordum ki yavaş yavaş kayboldu. Ben de yüzümü dönmeyi başardım. Ama o ağırlık kalktıktan sonra üç saat boyunca ben bacaklarımı hissetmiyordum. Ellerimle havaya kaldırıyordum ama olduğu gibi yere düşüyordu. Sanki felç olmuş gibiydim, içinden can çekilmiş gibiydi. Sabah bunu anneme anlattığımda üzerin açık yatma, ince de olsa bir şeyler al üzerine dedi. O gelen karabasandı. **K. 84**

Memorat-10

O dönemlerde abim Faruk ile beraber aynı odada kalıyorduk. Annem bizim ikimize de yere döşek sererdi, biz de abimle beraber orada yatardık. Tabi bu dediğimiz biz evlenmeden önceydi. Bir gece yine abimle şakalaştık, ben her gece yaptığım gibi abim tam yatağını ısıtmaya başladığı sırada su istemiştim. O da söylene söylene getirmişti. Neyse o gece uykuya daldıktan bir saat sonra yastığımın başucunda siyah bir karartı gördüm. Kocaman elleri vardı, kapkaraydı. O elleriyle benim ağzımı kapattı. Ben ses çıkarmaya çalışıyorum ama konuşamıyordum. Abim sesleri duymuş olacak ki yarı kızgın bir şekilde yine ne var, getirdim ya suyunu diyordu. Bana bakıyordu ama üzerimdekini göremiyordu. Ben de kaş göz yapıp ses çıkartıyordum. Ama o şaka sanmış. Tövbe tövbe, gece gece susta yat oğlum der demez üzerimdeki el kalktı. Ben de abime olayı anlatınca bana iki tane dua okutturdu. Biri Nas diğeri Felak suresiydi. O gece gelip benim yatağımda uyumuştı.

K. 85

Memorat-11

Üniversitede erkek yurdunda kalıyordum. Bir odada sekiz kişi kaldığımızdan dolayı çok rahatsız oluyordum. İki arkadaşım ile beraber bir ev tutarak yurttan ayrıldık. Ben küçükken de karabasan gelmişti bana ama abim yanımda olduğundan ve küçük olduğumdan pek anlamamış ve korkmamıştım. Başka şehirde yine oldu. Bu defa sürekli arkamdaydı, benimle beraber okula geliyordu, bana anlamsız şeyler yaptırıyordu. Öyle ki kendimi boşluğa bırakacakken buldum kaç defa. Baktım olacak gibi değil arkadaşlara anlattım ama onlarda çok korktular. Hüseyin diye bir arkadaşım vardı, onun dedesi bu tarz işlerden anlarmış. Yanına gittik beraber, bana bir cevşen verdi bunu yanından ayırma dedi. Birkaç gün yanımda taşıdım gerçekten de kaybolmuştu. Ben de çok inanmadığımdan dolayı eve bıraktım, tekrar gözükmeye başladı. Cevşeni yanıma aldığımda bile gitmedi, Hüseyin'le tekrar dedesinin yanına gittik bir tane daha verdi, kırk gün yanından ayırma dedi. Ben de öyle yaptım ve bir daha gelmedi. İnsan böyle şeyleri de herkese anlatmaya çekiniyor. Çoğu kişi bunu duyduktan sonra okulda benden uzak durmaya başladı. **K.85**

4.1.2.7.5. Hızır ile ilgili memorat örnekleri

Bütün Türk dünyasında canlı olarak yaşatılan inançlardan birisi Hızır inancıdır. Hıdrellez günü ile her yıl hafızalarda tazelenen Hızır figürü, şüphesiz, Türk insanının sahip olduğu çok önemli çok tarihi bir inanç olarak Türk vicdanında yaşamış ve hala da yaşamaya devam etmektedir. Türk milleti bütün yaşantısında ve anlatılarında bu inancın izlerini göstermiştir. Türk edebiyatından, Türk destanına, Türk masallarına, Türk tasavvuf edebi ürünlerine varıncaya dek her zaman her yerde Hızır figürünü yaşatmıştır (Aydın, 2015, s. 51).

Halk arasında Hızır'a yüklenen çeşitli işlevler, yüzyıllardır sözlü ve yazılı ürünlerde (efsane, memorat, destan, masal, menkıbe, şiir, vb.) karşımıza çıkmaktadır (Artun, 1990, s.2). Hızır'ın sahip olduğu nitelikler insanlara şifa, sağlık, uğur getirdiği tabiattaki diriliş, uyanış ve canlılığın insana yansımaları şeklinde ortaya çıkar. Hızır ile ilgili inanmalar efsane, menkıbe ve benzeri şekillerle hemen her gün artarak yayılmakta ve sürekliliğini devam ettirmektedir. İnsanların şahsi tecrübeleri olan memoratlarda da başları derde giren, sıkıntıya düşen insanların bu zor durumdan, Hızır'ın yardımıyla kurtuldukları görülmektedir. Ve böylelikle toplum arasında 'Kul sıkışmayınca Hızır yetişmezmiş' anlayışı yayılmıştır. Hıdrellez adıyla yapılan törenlerde O'na atfedilen birçok nitelik, eski dönemlerin sosyal ve dini hayatının İslami yapı ile tekrar şekillenerek yeni bir oluşum ortaya çıkardığı görülmektedir (Yücel, 2002, s.35-38). Hıdrellez Hızır ve İlyas peygamberin yılda bir kere bir araya geldikleri gündür; ancak bu beraberlikte ismi yaşatılmasına rağmen İlyas'ın şahsiyeti tamamıyla silinerek Hızır motifi öne çıkarılmıştır (Artun, 1990, s.3). Bundan dolayı Hıdrellez Bayramında icra edilen bütün merasimler Hızır ile ilgilidir. Efsanelerde, memoratlarda, menkıbelerde, şiirlerde de Hızır motifi kullanılırken Hz. İlyas geri planda bırakılmıştır. Bunun temel sebebi, İslam öncesi devirlerde üç büyük kültürün hâkim olduğu anlarda bu yaz bayramı vesilesiyle kültleri kutlanan insanüstü varlıkların daha ziyade Hızır'ın şahsiyetine uygun düşmesi ve onunla bütünleşmesidir (Ocak, 1993, s.313). Halk arasında da İlyas'ın denizde; Hızır'ın ise karada darda kalanlara yardım ettiği görüşü hâkimdir. Bu sebepten dolayı halk arasında en çok adı geçen ve darda kalanlara en çok yardım eden olarak gördükleri Hızır ön plana çıkarılmış, İlyas ise geri planda bırakılmıştır.

Hızır figürü, Türk insanının sahip olduğu çok önemli tarihi bir inanç olarak Türk vicdanında yaşamış ve hâlâ da yaşamaya devam eden önemli bir kültür. İnsanlar bu kültü edebiyatından, destanına, masallarına, tasavvuf edebiyatı ürünlerine varıncaya dek, şairi, köylüsü, şehirlisi, genci ve yaşlısıyla birlikte bu inançta bütünleştirmiş, Hızır figürünü hafızasında yaşatmış, Hızır'a yüklediği ümitlerini onun sahip olduğu manevi güce bırakmıştır (Aydın, 2015, s. 52).

Hızır figürünü yaşatan anlatı türlerinden biri de memoralardır. Hızır motifini barındıran memoralar içerisinde, zor durumda kalan insanların o zor durumdan çıkmalarına yardımcı olan kişi veya kişilere, şekil değiştiren 'Hızır' gözüyle baktıkları tespit edilmiştir. Gaziantep'ten derlenen memoralar içerisinde bunu görmek mümkündür. O anlatılar ise şu şekildedir:

Memorat-1

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Gaziantep Gaziler Caddesinde geçmektedir. Olayı anlatan kişi Yasemin Hanımın verdiği bilgiler şu şekildedir.

Kardeşimle birlikte çarşıda geziyorduk. Birden karşımıza kör bir adam çıktı. Uzaktan sanki kulağıma o adama birinin hafız dediğini sanki duydum adam direk üzerime doğru geldi ve bizi biraz geçti. O anda adama para vermek istedim elimi cebime attım hiç para yoktu. Kardeşimden para istedim oda bana bir lira verdi. Adamın arkasından koştum amca bu parayı al dedim bana bir sürü dua etti. En son işin gücün rast gitsin dediği aklımda kaldı adamın yanından ayrıldıktan sonra elimi cebime attım bir lira vardı. Çok şaşırdım az önce hiç param yoktu hemen kardeşime gösterdim bir süre sonra bir lira daha olduğunu fark ettim cebimde. Eve gelene kadar bu böyle devam etti bütün alışverişimde her şeyim çok kolay oldu. .K. 32

Memorat-2

Kardeşim Ömer'le beraber 1976 yılında Antep'ten Irak'a yük taşırdık. Yine bir gün yükümüzü yükledik Antep'e doğru yola çıkacaktık. Orada yaşlı bir amca vardı. Bir fırıncıdan bir tane ekmek istiyordu o da veremem yürü git işine diyordu. Bunu görünce ne var bunda bir ekmek ne olacak dedim. Hemen fırına gittim bir değil iki ekmek aldım o amcaya verdim. O da bana dedi ki hayır ben bir ekmek istedim, ikinciye istemiyorum dedi. Bir tanesini tekrar bana verdi. Bizde kardeşimle aldık yedik onu. Sonra yola çıktık. Yolda kamyonu ben kullanıyordum. Kardeşim de

yanımda uyuyordu. Sonra bir andan bende uykuya kalmışım. Sonra uykudayken yüksek bir ses “Bir ekmek istedim bir” diye bağırınca kendime geldim. Yolda o yaşlı amcayı gördüm hemen kamyonu durdurum aşağı indim. Ama kimse yoktu, o korkuyla yola çıkamayacağımı anladım. Kamyonu kenara çekip uykumuzu aldık sonra yola çıktı. Yolda öyle bir kaza meydana gelmişti ki o amca bizi durdurmasa uyuduğum için o kazayı yapan ben olacaktım. O adam hızırdı, bana yardım etti. **K.33**

Memorat-3

Kocam Nazım bundan on yıl önce çok içki içerdi. Kumara karı kıza çok giderdi. Her gün onu sarhoş bir şekilde eve getirirlerdi. O da beni oradaki kadınlardan zanneder üzerime atlardı, kendimi zor kurtarırdım. Kızım Fatoş’u sırf bu yüzden erken yaşta evlendirdim gitsin de kurtulsun diye. O da daha beterine rastladı. Neyse bir gün yine Nazım’dan haber alamıyorduk eve gelmiyordu. Evde yiyecek hiçbir şey yok. Biraz un vardı. Bir de baktım yaşlı bir adam durumu o kadar kötüydü ki kendi halimi unuttum onun derdine üzölmeye başladım. Evde bir şey yok mu güzel kızım dedi. Ben de biraz un var amca dedim. Birazını amcana vermez misin dedi ben de veririm tabi dedim. Gittim içeriden aldım getirdim. Elini üzerine koydu sonra dedi ki neyse kızım bu sana ve çocuklarına kalsın dedi kalktı gitti. O onu oradan alırken birden elime o kadar ağır geldi ki anlatamam. İçeri gittiğimde buzdolabında her şey vardı. Öyle mutlu oldum ki gözlerimden yaşlar saatlerce durmadı. O gelen amca Hızır’dı. Zaten yüzünden belliydi üstü başı kirliydi ama nur yüzlüydü. **K. 34**

Memorat-4

Her sene olduğu gibi o sene de Alleben’ e Hıdırellez kutlamaya Kavaklığa gittik komşu ve akrabalarla. Küçüklüğümde beri gideriz. Her zaman büyüklerden duyduğum şeyler vardı. Hıdırellez gününde edilen dualar ve istekler kabul olur derlerdi. Ben de hep bu inançla dileklerimi suya atardım. Üç yıldır üniversite sınavlarına giriyordum ama bir türlü kazanamıyordum. O sene de yine kâğıda üniversiteyi kazanmak için dileğimi yazdım tam suya atacaktım ki oradan yaşlı, nur yüzü bir amca geçiyordu. Beni gördü ve yanıma geldi. “Üzölme kızım bu yıl olacak. Allah’ın izniyle en güzel mekteplerde ilmini devam ettireceksin dedi. İstersen ver ben atayım dileğini suya” dedi. Ben de verdim o attı suya. Gerçekten o yıl

İstanbul'da Diş Hekimliği Fakültesini kazandım. Ve biliyorum ki o amca Hızır'dı. Hıdırellez günü orada gezer ve kimin dileğinin içtenlikle ettiğine bakardı. **K. 35**

Memorat-5

Evimiz Kavaklık'a çok yakın zaten, hiç bir Hıdırellez'i kaçırmadım çok şükür. Gideriz köftemizi yaparız, çayımızı içeriz. Allah razı olsun kaç yıldır Belediyemiz etkinlik de yapıyor. Bundan altı yıl önceydi. Tam beş yıl Hacca gitmek için adımı yazdırırdım ama çıkmazdı. Allah'ım kısmet etmedi mi olmazmış. O sene Hıdırellez'de niye ben Hacca gitmeyi dilemiyorum diye düşündüm. Dileğimi diledim kâğıda da Kâbe resmi çizdim. Tam suya atacakken bir ses duydum sanki böyle kulağımın dibinde fısıldama sesi 'Ey Aşatma Allah'ın evi seni bekliyor, daha da bekletme" dedi. Orada kalakalmışım, kanım çekildi sanki. Dileğimi daha suya atmadan dileğimin kabul olacağını Hızır(a.s) kulağıma fısıldamıştı. Benden mutlusu var mıydı artık. Gerçekten o yıl adım çıktı diyanetten gittim hem de. **K. 36**

Memorat-6

Vali Aksu İlkokulu'na gidiyordum. 23 Nisan'dı ilk defa bir törende şiir okuyacaktım. Ama bir türlü ezber yapamıyordum. Bir gün provalarda öğretmenim ezberleyemezsen bu şiiri senden alır, İslim'e veririm demişti. İslim arkadaşım da aram hiç iyi değildi. Sevmezdik birbirimizi. Çok zoruma gitmişti, o gün eve gelip, çok ağlamıştım. O kadar ağlamışım ki uyuyakalmışım. Uykumda yaşlı bir adam bana 23 Nisan şiirimi yüksek sesle okudu bana da tekrar ettirdi. Ben ertesi gün provalarda hiç durmadan okudum. Öğretmenim çok beğendi, teneffüste öğretmenim aferin çok iyi çalışmışsın nasıl yaptın dedi. Ben de rüyamı anlattım. O da bana keşke anlatmasaydın rüyanı o adam sana sürekli yardım ederdi. Bizim bir akrabaya böyle olmuştu dedi. Gerçekten de o amcayı, o günden sonra rüyamda görmedim. **K. 77**

Memorat-7

Allah affetsin gençken çok içki içerdim. Yevmiyeyle çalışırdım, aldığım parayı hemen içkiye yatırırdım. Eşim bundan dolayı kaç kere küsüp babasının evine gitti, kaç kere ailemizin dağıldı. Ama yine de huy işte bırakamıyordum. Daha sonra yine bir gün eşim yoktu çok geç eve gelmiştim. Sabah ezanında yaşlı, aksakallı bir

amca başımın ucunda durup beni uyandırmaya çalışıyordu. Ama ben umursamadım. Sonra elindeki sopasıyla beni vurdu. Yine de kalkmadım. Kalktığımda her yerim mordu. Ertesi gün yine geldi “Kalk Allah seni huzuruna çağırıyor, kalk namaz kıl diyordu.” Ben yine umursamadım. Yine elindeki sopayla beni dövdü. Ertesi gün yine sabah ezanında geldi bu defa elinde daha kalın bir sopa vardı hem de ıslaktı. Canımı öyle bir yaktı ki o acıyla kalkıp abdest alıp, namaz kıldı. O namazdan sonra ben bir daha ağzıma içki almadım. O adam Hızırdı. **K. 78**

Memorat-8

Bizim evimiz Karşıyaka’ da. Ben üniversite okumak için şehir dışına gittim ama tatillerde ailemin yanına geliyordum. Bir gün yine tatildi ve ben ailemin yanındaydım. Akşam arkadaşlarla buluştuk daha sonra gece on bir gibi evime geliyordum. O semtlerde ballici çok olur. Ben de o semtte yaşamama rağmen ailem beni, o saatlerde pek dışarı çıkarmazdı, ondan dolayı korkardım. Gece yürüyorken karşıma üç tane ellerinde balli olan genç geldi. Benden para ve cep telefonumu istediler. Çok korkmuştum aklımdan da vermek geçiyordu ama telefonumu da, daha yeni ailem borç harç almıştı. Eğer verseydim çok üzülürdüm. İçimden Allah’ım bana yardım et demeye kalmadan karşıdan yaşlı, aksakallı bir amca geldi. Bu tarz şeylere hiç inanmazdım hatta dalga geçerdim ama elinde sopasıyla bize doğru geldi. Balliciler bu yaşlı adam bize ne yapabilir diye gülüyorlardı ama Maşallah amcama elindeki sopayla bunları bir haşladı ki balliciler arkasına bakmadan kaçtılar. Bana da hadi sen de evine git bu saatlerde buralar tehlikeli dolaşma dedi. Ben de evim şurada diye yana döndüm. Kafamı bir çevirdim ki amca ortada yok. O zaman anladım o Hızırdı. Borç harç aldığımız telefonu vermeme izin vermedi. **K. 85**

Memorat-9

Bizim evin oradaki bakkaldan sürekli alış veriş yaparız. Bir gün yine gidip ekmek yoğurt alacaktım. Bakkala girdiğimde yaşlı bir amca, bakkaldan yarım somun istiyordu. Bakkal da biraz yaşlılara saygısı olmayan, içkici adamın tekiydi. Ve yaşlı amcaya ‘Bas git seni ayağımın altına almayayım, iyice yüz buldunuz’ diyordu. Ben de hiç düşünmeden bir somun aldım verdim amcaya. İsterse bize gelebileceğini söyledim. O da hayır teşekkür ederim kızım dedi. Bakkal da bana abla yüz verme

şunlara başına musallat olur, ben yine de enişteme söyleyeceğim kusura bakma dedi. Beni eşime söylemekle tehdit etti, sanki kötü bir şey yapmışım gibi. Ben de senden önce ben söylerim, artık alış veriş yapacağımız yeri iyi seçelim dedim. O zaman aldı cevabını oturdu. Eve gittim eşim gece vardiyasından dönüyordu, kahvaltıyı hazırlamıştım. Oturdu beraber kahvaltı yaptık, olayı anlattım, bana hak verdi. Artık oradan alışveriş yapmayacaktık. Kahvaltıdan sonra çocuğumu anaokuluna götürecektim. Ben ayakkabımı giyerken oğlum Tayfun kapının önüne çıkmış. Eve de o aralar yeni biri taşınıyordu. Tayfun kapıda dururken taşıma kamyonu, arka arka çocuğun üzerine gelmiş. Tam o sırada sabah ki amca Tayfun'u tuttuğu gibi oradan çekmiş. Komşuların hepsi çılgık atıyordu ben de koştum. Herkes çocuğun ezildiğini sanmış. Ama çok şükür ki o sabah somun aldığım amca onu kurtarmış. O telaşla amcayı görmedim oğluma sarıldım. Sonradan o amcayı çok aradım ama bulamadım. Hızır (a.s)' dı o. **K. 91**

Memorat-10

Eşimin abisi lenf kanseriydi. Oğlum Tayfun'un da kulağının altında iki tane beze vardı. Onu doktora götürdüm ve o da lenf bezleri çıktı. Ben bunu duyunca çok üzülmüştüm. Hastanenin bahçesinde kendimi tutamadım ve ağladım. Oğlum da yanımdaydı, ne olduğunu sorunca bir akraba hasta olmuş ona üzüldüm dedim. Tam biz bankta otururken eli yüzlü nurlu türbanlı bir teyze geldi. Hiçbir şey sormadan ağlama kızım. Bir şey yok geçecek dedi. Elini Tayfun'un left bezleri olan yerine sürdü. Ondan sonra da sana bir su alayım geleyim dedi ve gitti. Gidiş o gidiş bir daha gelmedi ve ben de görmedim. Öğle arasıydı onu gördüğümde, öğleden sonra tahliller çıktı, doktor baktı ve iyi huylu bunlar ilaçla tedavi edebiliriz dedi. O teyze Hızır gibi yetişt, içime su serpti. **K. 91**

Memorat-11

Annemin dayısı vefat etmişti. Bizler de yas yerinde yemek hazırlığı yapıyorduk. Bizler sürekli koşuşturmaca içerisindeyken bir dilenci geldi. Annem de ona yemek verip gönderdi. Daha sonra birtanesi daha geldi annem ona da yardım etti. Daha sonra bir tane daha gelince annem de 'Görüyorsunuz ama cenazemiz var, telaşımız var, misafirlerimiz var. İyice alıştınız ama' dedi. Bunu der demez dilenci kadın 'Dur sen başına daha neler gelecek senin' dedi ve gitti. O zamanlar hepimiz

anneme keşke verseydin dediysek de kadın ortadan kayboldu. O olaydan on gün sonra da dayım vefat etti. Annem dayımın vefatını hem o dilenci kadına yardım etmemesinden dolayı olduğunu söyler. **K. 96**

Memorat-12

Bir gün kardeşim Yağmur’la yolda yürüyorduk. Bir ekmek fırınının önünde yaşlı bir adam, fırıncıdan ekmek istiyordu, o da vermiyordu. Hemen fırına gidip bir değil iki ekmek alıp kendisine verdik. Birini aldı diğerini kabul etmedi. Geri götürün diğeri haram olur iade edin dedi. O gün maaşımı çekmemiştim, cüzdanımda on ve elli lira vardı. Ben de on lirayı verdim. Daha sonra birazdan gidip maaşı çekecektim, keşke elli lirayı verseydim diye çok üzüldüm. Akşam anneme anlatırken o cüzdanımdaki para bana yılan gibi bakıyor keşke o yaşlı amcaya on değil de elli lira verseydim dedim. Annem de bana sadakanın azı çoğu olmaz kızım dedi. Ertesi gün arkadaşım Gülşah’ın odasında kapı, cam, pencere kapalı bir şekilde çalışıyorduk. Kardeşim Yağmur daha sonra Gülşah’ın odasına yanımıza geldi. Elinde bir not kâğıdı vardı ve onu yere düşürdü. Ben de o kâğıdı almak için yere eğildiğimde odaya girmiş olan yılanla göz göze geldim. Yılan kendini toparlamış ama kafası yukarı doğru kalkıktı. O anda sesim kısılmış hemen arkadaşımı uyardık ve o odadan çıktık. Bir gün önce anneme söylediğim söz kulaklarımdaydı hala. Cüzdanımdaki o para bana yılan gibi bakıyor demiştim. Annemin dediği gibi sadakanın azı çoğu olmaz, on lira da olsa beni beladan kurtardı.

4.1.2.7.5. Yatırlar, evliyalar ve şehitlerle ilgili memorat örnekleri

Arapçada velâ, yahut veliye (yakınlaşmak, yakın olmak) fiilinden gelen velî kelimesi, sözlükte “dost, ahabap, arkadaş, yardımcı, komşu vs.” gibi mânalar ihtiva etmekte olup evliyâ ise onun çoğuludur. Türkçe’de halkarasında çoğu zaman evliyâ kelimesi tekil mânasında kullanılır (Ocak A. Y., 1997, s.1).

Veli kültü ise olağanüstü kuvvet ve kudretlerle donanmış olup Tanrı’ya yakın kabul edilen bir şahsiyetin her hangi bir konuda- sağ veya ölü iken- yardımının dokunacağına inanılması ve bunu temin için ritüel yollara başvurulmasıdır. Velilerin kerâmet unsuru ortaya çıktıktan sonra daha yaşamakta iken o veli, bu dünyadakinden bambaşka, olağanüstü olaylarla süslü bir dünya ile kuşatılır. Veli öldükten sonra, kendisi hayatta iken sahip olduğuna inanılan insanüstü kimliğinin, güç ve kudretinin

devam ettiğine inanılır; hatta bu güç ve kudret, bir gizliliğe bürünerek daha da artar. Artık o veli etrafında, bu yönünü ortaya koyan kerametlerden oluşan bir menkabeler ve memoratlar sistemi oluşur ve çığ gibi büyür (Ocak M. Y., 1997, s. 8).

Gaziantep’ te derlenen memoratlarda veli kültüne ve bu veli kültürünün etrafında oluşan inançlar ve anlatıların oluşturulduğu görülmektedir. Kaynak kişilerden derlediğimiz metinler içerisinde Göksüncük köyünde yaşamış bulunan “Memik Dede”, Sarılar köyündeki “Heyik Baba”, Sakçagözü köyünden biraz ileride bulunan “Ökkeşiye Hazretleri”, Kozuluk köyünde(eski adı Erikli Belen köyü) yaşayan Muhammet Bilal Nâdir Hazretleri halk arasındaki bilinen adı “ Bilal Baba”, Işıklı (Çarpın) köyünde yaşamış olan “Kadiri Meyaşihı Hacı Mustafa Güneş” hazretleri etrafında meydana gelen memorat anlatıları bulunmaktadır. Gaziantep’te kerametleriyle bilinen bu şahsiyetler hakkında kısaca bilgi verilecek olursa:

Muhammed Bilal Nâdir Hazretleri; Gaziantep’in İlahiye Kazası Erikli Belen (yeni adı Kozuluk) köyünde 1895 yılında dünyaya gelmiştir. Doğduğunda, babası Abdullah Efendi, çocuğunun hayırlı olması için yedi gün üst üste her gün koç kestirip Mevlid-i Şerif okutur. Zamanın en meşhur âlimlerine dualar yaptırır. Bilal Nâdir Hazretleri, büyüdüğünde Hulefâ-i Kâdiri’den Şeyh Hafız Ali Efendiye gider ve ondan ders alır. Böylece tasavvuf yaşantısı başlamış olur. Gaziantep, Kahramanmaraş, İslahiye ve köylerinde on beş cami yaptırmış. Bu eserleri yaparken de hiç kimseden para toplamamıştır. Yapılan iştira ve şikâyetler üzerine istiklal mahkemelerinde üç defa idam ile yargılanmış, otuz altı defa tevkif edilmiş, elli dört defa nezarete alınmıştır. Sağlığının son senelerinde teyp ülkemize yeni yeni yayılmaya başlamıştır. Vefatına kadar olan süre içerisinde yüz saat kadar vaaz bandı bulunmaktadır(URL-3). Halk arasında bilinen adıyla “Bilal Baba’nın” evi halk tarafından ocak olarak tabir edilir. Hasta olanlar, kısmet bulamayanlar, çocuğu olmayanlar, cin çarpılanlar ve daha bir sürü hastalığa uğrayanlar Bilal Baba’nın evine giderek dertlerine derman bulacaklarına inanmaktadırlar.

Hacı Mustafa Güneş Efendi Hazretlerinin; Gaziantep ili Şehitkâmil ilçesi ışıklı (Çarpın) köyünde ziyaretgâhı bulmaktadır. Mustafa Güneş Hazretlerinin, sayısız hastanın şifa bulmasına, çevre bölgelerdeki insanların manevi anlamda doyuma ulaşmasında büyük katkı sağladığına inanılmaktadır. Bilal Baba ile yakınlığıyla bilinen bu zat için Bilal Baba’nın “Hacı Mustafa’yı seven beni sever. Hacı Mustafa’yı sevmeyen beni de sevmez” denildiği söylenmektedir. Bilal Baba’nın

Çarpın köyünde Hacı Mustafa için yaptırdığı evde, Hacı Mustafa'nın dizinde vefat ettiği de bilinmektedir (URL-4).

Gaziantep'ten Adana'ya doğru karayoluyla giderken Sakçagözü 'nü geçince, Nurdağı'na ulaşmadan yolun sağ tarafında Ökkeşiye Hazretleri Türbesi bulunur. Hz. Ömer zamanında Gaziantep ve çevresinin fethi zamanında şehit düşen beş sahabeden biri olan Ukkâşe bin Mihsan el-Esedî Hazretleri (Hz. Ökkeşe/Ökkeşiye) olduğu rivayet edilmektedir. Hz. Ökkeşe(ra.) Peygamber efendimizin(s.a.v) “Kim cennetteki arkadaşını görmek isterse, bu adama baksın” buyurularak cennete gireceğini müjdelediği bir sahabedir (Gaziantep, 2016). Gaziantep'te bulunan bu zat ile ilgili kerametler olduğuna ve dertleri olan kişilere yardım edeceğine inanılır.

Sarılar köyünde bulunan Heyik Baba ile ilgili yörede yaşayan Alevilerin, dilek dileycekleri zaman Heyik Baba türbesine giderek kurban kestikleri bilinmektedir. Heyik Baba aracılığıyla Allah'ın dileklerini kabul ettiklerine dair inançları bulunmaktadır. Sınava girecek öğrenciler, evlenecek gençler ve hasta çocukların bu türbeye giderek adak adadıkları ve dileklerinin kabul edileceğine dair inançları olduğu bilinmektedir.

Memorat-1

Yeni gelindim o zamanlar ben. Eşim sabah erkenden işe gitmişti. Ben de evde uzanıyordum. Üzerimde yeni gelinlerin giydiği saten bir gecelik vardı. Üzerimde sabahlık yoktu. Uzanırken bacağım biraz açılmıştı. Duvar da eşimin ailesinin bağlı oldu Pirlerin, Dervişlerin resimleri vardı. Eşimin ailesi o tarıkata mensup olmuşlar, onların yolunda müritleri olmuşlar. Ben bunu bilmiyordum. Öyle üzerim açılınca, uykudayken şöyle ıslak odunda bileklerime doğru biri vurmaya başladı ki neye uğradığımı şaşırdım. Öyle hızlı vuruyordu ki o duvardan o duvara çaldı beni. Kulağıma da “Kalk edepsiz seni” diye bir ses geliyordu. Ben Tövbe Besmele çekince birden durdu. Hemen kaynanamın yanına koştum o da bana o fotoğrafların olduğu oda da yatarken desturla yatmak gerektiğini söyledi. O günden sonra ben de o pirlere gönülden bağlıyım. **K. 12**

Memorat-2

Kaynak kişiden alınan bilgiler ışığında olay şu şekilde gerçekleşmiştir. Göksüncuk Köyünde anlatılan “Memik Dede” efsanesinin anlatımı dâhilinde meydana gelen memorattır bu anlatılar. Memik Dede çok öncesinde yaşadığına inanılan ve gördü şahidi olan bir evliyadır. Tayy-i Mekân ve Tayy-i Zaman özellikleri gösterir efsanelerinde. Bu olayın akabinde günümüzde hala Memik Dede’nin ruhunun o köyde olduğuna inanılır ve bu inanç üzerine yaşanmış olaylar anlatılmaya devam eder. Olay şu şekilde gerçekleşmiştir.

Memik Dede ağaçlara, bitkilere öyle değer verirdi ki bunu köyde bilmeyen yoktur. Memik Dede odun kesmeye gittiğinde bile nerde çürümüş odun varsa onu getirirdi. Sağlam ağaçların “Beni kesme diye yalvardıklarını” söylerdi. Ben de bunları çok iyi bilirdim çokta saygı duyardım ama o gün bir boşluğuma geldi. Memik Dedenin Türbesinin olduğu yerden geçerken elimde sigara izmaritini vardı. Yere atmamak için çalılara doğru attım. O izmariti atmamla beraber, büyük ağacın arkasından ateş topları üzerime üzerime gelmeye başladı. Sanki bir savaşın ortasında kalmış gibiydim. Canımı zor kurtardım. Cami hocasına anlattığımda ise olayı bana “Türbelerin yanından geçerken edeple geçmek gerekir, bu sana bir uyarıdır. Bundan sonra dikkat et” dedi. O günden sonra oradan geçerken kar kış olsa bile elim cebimdeyse, çıkarır öyle yürürüm. **K.37**

Memorat-3

Kaynak kişiden alınan bilgiler doğrultusunda olay Sarılar köyü Heyik Baba türbesinde geçmektedir. Olayı anlatan kişi Mert Gürbüz’dür.

Sarılar köyünde bulunan Heyik Baba türbesinde perşembeyi cumaya bağlayan gece de ışık gördüm kızım. Ne zaman perşembeyi cumaya bağlayan gece de torunlarla niyet etsek telefona çekmek için o gün kesinlikle o ışık görülmez. Sanki orda telefona çekmek istediklerini anlayan, bilen var. **K. 38**

Memorat-4

Van’da askerlik yapıyordum. O gün nöbet sırası arkadaşım ile ben de idi. Arkadaşım hasta olduğundan dolayı karakolda kimse yoktu. O gün mecburen tek başıma nöbete gittim. Kulübede bekliyordum. Saatte baya geçmişti. Uykum gelmişti.

Nöbette uyunmaz ve de asker silahını hiçbir zaman elinden düşürmez. Ama ben bir an uykuya dalmış bulundum. Uykuya dalar dalmaz kulübenin kapısı açıldı ve karşımda duman vardı. Dumanlar arasında beyazlar içinde asker kıyafetli bir adam üzerime geldi. Anında silahımı elime aldım ama hareket edemedim. Korkudan sadece sen kimsin diyebildim ama o bana eliyle sus işareti yapıyordu. Sonra birden kolumdan tutarak beni sürükleyerek dışarı çıkardı. Biraz ileride bir ağacın altına kadar sürükledi. Beni neden buraya getirdin dediysem de o bana sadece bekle dedi. Bekle der demez birden beni çıkardığı kulübeye bomba attılar. Kafamı çevirdiğimde o asker yanımda yoktu. Atılan bomba kulübeyi uçurdu. Ben orada olsaydı sağ çıkamazdım. Daha sonra arkadaşlarıma anlattığımda o kulübede şehit olan askerlerden birinin ruhu olduğunu söylediler. **K. 39**

Memorat-5

Ben Nimet Karademir, Göksüncük Köyünde yaşıyorum. Aile büyüklerimin ve benim şahit olduğum konu şudur. Bir kadının uzun zamandır çocuğu olmuyormuş. İlerleyen zamanlarda Memik Dede'nin kerametlerini duymuş. Gidenlerin dileklerinin kabul olduğunu işitmiş. Bu kadın üç hafta boyunca her Cuma Memik Dede türbesine gelmiş. Ve bir gece de orada yatmış. Dördüncü cumada kadın hamile olduğunu öğrenmiş. Allah'a şükür ve hayır amacıyla Memik Dede Türbesi'nin çevresini taşlarla ördürmüş. Şuan hala türbenin etrafında duran taşları o kadın yaptırmıştır. **K.**

40

Memorat-6

Oğlum Yıldırım mahallenin en yakışıklı, en çalışkan çocuğuydu. Mahallede herkese yardım ederdi. Düğünlerde hep başa geçerdi. Çok güzel halay çekerdi, ortaya çıkardı. Yapma oğlum nazer değer dediysem de dinletemedim. Bir gün yataktan kalkamadı. Sanki felç geçirmiş, kötürüm olmuştu. Sadece gözlerini oynatabiliyordu. Götürmediğimiz hastane kalmadı. Başka şehirlere de gittik ama oğlum dermansız derde yakalanmış gibiydi. Sonra bizim bağlı olduğumuz bir türbe vardı. Annem oraya götürün dediyse de eşim çok karşıydı bu inançlara. Kula kulun faydası dokunmaz derdi veren Allah dermanı da ancak o verir derdi. Bir gün ikna ettik. Oğlum Yıldırım'ı sedyesiyle beraber arabanın arkasına koyup Çarpın köyüne gittik. Orada zatın evi var. Gidip uyuması gerekiyormuş oğlumun. Götürdüğümüz an Yıldırım'ı bir uyku bastırdı. Ağızı esnemekten kapanmıyordu. Hemen uykuya daldı.

Sonra sabah ezanında uyandı. Evimize çıkıp geldik Allah inandırсын bir hafta sonunda ben hayatı yıkıyordum. İçeriden oğlumun ayaklanmış kalktığını görünce orada yığılıp bayılmışım. Beş saat kendime gelemedim. Geldiğimde Yıldırım “Çarpında uyurken rüyama üç tane adam geldi dizlerimin arkasına öyle bir vurdular ki kalk burada böyle yatılır mı ayıp dediler” o acı kaç gündür ayağında o seste kulağında. Artık baktım duracakları yok, sürekli vuruyorlar ben de kalktım artık.” dedi. Bunu duyan eşim o günden sonra ayda bir bizi Çarpına götürür. Arada kurbanımızı da orda keser yemek yapar dağıtırız. **K. 10**

Memorat-7

Abim Cemal bağırsak kanseri olmuştu. Biz bunu öğrendiğimizde çok geç olmuştu. Kanser diğer yerlere de atmaya başlamıştı. Komşumuz Ayşe Abla, Hilmi Baba’ya götürmemizi söyledi. Birçok hasta orada şifa bulmuş. Ben de abimi ikna ettim, Hilmi Baba’ya gittik. Oradaki şifalı suyla kardeşimi yıkadık. Ondan sonra bir gece de orada uyuduk. Ama bütün günümüz ibadetle geçti. İnanarak namazımızı kıldık, duamızı ettik. Sabah uyandığımızda Hilmi babanın oğlu olan zat kapıdan bizi ve diğer ziyaretçileri selamladı. Sonra üzerimize doğru dua okuyarak üfledi. Sonra evimize gelmek için yola çıktık. Abim oradan çıkar çıkmaz kendini iyi hissetmeye başladı. Abimin iki gün sonra doktor kontrolü vardı. Doktor sonuçları görünce gözlerine inanamadı. Kanser hücreleri birden iyileşmeye başlamıştı. Allah’ın hikmeti işte Allah’ın izniyle Hilmi Baba’nın elinden abim dermanını bulmuştu. **K. 65**

Memorat-8

Yengem göğüs kanseriydi. Bizim akrabalarından Fatma Abla Karataş’ta oturuyor. Orada bir dükkânın altını kadınlara vermişler. Orada Kur’an okuyorlar, Yasin okuyorlar. Haftada bir Hilmi Baba’nın müritlerinden bir kadın geliyormuş. Dokunarak nerede hastalık varsa söylüyormuş. Ben de yengemi alarak Karataş’taki kadınların toplandıkları yere götürdüm. O gün Hilmi Baba’nın müritlerinden olan ‘Elo Kadın’ da gelmişti. Kur’an okunduktan sonra yengemi yanına oturturduk. Hiç kimse hastalığı olduğunu söylemedi. Yani bilmiyordu. Bebeği olmayan kadınlardan da sanabilirdi ama o dedi ki ‘Bu kızımız bir hastalık geçirmiş ama o büyük hastalık geçmiş. Sanki bir grip gibi gelip geçmiş, hiç korkmasın. Birde gidip Hilmi Baba’daki suyla bir banyo yapsın hiç bir şeyi kalmaz Allah’ın izniyle’ dedi. Gerçekten de öyle

olmuştı. Yengem hastaneye gittiğinde kanserin hiçbir yere yayılmadığını öğrenmişti. Artık ondan sonra her hafta biz de o toplantılara gidiyoruz. **K. 66**

Memorat-9

O sıralar o kadar borcum vardı ki eve ekmek alacak param bile yoktu. Çocukların istekleri bir yandan, okul masrafları bir yandan bunalımdaydım. Eşim o sıralar her zaman gittiğimiz Ökkeşiye türbesine gitmemizi dua etmemizi önerdi. Ben de istemeyerek de olsa kabul ettim. Çünkü yol paramız bile yoktu, arkadaşlardan borç alarak ailemle beraber Ökkeşiye 'ye gittik. Ökkeşiye Türbesi biraz tepede bir yerde. Bazıları o dağı yürüyerek bazıları da araçlarıyla çıkardı. Türbeye kadınlar ayrı kapıdan erkekler ayrı kapıdan girerler. Biz de öyle yaptık. Türbenin hemen yanında bir mescit, misafirhane ve yemekhane var. Orada gönüllü kadınlar yemek yapıyorlar. Türbeye her yerden misafirler geliyor. Gelirken de elleri boş gelmiyorlar, kurbanlarını kesiyorlar. Kurbanlarının etlerini de oraya bağışlıyorlar. Oradaki kadınlar da yemek yapıp gelen misafirlere dağıtıyorlar. Ben de hemen türbeye gittim duamı ettim, o kadar içten etmişim ki gözyaşlarına boğulmuşum. Borçlarıma eda istedim Allah'tan. O gün akşama doğru yola çıktık eve geldik. Sabah erkenden telefonum çaldı. Köyden amcalarım aradı. Dedemin üzerinde kimsenin bilmediği bir tarla varmış. O tarlayı da babama bırakmış. Babam vefat ettiği için tek oğlu olarak bana kalmış o tarla. O telefonda sonra kendime geledim. Borçlardan kurtulmuştum sonunda. Ökkeşiye Türbesi'nde dua edersen borçlular borçlarından kurtulur diye duymuştum ama bu kadar çabuk olacağını beklemiyordum. **K. 67**

Memorat-10

Ben on sekiz yaşında gelin oldum. Evlendiğimizde kayınbabam bize bahçeli bir ev hediye etti, biz orada yaşaya başladık. Çok muyluyduk. Bahçemizde bir incir ağacı vardı. Çok eskiydi, o ağaçtan yetişen incirler bal gibiydi. İlk başlarda hoşumuza gidiyordu. Sonra benim bir oğlum oldu. Adını Hüseyin koyduk. Hüseyin biraz büyüyünce yere düşen pis, karıncalı incirleri yiyordu. Engelde olamıyordum. Çocuğa hayata çıkma diyemezdim. Sonra bunu kaynanama kayınbabama dedim. Onlarda karışma kızım incir ağaçları boş olmaz bulaşma dediler, dinlemedim. Eşimi ikna ettim, onun ede olduğu bir gün eline verdim paltayı, o da kesti. Sonradan işi çıktı kalan dibini de ben kazıdım. Tam kazırken bir de ne göreyim. Ağacın dibinde

yüzü hayvana benzeyen, vücudu insana benzeyen biri “Bana bunu yapmayacaktın, karışmayacaktın benim evime. Bunu Hüseyin için yaptın, öyle mi?” dedi. Hemen gidip Hüseyin’in üzerine oturdu. Ben çocuğum boğulacak sandım. O korkuyla orada çılgılık atarak, bayılmışım. Komşular geldiğinde uyanmışım. Ne oldu falan dediler. Adamı gösteriyorum, kimse görmüyordu. Hemen oğlumun yanına koştum. Uyuyordu uyandırdım. Aldım emzirdim onu, bir şeyi yok gibi duruyordu. Eskiden oğlumun elinden tuttuğumda yürürdü. O günden sonra yürümedi, doktora gittiğimizde, doktor bize ayaklarından can çekilmiş yürüyemez artık dedi. Kocama anlattığımda mutlu musun, bak senin yüzünden oğlumuz ne halde der, sürekli başıma kalkar. Oğlum şimdi yirmi beş yaşında, sürekli bana sorar “Anne benim ayağıma ne oldu?” der. Cevap veremem, diyemem oğlum sen benim yüzümden bu haldesin diye. **K. 71**

Memorat-11

Torunlarından dinledim, birebir şahit olmuşlardır. Birisi annesinin babası diğeri de babasının babasıymış. Ali ile Ahmet Amca Allah rahmet eylesin onlar vefat ettiler. Şeyh ailesindenler ve fakirler. İnsanlara irşat etmek amacıyla Çiftlik köye gelmişler. Köyden birisi bu iki Şeyhi küçük görüp; onlar kim Şeyhlik makamı kim demişler. İster istemez onların da ağına gidiyor ve Şeyh Ali ve Ahmet Amca meydanda bir ateş yakıp geçip içerisinde oturuyorlar ikisi. Saatlerce ciddi büyük bir ateşin içerisinde oturuyorlar ve bütün köylü onları izliyor. İki Şeyhe zerrece ateşin ve dumanın değmemiş olduklarını görüyorlar. Ama yine de içlerinden bazıları bunlar Şeyh değil diye topluluk önünde söylüyorlar. Onlar da kırılıyorlar tabi. Buna karşılık Ali Amca adama şöyle diyor Mustafa Amcaya: ‘Yarın yanıma geldiğinde seni öfelemeyeceğim²³’ diyor. Adam tabi ne demek istediğini anlamıyor. O gece Mustafa Amcanın oğlu Ahmet’in ağız tamamen eğiliyor. Ağız sanki yüzde değil de kulağa geçmiş gibi oluyor. Bunun üzerine Mustafa Amca, Ali Amcanın ne demek istediğini anlıyor. Ve hemen yanına gelerek aman yaman ne olur bize yardım et diyor, oğlunu getiriyor. O zamanlar oğlu Ahmet altı ya da yedi yaşında. Ali Amca da, dün ben sana her ne kadar öfelemeyeceğim dediysem de oğlum Ahmet’in bir suçu yok diyor ve öfeliyor, duasını okuyor. Ama yine de kırgınlığı içerisinde kaldığı için Ahmet’in ağız

²³ Öfelemek: İyileştirmek amaçlı okşamak. Mest etmek.

biraz düzeliyor. Ben bunu bizzat köye gittiğimde de gördüm. Ahmet abinin ağzı hala eğri. Bu da Şeyh ailesine öyle dediğinden kaynaklı bir durum... **K. 90**

Memorat-12

Dinlediğim kişi olayı yaşayan kişinin kardeşi. Olayı yaşayan erkek ve çok uzun zaman olmadı. Hasta ziyaretine gidiyorlar iki erkek kardeş. Olayı anlatan kızın iki abisinden küçüğü orada rahatsızlanıyor. Orada abime söylemeyin, telaş yapmasın hastaneye gidelim diyor. Bu olayı anlatan kız ile küçük abisi hasta ziyaretinden kalkıp gidiyorlar, büyük abileri orada kalıyor. Hastaneye gidene kadar yüzü gözü şişiyor, bendeni şişiyor, ne olduğunu anlayamıyorlar. Oğuzeli hastanesine getiriyorlar, hastaneye geldiklerinde oradaki doktorlar bizim buna yapabilecek bir şeyimiz yok, Gaziantep Tıp Fakültesi hastanesine götürün diyorlar. Çünkü durumu kritikmiş. Bir şey yemiş o da bünyesinde alerji yapmış, kalpte buna tepki veriyor, kalp durmak üzere demişler. Ambulansla Gaziantep'e sevk etmişler. Öyle olunca büyük abiye de haber veriyorlar. Kardeşin hastalandı, biz sana söylemeden hastaneye götürdük ama durumu kritik demişler. Büyük abisi de hastaneye geliyor. O gelene kadar küçük kardeşinin durumu daha da kötüye gitmiş, doktorlar artık hastanın kalbi durdu demişler. O an kalbi durmuş, herkes öldü diye bırakmışlar. Aradan birkaç dakika geçtikten sonra kalbi tekrar sinyal verince tekrar müdahale etmişler. Büyük abisi ilk hastaneye gittiğinde doktorlar ilk önce ona başın sağ olsun demişler o da orada bayılmış. Sonra işte tekrar hayata döndürüldü demişler. Allah'ta yardım ediyor bir mühlet yoğun bakımda kalıyor, daha sonra eve çıkarıyorlar. Sonra kardeşi anlatırken ona sorduk kalp durduktan sonra tekrar nasıl oldu da hayata döndü dedik. Onlar aslında kimseye anlatmaz da ben yakın arkadaş olduğum için benimle paylaştılar. Kardeşi onlara şöyle anlatmış. Dört beş gün önce iki tane Veli Zat-ı ziyarete gittim diyormuş. Kalbim durduğunda o ziyarete gittiğim iki Zat-ı' da gördüm diyormuş. Ben orada vefat ettim, kalbim durdu. Hatta kalbimin çıkarıldığını gördüm, bunun üzerine o iki kişi ve duasına güvendiğim çileli bir kadın yakınımız yanıma geldiler. Üçü birlikte son ana kadar yanımdaydılar. Ruhumun çıktığı, kalbimin çıkarıldığı ana kadar her şeyi gördüm. Daha sonra tekrardan kalbimi de ruhumu da yerine koydular. Ve o iki zat ve kadın yakınımız hep başımdaydılar, dua ettiler. Onların duasıyla ben tekrardan hayata döndüm diyormuş. O birkaç dakikalık zaman diliminde, ben yıllar geçmiş gibi olaylar yaşadım. Sonra onlar hep başımda

durdu hep dua ettiler diyormuş. Sonra ben o dualar sayesinde hayata döndüm, kalbimi tekrardan yerine taktılar, ben nefes almaya başladım diye anlatıyormuş. Kendine geldikten sonra o türbeye tekrardan gitmiş ve dua etmiş. **K. 90**

Memorat-13

Gaziantep’te tabe denilen bir olay vardır. Denilene göre bebek karında iki üç aylık olduğu zaman ölüyormuş. Bu her kadında farklı şekillerde cereyan ediyor. Ben hamileliğimin dokuzuncu haftasında bir rüya görüp korkarak uyanıyordum. Ertesi gün bebek ölmüş oluyordu. Bu olay annemde, teyzemde ve anneannemde de olmuş. Onlar da bir ocağa gitmişler. Oklavası gümüşlüler bir ocakmış. Bunlara hiç korku gelmezmiş. Hamile kaldıktan sonra beni o ocağa götürüp sattılar²⁴. Onların kızı olduğum için hamileliliğim boyunca korkmadım ve bebeğimin ölümü engellenmiş oldu. Oraya gittiğimde beni şu işlemlerden geçirdiler. Bir parça ekmek yedirdiler, sularından içirdiler, bazı dualar okudular ve boynuma ip geçirip beni ipimden tutarak yedi esnaftan para topladılar. Para karşılığında, mavi boncuğu ipe dizip bana verdiler. Doğum yapana kadar boynundan çıkarma dediler. Boncuğun yanı sıra muska yapıp verdiler. Dokuz ay bunları taşıdım, bunları bebek doğunca bebeğe taktım. Aynı zamanda beni de bebeği de bu ocağa sattıkları için ilk adı Arap oldu. Ara sıra bu isimle de çağrılmasını istediler. **K. 94**

4.1.2.7.6. Rüya görme yoluyla ilgili memoratlar

Rüya, yüzyıllar boyunca insanoğlunun en çok dikkatini çeken konulardan ve merak duyduğu alanlardan biri olmuştur ve hâlâ olmaya devam etmektedir. İnsanların her zaman dikkatini çeken rüyanın genel itibarıyla tabiri kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: “Rüya, uyku sırasında iradedışı gerçekleşen bir faaliyettir.” (MONTANGERO, 2013, s.19) Uyku esnasında gerçekleşen bu faaliyetlerin gerçekleşenleri olduğu gibi gerçekleşmeyenleri de bulunmaktadır. Toplum içerisinde ‘saf, temiz’ olan insanların rüyaların gerçekleşeceği, ‘kurnaz, kötü’ tabir edilen insanların ise rüyaların gerçekleşemeyeceğine dair bir kanı bulunmaktadır. Bu kanının oluşmasındaki temel neden ise rüyaları gerçekleştiren kişiler olarak genellikle

²⁴ Bu metindeki ‘sattılar’ kelimesi; beni o ocağa tabi kıldılar, bağladılar, onlara bağlı oldum anlamında kullanılmıştır.

Peygamberler akla gelmektedir. Ve rüyalar, peygamberliğin bir parçası olarak bilinmektedir. Bilinmeyenlerin rüya yoluyla onlara gösterdiği düşünülmektedir. Bu nedenledir ki rüya ve rüya tabiri denildiğinde, toplum içerisinde ilk akla gelen isim ise bütün kutsal dinlerin kabul ettiği Hz. İbrahim ve ‘Hz. Yusuf’tur.

Hz. İbrahim Harran bölgesinde yetişen ve bütün kutsal dinler tarafından kabul edilmiş, adı her zaman dua ve cömertlikle anılan bir peygamberdir. Hz. İbrahim’in bir evladının olmamasından dolayı Allah’a dua edip bir avlat istemesi ve sonrasında gelişen rüya ve kurban olayı Kur’an-ı Kerim’de şu şekilde geçmektedir:

“İşte o zaman biz onu uslu bir oğul ile müjdeledik. Babasıyla yürüyüp gezecek çağa erişince babası: Yavrucuğum! Rüyamda seni kurban edecek vaziyette görüyorum. Sen de, bu konuda bir düşün, ne dersin? Dedi. O da cevaben: Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi. Her ikisi de Allah’a teslim olup, İbrahim oğlunu şakağı üzerine yatırdığı zaman: “Ey İbrahim! Rüyana gerçekten sadakat gösterdin. İşte biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Bu gerçekten çok açık bir imtihandır” diye seslendik. Biz oğluna karşılık, ona büyük bir kurban bedel vererek kurban edilmekten kurtardık. Geriden gelecekler arasında ona iyi bir nam bıraktık. İbrahim’e selam! Dedik. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, bizim mü’min kullarımızdandır.” (Es-Sâffât 37/ 101-111)

Diğer bir rivayete göre ise Allah’a “Benim de bir oğlum olsun, toplum içerisinde kısır olarak anılmayayım. Ant olsun ki onu Allah’a kurban ederim” şeklinde dua ettiği ve daha sonra rüyasında bu sözünün hatırlatıldığıdır. Nebilerin rüyasının hükmü (bilgi değeri) konusunda İbn Abbas rivayetiyle Peygamberimizden gelen: “Peygamberlerin uykudaki rüyası vahiydir.” şeklindeki ifadesi dikkate alındığında Peygamberlerin rüyaları birer vahiy niteliğindedir ve genellikle de onlara yol gösterici mesajlar içermektedir.

Rüyalarıyla ve rüya tabirleriyle akla gelen diğer bir peygamber ise Hz. Yusuf’tur. Kur’an-ı Kerim’de 111 ayetten oluşan uzun bir surede Hz. Yusuf’tan ve onun rüyalarından söz edilmektedir. Tevrat’ta da Tekvin bölümünün 37-50. bölümleri de ağırlıklı olarak Hz. Yusuf ve rüyasından bahsetmektedir. Bu ayetlerde Yusuf’un küçükken bir rüya görür ve babası Yakup’a, “Babacığım, ben rüyamda on bir yıldız, güneş ve ayı gördüm; bunların bana secde ettiklerini gördüm” der. Babası ona, “Yavrucuğum, rüyayı kardeşlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insanın apaçık düşmanıdır! Böylece Rabbin seni seçecek ve sana olayların(düşlerin) yorumundan bir şeyler öğretecektir der...” (Yusuf, 12/ 4-6) Bilindiği gibi daha sonra Yusuf’un kardeşleri, kıskandıkları için ona tuzak kuracak, yol kenarındaki bir kuyunun dibine atacaktırlar. Oradan geçen bir kervan onu alıp Mısır’a götürüp pazarda köle diye satacak, onu satın alanlar evinde büyütecektir. Bir

süre sonra başına gelen olaylar ve atılan iftiralar sonucunda zindana düşen Yusuf, rüya yorumculuğu ve bilgeliği sayesinde ülkenin hazinesinin başına geçecektir. Bu görevdeyken kıtlıktan etkilenen kardeşlerinin o şehre gelmesi üzerine Yusuf kendini tanıtabilecektir. Öldü sandıkları kardeşlerini tüm ihtişamıyla karşılarında gören kardeşleri ona secde edecektir. Bu manzarayı gören Yusuf, yıllar önce güneş, ay ve on bir yıldızın kendisine secde ettikleri şeklinde gördüğü rüyasını hatırlayacak ve “Babacığım, işte bu daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur, Rabbim onu gerçekleştirdi” (Yusuf, 12/100) diyecektir (Aydar, 2005).

Görüldüğü üzere peygamberlerin rüyalarından hayatlarını şekillendirecek ipuçlarını bulunmaktadır. Talmud’un “Yorumlanmamış rüya, okunmamış mektuba benzer.” sözü de salt rüya görmenin marifet olmadığını aynı zamanda; o rüyanın doğru yorumlanmasının önemini gözler önüne sermektedir. Günümüzde piyasada ve internet sitelerinde o kadar rüya tabirleri kitabı ve bilgileri bulunmaktadır ki bu denli bilginin içerisinde doğal olarak doğru olmayanları da bulunmaktadır. Talmud’un sözünden de ‘Her görülen rüyanın mutlaka bir tabiri vardır’ anlamı çıkarılmamalıdır.

Rüyaları bilimsel olarak inceleyen ve bilimsel inceleme konusu yapan ilk insan Sigmund Freud’dur. Freud’un rüyalarla ilgili yapmış olduğu yorumlar genellikle, kendisi ile anılan, Psikanaliz yöntemiyle olmuştur. Freud’ göre, rüyalarımızı oluşturan motifler akıldışı arzu ve düşünlerden meydana gelmektedir. Bilincimiz tarafından bastırılan ve dışlanan olumsuz duygular, özellikle cinsel arzular, rüyalarda kendilerini ortaya vururlar. Bu akıldışı arzuları içimizde taşıyız, ama toplumun baskısı yüzünden onları bilinçaltına bastırırız. Uyku sırasında bilincin kontrolü azaldığından, bu arzular canlanıp kendilerini ortaya vururlar. Rüya yorumculuğu da sembollerin şifrelerini çözmekten ibarettir der. Örnek olarak da, rüyada görülen elmalar göğüsleri açık, açık kapı vajinanın sembolüdür. Yılan ve kule penisi simgeler... gibi örneklerle de kuramını doğrulamaya çalışmıştır. Hatta bu kuramını çocukların dinleyerek masum hayaller kurduğu masallarla da örneklemiştir. (Freud S., Çev. Emre Kapkın,1996).

Rüyalarla ilgili çalışmalar yapan diğer bir isim ise Edgar Cayce’ dir. Edgar Cayce’ye göre, rüyaların çeşitli işlevleri vardır. Yani her rüya doğru bilgiler vermemektedir. Cayce’nin verdiği bilgilere göre rüyaların anlam ve işlevlerinde bazıları şunlardır:

- **Problem Çözücü Rüyalar:** Günlük yaşamın sorunlarına çözüm getiren rüyalar. Bu rüyalara ‘kuluçka rüyalar’ da denilmektedir. Bu rüyaların en ileri

biçimi, bilimadamlarının gördüğü, onların buluşlarına katkıda bulunan rüyalar. Alman kimyacı Kekule'nin günlerdir aradığı, benzolün açık formülünü esinlediği rüya gibi...

- **İnsanın Gizli Güçlerini Ortaya çıkarıcı Rüyalar:** İnsanın telepati, geleceği görme gibi güçlerini sergiler.
- **Haberci Rüyalar:** Bize gelecekle ilgili haberler verir ve ikazlarda bulunurlar.
- **Sağlık Koruyucu Rüyalar:** Benden kaynaklanan uyarılardır, bedenin bir ihtiyacını ya da zayıf yanlarını işaret ederler.
- **İnsanı Üst Benliğine Yükselten Rüyalar:** İnsan üzerinde derin etkiler yaratan mesaj niteliğindeki rüyalar. Vizyon adını alırlar.
- **İnsana Serüvenler Sunan Rüyalar:** İnsana yaşamadığı serüvenler sunarak, tecrübe eksikliğini gidermede yardımcı olurlar.
- **Geçmiş Yaşamları Gösteren Rüyalar:** Bazı rüyalar geride bıraktığımız eski yaşamlarımızın izlenimleridir. Bu rüyaların özelliği; değişik kesitler, değişik sahneler şeklinde tekrarlanmalarıdır.
- **Eğitici rüyalar:** Çoğu zaman sembolik ya da dolaylı yolla yaptığımız bir yanlış, bir eksikliğimizi gösterir, bize ışık tutarlar. Bazen kıyaslamalarla doğrusunu gösterirler.
- **Günlük Endişelerden, Korkulardan Kaynaklanan Rüyalar:** Bazen günlük endişelerimiz, korkularımız bilinçaltının boşalması biçiminde kendilerini ortaya vururlar.
- **İhtiyaçları Gösteren Rüyalar:** Dostları ziyaret, tiyatro, seyahat gibi insani ihtiyaçlar da rüyalar kendilerini belli ederler.
- **Öte Âlemle İlişki Rüyaları:** Öte âlemdaki ölmüş yakınlarımızla buluşmalarımız da, oradaki tecrübelerimiz de rüyalarımıza konu olur.
- **Anlamsız Rüyalar:** Fazla yemekten, içkiden, ilaçlardan kaynaklanan kâbus biçiminde ya da anlamsız rüyalar, fiziksel bedenin tepkisi olarak ortaya çıkarlar (Cayce, Çev: Acar Dağangün.1998, s.11.)

Cayce'nin de değindiği gibi bütün rüyalar aynı doğrultuda işlevlere sahip değildir. Gaziantep merkezden derlenilen rüya görme yoluyla ilgili memoralarda ise genellikle bu işlevlerden Haberci, İnsanın gizli güçlerini ortaya çıkaran, Sağlık koruyucu, İnsanı üst benliğine yükselten, Eğitici, Öte âlemle ilgili rüyalar derlenilmeye ve bu çalışma da yer verilmeye çalışılmıştır.

Gaziantep merkezden derlenen rüya görme yoluyla ilgili memoralar şunlardır:

Memorat-1

Ben göğüs kanseri olduğumu daha bilmiyordum. Hatta göğsümde bir kitle bile hissetmemiştim. O gece Yasin okudum ve uykuya daldım, Perşembe gecesi. Rüyamda Allah şahidim sanki bir ameliyathane masasında yatmış ameliyat oluyordum. Ne yüzüm de ne de başka bir yerim de üzerimde üç tane doktor vardı hepsi de sağ göğsüme odaklanmıştı. O göğsümden öyle bir parça çektiler ki onun ağrısıyla uyandım. Sabah kalktığımda o kadar gerçek olduğunu hissetmiştim ki birden o göğsüme baktım. Üzerinde kına lekesi vardı. Sanki içimden büyük bir his göğsümü kontrol etmemi söyledi bir de baktım ki ceviz büyüklüğünde bir parça.

Hemen ertesi gün hastaneye gittim. Çok geç kalmıştım. Kanseri üçüncü evresindeydi her yere ilerlemek üzereydi. Doktor “Eğer bugün de gelmeseydin kanser her tarafa atacaktı” dedi. Şimdi o göğsümü kesip aldılar. Allah’a çok şükür ki diğer yerlere atmadan fark ettirdi bize. **K. 41**

Memorat -2

Bir haftalık yeni nişanlıydım. Uzanıyordum, yarı uyanıktım. Birden içerde Peygamber Efendimizi(Sav) gördüm. Yüzünü tam göremedim ama onun olduğunu meleklerin konuşmasından ve güzel kokusundan anladım. Hemen doğruldum. Benim başıma doğru bir rüzgâr hissettim. Sanki başıma dokunmuştu. “Oğlun Taha seni bekliyor” dedi ve kayboldu. Birden gözlerimi açtım koltukta bacaklarım bitişik oturuyor vaziyetteydim. Bu rüyamı kimseye demedim. Kutsal bir rüyaydı çünkü. Sonra evlendim, evimiz Yeşil evlerde Hz. Talha Caminin yanında oldu. Evlenir evlenmez hamile kaldım, bir oğlum oldu adını da Taha koyduk. **K.41**

Memorat -3

Benim rüyalarım genellikle çıkar. Çok nadir rüyalarımı hatırlarım ama genellikle çıkar. Bir gece yine gusül abdesti aldım iki rekât namazımı kıldım uykuya daldım. Rüyamda öyle bir acı hissettim ki, anlatamam. Rüyamda üst dişlerimi söküyorlardı. Sabah uyandığımda dişlerimi kontrol ettim o kadar ki gerçektir. Ben rüyada diş çektirmenin ölüm olduğunu biliyordum ama üst dişlerin ne anlama geldiğini bilmiyordum. Hemen anneme söyledim o da bana anlamını söylemedi ama “Kalk bir ekmek çıkar, güzel rüya değil bu.” dedi. Hemen fakir birine, ekmek aldım verdim ama içime de bir kuşku düştü eve geldiğimde annem dayımı aramıştı. Aman dikkat edin falan diyordu. Öyle dedikten iki gün sonra iki dayım, eşleri, iki teyzem ve eşleri bir taksinin içinde trafik kazası geçirdiler ve o gün orada öldüler. **K. 42**

Memorat-4

Rüyalarım pek çıkmaz ama öyle bir rüyam çıktı ki hala inanmam. Allah’ım böyle bir şeyi bana seneler öncesinden bildirdi. Yeğenim Fatma daha ilkokuldayken bir gece bizde yattı. O gün yatsı namazını kıldıktan sonra hemen koltukta uyuyakalmışım. Uykumda biri beni uyandırıyordu sevinçli bir şekilde. “Hala kalk

bak Besyö'yü kazanmışım" diyordu. Rüyamda bile diyorum halası Besyö ne, ben bilmem ki diyordum. Sabah uyandım Fatma'ya anlattım ama kız daha ilkokula gidiyordu ne olduğunu da oda bilmiyordu. Aradan seneler geçti Fatma gerçekten Beden Eğitimi Öğretmenliğini kazandı. Ve ben bunu, yıllar öncesinde, o bizim evde yatarken rüyamda görmüştüm. **K. 43**

Memorat-5

Eşim Murat'la çok mutluyduk. Ailemizden habersiz kaçarak evlenmiştik ama ben dünyada bir ona güvenirdim. Öyle ki severdim. Yine bir gün çok mutluyduk. Gece rüyamda Murat'la ben bir üniversitenin orada bir cafede oturuyorduk. Birden üzerimize bir ateş topunun geldiğini gördüm. Murat beni orada bırakıp kaçtı. Ben is o ateş topunun altında cayır cayır yandım. Öyle ki yanan et gibi sesler geliyordu. O rüyanın üzerinden bir hafta geçmişti eşimin telefonunda başka kadınla olan samimi fotoğraflarını gördüm. Çok üzüldüm ama ses etmedim ona söylemedim. Bunun üzerine eşim murat beni terk etti ve o kadınla kaçtı. Ondan haber alamadım. Boşanma kâğıdı göndermişti. Yani rüyamdaki gibi kaçıp beni ateşin içerisinde bırakmıştı. **K. 65**

Memorat-6

Rahmetli kaynanam Allah günahlarını affetsin büyüyle çok uğraşırdı. Görümcemin evliliği için eşine çok yapmıştı. Sürekli uyarırdım ama beni dinlemezdi. Ölüm döşeğinde bile Çıksorut 'ta bağlı olduğu bir hoca vardı. Ondan haber alır uygulardı. Geçenlerde rüyamda gördüm yapmış olduğu büyüler ağzındaydı ve kaynanamı boğuyordu. Öyle çırpınıp çığlık atıyordu ki sesi hala kulaklarımda. Hemen gidip mahallenin hocasına söyledim rüyamı. O da bana dedi ki kayınvaliden dünyada yapmış olduğu büyülerden dolayı ıstırap çekiyor ve senden yardım istiyor. Onun azabının azalması için hayır yap, Kur'an oku dedi. Tam bir ay sürekli fakir fukaraya yardımlar ettik. Kur'an'lar okuttuk. Bir ay sonra tekrar rüyamda gördüm ağzındakiler çıkmıştı ama yine de ağlıyordu. **K. 66**

Memorat-7

Biz Karşıyaka'dan beş yıl önce Cinderesi' ne taşındık. Taşındığımız evde ilk gecedan beri sürekli rüya görüyordum. Rüyamda bir kadın kanlar içerisinde

saçlarından tutularak yeni evimizde odadan odaya sürükleniyordu. Ben bu rüyayı her gün görüyordum. Öyle gerçekçiydi ki sabah kalktığımda bile diğer odalardan o kadının sesi geliyordu. Cinderesi' ndeki evimiz ara bir dehliz²⁵deydi. Rüyamda o dehlizden bile sesler gelirdi. Baktım olacak gibi değil aile dostumuz olan bir cami hocasına sordum. O da o mahallenin cami hocasını aradı. Meğer bizden önce o evde oturan adam karısını sürekli dövermiş ve o kadını döve döve ölümüne neden olmuş. Ama bu oturanlardan sonra o evde tam beş aile daha oturmuş. Demek ki o taşınanlarda o evden bundan dolayı taşınmış. O mahallenin cami hocası, o evde Kur'an okunmasını tavsiye etti. O kadının ruhu ancak böyle huzur bulur dedi. Gerçekten de mahalledeki kadınları toplayarak kırk bir Yasin okuttuk. Ondan sonra o ses gelmedi. Rüya da görmedim. **K. 67**

Memorat- 8

Ben çok sık rüya görmem ama gördüğüm rüyalar da sürekli çıkar. Çıkan rüyalarımın bir tanesi ve hiç unutamadıklarımın bir tanesi abimin çocuğunun ölü doğacak olduğunu görmemdi. Abimin karısı dokuz aylık hamileydi ben bu rüyayı gördüğümde. Rüyamda yengemin karnı şeffaftı ben de içerisini görüyordum. Karnının içerisindeki bebek mosmordu. Yanına gidip karnına dokunduğumda "Hala beni kurtar, anneme zarar vermek istemiyorum" dedi. Öyle bir uyandım ki kan ter içerisinde kalmışım. Hemen abimi aradım. O da benim rüyalarımın çıktığını bilir. Ama o gün çok işi olduğundan hastaneye gidemediler. Ertesi gün eşini de alıp hastaneye gitmişler. Meğer bebek anne karnında ölmüş. Ve yavaş yavaş anneye zarar veriyormuş. Hemen çocuğu aldılar. Eğer bir gün daha geç kalsalardı anne zehirlenecekmiş. **K.68**

Memorat-9

Hasırcıoğlu beş noluya evlendim gelin geldim. Gelin geldiğim evden hariç hiç kimsenin evinde kuyu yoktu. Sadece bizim evde kuyu vardı. O dönemlerde çok sık su kesilirdi. Ben de temizlik hastası bir insanım. Sabah erkenden kalkar her tarafı yıkar, derler toplardım. Öyle ki kar yağarken bile o bahçeyi ve kapının önünü yıkardım. Öğleden sonra konu komşu çoluk çocuk gelir kuyudan su çekerlerdi. Ben de o kalabalığı hiç haz etmezdim. Sürekli söylenirdim. Cahillik işte bir tas su

²⁵ Dehliz: Ara, küçük sokak.

verirdim bir ton laf ederdim. O kadar çok söylendim ki bizimkileri de ikna ettim kuyuyu kapattırdım. Ne yapayım herkesin ayağı çamurluydu bahçeyi çamur içerisinde koyarlardı. Herkes suyunu alır giderdi. Kimsede demezdi kadına yardım edelim diye. Bizim ailede sadece kayınbabam derdi “Karışmayın kızım yazıktır. Milletin suyu yok. Allah’ın lütfu bu kuyu bize. Cennet’e girmemize vesile olacak” derdi. Ama biz hiç dinlemedik. Bir adam tuttuk kuyuyu kapatmak için. Adam bize iki güne kapatırım dedi ama çok zaman geçti. Kuyu bir türlü kapanmıyordu. Eni sonunda adam ben çok korkuyorum, bu kuyunun sahibi var. Ben ne kadar doldursam da onlar o taşları yok ediyor dedi. Ben de kızdım, elime kepçeyi aldım taşları içerisine attım. Öyle bir atmışım ki baktım kuyu dolmuş. O gece rüyamda büyük büyük adamlar gördüm. Karşıma dizilmişler “Bizim evden uzak dur, uzak dur” diye üzerime geliyorlardı. Bu böyle devam etti. Tam bir hafta gördüm, artık hiç rahat vermiyorlardı. Aileme anlattım, tövbe ettim ve kuyuyu açtırdık. O günden sonra da kapatmaya cesaret edemedik. Ama Allah biliyor her gün temizlik yaparken ağladım. O çamurları temizlerken çok söylendim. Ne yapayım bu da benim cezammış. **K.69**

Memorat-10

İlk çocuğuma hamileydim. Bir hafta sonra cinsiyetini öğrenecektik. Cuma gecesiydi uykuya dalmışım koltukta. Rüyamda ilk çocuğum olan Tayfun’un doğum anını gördüm. Onu doğuran ebesini gördüm. Ebe bana bak nur topu gibi oğlun diyordu. Ben de oğlumu kucağıma alır almaz uyandım. Bir hafta sonra erkek olduğunu öğrendim. Sonra da doğum yapmaya gittiğimde Devlet hastanesinde, rüyamda bana doğum yaptıran ebe gelip bana doğum yaptırdı. Aynı şekilde rüyadaki gibi bana ‘Bak, nur topu gibi bir oğlun oldu’ dedi. Allah’ın hikmeti bana rüyamda doğumumu göstermişti. Doğumum çok kolay geçti. **K. 91**

Memorat-11

On sekiz yaşıma kadar evlatlık olduğumu bilmiyordum. Aslında öz annem beni doğururken vefat etmiş. Bu nedenle de onu hiçbir zaman göremedim. On sekiz yaşımda evlatlık olduğumu öğrendikten sonra bir rüya gördüm. Rüyamda annemi takip ediyordum ve onunla beraber bir Antep evinden içeri girdim. Bahçeli bir hayatı vardı. Sağlı sollu çiçekler gördüm. Hayatın bitiminde bir oda vardı, odanın da mavi

bir kapısı vardı. O kapıyı açtığımda yaşlı bir kadın, küçük mavi bir tüpün üzerinde tencerede yemek pişiriyordu. Güler yüzle bana hoş geldiniz dedi. Rüyamda öz annemi de takip ettiğim için annem arka kapıdan çıkarken ben de ardından onu takip ettim. Ve o tekrar mezara giriyor, mezar kapanıyor. Ben annemi yine görememiştim. Bir yıl sonra evlendim. Eşim sürekli yardım ettiği yaşlı bir kadın olduğunu söyledi ve tanıştırmak istediğini söyledi. Eşimle beraber kapının önüne gittiğimizde rüyamdaki o ev, o bahçe ve yine o yaşlı kadını gördüm. Yani rüyada gördüğüm her şeyi gerçekte görmüş oldum. Eşime anlattığımda o da bu duruma çok şaşırdı. Tabi o evde yine gözlerim annemi aradı ama maalesef o yine yoktu. **K. 94**

Memorat-12

Rüyalarım çıkmaz benim. Sadece bir rüyam çıktı. Oğlum Hasan doğmazdan iki gün önce ben rüyamda bir oğlum olacağını gördüm. Ama öyle bebeklik halini değil yirmi, yaşlarında genç delikanlı halini gördüm. Şimdilerde daha iyi anlıyorum, rüyamda gördüğüm polis benim oğlumdu. Üzerinde üniformasıyla gördüm, benim önümde bana selam veriyordu. Ben de içimden ana babalar ne evlatlar yetiştiriyor be demiştim. İşte o evlat beni yetiştirdiğim evlattı. Yüce Allah'ım bana evladımın ne meslek yapacağını, nasıl hayırlı bir evlat olacağını daha doğmadan göstermişti. **K. 99**

4.1.2.7.7. Nazar değmesi inancıyla ilgili memorat örnekleri

Arapça bir sözcük olan nazar; n, z, r, fiil kökünden, “bakmak, bakış” anlamına gelen bir terimdir. Başka bir görüşe göre ise; ane fiilinden türemiş olan ayn kelimesi “insana göz değdi” veya “göz isabet etti” anlamına gelen Arapça bir terimdir. (Yatı, 2010, s. 161).

Belli kimselerde bulunduğu inanılan, insanlara özellikle çocuklara, hayvanlara, eve, mala, mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güç, göz, demektir. Nazarlık ise: “Nazarı etkisiz duruma getirdiğine inanılan kumaş parçası mavi boncuk, kurşun, dua yazılı kâğıt, muska vb.” (TDK, Ankara, 2005, s.1456-1460) olarak açıklanmaktadır.

Nazarın tarihi ise çok eskilere dayanmaktadır. Nazar inancının ya da nazarlık inancının ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir. Fakat bazı araştırmacıların görüşlerine göre; “Babil ve Mısır gibi çok eski medeniyetlerde var

olduğu ve bugün Avrupa, Balkanlar, Orta- Doğu ve Asya Ülkelerinin çoğunda da rastlandığı da bilinmektedir” (Yılmaz, 2008).

İnsanlar arasında nazara inanılmasında ve ondan korunulmaya çalışılmasındaki en büyük etken ise nazarın İslam inancında da var olmasındandır. İslam inancına göre nazarın var olduğu, akaid ve kelam kitaplarında nazarın inanılması gereken bir inanç olduğu ve nazardan korunmak için koruyucu tedbirlerin bulunduğu da bilinmektedir. Çıblak’ın da çalışmasında bahsettiği üzere “Hz. Muhammed’in (s.a.v) “Nazardan Allah’a sığınınız. Çünkü göz (değmesi) gerçektir.” Hadisi, İslamiyet’te nazar inancının varlığı kanıtlamakta fakat nazardan korunmak için kullanılan nazarlık vb. uygulamaların yasak olduğunu göstermektedir”(Çıblak, 2004, s.103). Nitekim günümüzdeki din adamları da nazarlıklara değil de Kur’an-Kerim de bulunan Felak ve Nas surelere başvurma’nın daha doğru olacağını dile getirmektedir. Fakat insanların çoğu, üzerlerinde taşıyacakları bir parçanın onları koruyacağına dair inançlarını sürdürmektedirler. İşte bu parçalara da halk arasında “nazarlık” adı verilmektedir.

Nazarlık kültürü; dünyanın birçok yerinde, köklü bir inanç olan nazardan korunmak için insanlar tarafından geliştirilen yöntemler sonucu ortaya çıkmıştır. Nazarlık ise nazardan korunmak için veya etkisiz hale getirmek için kullanılan objelere ve yazılara denir. İnsanların üzerlerine, evlerine yada bulundukları ortamlara astıkları maden, bitki, hayvan parçaları veya kutsal isimlerin kendilerini koruyacaklarında dair inançlarının temelini Sedat Veyis Örnek şu cümlelerle açıklamıştır:

“Dinamist dünya görüşü sonucu, objelerin pozitif ve negatif bir “güç” ile yüklü bulunduklarına inanma, insanoğlunu zararlı ve tehlikeli kabul edilen objelerden kaçınmaya ya da savunmaya yönelmiştir. Ayı görüş, yararlı olarak kabul edilen objelerin de sağlık, mutluluk ve başarı için kullanılabileceği fikrini doğurmuştur.

Doğayı dolduran canlı ve cansız nesnelerin parlaklık, sağlamlık, kuvvet vb. gibi çarpıcı nitelikleri karşısında kimi zaman şaşırın, kimi zaman da korkan ilkel insan, felaketinin ya da mutluluğunun bunların içinde saklı olduğuna inanarak onlarla “barışık” olmayı ve onları kendi hizmetinde kullanmayı düşünmüştür.

Amuletler (muskalar) fonkiyonlarına göre iki ana gruba ayrılırlar: zararlı dış etkileri uzaklaştıranlar ile iyilik getirenler. Bir şeyin amulet olabilmesi için, ilkin onun özü ve biçimi gözönünde bulundurulur: Garip biçimdeki taşlar; hayvan kemikleri, pençeleri, gözleri madenden yapılan şeyler; yüzükler, bilezikler, kolyeler; kagıt, deri, kemik vb. üzerine çizilmiş büyüsel şekiller Amuletin sahibini kötülükten, hastalıktan, felaketten, nazardan koruduğuna inanıldığı gibi; onu, bedensel ve ruhsal bakımdan güçlendirip, yetenek ve becerisini de artırdığına inanılmaktadır. Amuletlerin koruyucu, tehlikeyi uzaklaştırmaya gücü ve niteliği, hayvanlar, ev-bark, mal-mülk vb. için de geçerlidir.

En yaygın amuletler el ve göz biçiminde olanlardır. Müslümanlığın ve Hristiyanlığın yayıldığı bölgelerde “Fadime Ana’nın Eli”, “Meryem Ana Eli”,

“Abbas’ın Eli” adları altında kullanılan amuletler çoğunca dinsel kaynaklıdır. Göz biçimindeki amuletler “kuvvete karşı kuvvet” ilkesine kötü göze karşı kullanılmaktadır. Ülkemizde gerek el, gerek göz, gerekse başka biçimlerdeki amuletler genellikle “nazarlık” denilmektedir.” (Örnek, 1975, s.148-149.)

Nazar inancı sadece halk inanışı boyutunda kalmayıp tıbbi metodlar ile de incelenmektedir. Nazarı tıbbi metodlarla açıklayan kişilerden biri de Süheyl Ünver’dir. (Gür&Soykan, 2013,s.120) Bazı bilim adamları da nazarı bioenerji kapsamında incelemiş, insanların gözlerindeki morötesi ve kızılötesi ışınların kızgınlık, hırs ve kıskançlık duygularıyla karşılarındaki obje veya nesneye zarar verdiklerini belirtmişlerdir. (Çağınlar, Adana, s.1-10)

Görüldüğü üzere geçmişten günümüze nazar inancı varlığını sürdürmektedir. Bu varlığı sürdürmesinde şüphesiz en büyük etken Hz. Muhammed’in “Nazar’dan Allah’a sığınınız. Çünkü göz (değmesi) gerçektir.” hadisidir. Bu hadisle beraber müslümanlar nazarın varlığını kabul etmiştir. Fakat İslam dininde nazardan korunmak için nazar boncuğu ya da muska taşımak gibi pratikler yasaklanmıştır. Nazardan korunmak için bu pratikler yerine Kur’an-ı Kerim’de, Felâk(113. Sûre) ve Nâs (114. Sûre) sûrelerinde büyücülerin kötülüklerinden, cinlerden, vesveseci insanların şerrinden kaçarak kendisine sadece kendisine sığınmayı öğütlemiştir. Fakat Anadolu’nun genelinde olduğu gibi Gaziantep yöresinde de nazar inancına karşı Felâk ve Nâs Sûrelerinin yanında nazarlık inancı da devam etmektedir. Mavi nazar boncukları, genellikle çocukların omuzlarına asılan şebler, köylerde evlerin girişine asılan hayvan kafaları gibi nazarlıklar da hala kullanılmaktadır.

Memorat-1

Kaynak kişiden alınan bilgiler doğrultusunda olay Gaziantep merkezde geçmektedir. Olayın şahidi olan kişiden alınan bilgiler ışığında olay şu şekilde gerçekleşmiştir.

Yengemin en küçük kardeşi 5 kg olarak doğmuştu. Her gelen bu bebek yeni doğmuşu benzemiyor. 3- 4 aylık gibi diyorlardı. Çocuk birden bire ateşlendi. Doktora götürdüklerinde çocuğun artık sağır ve dilsiz olduğunu öğrendiler. Herkes o çocuğu nazar etmişti. **K. 27**

Memorat-2

Bizim mahallede nefesinin çok pis olduğu söylenilen bir kadın vardı. Bütün doğum yapan kadınlar, bu kadından çekinir yeni doğan bebeklerini göstermek istemelerdi. Kardeşim Ayşe, yeni doğmuştu. Öyle güzel bir bebektir ki yanakları al al, kirpikleri ok gibiydi. Bu kadın geldiğinde annem kardeşimin üzerine bir yazma atmıştı. Diğer kardeşim de küçük olduğu için bu durumu anlayamadı ve yazmayı Ayşe'nin üzerinden çekti. Yazmanın üzerinden alınmasıyla beraber bu kadın "Amanın ne güzel bir bebek, kirpikleri de ok gibi" dedi. Annem hemen yazmayı tekrar kapattıysa da olan olmuştu. Kardeşim pis nefese maruz kalmıştı. Bir hafta sonra kardeşimin kirpikleri iltihap tuttu, sarı sarı yapış yapış oldu. Sonra da üçer beşer dökülmeye başladı. **K. 44**

Memorat-3

Askerlik yaptığım Trabzon'dan bir kız sevmiştim. Askerliğim bittiğinde de ailesinden istemişim ama vermemişlerdi. Kıza da sordum "Benimle Antep'e gelir misin" diye o da gelirim dedi. Kaçtık geldik. Ben Korutürk Caddesin de Aktarım. Baba mesleğimi hala devam ettiririm. Kızla beraber baba evine geldiğimizde, babam ses etmedi ama anam çokta memnun olmadı. Evleneceğim kız çok güzeldi. Antep'te öylesini göremezsin. Gözleri masmavi, teni bembeyaz saçları da altın gibiydi. Annem de sonradan kabul etti ama bu defa da teyzemin kızına ayıp oldu. Annem benimle evlenmesi için ona söz vermiş. Teyzemin kızı, öyle bir pis nefes verdi ki evleneceğim kıza, kız kına gecesini öyle bir hastalığa düştü ki o hastalıktan kurulamadı. Toprağın altına girdi. **K.45**

Memorat-4

Kaynak kişiyle görüşme sağlayan kişi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi olan Hamza Demir. Kaynak kişinin verdiği bilgilere göre olay şu şekilde gerçekleşmiştir.

Oğlum çok güzel, yanakları tombul tombul olan bir çocuktur. Bir Ramazan bayramı günü köye gitmiştik. Ben her ne kadar severken Maşallah demelerini istediysem de herkes senin çocuğun yaşlıtlarına göre baya büyükmüş dediler. Akşam oldu biz yola çıktık ve oğlum huysuzlanmaya başladı. Yol üzerindeki, sağlık ocağına

götürdük hemen. Doktor bize oğlunuz havale geçiriyor dedi. O gün oğluma nazar değdi. Allahtan daha kötü bir şey olmadı. Nazar insanı mezara koyar. **K. 46**

Memorat-5

Kızım üç aylıktı tombul, güzel bir kızdı. Geceleri uyur sakın bir bebektir. Taki eşimin teyzesi gelene kadar. O ne zaman kızımı görmeye gelse kıza nazarı değdi ve kızım geceleri uyumaz sürekli ağlardı. Yeşil gözlerinin nazarı değdi. Bir oldu iki oldu üçüncü de artık bir hocaya gittim danıştım. Ne yapabilirim diye o da bana bir daha size gelmemesini söyle ya da geldiğinde bebeğini gösterme dedi. Ve elbisesinden biraz kesmemi söyledi. Daha sonra bize geldiğinde yeni aldığı elbisesini giymişti. Kıyafetlerine çok düşkün biridir. O fark etmeden arkası dönükken elbisesinden biraz kestim. Eve gittikten sonra fark etmiş kesilen yeri. Nazarı değdiği için kestiğimi de anlamış tabi. Uzun bir süre de bize gelmedi. **K. 47**

Memorat-6

Benim iki tane erkek çocuğum vardı. Eşim şehir dışında çalışırdı, ayda bir kere yanımıza gelirdi. Bu son geldiğinde beraber Mersin' e denize gitmeye karar vermiştik. Ben denize girmezdim, orada çocuklar ve eşim üzerlerini değiştirip, ele ele tutuşarak denize doğru koşmaya başladılar. Onlar giderken nereden geldiğini görmediğim bir kadın geldi yanıma. Simsiyah giyinmişti. Siyah bir tişört, siyah bir şalvar vardı, teni de simsiyahtı. Bana orada senin mi bu çocuklar, dedi. Ben de evet benim teyze ellerinden öpsün dedim. O da bana senin yaşı kaç, babanın evinden mi getirdin bunları dedi. Ben de öyle uzun boylu durduklarına bakma teyze yaşları küçük dedim ama öyle bir iç geçirdi ki. Ondan bir hafta sonra büyük oğlum vefat etti. O kadının yüzü aklımdan çıkmıyor. Onun nazarı değdi oğluma. **K.72**

Memorat-7

Herkes yazımın çok güzel olduğunu, inci gibi olduğunu söylerlerdi. Lise de bütün arkadaşlarım aslında sınavlarda başarılı olmadığımı ama yazımın güzelliğinden dolayı hocaların puan verdiğini söylerlerdi. Çok üzülürdüm bu duruma. Bir gün Ayşe diye bir arkadaşım vardı. Gözleri masmaviydi. Defterimi istemişti, notlara bakmak için, ben de vermiştim. Defterimi geri verdiğinde o da

yazımın ne kadar güzel olduğunu söylemişti. O gün akşam elimi bizim arabamızın raylı kapısına sıkıştırmıştım. Hem de sağ elimdi yani yazı yazdığım elimdi. Tırnağım o kadar incelmışti ki kopacaktı resmen. Tam bir yıl yazı yazamadım. Yazıma nazar değmişti. **K. 73**

Memorat-8

Bizim bir akraba yeni gelin almıştı. Bizde şöyle bir adet vardır. Yeni çiftleri ailesiyle birlikte yemeğe çağırırlar. Bizde o yeni gelini ve ailesini yemeğe çağırdık. O gün bizim evde karşı komşumuz Fidan vardı. Yeni gelin içeri girer girmez, Fidan birden “Anam bu ney peri kızı almışsınız siz” dedi. Yeni gelin yarım saat sonra sofraya otururken başına bir ağrı girdi, yeşil gözleri birden kapandı. Kız acısından ağlıyordu. Hemen hastaneye götürdüler ama kız o gün vefat etti. Fidan da kendinin sebep olduğunu anladı, üzüldü ama elden bir şey gelmez. **K.74**

Memorat-9

Bizim köyde Huriye adında bir kadın varmış. Onun göz değmesi meşurmuş. Benim de kız kardeşim çok güzelmiş, insan kıymıyormuş bakmaya. Annemde bir gün bahçede ateş yakıp su ısıtmış, hava da sıcak olduğu için hemen bahçede onu yıkamış. Üstünü giydireceği zaman, o kadın oradan geçiyormuş. Ve kardeşimi öyle çıplak görünce, anneme “Ayy Saliha evin yıkıla bu kız ne güzelmiş. Nerde büyüttün” demiş. Annem de bu laftan sonra hemen acele acele çocuğu giydirmiş, kaldırmış. Araya üç gün girmiş ki annem o gece rüyasında bahçede tandırın yandığını görmüş, başında da bir adam tandırı eşeliyor. Ama tandır öyle yanıyormuş ki annem sıcaklığını hissetmiş. Annem sabah kalkıyor haftada bir yaptığı gibi tandırı yakıyor, ekmeğini yapıyor. O zamanlar da tandır da su ısıtırlarmış banyo için. Suları alıp tandırın içine götürmüş. O sularla çamaşırı yıkamış daha sonra çeşmeye gidip soğuk suyla o çamaşırları durulamaya gitmiş. Giderken de büyük ablama kardeşine mukayyet ol ben çamaşırları yıkayıp gelene kadar demiş. Ablamda o zamanlar çok küçükmüş düğeri kız kardeşim de küçük. Nasıl mukayyet olsun ki. Küçük kardeşim emekleyerek tandırın içine düşmüş, kaynar suyun içerisine düşmüş. Ablam da koşa koşa anneme haber vermeye gitmiş. Annem gelmiş bakmış ki çocuk içerisinde hemen çıkarmış. Çocuğun elleri yanmış, ayakları yanmış. Kız kardeşim o olaydan sonra altı ay sürünmüş, çekmiş. Altı ayın sonunda kızın ciğerleri parça parça

ağzından geldi ve öldü. Ama bu hep o kadının göz değmesinden dolayı oldu. O kadın hangi çocuk için ne söyleseymiş, hep o çocuklara bir zarar geliyormuş. Zaten bizim köyde ciğerlerin ağzından gelmesi de nazara işarettir. **K. 75**

Memorat-10

Küçük oğlum Emir yaştlarına göre çok kilolu, çok boylu bir çocuktur. Bembeyaz teni, sarı saçları vardı. Kaynımın düğününde ben de ona şalvar giydirmişti. Ne olduysa o düğünde oldu. Saçlarını kestirmeye kıyamamıştım, uzatmıştım zaten altın gibiydi. Kim gördüyse ağzından Maşallah lafı çıkmadı ki. Ertesi gün, düğünden sonra bu çocuğa bir şey oldu. Başı yerden kalkmıyor, ağzına bir lokma yemek koymuyor. Ne yaptıysam olmadı. Doktora götürdük, tahlillerde bir şey çıkmıyor. Kaynanam Yeşilova' da nefesi güçlü olan bir teyze var ona götürelim dedi. Bir kalıp sabun bir de payaşı²⁶ otu alıp gittik. Kadının elinin tutması için bir miktarda para verdik. Üç gün üst üste sabunla karnını yıkadı. O otlu sudan içirdi. Bir de kurşun döktü de oğlum kendine geldi. Yoksa oğlum günden güne eriyip gidecekti. **K. 91**

Memorat-11

Ben geçenlerde bir topluluğa gitmiştim. Annemin akrabaları falan vardı, normal oturuyorduk anneannemlerde. Sonra oradan kalkarken bir nefes darlığı gibi bir şey hissettim. Nefes alamadım. Eve geldikten sonra sürekli başım ağrımaya başladı. Uyku uyuyamıyordum, migren ağrısı gibi sürekli başım ağrıyordu. Geri sabah bir kalktım ki gözüm böyle su toplamış, kocaman şişmişti. Göz kapaklarım tamamen kapanmıştı. Annem gözlerimin üzerine soğan koydu, iltihabını alır diye. Bizde ona korkutma derler. Yarayı korkutarak iyileştirmeyi amaçlar. Daha sonra tahta kaşığı ısıtarak gözlerimin üzerine koyduk. Onu yaptıktan sonra gözümdeki yara söndü gerçekten de. Ondan sonrasında klinikte arkadaşlarla oturuyorduk, arkadaşım Fatma kahve falı bakar. Bana da bakmak istedi. Fincanı açar açmaz fincandan pat diye bir ses geldi. Arkadaşım o sese göz patladı dedi. Daha sonra falıma bakarak sen geçen gün büyük bir toplulukta göze gelmişsin, gözüne vurmuş nazara gelmişsin dedi. Benim ilk aklıma gelmedi ama daha sonra anneannemlerden kalktıktan sonra gözümde şişlik olduğunu hatırladım. **K.98**

²⁶ Payaşı otu: Acı otu diye bilinir, çocuklara değnik değdiğinde tedavi amaçlı kullanılır.

Memorat-12

Oğlum Can'dan önce bir erkek evladım daha olmuştu. İlk onun adını Can koymuştuk ama ömrü yetmedi Can'ımın. Mavi gözlü, sarışın, tombul bir bebektir. Üç yaşına kadar kim görse bir daha döner bakardı öyle ki güzel bir bebektir. Babasına benziyordu. Tam üç buçuk yaşındayken eşimin akrabalarından birinin düğününe gitmiştik. Kız tarafından bir kadın masamıza kadar gelip oğlum Can'ı sevmek istedi. Ben de izin verdim ama kadın severken nefesini vererek seviyordu. Akşama kalmadan oğlum Can böyle donuk donuk bakmaya başladı. Gece üç gibiydi birden o donukluk gitti yerine çocuğu sanki iğneliyorlarmış gibi bağırmaya başladı. Hastaneye götürsek de hiçbir şey fayda etmedi. Bizde oğlumuzu alıp eve geldik. Aradan bir saat geçmeden birden nefesi kesildi ve oğlumu kaybettik. O kadının gözü değmişti oğluma. Allah affetsin ama hakkımı helal etmiyorum. Belki de Maşallah deseydi oğlum yaşıyor olacaktı. **K. 100**

4.1.2.7.8. Ölülerle kurulan iletişim biçimleriyle ilgili memorat örnekleri

Ölüm her canlıda olduğu gibi insanların da hayatlarının önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır. Her insan doğar, büyür ve ölür. Bu geçiş evrelerinden biri olan ölüm ise insan şuurunu en çok meşgul edenlerden biridir. Evrensel bir gerçek olan ve her insanın başına gelen bu ölümlerle ilgili düşünceler insanlık tarihi kadar eskidir. Kaçınılmaz olan ölüm gerçeği karşısında Türkler de “ölüm” olayının nasıl gerçekleştiğine dair, kendilerince bir takım inanca sahip olmuşlardır. (Ersoy, 2014, s.86-96)

Değişik din ve kültür çevresine girmiş olan Türkler, değişik zaman ve coğrafyada değişik ölüm anlayışlarına sahip olmuşlardır, Ruhi Ersoy'un bu konuyla ilgili fikirleri şu şekildedir:

“Geleneksel inançtaki Türkler ölümü, ruh veya canı ifade eden “tın”ın bedenden çıkması biçiminde anlamışlardır. Altay ve Yakut Türkleri ruh-can kavramını tın, süne (ya da sür) ve kut kelimeleri ile ifade etmişlerdir. Tın, bütün canlılarda; süne, sadece insanlarda; kut ise, canlı cansız her şeyde bulunur ve bulunduğu şeye kutsallık kazandırır. Bu anlayışa göre, kut'un bedenden ayrılması ile ölüm gerçekleşmez ama kişideki kutsallık kalkar, sıradanlaşır. Kut, insan için kesinlikle bir güç ve uzun ömrün vazgeçilmez bir dayanağıdır. Birey onsuz hayatını sürdüremez. Ancak tın bedenden ayrıldığı vakit, beden ölümü hemen gerçekleşmiş olur.”(Ersoy, 2017, s.87).

Gaziantep’te ölü ve ölüm ile ilgili uygulamalarla ilgili çalışma yapan Cihat Burak Korkmaz konuyla ilgili olarak ölümle ilgili İslamiyet öncesi inançların, İslamiyet sonrasında İslami kavramlarla devam ettiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Anadolu’da yaşayan Türklerde ise inanış ve uygulamalarda coğrafi farklılıklara bağlı olarak çeşitlilikler görülmektedir. Ölüm ve ölü ile ilgili terimleri İslami terminolojiye uygun şekilde kavramsallaştırarak kullanmaya devam etmişlerdir. Bunlara en güzel örnekler: Ruh, ecel, fani, vade, ahiret, Azrail, cennet, cehennem vb. terimlerdir. Gaziantep’te de İslamiyet öncesi inanış ve uygulamaların kültür aktarımı suretiyle devam ettiğini söylemekle birlikte bunların din etkisiyle kısmen de olsa değişikliğe uğradığı düşünülmektedir.”(Korkmaz, 2012,s.100).

Türklerde ölüm, bir yandan ruh anlayışı ile iç içe, bir bütün olarak ve “Atalar Kültü” ile birlikte de alınmaktadır. Çünkü geçmişte ve günümüzde bazı Türk boylarında mevcut olan atalarının suretlerini tasvir eden, kelime olarak “kök, menşe” anlamına gelen “tös/iyekil” adlı heykelciklerin olması, “atalar kültü” veya “ölüler kültü” ile ilişkilendirilmektedir. (Küçük, 2017, s.25-53) Aynı zamanda insanların varlığından bu yana hayat ve ölüm sırlarını öğrenmeye ve anlamaya çalışması sonucunda ölü ve ölümle ilgili benzer fikirler ortaya çıkmıştır.

Ölü ve ata kültünün ortaya çıkışında, muhtemelen, ilk insanların “ölümden sonra yaşam olduğuna ilişkin inançları” etkili olmuştur. Ölüme ilişkin fizyolojik belirtileri henüz okuyabilme seviyesine erişmemiş insanoğlunun, ölümün yarattığı korku hissini bu inanış veya düşünce biçimiyle açıklamış olma ihtimalleri yüksektir. Ölenin geri dönerek insanlara zarar verebileceğine dair düşünce ve korkunun yanı sıra, ölünün hayattayken olduğu gibi yeme, içme, giyinme başta olmak üzere temel ihtiyaçlara gereksinim duyacağı düşüncesi ölü kültünü oluşturan önemli bir etmendir (Örnek,1955, s.93). Atalar kültünün temelinde ölen ataların ve özellikle babaların ruhlarının geride kalanlara iyilik ya da kötülüklerinin dokunabileceği inancı ve onlara karşı duyulan fedakârlık hissi olarak açıklayan Günay ve Güngör (2003, s.80), ölenlerin sağ kalanlarla iletişim kurabileceğini dile getirmiştir.

İslamiyet sonrası dönemde de “Ruh ölmez, ölü işitir” anlayışı devam etmiştir. Kur’an-ı Kerim’de Zümer ayet-i kerimesinde “*Allah, ölüm vakitleri geldiğinde insanları vefat ettirir, ölmeyenleri de uykularında ölmüş gibi yapar. Ölümüne hükmettiklerini tutar, diğerlerini ise belli bir süreye kadar (hayata) salar. Kuşkusuz bunda iyice düşünenler için dersler vardır.*” (Zümer Sûresi-42) ayetinde görüldüğü üzere ruhların ölümsüz olduğu bilinmektedir. İbni Ebiddünya’nın “Ölüler

yaptığınız iyi işlerinize sevinir, kötü işlerinize üzülürler.” sözünden de anlaşılacağı üzere ölümler bu dünya da kalan yakınlarının yaptıklarıyla üzülür ve sevinirler.

Memorat-1

Annem ile aramda diğer kardeşlerimden farklı bir bağımız vardır. Annem de öyle söylerdi. “Benim Esengül’üm, ilk göz ağrım, annemin adını yaşatan kızım, arkadaşım” diye severdi beni. Annem çok küçük yaşlarda evlenmişti. Evlenir evlenmez de ben doğmuşum. Ben Amerikan Hastanesi’nde Danışmada çalışıyordum. O gün telefonum çaldı arayan annemdi. İki gün önce annem Mersin’e dayımlara gitmişti. Telefonu açtım annem hal hatır sormadan “Esengül, annecim evdeyim ben. Biran önce eve gel. Hiç iyi değilim” dedi ve kapattı. Hemen izin alıp eve gittiğimde annem valiziyle uğraşıyordu. Ben de zannettim ki “valizini boşaltıyor. Sonra baktım ki annem valiz toparlıyor ve genellikle beyaz renkte olan kıyafet ve eşarplarını alıyordu. Annemin o kadar beyaz renkte kıyafeti yoktu ama valizde hep beyaz renk vardı. “Anne ne oluyor” dedim. O da bana “Kızım, annem beni çağırıyor, oraya gitmem lazım” dedi. Ben de ona “Anne sen iyi misin anneannem hayatta değil ki” dedim. Ve bunu derken annemin ayaklarına gözlerim ilişti, annemin ayakları tersti. O an gözlerimin önünden gitmiyor. Annemi tutamadım birden dışarı çıktı ve kapıyı çarptı. Arkasından koştum ama sanki kuş olup uçmuştu. İçeri girdiğimde telefonum çaldı arayan teyzemdi annemin kalp krizi geçirdiğini ve onu kaybettiğimizi söyledi. Annemin nerde olduğunu sorduğumda annen yoğun bakımda şimdi morga aldılar dediği an ben yıkılmıştım. Kaç yıl oldu hala kendime gelemedim. Daha sonra babama “Annem beni aradı, bak telefonda kaydı var” dedim. Telefon kaydını açtığımda hiç öyle bir aramanın olmadığını görmüştüm. **K. 49**

Memorat-2

Sınıf arkadaşımın babaannesi ve bizim ailemizin de uzaktan bir akrabası olan yaşlı bir kadın çok hastaydı. Bir gece oturduğu yerde nefesi kesilmiş ve hakkın rahmetine kavuşmuştu. Kadın için hemen ambulans çağırdılar. Eve gelen hemşire ve doktorlar kadının öldüğünü söylediler. Evdekiler gece olduğu için cenazeyi morga kaldırdılar. Kadın bir gün morgda kaldı çünkü Almanya’dan çocukları gelecekmiş. Kadın morgdayken kendine gelmiş ve etrafına bakınca hiçbir şey anlamadan hemen seslenmeye başlamış. Uzunca bir süre seslendikten sonra yeni bir cenazeyi morga

getiren görevli sesleri duymuş hemen başkalarını çağırmış kadını dışarı çıkarmışlar. Yaşlı kadın evine geldiğinde dili tutulmuştu ve konuşamıyordu. İki hafta daha yaşadktan sonra tekrar öldü. Ölmeden önce yaşlı kadın ölen eşini gördüğünü, onunla sohbet ettiğini, ölen annesini babasını gördüğünü söylemişti. **K. 27**

Memorat-3

Bir gün babaannem ve annemin iki sokak arkamızda oturan bir kadının ölüp tekrar dirildiğini söylediler. Babaannem ve ben o ölüp dirilen kadının evine gittik. Ev çok kalabalıktı. Herkes oraya toplanmıştı. Biz merakla kadını dinliyorduk. Kadın öldükten sonra eşi ve ailesi mezarını ziyarete gitmişler. Mezardan beni kurtarın sesinin geldiğini duymuşlar mezarlık görevlisiyle birlikte mezarı açınca yüzü, saçı, elleri yanmış olarak kadını bulmuşlar. Kadın uzunca bir süre uyuduğunu uyanınca da kendini karanlık bir yerde tüm vücudunu ağrıyor halde bulduğunu anlatıyordu. Oradaki herkes kadının çok günahı olduğunu ve ona ders olması için bunun başına geldiğini söylüyordu. **K. 27**

Memorat-4

Oğlum Salih 18 Ağustos 2017’de Mersin’de bir sitenin havuzunda yüzerken boğularak vefat etti. Oğlum Salih’in ölümünden sonra kırk gün boyunca evden yemek çıkardık, dağıttık. Oğlumu annem çok severdi, hatta benden yani oğlundan bile çok severdi tabi torunu da ona çok düşküdü. Ölümünden sonra annem çok yıkıldı. Her gün bize gelir misafirleri bizim evde ağırlardı. Oğlumun ölümünün yirminci gününde Salih’i rüyamda gördüm önünde en sevdiği yemek olan patates ve patlıcan kızartması bir de evde yapılan ekmek yani el ekmeği vardı. Ellerini koltukaltında bağlamış yemiyordu. Oğlum neden yemiyorsun dediğimde ben burada yemeyeceğim dedi ve beni çağırdı. Ben de onun peşinden gittim. En sonunda annemin eski evine götürdü beni. Bizim Salih o evde dünyaya gelmişti. Bana orada dedi ki “Baba ben babaannemin yaptığı yemeği yiyeceğim”. Orada uyanmışım. Hemen sabah annem bize gelince anlattım, annem ağlamaya başladı. Kaç gündür sizde yapıp siz de yiyoruz. Salih’e çıkardığınız yemeği de sizden veriyoruz. O benim yemek çıkartmamı istiyor dedi. O gün annem kendi elleriyle, kendi evinden getirdiği malzemelerle yemek yaptı. Götürüp dağıttık onu. Akşam yine rüyamda gördüm o iştahsız çocuk öyle bir yemek yiyordu ki onu öyle görünce ben doydum sanki. Sonra

annem dedi ki ölen kişinin kırkıncı gününe kadar fakire fukaraya dağıtılan yemeği ölen kişi de yer. **K. 49**

Memorat-5

Bu anlatacağım olayı amcam bizzat yaşamıştır. Amcam çok saf, iyi niyetli, herkesi seven sayan bir insandı. Ona kalp gözü açık derler. Benim amcam Mezarlıklar Müdürlüğünde çalışıyordu. Orada mezarlıkların bakım onarımını yapardı. Bir gün yine çok yorulmuş, oradaki ağaçlara bakım yapıyormuş. Tam doğrulduğu sırada bir de bakmış ki gözündeki perde kalkmış mezarlıkların içindekileri görmeye başlamış. Herkes mezarlığının üzerinde oturmuş bir şeyler yerken bir tanesi hiçbir şey yemiyormuş. Gidip onun yanına sormuş sen neden bir şeyler yemiyorsun diye. O da demiş ki benim Çıksorut 'ta kasap dükkânı olan Hasan adında bir oğlum var. Ben öleli altı ay oldu ama bana bir yemek çıkartmadılar. Gidip onlara söyle bir fakire yardımda bulunsunlar, yemek yedirsinler. Amcam tamam demiş oradan ayrılmış. Hemen Çıksorut'a gitmiş Allah'tan ilk girdiği kasap dükkânı oymuş. Ona sormuş senin altı ay önce baban mı öldü demiş. O da evet deyince anlatmış her şeyi. O günden sonra o kasap düzenli yardım yapmış babasına. **K. 50**

Memorat-6

Karşıyaka Hasırcıoğlu Mahallesi 5 Nolu Sokak 66 numaralı evin garajında bir kuyu vardı. Bizler o eve taşındığımızda o kuyudan çok faydalandık. İnşaatta çok kullandık. Ama komşular sürekli bu kuyu uğursuz derlerdi biz inanmazdık. Hatta karşımızda yaşlı bir amca vardı. Akşamları kapımızı çalar, siz bu sesle nasıl uyuyorsunuz derdi. Çocuklarım korkmasın diye adam bize şaka yapıyor derdim. Suların yine kesildiği bir zamanda gece yarısı kuyudan su çekiyordum. Kuyudan bir kadının çığlıkları gerçekten ben de duydum, geliyordu. Sonra bunu mahallemizde çok uzun süre yaşanan Fatma teyzeye söyledim. O da bana orada yaşayan iffetli bir kadın vardı. Kocasını kamyoncuymuş, yük taşımaya şehir dışına çıkardı. Karısı da genç ve güzel olduğu için çok kıskanırdı. Yan tarafta karısı ölmüş bir gardiyan vardı. Adam, karısı kendisini o gardiyanla aldatıyor diye çok olay çıkardı. Sonradan duyduk ki o gardiyan tayinini isteyip buradan gitmiş. O gittikten bir ay sonra kadın da ortadan kayboldu. Kocasını da karım o gardiyanla kaçtı demişti. O gardiyanı tanıyanlar sormuş kadın seninle birlikte mi diye o da yok demiş. Sonradan anladık ki

adam karısını kuyuya atmış. Tabi bu anlattığım çok önceden olmuş. O zamanlar üzeri kapatıldı gitti. Ben de gelip bunu eşime anlattım, bir gece o seslerde ne diyor diye dinledik. Gerçekten de uzaklardan gelen bir kadın sesiydi. Ben kaçmadım, ben yapmadım diyordu. Acaba gerçekten yaşıyor mu diye çok baktık. Ama yaşaması imkânsızdı, çünkü aradan yirmi yıldan fazla geçmişti. O günden sonra çığlıkları daha çok duymaya başladık. Ve kuyuyu kapatmaya karar verdik. Kadının ruhu huzur bulur diye kapattık. Cami hocasına da sorduk bol bol o evde Kur'an-ı Kerim okutun, ruhu huzur bulsun dedi. Eşim her Cuma Kur'an okuttururdu. Gerçekten de sesler gelmemeye başladı. **K. 76**

Memorat-7

Yapılan iyiliklerin söylenmesi dinen caiz değildir ama sen sorduğun için anlatıyorum. Mahallemizde yetim iki çocuk vardı. Annesi İbrahimli' de hem temizliğe gider hem de yaşlı bir kadına bakardı. Adı da Songül'dü. Songül bacının altın gibi iki evladı vardı. Biri üniversiteye diğeri ortaokula giderdi. Üniversiteye giden çok akli başında bir gençti. Parasını kıyafete vermek yerine kitap alırdı bilirdim. Bir gün benim eşimin aklına bu çocuğa kıyafet almak geldi. Beraber gittik kıyafet alıp verdik çocuğa. O kıyafeti verir vermez. Hanım nenem rüyama girdi. Oturduk konuştuk, nasılsın dedim o da bana 'Bugüne kadar çok kötüydüm. Ateşin üzerinde namaz kılardım. Allah razı olsun Mustafa'dan dedi bana dün bir parça bez getirdi de artık onun üzerinde kılıyorum" dedi. Şimdi anımsıyorum rüyamda gözlerimden yaşlar boşaldı. Mustafa o yetim çocuktu. Ona verdiğimiz kıyafet babaanneme derman olmuştu. **K. 79**

Memorat-8

Bu memorat Çiftlik köyde yaşanmıştır. Geçen yıl ocak ailesinden Şeyh Süleyman vefat ediyor. Vefatından iki ay sonra aynı köyde bulunan Ahmet, gece rüyasında Şeyh Süleyman'ı görüyor. Rüyasında Şeyh ona 'Ahmet, yarın yola çıkma. Yarın yola çıkma diyor.' Ahmet'te yarın Nizip'e gidecek işi var. Tabi Ahmet bir rüyadır deyip çokta üzerinde durmuyor. Sabahleyin kayıklı motoruyla yani üç tekerlekli motoruyla Nizip'e gidiyor. Nizip'in girişinde bir köprü varmış, iki katlı ev yüksekliğinde. Oraya yaklaştığında Ahmet son sürat gidiyordum diyor. Sonra Şeyh

Süleyman amcam karşısına çıkmış ve ona kollarını açarak dur demiş. Karşısına Süleyman amcam çıkınca tabi doğal olarak Ahmet yavaşlamak durumunda kalıyor. Hızını düşürmüştü. Ama firene basmasıyla beraber motorun havaya uçuşması bir oldu diyor. Ve motor takla açmış. Daha sonra Ahmet eğer köprüünün üzerinde bu kaza olsaydı, benim parçalarımı toplardınız diyor. Gece rüyasında gördüğü rüyaya uysaydı o kaza gerçekleşmeyecekti. Dinlememesine rağmen Şeyh amcam yine de onu durdurmaya çalışmış. Bu olay sekiz ay önce gerçekleşti. Süleyman amcamın mezarı Çiftlik köydedir. Bu kazadan sonra Ahmet, ağlaya ağlaya Şeyh amcamın evine geliyor ve ailesine anlatıyor. **K. 90**

Memorat-9

Bundan bir ay önce babam ve kardeşlerim Hatay'a gitmişlerdi ben de evde tek kalmıştım. Televizyona bakıyordum. Birden içeri odadan bir ses geldi, bende o odaya doğru gittim. Bir de ne göreyim geçen sene vefat eden kuzenim. Biz birbirimizi çok severdik, içtiğimiz su bile ayrı gitmezdi. Onun ölümüyle çok sarsılmıştım. Daha yeni kendime geliyordum. Ama o gün hiç aklıma gelmemişti. Onu görünce hem korktum hem de çok sevdiğin birini uzun zaman sonra görünce böyle kalbin pır pır olur ya benim de öyle olmuştu. Hemen koşup boynuna sarılmak istedim. Bana 'Hayır, şimdi değil. Sana söz veriyorum zamanı gelince, gelip ben seni alacağım' dedi ve beni öyle bir itti ki, o itme hızıyla duvara vurmuşum kafamı ve yere düşüp bayılmışım. Akşam bizimkiler dönene kadar öyle baygın kalmışım. Sonradan halamlara anlattım iyi ki de senin ona sarılmana izin vermemiş. Yoksa seni de kaybederdik dediler. Ama hala etkisindeyim, çok özlemiştim. Sonunda ölüm olsa bile keşke sarılmama izin verseydi. Şimdi ecelim dolmasını ve beni gelip almasını bekliyorum. **K. 48**

Memorat-10

Hattuş halamı iki yıl önce kaybettik. O öldükten sonra hiç rüyamda görmemişti. Tam iki yıl sonra bir gün rüyama girdi, oturduk konuştuk. Bana 'Sen ne hayırsız yeğen çıktın. Hani bana köfte yapacaktın' dedi. Sabah uyanır uyanmaz bunu anneme anlattım. O da bana canı köfte istemiş, kalk öğlen yapıp dağıtalım dedi. Biz o gün mercimekli köfte yaptık dağıttık konu komşuya. Tam ondan bir hafta sonra tekrar rüyama geldi. Uzaktan gördüm, köfteyi öyle bir iştahla yiyordu, annemin çok

sevdiği turşusu vardı. Onu da üzerine yiyordu. Anladık ki kendi adına çıkardığımız yemek bir hafta sonra kendine ulaşmıştı. **K. 92**

4.1.2.7.9. Büyü ve çeşitli geleneksel pratiklerle ilgili memorat örnekleri

Büyü kavramı Eski Türk kültüründe “bügi”, “büğü” şeklinde kullanılmaktadır. Büyü anlamına gelen Almanca ve Fransızca Magie, İngilizce Magi, Magic (Spell, İncontation, Sorcery, Charm) kelimelerinin aslının Yunanca Magos’tan geldiği bilinmektedir. (Tanyu, 1992, s.501)

Osmanlıca-Türkçe sözlükte ise büyü kavramı şu şekilde geçmektedir: “Büyü; tabiatüstü gizli güçlerle ilişki kurularak veya gizli güçler içerdiğine inanılan bazı tabii nesneleri kullanarak belli birtakım amaçları gerçekleştirmek gayesiyle yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır.” (Develilioğlu, 1970, s.644)

Büyü, temelinde yatan düşünce kalıplarına, psikolojik ve sosyal durumlara, bir de büyüsel işlemlerin bünye ve gayelerine göre çeşitlere ayrılmaktadır. (Örneğ,, s.34) Bu büyü çeşitleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Sempatik büyü
 - a) Taklit Büyüsü
 - b) Temas Büyüsü
2. Ak büyü (pozitif büyü)
3. Kara büyü (Negatif büyü)
4. Aktif büyü
5. Pasif büyü (Sipahi, 2006, ss.14).

şeklinde uygulanmaktadır. Büyü çeşitleri; insanlar, varlıklar veya nesneler üzerinde istenilen davranış değişikliğini sağlamak için uygulanmaktadır. Büyüler genellikle; insan hayatına, sağlık ve mutluluğuna, evine barkına, malına mülküne zarar vermek amacıyla yapılabildiği gibi hastalıklardan, kötü ruhlardan, tabiatüstü gizli güçlerin etkilerinden, ölüm ve diğer felaketlerden kurtulmak ve korunmak amacıyla da yapılmaktadır (Sipahi, 2006,s.20). Büyü uygulamalarını yapan kişilere büyücü denilmektedir. Eski Türk topluluklarında kısmet, şans ve kehanet başvuruları uygulamalarını yapan kişilere de “Kam” denilmektedir. Kamların yaptıkları bu uygulamalar, Anadolu Türk halk inançlarına etki etmekte ve büyücülere ilham kaynağı olmaktadır. Örneğin bu dünyada kötülük yapan insanların ruhu, kötülüklerinin cezası olarak Erlik âlemine, yer altına gönderildiğine inanılırdı. Bu

ruhlar bütün insanlara kötülük etmeye ve akrabalarından birini erlik âlemine çekmeye çalışırdı. İşte bu kötü ruhlardan insanları korumak için iyi ruhların yardımını sağlayan Kamlara başvurulurdu. (İnan, “Eski Türk Dini”, s.96-106)

Büyü ve büyücülük, bir fenomen olarak tarihin her döneminde var olmuş ve günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Kur'an-ı Kerim'de “sihir” kelimesi, büyü anlamında yalnızca Hz. Süleyman'la ilgili olarak Bakara sûresi 102. Ayette geçmektedir. Buna karşılık, el çabukluğu ile göz yanılması, gözü ve gönlü bağlama anlamına gelen “sahir” kelimesiyle anlatılan ve sihirbazlardan söz eden pek çok ayet vardır. Bu ayetlerde sihir kelimesi, Hz. Musa, Hz. İsa ve Peygamberimiz hakkındaki kıssalar münasebetiyle açıklanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Musa'nın, firavun ve O'nun sihirbazlarıyla mücadelesi, çeşitli olaylarla ilgili olarak dokuz sûrede sihir kelimesiyle ifade edilmektedir.²⁷ Hz. İsa ile ilgili olarak sihir, iki sûrede belirlenmektedir.²⁸ Peygamber efendimizin, müşrikler tarafından büyücülükle itham edildiği, on sekiz sûre bulunmaktadır.²⁹

Memorat-1

Kızım son zamanlarda çok halsizdi, sürekli etrafındaki herkese bağırıp çağırıyordu. Önceleri gözümüze çok güzel gelen kızımız, evladım olmasına rağmen, bana bile çirkin gözükmeye başlamıştı. Kızım (ismini söylemekten çekiniyor kaynak kişi) hemşireydi. Son zamanlarda, hastanede rahatsızlandığı için arkadaşları eşliğinde eve tekrar gönderilirdi. Olacak gibi değildi. Bir komşumuz Allah razı olsun ondan bunu bir hocaya götürün dedi. Düztepe'de Suriye'den gelen bir hoca varmış bu hoca her türlü büyü işinden anlarmış. Biz de kalktık onun yanına gittik. Kızımı görür görmez buna papaz büyü yapılmış. Var gidin o kâğıdı bulun, o kâğıt insan eliyle yerleştirilmemiş. Ondan göremiyorum dedi. Aradan aylar geçti biz artık ümidimizi kesmiştik. Kızımın hemşire kıyafeti çok eskimişti. Hastaneden verilen bedenine büyük olduğu için biz ayrı diktiriyorduk. Bir de baktık ki cebine öyle özenle dikilmiş, yağlı bir kâğıt vardı. Sudan etkilenmeyenden yapılmış. Sanki üzerinde, tövbe Bismillah, domuz yağı vardı. Hemen hocaya götürdük. O gerekeni yaptı, biz bilmeyiz. Kızım o zamandan sonra düzeldi, kısmeti açıldı şimdi evli bir de çocuğu var ellerinizden öpsün. **K. 52**

²⁷ Bkz., A'raf, 7/109, 112-113, 116-117, 120; Yunus, 10/76-81; İsrâ, 17/101

²⁸ Bkz., Maide, 6/110; Saf, 61/6.

²⁹ Bkz., En'am, 6/7, Yunus, 10/2; Hûd, 11/7; Hicr, 15/15.

Memorat-2

Kızım Leyla gün geçtikçe asabileşiyordu. Sokakta kavga etmediği kimse kalmamıştı. İki kere evden kaçtı, zorla eve getirdik. Babasıyla, abisiyle sürekli kavga ederdi. Hiç kimseyle anlaşılamazdı. Son zamanlarda kendi kendine konuşmaya başladı. Kendi kendine gülüyor bazen de halay çektiği oluyordu, sanki yanında halay arkadaşları varmış gibi. Bir akrabamız Akkent'te oturan bir hoca var, böyle durumda olanlara bakıyor dua ediyor, iyi geliyor. Bir de siz gidin bakalım ne olacak” dedi. Bizim evimize yakındı toplandık gittik. Kızıma bir muska verdi onu boynundan çıkarmadık. Kendi kendine konuşması, bayılması durdu. Ama hala hırçındı. Biri yanında Kuran okudu mu çılgına dönerdi. Babası bir gün bunun elini kolunu bağladı yanında Yasin-i Şerif okudu. Leylayı hiç öyle görmemiştim. Çok korktum kızıma bir şey olacak diye. Allah kimseye evlat acısı vermesin. Yasin'in sonunda Leyla öyle mülayim oldu ki anlatamam. Şimdi kızımdan çok memnunum Allah ondan razı olsun. **K. 12**

Memorat-3

Kaynak kişi Koçer Ayhan ile yapılan görüşme olayın geçti evde gerçekleşmiştir. Cinderesi Mevlana Mahallesinde kendilerine ait müstakil bir evde oturan Koçer Hanım olayı şöyle anlatmaktadır.

Oğlum Murat ilkokula giderken bundan 28 yıl öncesinden bahsediyorum. Eşim sapaşğlam işine gider gelirdi. Hiçbir hastalığı yoktu. Birden bire adama dermansız bir dert geldi ne olduğunu anlayamadık. Ankara'ya Adana'ya götürmediğimiz hastane kalmadı. Doktorlar yapacak bir şey yok ne olduğunu anlamıyoruz. Az bir zaman ömrü kalmış evine götürün dinlensin dediler. Bu adam evden adımını içeri atar atmaz daha kötü oluyordu. Bunu kızım fark etmişti. Onun için hep evin kapısının önüne bir minder atardı babasını orada oturturdu. Kızım da daha küçüktü. Kızlar melek olur derler doğrudur. Kızımın sayesinde öyle babasını kapıda oturtup kendinin de yanında oturması sayesinde biraz daha babasıyla vakit geçirebildi. Tabi bu yaz aylarında böyleydi. Kış oldu mu Antep'in soğuğu da çetin olur. Bizim adamı yukarı çıkardık. Bir hafta geçmedi bizim adam sizlere ömür. Ama nasıl bir ölüm resmen can çekmişti. Öldüğünde acı çekmeyecek artık diye bir nebze tesellimiz oldu. Kocamın ölümünden 3 ay sonra sobaları kaldıracaktık. O sene bizim sobamız sürekli tüterdi iyi yanmadı. Sobayı kaldırırken, bacadan anlayan bir usta getirdik. Adam gördüklerine inanamadı. Bacanın duvarına bir sürü Arapça yazılı

kâğıt gördük. Kararmıştı ama yanmamıştı. O kadar çoktu ki hemen bir hocaya götürdük. Hoca görür görmez siz nasıl sağ kalabildiniz dedi. Sizlere çok büyük bir büyü yapılmış dedi. Bir muska yazdı kapınızın arkasına asın dedi. Öyle yaptık ama olan kocama oldu. O büyü eve girer girmez evimizin direği kocam öldü. Evimizi yıkmak için kocamı öldürmeleri yetti. O günden sonra buğday demliğinde işe girdim, çalıştım. Çocuklarıma hem ana hem baba oldum. **K. 52**

Memorat-4

Bu olay ben yeni evliyen oldu. Kaynanam beni hiç sevmezdi, görümcelerimde öyleydi. Nedeni ise eşime kardeşinin kızını düşünüyormuş ama kayınbabam bizim aileden isteyince sevediler beni bir türlü. Bir gün eşimle gece uyuyorduk. Zaten kaynanamlarla aynı evde kalıyorduk. Birden kapı açıldı. Ben uyanıktım ama uyuyor gibi yaptım. Bizim yatak dolabını açtı içine bir şey koydu. Sabah ilk işim o dolabı boşaltma oldu. Bir de ne göreyim hiç kullanılmamış bir sabuna bir sürü toplu iğne saplamış. Hemen o gün annemin yanına gittim ona gösterdim. O da beni mahallenin cami hocasına götürdü. O da bunun bir büyü çeşidi olduğunu söyledi ve kendinin bu işleri bilmediğini söyledi. O zaman başka bir hocaya gittik o da bize dedi ki bu iğneleri nas suresi okuyarak teker teker sökün sonra sabunun ters tarafına batırın, ondan sonra bu sabunu götürüp Yahudi mezarlığına gömün dedi. Annemle ben de onu yaptık tekrar eve döndük. O günden sonra Allah inandırсын kaynanam bana bir iyi oldu görümcelerim de kardeş oldu bana. **K. 12**

Memorat-5

Evleneceğim kızın ailesi sürekli istedikleri olsun istiyordu. Ben de bir yola başvurdum bu yola girmek bir ayıpsa dönmek üç ayıp diye diye her dediklerini yapmaya çalışıyordum. Nişanlanacağım kız sürekli ailemle kavga ediyordu. Ağza alınmayacak laflar edip onların kalbini kırıyordu. Yine ses etmiyordum. Hâlbuki aile benim için çok değerlidir. Herkes bir yana ailem, annem bir yana diyen bir insandım. Neyse biz sözü bozduk. Ama bu kız birkaç gün sonra yine mesaj attı barışmak istedi ben de nasıl olduysa kabul ettim. Bu defa baba tarafından kimse gelmedi, anne tarafından teyzelerim dayıları geldi. Ama bu kız onlarla da anlaşamadı, onların kalbini kırdı. Biz yine sözü attık. Ama bu süre içinde beni çağırdı gel konuşalım diye. Annesi bir yemek yapmıştı yoğurtlu, ısrarla o yemeği bana yedirttiler. Ben o

yemeği yedikten sonra ailemle bütün bağımlı kestim ayrı eve çıktım. Hiç onlarla görüşmüyordum. Ama ben de bir şey vardı bana her istediğini yaptırıyor, hiç kabul etmeyeceğim şeyleri bana kabul ettiriyordu. Öyle ki başkasıyla onu görmeme rağmen yine de onu affediyordum. Mesajları ve bana söylediği yalanları görmeme rağmen yine de haksız ben oluyordum. Bir gün yakın arkadaşım Hasan bu böyle olmaz sana yedirip içiriyor bunlar. Yürü bir hocaya gidelim dedi. Düztepe’de Suriye’den gelen Velid Dayı dediğimiz bir hoca vardı onun yanına gittik. Hoca parmaklarını yere vurarak sana yoğurtlu bir yemek ve okumuş et yedirmişler ondan böylesin sen dedi. Elime bir balon verdi. Bunu şişir dedi. Şişirdikten sonra o kızın temsili resmini buraya çiz dedi. Ben de çizdim o balonun üzerine bir şeyler okudu ve patlattı. Bana da o kızıdan şimdilik ayrılma zamanı gelince ayrılacaksın dedi. Bir de aman ha ne verirlirse yeme dedi. O günden sonra hocanın yanına çok sık olmasa da gittim. Bir gün öyle bir soğuma geldi ki bu kızıdan kendi isteğimle ayrıldım. Kız şok oldu nasıl olur bu der gibiydi. Beni sürekli çağırıyordu, iş yerime yemek getiriyordu. Ben o yemeğe dokunmadan çöpe atıyordum. Öyle öyle uzaklaştırdım kendimden. **K. 11**

Memorat-6

Liseden beri çok sevdiğim bir çocuk vardı. Liseden sonra o polis olmuştu. Ve benden ayrılmıştı fakat ben ailesiyle görüşmeye devam ediyordum. Daha sonra onun ailesinde amcalarıyla babası kavga etmişlerdi. Ve amcası babasını, annesi de amcasını vurmuştu. O olaydan sonra annesi hapishaneye düşmüştü. Ailesi darmadağın olmuştu. Ben de o olaydan sonra polis olmuştum. Kadının halini hatırlamak için ziyarete gittim. Benden iki tane alt üst iç çamaşırı istedi. Ben de alıp verdim. O günden sonra kiminle tanışsam ısınmaz oldum. Geçen günlerde bir arkadaşına bu olayı anlattım. O da bana o kadın sana büyü yapmış, oğlundan başkasıyla olamayasın diye dedi. Gerçekten de düşününce bunun doğru olduğuna karar verdim bana verdiği bir çift patığı ve yapmış olduğu boncuklu bilekliği yaktım. O günden sonra bir de denize girdim. Sanki hafiflediğimi hissettim. Şu an biriyle görüşüyorum ve bir şeyler hissetmeye başladım. **K.44**

Memorat-7

Bu olay iki ya da iki buçuk yıl önce gerçekleşmiştir. O dönemlerde nedenini bilmediğim bir uğursuzluk vardı üzerimde. Duvarlar böyle üzerime üzerime geliyordu. Ne evde eşimle ne de iş yerimle aram iyiydi. Bu böyle tam bir ay devam etti. O dönmlerde çok sevdiğim iki tane çantam vardı. Bunu yakınlarımdan başkası bilmez. Bir gün yanıma içinde dosyaların olduğu bir flaş almıştım. Çantamın altında da dik durmasını sağlayan deri kaplamalı bir karton vardı. Flaşı bulamayınca bir de oraya bakayım dedim. Bir de ne göreyim şeffaf poşete sarılmış peçete parçasıydı. Ama sıradan düz bir peçete değil üzerinde Arap alfabeleriyle bir şey yazıyordu. Büyü olduğu kesindi, yoksa kim böyle şeffaf poşete koyup, çantanın en görünmez yerine bıraksın ki. Hemen eve gidip diğer çantalarımı da baktım ama yapan kişi çok akıllı ve beni çok iyi tanıyormuş. Sadece çok sevdiğim her kıyafete takabildiğim çantalarımın içerisine koymuştu. Birinde siyah kalem diğerinde kırmızı kalem kullanılmıştı. Hemen götürüp lavabonun deliğine attım, üzerine de bolca su döktüm. Gerçekten ondan bir hafta sonra bir mucize olur gibi her şey yoluna girmeye başladı. Birden herkesle iyi anlaşmaya ve herkesin de bana iyi davranmaya başladığını gördüm. **K. 38**

Memorat-8

Eşimle iki yıllık evliydik, ilk zamanlar çok mutluyduk ama daha sonraları aramız çok bozuldu. Resmen benden soğumuştı, yanıma yaklaşmıyordu. Ben de onu domuz gibi görüyordum. Bir de oğlumuz vardı. Oğlumuz küçüktü daha yeni bir yerlere tutunarak yürümeye çalışıyordu. Bizim yatak bazasının etrafını tutunarak yürümeye çalışırdı. Bazaların kenarında büyük kare bir etiket olur, bezden. Oğlum Mehmet o bezle çok uğraşırdı. Çeke çeke bir yanını da yırtmıştı zaten. O gün onu oradan almaya gittiğimde bir de ne göreyim. O etiketin altında bir kâğıda çizilmiş kadın resmi. Kadının bazı bilgelerine Arapça yazı yazılmıştı. Kadın bana benziyordu. Hemen annemi aradım bize geldi. O kâğıdı da alıp bir hocanın yanına gittik. İsmi veremeyeceğim, ispiyonlamış gibi olmayayım adamı. Çünkü biz bir kötülüğünü görmedik. O kâğıdı aldı okudu. Bu seni eşinden, eşini de senden soğutmak için yapılmış bir büyü. Evine giren çıkan biri yapmış dedi. Hemen imha etti o günden sonra bizim eşimle aramız düzeldi. **K. 93**

Memorat-9

Ben üniversite sınavında hazırlanırken bahçeli bir evde oturuyorduk. Bir gün bizler bahçede otururken dilenci bir kadın geldi ve ısrarla benim el falıma bakmak istediğini söyledi. Bizler ilk önce yok dediysek te sınava gireceğim için bir baksın dedik. Kadın elime bakar bakmaz. Bu bahçedeki ağacın altında bir büyü var dedi. Ve o büyüü çıkarmazsanız sen ve annen öleceksiniz dedi. Babam eline hemen kazma küreği alıp, ağacın altını kazmaya başladı. Gerçekten de biraz derinlerde poşet poşet içine saklanmış bir büyü vardı. Hemen götürüp yok ettik onu. Daha sonradan öğrendik ki biz o eve taşınmadan önce, o evde yaşayan anne kız da aynı anda ölmüşler. Bu büyüünün onlara yapıldığını onlarda etki ettikten sonra bizleri de etkileyeceğini düşündük. O kadın söylemeseydi belki bizde o kaderi paylaşacaktık.

K. 96

4.1.2.7.10. Fal ve falcılıkla ilgili memorat örnekleri

Gelecekte ve bilinmeyen olaylardan haber almak için çeşitli nesnelerden anlam çıkarmaktır. (Ana Britanica,(1989), s. 189). Arapça da fal (fe'l); uğur ve uğurlu şeyleri gösteren simge anlamına gelmektedir. Batı dillerinden genellikle gelecekte haber verme (kehanet) anlamındaki Grekçe Monteia (İngilizce'de Money, Fransızca'da moncie) ekiyle yapılan ve fal türlerine göre değişen kelimeler kullanılmaktadır (Ferit Develilioğlu, s.577; Aydın; Sipahi, 2006, s.5).

Kâhinlerin ilhamlarının kaynağı, cin ve şeytanlara dayanmaktadır (Ficher, 1967, VI., s.71.). Kulak hırsızlığı yoluyla gökten haber aldığına inanılan cin ve şeytanlar, doğru ve yanlış öğrendiklerini arkadaşları vasıtasıyla büyücü veya kâhinlerin kalplerine ulaştırmaktadır (Kılavuz, 1993,s.89). Cahiliye Arapları, büyücü, kâhin, şair ve sihirbazlarının cinlerle irtibat kurarak, onlardan ilham aldıklarını kabul ediyorlardı. Böylece kulak hırsızlığı yoluyla gökten haber çalan cinler, bu haberleri kâhin ve sihirbazlara ulaştırdıklarında, onların ardında gökyüzünde kayan ışıklar atıldığına inanıyorlardı (Ateş, 1988, 98-100).

İnsanoğlunun bilinmezi ve esrarengiz olanı keşfetmek için, çeşitli yöntemler kullandığı bilinmektedir. Zaman içinde onun bu ihtiyacını karşılamak üzere bu işi meslek haline getirenler çıkmış ve bunlar toplumda büyük itibar görmüşlerdir. Büyücü, kâhin ve şifacı gibi isimlerle anılan bu kişiler, sezgi gücüne dayanarak, görünmez varlıklarla temasa geçerek ya da tabiattaki bazı varlık ve nesnelerin durum

ve davranışlarını yorumlayarak söz sahibi olduklarını iddia etmektedir (Sipahi, 2006, ss.5).

Fal genelde ya bazı alet ve araçlarla veya bazı yöntemlerle tahminlerde bulunma, içinde bulunulan zamanla ve gelecekle ilgili yorum yapma işine de denir. Kehanet ve bakıcılık ile ilgili ortak yönleri varsa da, fal özü itibarıyla farklıdır. Falcı birtakım şeylere bakar, belirli işlemler yapar, özel alet ve araçlar kullanır. Falcı gaipten haber verdiğini iddia eder. Bakıcı ise görme duyusunu kullanarak kehanette bulunur. Falcının farklı bir yeteneği uymak zorunda olduğu züht kuralları yoktur. Falcı, bazı teknikler, kurallar ve söz kalıplarıyla belirli şeylerden anlamlar çıkararak, olumlu veya olumsuz sonuçlara ulaşmaktadır (M. Aydın, “Fal”, s.134).

Günümüzde fal ve falcılık farklı boyutlara ulaşmıştır. Cafe sahipleri faldan anlayan ya da tarot bakan kişilerle işbirliği yaparak bu işi ticarete dökmüşlerdir. Gaziantep’te kafeler sokağında hemen hemen her işletmenin kapısında ‘Kahve falına, Yıldız nameye, Tarot falına’ bakılır yazmaktadır. Birçok cafeye başka şehirlerden insanlar, falcısının namını duyarak gelmektedir. İnsanlar arasında meşhur olan bir başka fal çeşidi de akıllı telefonların uygulamalarında mevcuttur. Bu uygulamalarda Türk kahvesi içildikten sonra; kahve fincanının üç fotoğrafı çekilip, uygulamaya yüklenilmektedir. Bu fotoğraflardan biri fincanın sağından, biri solundan, biri de kahve fincanının tabağından çekilmiş olmalıdır. Fotoğraflar yüklendikten on dakika sonra mesaj yoluyla, kahve falının yorumu kişilere gelmektedir. Günümüzde birçok şey de olduğu gibi kahve falı bakma geleneği de teknolojiye ayak uydurmak zorunda bırakılmıştır.

Memorat-1

Görümcem arkadaş ve akrabaları arasında fal bakardı. Söylediği her şeyde birebir çıkardı. Fincana bakarken ona birilerinin bir şeyler söylediğini oda onları tekrar ettiğini söylerdi. Bir gün dayım dediği bir aile dostuna fal bakıyordu ve ona bir gün batımı sonra bir evladını kaybedeceğini ve bunun o adamın elinden olacağını söyledi. Kimse ona inanmadı ama o sürekli yemin ediyordu. “Vallahi bana söylediler” deyip duruyordu. Dayım dediği adam “Bu sefer sana inanmadım Zeliha ben nasıl evladına kıyarım” diyerek oradan ayrıldı. Ertesi gün adam çocuğunu okula götürürken çocuk elinden kaçarak bir arabanın altında can verdi. Ve o günden sonra görümcem fal bakmamaya yemin etti. **K. 32**

Memorat-2

Kaynak kişiden alınan bilgiye göre olay Nizip'in Yeniyan köyünde meydana gelmiştir. Olayı anlatan ve yaşayan kişi Ercan Akkaya'dır.

Dedem sürekli tarlamıza gömülü altınların olduğunu söylerdi. Şanlıurfa Büyükşehir Köyünde bir hoca vardı. Bu hoca buluş çağına ermemiş çocukları dualarla uyutarak kayıp olan eşyaları bulduruyormuş. Babam Mustafa Akkaya, o zamanlar 8 yaşında olan oğluyla yani benimle beraber bu hocaya gitme kararı aldı. Beraber uzun bir yolculuğa çıktık. Köye geldiğimizde hocayı kime sorduysak bize hemen evinin yerini gösterdiler. Hocanın evine gittiğimizde bize uzun yoldan geldiğimiz için yemek hazırlattı. Bizler de elimiz boş gitmemiştik. Yemek yenildikten sonra, beni hocanın önüne yatırdılar. Hoca bana bir dua okumuştı ve benim gözlerim yavaşça kapanmaya başladı. Hiç bir şey hissetmeden güzel bir uykuya daldım. Ama tam uykuda değilmişim, babamın daha sonra anlattığına göre hoca bana sorular sormuş, ben de ona cevaplar vermişim. Hoca ilk başta deneme amaçlı beni ailemin yanına Yeni yapan Köyüne göndermiş, annemin ne yaptığını sordurmuş. Ben de annemlerin ekmek yaptığını söylemişim. Sonradan eve geldiğimizde sorduk, gerçekten de annemler o gün ekmek yapmışlar. Biz de ekmekler ayda bir kere yapırdı. Daha sonra beni Hacca göndermiş ve ben onu hayal meyal hatırlıyorum. Gerçekten gördüm. Daha sonra bizim tarlamıza gönderdi bana tarlanın her yerini kazmamı söyledi. Tarlanın bir bölgesinde küp olduğunu söyledim. Çıkartıp bakmamı söyledi. O küpü çıkardığımda içinde kemik olduğunu söylemişim. O bölgeyi tam tarif et dedi. Babam hemen anlamış, eve gelip tarlada o bölgeye baktığımızda gerçekten bir küp vardı ve küpün içerisinde de kemikler vardı. Ama tarlamızda altın yoktu. **K. 19**

Memorat-3

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Karşıyaka Hacı Derviş Sokakta gerçekleşmiştir. Olayı anlatan kişi Hatice Taşkın'dır.

Benim eşim Yusuf, kardeşi Fikret ve kayınbabam hapse düşmüşlerdi. İki ay içeride kaldılar. Bir iftiraya kurban gittiler. Bir komşu arka mahallede bir bakıcı var suya bakıp olacakları söylüyor gelin size de baksın dedi. Gidip baktırdık. Deryaydı kadının adı. Kalaylanmış beyaz bir bakır tasın içine su doldurmuştu. Daha bir şey demeden suyun içine bir kuruş madeni para attı. Sizin üç kişiniz kapalı bir yerde üçü

de hapiste dedi. Bu üç kişinin sadece baş harflerini “Y, F ve M” dedi. F ve M o çirkefte boğulacak ama Y yukarda bir delik var gökyüzüne doğru bir kuş gibi uçacak bu “Y” 65 yıl Allah izin verirse yaşayacak dedi. İki hafta sonra eşim dışarı çıktı, kayınbabam orda vefat etti. Kayınımda cezası bitince dışarı çıktı ama dışarı çıktığında çok çökmüştü. Derya kadın tam suya bakarken Antep kadınlarının iki yanına düşmüş bölüğü yani örüğü olur ya o örüğün biri açıldı. Bakıcı o sırada “Uyş Bismillah bir yakınım uzaktan gelecek” dedi. Gerçekten de Almanya’dan torunu gelmişti. Daha sonra o kadına nasıl baktığını sorduk.” Allah vergisi, bir gün uykuya daldım, uyandığımda bir şeyleri bilmeye başladım” dedi. Cinlerle yardımlaşıyordu. Sorduklarında cinler kendine sudan gösteriyormuş. Kırklyken uyuduğunda bu güç kendine verilmiş. **K. 14**

Memorat-4

Kaynak kişiden alınan bilgiye göre olay Karkamış’ta gerçekleşmiştir. Olayı anlatan kişi ise Memik Kargacı’dır.

Karşıyaka Hacı Derviş Sokakta abimlerle beraber oturuyorduk. O dönem fırıncılık yapıyordum. Fırınım Yeşilova Mahallesindeydi. Aile yadigârı üç katlı bir binada, abimle beraber oturduğumuz için yeni bir ev almadık. Kazandığım parayı, çocukluğumdan beri hayalim olan BMV marka arabaya yatırdım. Ramazan ayının sonlarıydı fırınımız gece yarısına kadar açıktı. Çünkü bayram pastası yapıyorduk. Gece iki buçukta ben eve geldim arabayı da kapının önüne park edip, uyumaya gittim. Sabah bir uyandığımda araba kapıda yoktu, çalınmıştı. Karakola başvursak da bir sonuç alamadık. En sonunda Karkamış’ta, buluş çağına ermemiş çocukları uyutarak, kayıp olan eşyaları bulduran bir hoca duymuştuk ve onun yanına gittik. Yeğenim Demet o zamanlar 7 yaşındaydı. Onu yanımda götürmüştüm. Demet’i hocanın önüne uzattık. Her zaman huysuzluk yapan çocuk gitmiş yerine adeta kuzu gibi bir çocuk gelmişti. Hoca ne derse yapıyor ve onu dinliyordu. Hoca Demet’e dua okuyarak onun uyumasını sağladı. Demet’in gözler kapalı ama sorulanları cevaplıyordu. Hoca “Amcanın arabası nerede bir bak bakalım” dedi. Oda dedi ki “Araba fırının bir arka sokağında, kapalı bir yerde. Üzerinde halılar var” dedi. Orayı tarif ettirdik kıza bizim husumetli olduğumuz bir abi kardeş vardı onların evinin altını tarif etti. Hemen orda abimi aradım. Gidip bakmış, gerçekten araba ordaydı. Başımızdan böyle bir olay geçti. O hocanın adı Mustafa idi. Geçenlerde öldü ama elini oğluna verdiğini söylüyorlar. **K. 54**

Memorat-5

Gaziantep Nişantaşı sokağında Sinek Valesi adlı bir kafede arkadaşlarımla oturmaya gitmiştik. Orda ki kadının çok iyi kahve falı baktığını duymuştuk. Bizler de gelmişken bir baktıralım dedik. O günlerde hayatımda hiç kimse yoktu. Görüştüğüm kimse de yoktu. Kahve falına baktırma sıram geldi ben de kadının yanına gittim. İlk önce tarot kâğıtlarından üç tane çekmemi söyledi, ben de çektim. Daha sonra doğum tarihimı söyledim. Tarihi söyledikten sonra bir müddet bekledikten sonra anne ve babamın adını söylemişti bana çok şaşırmıştım. Daha sonra kahve fincanımı çevirip bana birkaç bir şeyler daha söyledi. Ama en ilginç bir hafta sonra hayatına yeni bir girecek adı da Mahmut dedi. İlk başta atıyor bu kadın çevremde hiç Mahmut diye biri yok falan diye düşünmüştüm. Kafeden çıkıp eve geldim. Yoğunluktan dolayı pek kimseyle de konuşamadık. Kahve fincanında denileni hiç kimseye söylemedim. Tam sekiz gün sonra bir kız arkadaşım seni biriyle tanıştırmak istiyorum, benim instagram hesabımdan beraber çektiğimiz fotolarda seni çok beğenmiş dedi. Ben o zamanlar kadının dediğini hiç aklıma getirmedim çünkü inanmamıştım. Tanışmaya gittim, anlaştık ve konuşmaya başladık. Ben sonradan anladım kadının dediği çıkmıştı. Konuştuğum kişinin adı Mahmut'tu. **K. 55**

Memorat-6

Nişantaşı sokağında Sinek Valesi adlı cafeye arkadaşım ile beraber fal baktırmaya gitmiştik. O zamanlar bu kahve, tarot falına çok merak salmıştık. Neyse Derya ile birlikte cafeye gittiğimizde iki kahve ve aynı zamanda fal baktırmak istediğimizi söyledik. Oradaki garsonun elinde kabarık bir liste vardı, fal baktırmak isteyenleri sıraya koymuştu. Bizim önümüzde tam on beş kişi vardı. Zamanımız olduğundan bir de merak ettiğimizden beklemeye başladık. Beklerken çay içip tavla oynadık ondan dolayı zaman hızlı geçti. Kahve fallarını cafede oturanlardan ayrı, sakın bir masada bakıyorlardı. Sıra bana geldiğinde fincanımı alarak ben de o masaya gittim. Bakan kişi hem tarot hem de kahve falı bakıyordu. Önünde de bir peçete vardı. O peçeteye tırnaklarını yere vurarak Arap alfabesiyle bir şeyler yazıyordu. Doğum tarihimı sordu bana sadece, ondan sonra anne ve baba adımlı kendisi bildi. Bu verdiği bilgilerden sonra tarot karlarından üç tane seçmemi istedi ve bunları

yorumladı. İlişki hayatımla ilgili çok şey bildi, arkadaşım hakkında söyledikleri gerçektir. Hafiften korkmaya da başlamıştım, sanki biri kulağına bir şeyler fısıldıyordu. Daha sonra benden bir dilek kartı çekmemi söyledi. Ben de içimden o aralar küs olduğum erkek arkadaşımınla barışıp barışmayacağımı diledim. O da bana sen kaygısız ol yarın bu saatlerde sana dönecek dedi ve gerçekten döndü. Daha sonra kahve falıma bakarak bu çocukla gelecekte bir yolumuz olmayacağını çünkü araya başkasının gireceğini söyledi. O zamanlar pek inanmamıştım ama o dedikten dört ay sonra beni başkası için terk etmişti. Ve o kızla benimle birlikteyken de görüşüyormuş. En son fal baktırmamın üzerinden üç kere daha gittim ama çevremden fal baktıranın üç yıl ibadeti sayılmaz dedikleri için gitmemeye karar verdim. **K.86**

Memorat-7

Bu tarz olaylara pek inanmam ve de yapmam ama o gün sanki içimden bir his yapmamı söyledi. Instagramda dolaşırken bir sayfaya denk geldim. Falcı Miraç diye, tarot falı baktığını söylüyordu. Sayfada o kadar whatsapp mesajı vardı ki herkes çok memnun kalmıştı. Ben de mesaj attım. Sonra bana döndü ve otuz liraya baktığını, parayı verdiği hesaba göndermemi istedi. Çok büyük bir miktar olmadığı için kabul ettim ve parayı gönderdim. Daha sonra verdiği numaradan onu aradım. Doğum tarihim soru ve ondan sonra bir şeyler anlatmaya başladı. Bu sana söylediklerimi çıkana kadar kimseye dillendirme dedi. Ben de öyle yaptım, şimdi çıktığına göre anlatabilirim ama bir dediği var daha çıkmadı onu bekliyorum. İş yerimde terfi alacağımı, zam alacağımı söyledi. Gerçekten de cimri olan patronumuz o ay zam yaptı beni de terfi etti. Daha sonra annemin ya da babamın bir hastalık geçireceğini Allah'ın izniyle bir şey olmayacağını benim bu sırada soğukkanlı olmamı söyledi. Gerçekten de o hafta babam kalp krizi geçirdi. Hastanede bir sorun çıktı abim kavga etti, eğer ben de sinirlerime haki olmasaydım olay büyüyecekti. En son dediğini söylemeyeceğim çünkü daha olmadı verdiği zaman dolmadı. Arada yine baktırıyorum ama korkuyorum da olacakların olası varsa da dillendiği için olmaz diye. **K. 87**

Memorat-8

Halamların evi sekiz şubatıydı. Evlerinin önünden otobüs geçmediği için indiğimiz duraktan baya yürüyorduk. Ara sokaklardan geçerken yolda yaşlı bir kadın oturuyordu. Elinde telefonu vardı, kızını arayamıyormuş. Benden rica etti aradım, eliyle bana dur gitme bekle dedi. Telefonu kapattıktan sonra elimi tutup avcumun içine baktı. Sen Allah'ın izniyle öğretmen olacaksın dedi. O öyle deyince inanmadım ama içimde böyle bir mutluluk oluştu. O zamanlar daha lise sonda öğrenciydim. Yani o teyze el falıma baktı ve geleceği söyledi. Gerçekten de öğretmen oldum. Sonra o teyzeyi görmeye gittim ama vefat etmişti. **K.27**

Memorat-9

Arkadaşım sürekli kahve içip, fincanın fotoğrafını telefondaki bir uygulamaya gönderirdi. Beni de alıstırdı, ben de fincanın fotoğrafını göndermeye başladım. Sürekli olmasa da birçok fincanın yorumunu çok güzel yapıyor. Hatta çıkan fallarından bir tanesinde uzun zamandır arkadaş olarak gördüğüm birinin bana olan ilgisini fark edeceğimi söylüyordu. Gerçekten de öyle oldu arkadaşım dediğim birinden tekli aldım. Elime yüklü bir miktarda para geçeceğini söylemişti. O hafta gün sırası bende olmamasına rağmen arkadaşlardan biri rahatsızlandı, gün sırası ve parası bana geldi. Kahvemde çıkan elma figürünün hayatımda yenilikler olacağını söylemişti. O dönem annemin oturma odasını değiştirdik. Ne demişler fala inanma ama falsız da kalma. **K. 89**

Memorat-10

Komşumuz Fatma teyze çok iyi kahve falı bakardı. Ama abisinin öleceğini kahve falında gördükten sonra o acıya dayanamamış ve bir daha bakmamağa yemin etmişti. Beni de çok severdi. Ben de çok ısrar ederdim kedisine, bana bir kere kahve falına bakması için. Ama yine de kabul etmezdi. Bir gün evleneceğim kişiye ailem çok karşı çıkıyordu, ablam da karşı çıkıyordu. Ben de bu konudan dolayı çok arada kalmıştım, ne yapacağımı bilmiyordum. Çok üzülüp, ağlıyordum. Fatma teyze o halimi görünce yemini bozdu ve kahve falıma bakmaya karar verdi. Kahveyi içtim, kapattım. Daha sonra Fatma teyze fincanıma bakar bakmaz, Kızım sen bu sevdadan vazgeç, sonu hiç iyi durmuyor. Çok gözyaşın var. Gelecekte evliliğimde olacakların hepsini bir bir kadın fincanda görmüştü. Hepsini bana anlattı ama ben inanmadım.

Eşin kumar oynayacak, evinize haciz gelecek, adamlar evinizi basacak demişti. Sen birçok kez küsüp ailenin yanına geleceksin, çocuğun çok zarar görecekti demişti. Ama ben bu kadar da olmaz, kesin annem Fatma Teyzeye böyle söyle demiştir diye düşündüm. Ve eşimle herkesi karşıma alarak evlendim. Kadının dediği her şey çıktı. Şu an onun dediklerini yaşıyorum. Zaten o da benden sonra yeminine devam etti.

K. 32

Memorat-11

O dönemler de hiçbir yere çıkmıyordum. Kendimi derslerime vermiştii. Liseden çok sevdiğim bir arkadaşım şehir dışına gideceği için çok ısrar etti ve biz buluştuk. Beraber Nişantaşı sokağındaki Atta Cafe' ye gittik, arkadaşım o cafede kendisine fal baktıracağını söyledi. Bana da baktırmam konusunda çok ısrar etti ve ben de baktırdım. Kahve falı ve tarot bakan kişinin adı cafe de 'Batın' adında biliniyordu. İlk önce kahvelerimiz içtik, ilk önce arkadaşşıma sonra da benim falıma baktı. Falda bana şu an için öğretmensin ama kısa bir süre sonra büyük bir kuruma geçiş yapacaksın dedi. Daha sonra erkek arkadaşımı tarif etti, tam net olması için de bana benziyor dedi. Gerçekten de Batın'a benziyordu şimdiki eşim. Daha sonra bir kâğıda nişan tarihimizi yazdı. Düğün zamanı iki kişi yüzünden sorun çıkacak sakın takma dedi. Ve o iki kişinin ismini yazdı. Yeni işinde evrak ve ders arasında olduğunu görüyorum. Öyle bir iş dedi. Gerçekten de ben o yılın sonunda üniversitede araştırma görevlisi olarak çalıştım. Söylediği tarihte nişanlandım. Söylediği iki kişi yüzünden düğünümüzde tartışma çıktı. Falın sonunda bana bir dua verdi, bunu oku her şey yoluna girecek diye de tembihledi. **K. 97**

4.1.2.7.11. Tam tanımlanmayan olağanüstü bir güçle ilgili memorat örnekleri

Memorat-1

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Gaziantep'in Yavuzeli ilçesinde gerçekleşmiştir.

Bir gün yolda giderken duvarın üzerinde yılana benzer ama yılan olamayan bir varlık gördüm. Bu yılana benzeyen varlık köyümüzde her zaman faizle borç para veren kişinin evinin duvarındaydı. Bunu büyüklerimden duymuştum “Faizle borç verenlerin mezarlarında yılanlar, çıyanlar olur” diye. Ama ilk defa böyle bir varlık görmüştüm. Hemen bir taş aldım korkutup kaçırmak için. Taşı alır almaz o hayvana benzeyen varlık birden faizle borç veren adamın suretine büründü. Büyüdü büyüdü sonra birden kayboldu. **K. 38**

Memorat-2

Binevler'de üç katlı müstakil bir evimiz vardı. Bizim evde mangalları her zaman babam yapardı. Bu defa babam rahatsız olduğu için ben yapacaktım. Mangalı yaktım. Ateş daha iyi yansın diye iyice üförmeye başladım. Tam ateş harlansın diye üföürken arkamdan büyük bir el enseme tokatı geçirdi. Hemen arkamı döndüm baktım ama kimse yoktu. Hemen aşağı inip bizimkilere söyledim. Bizimkiler bir şey demedi ama sonradan öğrendim. Ateş kutsalmış Besmelesiz yaklaşılması gerekirmiş. Ondan sonra tam bir hafta ateşler içinde kaldım, havale geçirecek gibi oldum. **K. 56**

Memorat-3

Kaynak kişiden alınan bilgiler doğrultusunda olay Bilek Köyünde gerçekleşmiştir. Olay şu şekilde anlatılmaktadır.

Bizim hanımla çocuklar o gün merkezdeki evde kaldılar. Ben de tarlalara bakmak için köye gitmişim. Gece de geç olduğu için köydeki evde kaldım. Yatağımlı hazırladım, yatmaya hazırlanırken birden üzerimde bir şeyler hissettim. Gözlerimi açtığımda etrafımda otuz kırk tane kısa boylu, cüce gibi adamlar var. Beni boğmaya çalışıyorlar. Kimisi kolumdan kimisi bacağımdan çekiyor. Kimisi de beni boğmaya çalışıyor. Bağırarak istedim ama bağıramadım. Sanki ağzımı bağlamışlardı. Birden dua etmeye başladım. Yavaş yavaş biraz rahatlardım ama tam olarak kurtulamadım.

Tekrar gözümü kapattım yine geldiler başıma. Kalktım başka odaya geçtim yine geldiler başıma. Sonra şalvarımı yastığımın altına koymuştum onu aldım suya bastım tekrar dua edip yattım. Sonra bir daha gelmediler başıma. **K. 57**

Memorat-4

1978 yılında hamileydim. Bir gece eşim isteydi. Ben de uyuyordum ama tam dalmamıştım. Bir dudağı yerde bir dudağı gökte simsiyah yüzlü bir kadın içeri girdi. İki eli kanlıydı. Ellerini yüzüme sürecekti. Etrafindaki insanlar bağırıyorlar “Yapma o kadın gençtir, yüzüne sürme” dediler. Ama kadın dinlemedi ellerini karnıma sürdü gitti. Sonra kendime geldim baktım etrafta kimse yoktu. Diğer odalara baktım sokağa baktım yoktu. O olaydan bir hafta sonra doğum yaptım. Bebeğim akşam altı da doğdu. Kafası yumuşaktı. Sabah altıya kadar sesli şekilde parmağını emdi. Hemşire sabah kontrole geldi bir tuhaflik olduğunu o da anladı. Bebeğim akşam altıda öldü. **K. 58**

Memorat-5

Oduncular sitesinde çalışıyordum. O gün işler çok yoğun olduğu için ve siparişlerin yetişebilmesi için ben ve birkaç arkadaşımız mesaiye kalmıştık. O gün öğle yemeğinde nohut yemiştik. Akşama doğru tabi hepimizde bir karın ağrısı oluştu. Lavabo iki tane olduğu için arkadaşlar doldurmuştu orayı. Ben de sadece gaz vardı ama küçük tuvaletim de çok geliyordu. Kimse görmesin diye ileride boş bir arazi vardı, yanında da ceviz ağacı vardı. O ağacın dibine tam tuvaletimi yaparken uzun boylu biri karşıma dikildi, insan desem insan değil hayvan desem hayvan değil, bana elini kaldırarak ‘Dur dedim sana, dur’ dedi. Öyle bir kalakalmışım ki tuvaletimi yapamadım. Ondan sonra tam iki gün tuvalete çıkamadım. **K.88**

Memorat-6

Sınava gireceğim ve her soru benim için hayati bir önem taşıyor. Bir soru hayatımı ve her şeyi değiştirebilir o kadar ki önemli bir sınav benim için. Sabah sınava gireceğim, yanımızda da bir kuşumuz var. Muhabbet kuşu ama konuşmuyor. Saat iki civarı hala sınava çalışıyorum, kitapları karıştırıyorum. Son olarak ne aklımda kalır diye bakmaya çalışıyordum, tekrar yapıyordum. Birden kuş bana baktı

ve ‘Sayfayı çevir arkaya bak’ dedi. Önce şaşırdım ne oluyor gibisinden, çünkü konuşmayan bir kuş nasıl olurda konuşuyor dedim kendi kendime. Sonra kuş, dediğini tekrar etti ‘Çevir arka sayfaya bak!’ dedi. Arka sayfayı bir çevirdim, içimden vardır bir hikmeti deyip okumaya başladım. Ertesi gün sınavda oradan üç tane soru geldi. Ve ben o soruların sayesinde kazandım. O kuşu konuşturan Allah’ tı ve bana yardım etti. Ondan sonra o kuş bir daha asla konuşmadı. **K. 90**

Memorat-7

Arkadaştan dineldiğime göre; çok fakirdik, önümde tek çare sınavı kazanmamdı. Kazanmaktan başka çarem yoktu diyor. Ailemin tek umdu bendim. Ailem sürekli soruyordu. Ben de elimden geleni yaptım, çalıştım diyordum ama yine de onlar çok umutluydu. Sınav günü “Allah’ım ben elimden geleni yaptım, çalıştım. Kazanmaktan da başka çarem yok. Fakirim, ailemin tek umudu benim, ne olur yardım et” demiş ve sınava girmiş. Önce Allah’tan daha sonra da bildiği Veli ve Zatlardan yardım istemiş. Daha sonra ne olduğunu anlamadım, birden küçücük bir sinek gibi böcek geldi. Sıçraya sıçraya soru kitapçığının üzerindeki şıkların üzerindeki cevapların üzerine kondu ve birer parça kirletti, iz bıraktı. O sorudan o soruya atlamış. Önce şüphelendim öylesine bir sinek sandım ama cevaplarından emin olduğum soruların cevaplarını doğru görünce; emin olmadıklarımı da onun iz bıraktıklarını işaretledim. O zaman sınavı kazandım diyor. Eğer o sinek gelmeseydi heyecandan hiçbir şey yapamayacaktım. Allah, Allah’ın kulları ve dostları benim dualarımı duydu ve bana yardım etti diyor. Ve şu anda doktor oldu. **K. 90**

Memorat-8

Birgin anneannemlerin evinde bütün akrabaların olduğu bir günde oturuyorduk. Hepimiz salonda oturmuş çay içiyorken, salonun ortasından bir karartının geçtiğini ve dayımın odasına girdiğini gördük. Daha ne olduğunu anlamaya çalışıyorduk, dayımın odasına doğru gidip bakmalar oldu ama hiçbir şey yoktu. Neyse herhâlde bize öyle geldi dedik tekrardan oturmaya başlamıştık ki annemin ve anneannemin içine bir sıkıntı düşmüştü. Aradan on beş dakika geçmeden telefon çaldı dayımın vefat haberini aldık. O karartıda dayımın ruhuydu evini ziyarete gelmişti. **K. 96**

Memorat-9

Dedem kanser hastasıydı. Son dönemlerinde iyice ağırlaşmıştı. Doktorlarda alın evine götürün, rahat etsin dedi. Bizler de alıp eve getirmiştik. Eve getirdiğimizde onun kaldığı odaya kim girip oturmak isterse, dedem eskiden ölmüş insanların adını sayar ve orada onların oturduğunu söylerdi. Öyle ki her yere oturmaya korkar olmuştuk. Gerçekten de toplum içerisinde söyle bir inanç vardır. Ölüm döşeğinde olan iyi insanları, öbür dünyaya giderken, korkmasınlar diye yakınlarının almaya geldiğini söylerler. **K. 96**

Memorat-10

Anneannem gençliğinde ebelik yaparmış. Adı da Hanım olduğundan dolayı köyde ‘Ebe Hanım’ diye bilinirmiş. Anneannem ölüm döşeğindeyken kaldığı odadan her zaman yeni doğmuş bebek sesi gelirdi. Ayakucuna oturmak isteyenlere de ‘Aman orada oturmayın orada iki günlük bebek var, ezersiniz’ dermiş. Daha sonra cami hocasına sorduk. O da bize kişinin bu dünyada yaptığı iş ölüm döşeğinde kendine yoldaşlık edermiş dedi. O saf, melek olan bebekler Hanım teyzeye yardım ediyorlar. Çok dillendirmeyin, rahatsız etmeyin dedi. **K. 27**

4.1.2.7.12. Modern kent yaşamı memoralatları: ruh çağırma, astral yolculuk ve UFO’larla ilgili memoralat örnekleri

Memorat-1

Kaynak kişiden alınan bilgilere göre olay Sofalica köyünde gerçekleşmiştir. Edindiğimiz bilgiler ışığında anlatılanlar şu şekildedir.

Ben Kerem Bozkurt. Terziyim ailemde de terzi yoktur. Hiç kimse de bir günden bir güne elime makas vermemiştir. Ama annemin değişine göre daha beş yaşındayken kullanılmayan bezlerden usta gibi gömlek biçer ve dikermişim. Ben küçükken sürekli anneme “Beni bırakın, benim Yozgat’ta ailem ve çocuklarım var” dermişim. Annem ilk defa Yozgat şehrinin ismini benden duymuş. Ne diyor bu diye kulak asmamış. Sonra birden fazla defa ciddi olarak söyleyince babama söylemiş

durumu. O da birinden duymuştur diye üstelememiş. Valizimi toplayıp evden gitmeye kalktığımda beni ciddiye almışlar. Herkes bunun içine cin kaçtı demiş ama öyle değildi. Gerçekten hayal meyal hatırlıyorum. Ben doğmazdan önce terziydim. Bir ailem vardı. Karımı pek sevmezdim ama çocuklarımın kokusu hala burnumda. Şimdi bir oğlum var ama yine de onların kokusu gibi olmuyor. Ailem beni birçok hocaya götürmüş. Onlarda yedi ayrı şehrin suyunu çocuğa içirin, geçmişi unutsun demiş. Bizimkilerde öyle yaptı. Şimdi tam hatırlayamamamın nedeni de budur. **K. 59**

Memorat-2

Ben daha dört yaşındayken anneme sürekli “Benim gitmem gerekiyor. Benim İstanbul Zeytinburnu’nda ailem var, çocuklarım var. Beni bırakın gideyim ne olur” dermişim annem ilk defa İstanbul’da Zeytinburnu diye bir semt olduğunu benden duymuş. Bir defasında “Benim Zeytinburnu’nda bir evim var, ben dördüncü kattan düştüm. Çok merak ederler gitmem gerek” dermişim. Ailem çok endişelenmiş ve hocaya götürmeye karar vermişler. Hoca okunmuş su vermiş onu bana içirmişler yediğim her şeyin içerisine katmışlar. Daha sonra yavaş yavaş unutmuşum bu söylediklerimi. **K. 60**

Memorat-3

Sam köyde üç yıl önce elektrikler gitmişti. Bizlerde bahçede oturuyorduk. Çayımızı yudumluyorduk. Birden bizim çocuklar çığlık atmaya başladılar. Gökyüzünde büyük bir ışık görmüşler. Bizler gittiğimizde hala vardı. Sonra yavaş yavaş Ahmet gilin tarlasında kayboldu. O tarla uzak olduğundan bir de korktuğumuzdan gidememiştik. Sabah gidip baktığımızda toprak sanki çökmüştü. Herkes onun UFO olduğunu söyledi. **K. 64**

Memorat-4

Gaziantep Üniversitesi’ne yatay geçişle geldiğimden dolayı not ortalamam sıfırlanmıştı. Yani birinci sınıf dersleri ile ikinci sınıf derslerini bir arada alıyordum. Vize dönemindeydik yurttaki kalıyordum. Bütün arkadaşların uyumuştum. Saatte üç, üç buçuk civarlarındaydı. Çok uykum vardı ama yine de uyumamak için çok direndim. Çalışma masam yatağımın yanındaydı. Yatağıma bir baktım ki ne göreyim. Ben

kendi yatağımda yatıyordum. Öyle dışarıdan kendimi izledim. O orada uyuyorken ben masa da ders çalışıyordum. Hemen telaşa kapıldım ne yapacağımı şaşırdım. Hemen pencereyi açtım, hava çok soğuktu kendime geleyim diye. Hava aldıktan sonra yine baktım benim benzerim yatakta uyuyordu. Olacak gibi değildi hemen yanına gittim dokundum, hissettim. O anda ne olduğunu anlayamadım. Sanki birden beni çekmişti üzerine. Orada dizlerimin üzerine çöküp uyuyup kalmışım. **K. 80**

Memorat-5

Kardeşim Kadir sürekli zihninde başka yerlerde olup gezebildiğini söyler dururdu. Bir gün televizyonda dağa tırmananların haberi vardı. Kardeşim Kadir kendisinin de zihninde defalarca dağa tırmandığını söyledi. Nasıl yaptığını sorduğumuzda gece uyurken bedenimden kalkıp geziyorum dedi. Hatta merdiveni kullanmadığını camdan karşı binalara atlayarak gezdiğini söylüyordu. Hepimiz onunla dalga geçtik ama kardeşim hayatta yalan söyleyecek biri değildir. Aradan üç yıl geçti, kardeşim artık bu gibi olayları anlatmıyordu. Bir gün ben sordum hala geziyor musun diye. O da bana evet geziyorum ama artık akıllandım kimseye anlatmıyorum dedi. Gerçekten de birkaç teknikle insanlar Astral seyahat yapıyorlarmış. **K.81**

Memorat-6

Olayı Ahmet abimden dineldiğime göre şu şekilde gerçekleşmiştir. Olayın gerçekleştiğine dair anne, babası ve akrabaları da şahitlik etmiştir. Ahmet abi sekiz ya da dokuz yaşlarında uyuyorken, uzak arabalarından olan adı ve soyadı Ahmet abiyle aynı olan kişi çok hastaymış. Herkes onun iyi haberini beklerken olayı anlatan Ahmet abi öğle uykusuna dalmış uyuyormuş. Rüyasında öldüğünü ve bedeninin yerde kaldığını ruhunu da iki tane çok uzun boylu kişinin alıp götürdüğünü söylüyor. Ben uzunluklarını sorduğumda o da bana tabir-i caizse minare boylarında vardılar diyor. Daha sonra anlattığına göre bu uzun boylu adamlar beni kollarımdan tutarak götürdüler. Öyle uzun boyluydular ki ben havada uçuyor gibiydim. Beni götürüp yüksek bir kayanın üzerine oturtular. Daha sonra bir melek ellerinde boyumdan büyük defterler getirdi ve saymaya başladılar. Bu saatte bu günahı işlemiş, bu saatte bu sevabı var diye saydılar, saydılar. Tabi ki günah sevaptan ağır bastı. Sonra beni getiren meleklerden bir tanesi, bu çocuk sekiz ya da dokuz yaşlarında biri. Bu kadar günahı nasıl olabilir dedi. Defterlerle gelen melek önce deftere sonra bana baktı,

anne adıma baktı, doğum tarihime baktı. Sonra da dedi ki bu beklediğim kişi değil bunu tekrar götürün dedi. Beni getiren uzun boylu melekler, yine kolumdan tutarak beni bir deliğin içinden yittiler. Git senin daha yaşayacak günlerin var dediler ve beni bıraktılar. Öyle bir korkuyla çılgılık atarak uyanmışım ki annemler boyun tavana degecekti nerdeyse dediler. Öyle çılgılık atarak uyanınca etrafımdaki annem, babam, halam ve kardeşlerim çok korkmuşlar. Bana su içirip dua falan okumuşlar. On beş dakika konuşamamışım, kendime gelememişim. Kendime geldikten sonra olayı aileme anlattım. Ben öldüm Ahmet amcamın yerine beni götürdüler. Böyle böyle oldu beni tekrardan bıraktılar. Şimdi onu almaya gidecekler demişim. Tabi bu olayın üzerinden kırk beş dakika geçmiş. Tam ben onu almaya gidecekler dediğimde camiden selâ sesi geldi. İşte falancanın oğlu Ahmet vefat etmiştir, diye. Bu olay yine Çiftlik köyde gerçekleşmiştir. Köydekilerin çoğu da bilir. **K. 90**

Memorat-7

İlk ruh çağırmaı yaptığımızda hepimiz on sekiz yaşındaydık. Hepimiz aynı mahallede yaşırdık. Geçen sene vefat eden, mahallemizin sevilen bir amcası vardı. Bahçesinden çok meyve almıştık. Arkadaşlar onu çağıralım, gelsin helallik isteyelim dediler. Çoğunluk kabul etti, birçoğu da Atatürk'ü çağıralım diye ısrar etseler de yaşlı amcada karar kıldık. Önceden büyükçe bir kâğıt hazırlamıştık. O kâğıdın üzerine birden ona kadar sayılar yazmıştık. Ortaya da evet hayır yazıp bir kahve fincanını ortaya koymuştuk. Daha sonra çember kurarak el ele tutuştuk. Ruhlar âleminde Hüseyin amcaı çağırıyoruz diye üç kere tekrar ettik. İlk beş dakika hiçbir şey olmadı. Ama daha sonra gerçekten Allah sizi inandırсын Hüseyin Amcanın gülme sesini duyduk. Diğer arkadaşlarımda şahittir. Hepimiz çok korkmuştuk ama helal ettiğini de anlamıştık. **K. 44**

Memorat-8

Biz arkadaşlarımızla beraber sürekli cin ya da ruh çağırırdık. Hepsi de boş çıkardı. O dönemlerde çok meşhurdu ruh çağırma hatta biz birbirimize 'Ey Hasan geldiysen üç kere vur' diye dalga geçerdik. En son yine çağırmaya karar verdik o da son oldu zaten. Her şeyi hazırladık. Büyük karton harfler, fincan hepsi tamamı. Bu ruh çağırma işini Hasan gilin evinde yapıyorduk. Büyük bir sessizlik vardı. Gerçekten de sorduğumuz sorulara parmağımızı koyduğumuz fincan cevap

veriyordu. Harflerin üzerine hareket ediyordu. Tam bir şey söyleyecekken Hasan çok korktu ve alıp fincanı aşağı attı. Kartonu parçaladı. Bizler de çok korkmuştuk ama yine de merak ediyorduk ne diyeceğini. Herkes evine dağıldı. Gece yarısı feryat figan duyduk, bağırış çağırışlar vardı mahallede. Meğer gece Hasan boğazını tuta tuta can vermiş. Otopsi sonucunda kalp krizi diyordu ama annesi kalp krizi değil bu çocuğumu boğazladılar diyordu. Boynunda da parmak izleri morluklar varmış. O günden sonra yemin ettik bu gibi işlerle uğraşmayacaktık. **K. 85**

Memorat-9

Gece saatleriydi eli yüzü düzgün bir genç erkekti. Elini kaldırdı ben de durdum. Elinde bir adres vardı, beni o eve götürü müsün dedi. Ben de genelde yapmam böyle şeyler. Evin adresi Kuletepe’de bir yerdı. Bindirdim, beraber yola koyulduk. Yolda kendini anlattı, üniversite öğrencisiyim, aynı zamanda tamircinin yanında çalışıyorum dedi. Konuşa konuşa yolu bitirdik. Eve yaklaştığımızda ben pür dikkat kapıyı bulmaya çalışıyordum. Sonra arabayı durdurdum. Bir de baktım ki yanımdaki çocuk yok olmuştu. Hayret ettim, arka koltuğa baktım yoktu. Acaba telaşla benden önce inip içeri mi girdi dedim. Gittim kapıyı çaldım. Bir adam açtı ben de olayı anlattım. O benim üç yıl önce ölen oğlum, gece tamirhaneden çıkmış eve gelecekken o yolda ölmüş. Ruhu bazen o yola çıkıp eve gelmeye çalışıyor. Birkaç defa daha böyle oldu dedi. Fotoğrafını gösterdiler gerçekten de o çocuktı. Annesi son halinin fotoğrafını gösterdi, nasıldı oğlum dedi. Ben de ona oğlun kilo almış daha da yakışıklı olmuştu dedim, çok sevindi kadın. Bir akrabamız polisti ona anlattım bu olayı gel mobese’den bakalım belki bu aile dolandırıcı dedi. Gidip mobeseden baktık. Ben o yolda duruyorum, sonra hareket ediyorum. Arabama kimse binmiyor. Çok şaşırmıştık. **K. 79**

Memorat-10

Bir taksi şoförü akrabamız anlatmıştı. Gece yarısı mezarlığın kapısından genç ve güzel bir kız el kaldırmış. Kızın üzeri kış ayı olmasına rağmen incecikmiş. Üzerinde pijamaları varmış. Taksici abi de klimayı iyice açmış ama o çok rahatsız olmuş. Kapatır mısınız rica etsem demiş. Taksici abi de herhalde o böyle soğuktan hoşlanıyor demiş. Eli yüzü mosmormuş. Sonra Merveşehir’ de Merinos apartmanının önünde durmuş, yanıma para almadan çıktım, beşinci katta şu dairede oturuyorum,

alıp geleyim demiş. Gidiş o gidiş olmuş, tam iki saat beklemiş ama gelmemiş. Sonra dediği kata çıkmış kapıyı çalmış. Yaşlı bir teyze açmış kapıyı, olayı anlatınca bu mümkün değil tarif ettiğiniz kız benim kızım ama o öldü. Bugün de onun kırkıydı, biz kırk mevlidini yaptık demiş. Kadın fotoğrafını göstermiş, adam da evet bu o demiş. Öldüğünde evdeymiş, kalp krizi geçirmiş ve üzerinde pijamaları varmış. Kadın getirmiş göstermiş, o pijamalarmış üzerinde olan. Annesi orada yıkılmış, çok ağlamış. Demek bizi ziyarete geldi, şimdi belki de evdedir diye ağlamış. Bu olaydan sonra taksici abimiz bir ay kendine gelememi. Sonra da taksiciliği bıraktı, şimdi Düztepe’ de bakkallık yapıyor. **K. 91**

4.1.2.7.13. İbretlik Memoratlar (Toplumsal Değerleri Öğreten Memoratlar)

Bu gruptaki memoralarda konu sıradandır. Konu, evden çıkıp işe giderken yaşanan bir trafik kazası, evlilik süreci, iş bulma serüveni veya daha da basit yapılarda yaşanan küçük kesitler olabileceği gibi daha karmaşık bir tecrübenin bir kısmını veya bütünü de oluşturabilir. Bu tip memoralar, diğerlerinin aksine, belirli bir farkındalık ve bilgiyle ortaya çıkar. Örtülü memoralar tamamen olmasa da genellikle kalıplaşmış dini yargıları ve atasözlerini doğrular. Tecrübelerin konusu bu yöndedir. Haksız (haram) kazancın kişiden mutlaka çıkacağı, ebeveyne karşı yapılan saygısızlık gibi halk arasında yaygın olan inançlar bu türdendir (Hallaç, 2018, s. 164).

Özkul Çobanoğlu memoraların işlevlerini sıralarken: “Memoralar var olan sosyal yapıyı onu oluşturan sosyal değerlerin altını çizip pekiştirerek kuvvetlendirir ve doğrular.” demiştir. Yani bir insanın yaptığı herhangi bir eylemin cezasız kalmaması veya “adalet” in sağlanmasında eden bulur mantığını doğrulayan bu yönde cezalandırma veya ödüllendirmeleri içeren memoralardır.

Gaziantep’ten derlenilen memoralar metinleri içerisinde “örtülü memoral” örneği olarak gösterebileceğimiz metinlere sıkça rastlanılmıştır. İşte bu tarz örtülü memoralar “İbretlik memoralar” başlığı altında verilecektir. Bunlardan bir tanesi de kaynak kişi Şenel Hanım’ın ³⁰anlattığı olaydır. Bu ibret verici olayda anne ve babasının bütün mal varlığını üzerine geçirerek şehre göçen gencin hazin sonundan bahsedilmiştir. Bu olayda “ebeveyne karşı yapılan saygısızlığın sonunda kişi mutlaka

³⁰ **K. 8 :** Şenel Açıkgöz (64), Barak İkizce Köyü, ilkokul mezunu, ev hanımı

cezalandırılır” kuralı vuku bulmuştur. İşte bu olayın örtülü memorat metni olabilmesi için, ebeveyne karşı saygısızlık yapan kişinin cezalandırıldığında, yaptığı yanlış fark etmesi gerekir. Olay böylece “örtülü memorata” dönüşür.

Sonuç olarak bir anıyı tecrübe haline getiren şey fark etmedir. Görünen dünya (anı) ile görünmeyen güç (inanç) arasındaki etkileşimi sağlayan –bireye göre- inancı ile dünyayı birbirinden yalıtık hale getirmek yerine iç ve dış dünyayı tek katman halinde iç içe getiren tecrübeler (gerçeklik) ve böylelikle kendi şahsı üzerinden inancın ve gerçekliğin geçerliliğine ulaşılmıştır. Sıradan olanı tecrübeye döndüren fark etmedir ve yaşanılanı, bilineni yeniden keşfetmek ise madde (sıradan olay, dünya) ile manayı (inanç) deliliyle (tecrübe) ortaya koyma hazzıdır; yani hatırlamaya ve anlatılmaya değer olma mutluluğu elde edilir (Freud & Çev.Kapkın, 1998) (Timuçin, 2002, s. 139).

Memorat-1

Bizim köy Araban Murat köyüdür. Köyümüzde Mustafa Emmi vardı. Herkes onu çok severdi. Hele çocukları ayrı bir severdi. Allah kendine bir tane oğlan Verdi. Bir tane diye öyle şımarttılar öyle şımarttılar ki. Köyümüz de ilk cep telefonu onda vardı. Hani şu Nokia olanlardan. İlk araba onda olurdu. Mustafa Emmi bir oğlumdur bana bakacak diye diye bütün mal varlığını ölmeden oğlanın üzerine yaptı. Oğlan askere gidip gelince gözleri açıldı, değişti. Hemen evlendirdiler ama kadın da daha beter çıktı. Ailenin bir oğlunu bir evladını büsbütün kopardı Mustafa Emmilerden. Köyde tek başlarına bırakıp şehre göçtüler. Arada sırada Mustafa Emmiye gelir zorla para alır gider. Hayırsız evlat işte. Sonradan gördük ki kadın bunu orda başka bir adamla aldatmış terk etmiş. Allah’ın sopası yok ya bu da bütün parayı kaybetmiş. Üstüne bir de trafik kazası geçir. Hiç bir yeri tutmuyor. Şimdi o gözden çıkardığı anası babası bakıyor yine ona. Malda yalan mülkten de yalan bu dünyada. He şeyin hayırlısını versin. **K. 61**

Memorat-2

Övündük köyünde yaşırdık. Sonra Gaziantep merkeze taşındık geldik. Amcamın 7 kızı bir tanede oğlu vardı. Amcam bu kızlara tövbe Bismillah hiç değer vermezdi. Ahırda, bağda bahçede çalıştırırdı ama hiç evlat gözüyle bakmazdı. Zaten hepsini de küçük yaşta evlendirirdi. Aman ha bu eve kefeniniz gelsin siz gelmeyin

derdi. Biz ailecek çok üzüldük. Herkes ona yapma bu ettiğin yol yol değil onlarda evlat. Seni cennete taşıyacak olanlardan hem de derdik dinlemezdi. Varı yoğu bir oğluydu. Bu oğlu kendinden yaşça büyük ablalarını döver, elinde oyum oyum oynatırdı. Anası babası kık bile demezdi. Siz elkızısınız o bize bakacak derdi. Amcamın oğlu büyüdü şimdi şehirde karısıyla yaşıyor. Hiç amcamın yanına uğramazlar. Şimdiden malları ayırdı. Ama o amcamın sevmediği kızlar bizimle aynı köydeler. Her gün biri gelir temizliklerini yapar bir kap yemek yapar gider. İşte etme bulma dünyası. Var mı bundan öte yaşanmış olağanüstü olay. **K. 62**

Memorat-3

Eltim ben gelin geldiğimden beri bana atmadığı iftirayı bırakmadı. Sürekli huzurumu bozdu. Kocama beni karalayıp durdu. Büyüler yaptı. Hepsini yatağımın, yastığımın içinde buldum. Beni çarşı pazara gönderirdi isteklerini aldirmek için. Benim arkamdan da atmadığı iftirayı koymazdı. Allah biliyor ya teyzesinin kızını o eve gelin istiyordu olmadı. Ondan bana garezi vardı. Eninde sonunda yaptı yapacağını beni bir adamla gördüğü yalanını ortaya attı, üzüntüden karnımdaki çocuk düştü o da o adamdan olduğu için kendi bilerek düşürdü dedi. Bu bardağı taşıran son damla oldu. Kocam beni evden yaka paça döve döve annemin evine getirdi. Allah'ım o nasıl bir acıydı. Allah düşmanıma yaşatmasın. Nasıl bir çaresizlikti. Her gün namazda Allah'a dua ettim ettiği yanına kalmasın diye. Öyle de oldu tam bir sene sonra şeytana uyup kaynımı aldatmış. Hem de evde basmışlar. Bütün mahalle görmüş beni kovdurduğu evden kendisi de kovulmuş. Kocam o olaydan sonra geldi af diledi. İşte kadının değeri yok bir kere daha gördük. Ailem dul olarak kadın başına nasıl yaşayacaksın git hadi dediler. Allah'a şükür düzeldi, iyiyiz. İki çocuğumuz var. **K. 63**

4.1.2.8.Gaziantep memoratlarının anlatıcısı ve icra bağlamları

Memoratlardan, masallar veya epik destanlar gibi özel bir anlatıcısı yoktur. Memorat anlattıkları için kimse onlara özel bir statü vermez hatta Türk sosyo-kültürel yapısında, birçok durumda memorat anlatan bu tür “hurafe” veya “bilimsel”(!) olmayan unsurlar taşıyan kişisel öyküleri anlattığı için kınanabilir ve tecrit bile edilebilirler. Kısacası gelenek, memorat anlatmayı bir sözlü sanat olarak benimseyip anlatıcısına da özel bir statü tanımaz. Dahası, anlatılanlar “eş, dost,

akraba, tanıdık olunca bu herkesin başına gelebilecek bir hal ve olaydır” düşüncesi, daha önce de işaret edildiği gibi bu türün karakterini –diğer türlerin olduğu gibi- yansıttığı gerçekliğin, bu gerçekliğin dışı vurulduğu araçların ve gerçeklikle olan ilişkisinin niteliği ve kendisine biçilen değeri belirleyici niteliklerdir. Bu özellikleri itibariyle, memorat özel bir sözlü sanat olmaktan çok tamamen kendine has bir sözlü iletişim biçimidir (Çobanoğlu, 2015, s. 56).

Gaziantep merkezden derlenilen memoratların da özel bir anlatıcısı olmadığı görülmektedir. Anlatılanlar “eş, dost, akraba, tanıdık olunca bu herkesin başına gelebilecek bir hal ve olaydır” düşüncesi anlatanlarda ve dinleyenlerde olduğu için özel icracıları bulunmamaktadır. Derleme yapılan memorat anlatıcıları; başından veya yakın bir tanıdığıının başından geçen ve çoğunlukla tematik olarak çok hoş olmayan hatta dehşet verici unsurlar içeren yaşanmış olduğuna inanılan olayın anlatıcısıdır. Ve bu yaşadığına inanılan olayı anlatırken diğer türlerde olduğu gibi karşıdaki kişiyi eğlendirme veya hoşça vakit geçirme amacı gütmemektedir.

Memoratların diğer bir icra bağlamı ise öğrenci yurtları ve benzeri arkadaş ortamlarıdır. Bu bakımdan Gaziantep Üniversitesi Kız Yurdundan derlenilen memoratlarda bu icra bağlamını doğrular niteliktedir. Bu ortamda anlatılan memoratların öğrenciler arasında “samimileştirici” ve “buz kırıcı” işlevlerinin olduğu da görülmektedir. Arkadaşların ilk tanıştığı zamanlarda değil de beraber uzunca bir süre vakit geçirdikten sonra “tabu” gözüyle bakılan bu tarz anlatılar icra edilmekte ve paylaşılmaktadır. Hatta derleme yapılan kişilerde, eğer derleme esnasında, kaynak kişiye götüren bir tanıdığı olmadığı zamanlarda, başından geçen olayı anlatmak istemedikleri görülmektedir. Bu da memoratların herkese ya da yeni tanışılan birine anlatılmadığını göstermektedir. Memorat icrasının yapılabilmesi için gerekli koşullar sağlanmadan yanı samimi bir ortam yaratılmadan anlatıcının tam olarak başından geçen olayı anlatmak istemediği görülmüştür.

Memorat derlemeleri esnasında edindiğimiz diğer bir gözlemimiz ise şu şekildedir: Anlatıcı başından geçen olağanüstü olayı anlatırken bunun çok dillendirmemesi gerektiğini hatta bu konuda çalışırken çok dikkat edilmesi gerektiği konusunda derlemeciyi de uyarmasıdır. Anlatıcılardan birçoğu başlarından geçen olayı anlatırken lavabo giderlerinin deliklerini kapatma ihtiyacı hissetmiştir. Bunun nedeni olarak da cinlerin lavabo giderlerinde yaşadıklarını ve onların konuşulanları duymamaları için böyle yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Günümüzde nasıl ki arkadaşlar arasında korku filmi izleme geceleri düzenleniyorsa eski zamanlarda da geleneksel icra bağlamında elektrik özellikle de televizyon gibi eğlence araçlarına sahip olmadığı dönemlerde bilhassa geceleri misafirlik ve benzeri sosyal etkinliklerin bir parçası olarak memorat anlatılmaktadır.

Memoratlara diğer bir icra ortamı gece vardiyasına kalan işçiler arasında oluşmaktadır. Aynı şekilde şehir ortamlarında akşamları yemekten sonra sokakta özellikle gençler arasında anlatılmaktadır. Gaziantep’te Dülük Baba, Alleben Göleti gibi piknik alanlarında tabiata yakın olmaktan kaynaklanan nedenlerle anlatılan ve dinleyenleri korkutma amacı taşıyan memorat ve efsanelerin anlatıldığı da bilinmektedir. Memoratların anlatım bağlamı genellikle “gece” ve özellikle de “karanlık” mekânlarda gerçekleşmektedir.

4.1.2.9. Gaziantep’te memoratların dinleyicisi ve mesajının algılanışı

Türk sosyo-kültürel yapısı içinde herkes memorat dinleyicisi olabilir. Öncelikle dinleyici açısından memoratların temalarından ve dolayısıyla temas edilen olağanüstü gücün aktörünün özelliklerinden kaynaklanan “iyi” ve “kötü” yahut “olumlu” ve “olumsuz” şeklinde bir ikili tasnifin söz konusu olduğu ortadadır. Buna göre, Hızır başta olmak üzere yatır, şehitler ve benzeri genelde zararı olmayan dahası faydası olan zor ve sıkışık durumlardan kurtaran güçlerle ilgili olan memoratlar “iyi” veya “olumlu” olarak karşılanmaktadır. İcranın hünerine ve anlattığının temlerine bağlı olarak tatlı ürpermeler meydana getirirse de, genelde dinleyicilerin bu tür memoratları dinlemekten korkmadıkları görülür. Dahası bazı dinleyicilerin tecrübeyi yaşayıp anlatanlara karşı kişiliklerini düşünerek “yadırgadıkları”, “kıskandıkları”, hatta “gıpta ettikleri” ne rastlanılır (Çobanoğlu, 2015, s. 66).

Özellikle Gaziantep merkezde derlenen kayıp eşyaları bulma memoratları, bir takım kaza ve belalardan koruma gibi işlevleri olan, dinleyenleri özendiren kişileri iyilik ve yardımseverliğe teşvik eden memoratlar olumlu olarak karşılanmaktadır ve dinleyenlerde, hafif bir ürperme yaratsa da, dinlemekten büyük bir zevk aldıkları görülmektedir.

Örneğin Karşıyaka mahallesinde Fatma Uzunoğlu (73)’ndan derlenen memorat “olumlu memoratlara” örnek olarak gösterilebilir. Memoratta her yaz kendi el emeğiyle yapıp, damında siniler içinde yapmış olduğu salçadan fakir fukaraya dağıttığını söyleyen Fatma Hanım, dağıttığı salçadan fazlasının her zaman

kilerindeki salçaların üzerine eklendiğini anlatmaktadır. Hatta ekleyen kişinin bir kadın olduğunu ve bu kadını gördüğünü iddia eder. Genellikle cuma günlerinde dolaşan bu kadının göğüslerinin çok büyük olduğunu hatta birini bir omuzuna birini de diğer omuzuna atacak kadar büyük olduğunu ve bu kadının toplum içinde “Hazne Karısı” olarak bilindiğini söyler. İşte bu memoratta anlatılan olay, iyilik yapıp cömert davranıldığında ruhani güçler tarafından mükâfatlandırılacağı sonucu çıkartılacağından toplum içerisinde anlatılmakta ve sevilmektedir.

Olumsuz memoralarda ise özellikle “cin”, “peri”, “şeytan”, gibi aktörlerin bulunduğu memoralar “kötü” ve ya “olumsuz” olarak kabul edilir. Ve bu memoralar söz konusu olduğunda, çoğunlukla genç kuşaklar tarafından dinlenilmek istemez. Hatta sosyal olarak kabul edilmiş olağanüstü güçlerin olumsuz olanlarının adını anmak bile istemezler. Onları toplumda “iyi saatte olsunlar”, “üç harfliler”, gibi ifadelerle adlandırırılar. Ve bu adını anmak bile istemedikleri varlıkların olduğu anlatıları dinlerken bu güçlerin hem dinleyene hem de anlatana rahatsızlık vereceğine inanırılar.

Gaziantep Düztepe mahallesinde Nimet Bademoğlu (55)’ndan derlenilen memorat metninde loğusalık döneminde kendisine görülen ve çocuğunun ölümüne neden “albastı” ise olumsuz ve kötü memoralar içerisinde yer alır. Ve bu tarz albastı anlatılarının loğusa kadınların ya da hamile kadınların yanında anlatılmaması gerektiği görüşü toplum içinde kabul görmüştür. Başından bu tarz olaylar geçen anlatıcılar yaşadıklarını anlatırken tedirginlik hissederler. Çünkü bu olayı bir sır olarak görürler ve anlattıklarında kızlarının ya da aile fertlerinden diğer kadınlara musallat olacağına inanırılar.

Türk sosyo-kültürel yapısı içinde görülen bir başka dinleyici tipi ise hem korkmaktadır hem de anlatılan memoraları her ne pahasına olursa olsun dinlemeye meraklıdır. Bir yandan anlatılan olayların tesirinde kalmakta ve yalnız olduğunda duyduğu en küçük bir sıra dışılığı bu tür olaylara bağlama eğilimi nedeniyle memorat dinlemeyi istememekle birlikte anlatılanların mevcut inanışlarını ve tedirginliklerini onaylayıp pekiştirmesi nedeniyle dinlemeyi de istemekte ve meydana gelmiş yeni olayları da daha öncekiler doğrultusunda yorumlamaya yardımcı olmaktadır. Yine bu tür icra ortamlarında ortaya çıkan olaylar karşısında, alınmış olan tedbirler, dua okuma, muska yazdırıp taşıma, yatak, yastık altına, başucuna konacak nesneler ve benzeri savunma yöntemlerini öğrenmenin de bu tür dinleyiciler açısından memorat

dinlemeyi çekici hale getirdiği düşünülebilir. Ancak bütün bunların hepsinin ötesinde, alışılmış bildik kurallarının ötesinde olağanüstü güçlerin varlığı ki bu yaşanan hayatın ötesinde ölüm sonrasında bir hayatın varlığı veya yokluğu şeklindeki evrensel ve insanoğlunun kendini yeryüzünde idrakiyle başlayan tartışmanın memorat dinlemenin gerçek temeli olduğu açıktır (Çobanoğlu, 2015, s. 68).

Derleme esnasında da hem korkulan hem de anlatılan memoratları her ne pahasına olursa olsun dinlemeye meraklı dinleyici ve anlatıcı tipi görülmektedir. Özellikle kadın anlatıcılarda memoratı anlatırken koruyucu tedbirler alındığı da görülmektedir. Bu konu da Yüksel Hanım'ın³¹ memorat anlatımına geçmeden önce üç İhlas suresi ve bir Fatıha suresi okuması, diğer bir anlatıcı olan Fatma Hanım'ın³² yakasına iğne takması, Muhsine Hanım'ın³³ bahçedeki kuyunun üzerini demir parçasıyla kapatması örnekleri verilebilir.

Özkul Çobanoğlu'nun "Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları" kitabında Türk halk kültüründe, dinleyicilerin beş yolla memoratların mesajını kabul ettiğini ifade etmiştir ve o maddeler sırasıyla:

- 1.) Bu dünyada daha bilmediğimiz pek çok şeyin olabileceğini düşünerek; Bu şekilde düşünen dinleyici, daha önce duymadığı ve bilmediği olağanüstü olayların var olabileceğini düşünür ve inanır.
- 2.) Hikâyeleri kapsayan genel bir olağanüstü açıklamayı göz önünde bulundurarak; Türk halk kültüründe, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Ortodoks İslam'ın temel referanslarının hemen hepsinde "cin" bahsi yer almaktadır. Belki de biraz da bu nedenle "alkarısı", yol azdıran" ve "demirkıynak" gibi İslam öncesi Türk kültürüne ait olması kuvvetle muhtemel olağanüstü varlıklarında "cinleştirerek" asimile edilmesi süreci yaşanmaktadır. Bu yolla bu tür varlıkların varlığı daha genel ve olağanüstü bir açıklamaya dayanmakta ve yaşamağa devam etmektedirler. Dahası, "ruh çağırma seanslarının" da "cin çağırma" ya dönüşmesinde de aynı sürecin işlediği görülmektedir.
- 3.) Dinleyici işittiğini daha önce yaşanmış olduğuna inanılan kültürel arka plandaki olaylarla bağlayarak; Dinleyici içinde yaşadığı gelenek ortamında yakından tanıdığı ve güvendiği insanların naklettiği memoratların ve efsanelerin tesiriyle bir benzerinin bir başkasının başına gelmiş olabileceğini kabul eder.
- 4.) Dinleyici işittiğine dair belgesel unsurlar arayarak; Anlatılan olayı eleştirel bir biçimde dinleyen bir kişi çeşitli mantığa aykırı bulduğu yönlerde itiraz ederken aslında gelen cevaplar arasında geleneğe uygun bulduklarının altını çizerek işaret ettikçe bir yandan memorat mahalli geleneğe uygun bir form kazanırken diğer yandan da şüpheli dinleyicinin şüpheleri ortadan kalkar ve inanma eğilimine girer. Daha da önemlisi, şüpheli dinleyicinin, bir memorat hatta gezgin efsane anlatıldığında halk arasındaki tipik sorulardan birisi olan "Bunu nerede duydun?" veya "Kim anlattı?" (Virtanen, 1980: s.67) gibi sorular aslında anlatılana inanmaya hazır birinin inanılabilir bulacağı kaynak arayışını ifade etmesinden başka bir şey değildir. Dinleyici açısından anlatılanları kabul etmenin en ikna

31 (Cıkcık(74), 2016)

32 (Uzunoğlu(73), 2018)

33 (Başkahraman(70), 2017)

edici şekli hiç şüphesiz yaşandığı iddia edilen olağanüstü olaya dair gösterilebilecek olan maddi delillerdir.

5.) Dinleyicinin anlatıcıdan anlattıklarının doğruluğuna dair yemin etmesini isteyerek; Türk halk kültüründe gündelik hayatı idame etmede son derece geniş bir yer tuttuğu bilinen “yemin “etme” lerin de dinleyenin anlatılana inanmasını kolaylaştırmaktadır. Daha önce duyduğu fakat inanmadığı bir olayın başına geldiğini anlatan birinin anlattıklarının doğruluğuna dair çeşitli formülasyonlarla yemin etmesi karşısında dinleyicinin anlatılanın doğruluğuna inanması kolaylaşmaktadır. Yeminin özellikle bu bağlamdaki etkileyciliği biraz da yalan yere yemin edenleri “yeminin tutacağı” veya onu “çarpacağı” şeklindeki inanıştır (Çobanoğlu, 2015, s. 69-70).

Özkul Çobanoğlu’nun Türk halk kültüründe, dinleyicinin memoratların mesajını kabul etme maddelerini verdikten sonra Gaziantep halk kültüründe, dinleyicilerin memoratların mesajlarını nasıl kabul ettikleri aşağıda verilecektir.

Gaziantep’te memorat dinleyicisi anlatanın şahit göstermesiyle, bilmediği pek çok olağan üstü durumun var olabileceğini düşünür ve inanır. Öyle ki cinlerle konuşma, cinlerden hamile kalıp veya onlardan çocuk sahibi olma gibi anlatılara dahi yakınlarının başlarına gelme durumunda inanabildikleri gözlemlenmiştir. Cinlerle kurulan iletişim biçimlerine ve onlarla yaşanan olaylara toplum içerisinde inanılmasının ana nedeni olarak da Kuran-ı Kerim başta olmak üzere bütün Ortodoks İslam’ın temel kaynaklarının hemen hepsinde “cin” bahsinin yer almasıdır. Gaziantep’te derlediğimiz metinlerde cin çarpması, âşık olması, cinlerin düğününe şahit olma, cinlerin insan suretiyle görünmesi gibi olaylar görülmekte ve anlatılanlar tarafından da inanılmaktadır. “Gerçekten inanıyor musunuz?” diye sorduğumuzda ise anlatıcıdan “Tabi ki kızım, yüce Allah onların bir kavminin olduğunu, evlenip, doğum yaparak çoğaldıklarını bizlere Kuran-ı Kerim’de demiştir. İnanmamazlık yapma sen de, aman ha musallat olurlar sana.” diye derleyiciyi uyardıkları da olmuştur.

Gaziantep’te derlenilen memoratların anlatıcıları, genellikle dinleyici olarak; derlemeciye anlattıklarının doğruluğuna inandırmak için “Allah, Kuran çarpsın ki”, “İki gözüm önüme aksın ki”, “Aha şu su gibi kanım aksın”, “Yarına çıkmak nasip olmasın” gibi yeminler etmektedirler. Bu yeminleri eden insanlara da toplum içerisinde “Bu yemini ettiğine göre doğru söylüyor” gözüyle bakılmaktadır

4.1.2.10. Gaziantep memoratlarının bağlam/icra (performans) merkezli kuram ve yöntemler bakımından incelenmesi

Halkbilimi çalışmalarında kuramsal yaklaşımlar, halk edebiyatı ürünlerine ve kültürel olgulara bakış açısını oldukça genişletmiştir. Günümüzde alan araştırmalarında derlenen folklor ürünleri, sahip oldukları özellikler göz önüne alınarak iki şekilde değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımlar ise genel olarak “Metin Merkezli” ve “Bağlam Merkezli” kuram ve yöntemlerden oluşmaktadır. Metin merkezli kuram ve yöntemlerde genellikle metin ve metnin içerik, yapı özelliklerine bakılırken; Bağlam merkezli kuram ve yaklaşımlarda ise metin, metnin yapı ve içerik özelliklerinin yanında metnin icra edildiği iletişim süreçlerinin bağlam ve işlev özellikleri de dikkate alınmaktadır (Ekici,2013, s.101).

Erken dönem (metin merkezli/tür odaklı) halkbilimi kuramlarında daha çok metne ve onu şekil, içerik özelliklerinde odaklanılmışken yeni dönem (bağlam merkezli/iletişim odaklı) halkbilimi yaklaşımlarında folklor bir iletişim biçimi olarak algılanılmıştır. Bu nedenle artık yaklaşımlar icra edilen ürünün tasnifinde ve çözümlenmesinde, metnin icra edildiği bağlamdaki durumların icracıyı ve icra edilen ürünü etkilediğini düşünerek bir bütün içerisinde ele almayı ve incelemeyi benimsemiştir (Keskin, 2018, s. 613).

4.1.2.10.1. İşlevsel halk bilimi yöntemi ve işlevsel açıdan Gaziantep’ten derlenen memoratlar

Antropoloji alanında ortaya çıkan ve antropologlar tarafından geliştirilen “Antropolojik Yöntem” olarak da adlandırılan, bağlam merkezli kuramlar içerisinde yer alan işlevsel halk bilimi yöntemi; halk bilgisi ürünlerinin var oldukları, icra edildikleri ve kişilere anlatıldıkları ortamları inceler ve bu hususları konu edinir. İşlevsel yöntem ile ilgili Ekici şu bilgileri dile getirmiştir:

“Esas itibariyle antropoloji alanında yetişmiş olup, antropolojinin halk bilimine olan yakınlığından dolayı halk bilimi ve özellikle de halk edebiyatı yaratmalarını inceleyen antropologlar tarafından geliştirilen işlevsel yöntem, aynı zamanda “Antropolojik Yöntem” olarak da bilinmektedir. Temsilcileri arasında Bronislaw K. Malinowski, Franz Boas, Margerat ve Melville Herkovits ve Ruth Benedict gibi ünlü antropologların bulunduğu bu yöntem, halk bilimi çalışmalarını farklı yöne taşıyan önemli bir yaklaşımdır.

İşlevsel halk bilimi yönteminin hareket noktası halk edebiyatı yaratmalarının metinleri değil, bu metinlerin oluşturuldukları, yaratıldıkları ve yeniden yaratılıp nakledildikleri bağlamdır. İşte bu bağlam noktasında bir halk edebiyatı yaratmasının anlatılması veya söylenmesindeki temel neden, anlatıcı veya icracının onu yaratma,

aktarma ve kullanma nedenleri, dinleyicilerin o yaratmayı dinleme, anlama ve kullanma nedenleri ve bunların dışındaki nedenler işlevsel halk bilimi yönteminin temel sorunlarını oluşturmaktadır.” (Ekici, 2013. s.124)

Halk edebiyatı yaratmalarında anlatıcının kim olduğu, anlatıcının o anda sergilediği davranışlar, dinleyicilerin korkma, gülme gibi sergiledikleri davranışlar, anlatılanların seyrini değiştirmektedir. Anlatılanların icrası sırasında, metnin seyrini değiştirebilecek bu davranışlar elbette ki metnin incelenmesini, değerlendirilmesini de değiştirecektir. Halk bilimcilerin, metnin icrası sırasında ortaya çıkan bu değişimleri göz ardı etmeyerek metni incelemeleri ve değerlendirmeleri son derece önemlidir.

Halk bilgisi yaratmaları ile ilgili araştırmalar yapan Antropolog William R. Bascom, halk bilgisi ürünlerinin işlevlerini açıklamak için dört işlev belirlemiştir. Bu işlevler ise şu şekildedir:

1. Eğlenme, Eğlendirme ve Hoşça Vakit Geçirme İşlevi:
2. Toplumsal Kurumlara ve Törenlere Destek Verme İşlevi
3. Eğitim ve Kültürün Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi
4. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi (Bascom, 2005, 137-142)

William R. Bascom’un yukarıda bahsi geçen bu dört işlevine ek olarak İlhan Başgöz, “Protesto. Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu)” adlı makalesinde folklorun dört işlevine ek olarak beşinci olarak “protesto” işlevini önermiştir.

İşlevsel halk bilimi hakkında kısaca bilgiler verildikten sonra yukarıdaki ilkelere bağlı kalınarak Gaziantep’ten derlenen memoratların bağlama göre işlevleri ise şu şekildedir.

4.1.2.10.1.1. Eğlendirme, güldürme ve hoşça vakit geçirme işlevi

Memoratlarda yer alan olağanüstü veya tabiatüstü güçlerle kurulan iletişimin olması memoratlarda eğlendirme, güldürme ve hoşça vakit geçirme işlevini bünyesinde barındırmıyormuş gibi gözükse de, memoratların da eğlendirme, güldürme ve hoşça vakit geçirme işlevleri bulunmaktadır. Korku filimlerinin sinemanın en uzun ömürlü ve hela en çok ilgi gören türünü oluşturması ve günden güne artan korku evlerinin açılması da bunun bir kanıtı niteliğindedir.

Günümüzde insanlardaki temel korkuların simgeleştirilmesinde ve somutlaştırılmasında masallar, korku öyküleri ve romanların yanında korku filimleri de yer almaktadır (Köknel, 1998, s. 47). Köknel'in korku öyküleri diye nitelendirdiği tür “memorat” türüdür. Çağımız insanının içinden gelen korku romanı okuma, korku filmi izleme ve korkutucu bir hikâyeyi dinleme isteği aslında temel korkularını simgeleştirerek azaltma gereksiniminden doğmaktadır. Kısacası insanlar memorat dinleyerek içlerinde bulunan temel korkuları simgeleştirerek ya da onları hayallerinde canlandırarak bilinmeyeni bilme arzularını törpülemektedir.

Gaziantep'ten derlenen ve “Modern Kent Yaşamı Memoratları: Ruh Çağırma, Astral Yolculuk Reenkarnasyon ve UFO başlığı altında yer alan memoratlar Bascom'un eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevine örnek niteliğindedir. Daha çok gençlerin bir araya gelerek sevdikleri bir sanatçının veya tanıdıkları bir kişinin ruhunu çağırma seansları, onların eğlenmelerine ve hoşça vakit geçirmelerine olanak sağlamaktadır.

Gaziantep'te memorat anlatımlarının bir kısmı genellikle gece yarısında, park ve piknik alanlarında ya da ıssız ortamlarda icra edilir. Bu anlatı yerleri ise Gaziantep halkının vazgeçilmez piknik alanları olan Dülükbaba, Alleben Göleti, Kavaklık Parkı ve yeni yapılan Yeşilvadi'dir. Bu gibi mekânlarda doğanın açıklanamayan gizemiyle beraber, insanlar olağanüstü hikâyeler anlatarak korkularını simgeleştirip korkularından arınmaktadırlar. Anlatılan bu hikâyeler de hoşça vakit geçirme işlevinin öne çıktığı söylenilebilir. Memorat anlatma gereği hissetmelerinin nedenlerinde farklılık görülmektedir.

Bu nedenlerden ilki Gaziantep'lilerin pazar pikniklerinin gece geç saatlere kadar sürdüklerini ve bu bölge insanının sahre diye adlandırdığı pikniğe ne kadar değer verdikleri bilinmektedir. Çalışkan bir toplum Antep'li hafta içi öyle yoğun çalışırlar ki pazar günü mutlaka o yorgunluğu atmak için sahreye gittikleri bilinir. Öyle ki toplum arasında dolaşan bir rivayete göre “Atatürk Pazar günü uçağıyla Dülükbaba mesire alanının üzerinden geçmekteyken, oradan çıkan dumanları fark ederek paniğe kapılmış ve yanındakilere “Ormanda yangın var hemen müdahale edilsin” demiştir. Yanındakiler ise gülümseyerek “Paşam o yangın değil Antep'li mangel dumanıdır” demişlerdir.” Böylesine gelenekselleşen bir günde mangallar yakıldıktan sonra, ip atlanır, top oynanır ve en sonunda da dost akrabalarla oturularak çaylar yudumlanır. İşte bu çay yudumlama esnasında, topluluk içerisinde birinin

diğer kişilere korku vermek amacıyla memorat anlattığı ve bu memoratı anlatarak dinleyenlerin korkmasından büyük zevk aldığı da görülmüştür. Bu bakımından icra edilen memoratın eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevi gördüğü anlaşılmaktadır.

Memoratlarda eğlenme, eğlendirme işlevlerinden bir diğeri ise pikniğe gelen ailelerin çocuklarının çok uzağa gitmelerini istememelerinden ve onların biraz da az yaramazlık yapmalarını istemelerinden memorat anlatarak bu şekilde eğlendikleri de görülmüştür.

Memoratlarda diğeri bir işlevi de insanlar doğaya daha yakın oldukları ortamlarda, tıpkı eski zamanlarda ateş başında anlatılan kabile hikâyeleri gibi hikâye anlatma ve dinleme ihtiyaçları hissetmelerinden kaynaklanmaktadır. Ateş başlarında anlatılan hikâyeler gibi, doğaya daha yakın ortamlarda da gerçek hikâyeler anlatılır, tecrübeler paylaşılır. İşte anlatılan olağanüstü tecrübeler ise “memoratlardır”. Anlatılan bu memoratların, anlatan ve dinleyenlerin hoşça vakit geçirmelerinde etkili oldukları da rahatlıkla söylenilebilir.

4.1.2.10.1.2. Toplumsal kurallara ve törenlere destek verme işlevi

Memoratlarda işlevlerinden birisi de toplumsal kuralları destekleyerek denetlemesidir. Hayatta yaşanan tecrübelerin bütünlüğü sonucunda toplumsal kuralların oluşturduğu göz önüne alınarak “Şahsi tecrübe hikâyeleri” olarak adlandırılan memoratların da toplumsal kuralları ve törenleri etkilediği söylenilebilir. Gündelik hayatın koparılamaz bir parçası olan şahsi tecrübe hikâyeleri yani memoratlar, insanlar arasında anlatılarak bir takım kuralların oluşmasında etkilidirler.

Gaziantep memoratlarının içerisinde toplumsal kurallara ve törenlere destek verme işlevi olarak “Albasma” memoratları gösterilebilir. Örneğin doğum yaptıktan sonraki günlerde tek kalmaması konusunda uyarılan Özge Hanım, büyüklerini dinlemeyerek bir nevi toplumsal kurallara uymamıştır. Lohusalık döneminde tek kalan Özge Hanım’ı al basmıştır. Özge Hanım başından geçen bu memoratı anlatarak, bu memoratla birlikte bir nev’i toplumsal kurallara destek vermektedir. Albasma memoratlarıyla birlikte Gaziantep’ te, doğumdan sonra annelerin bebeklerine uyguladıkları bir takım ritüellerin olduğu görülmektedir. Örneğin albasma memoratlarında, annenin aldan korunmak için ala iğne batırma olayı; alın

iğneden yâda demirden korktuğu düşüncesini toplum arasında yayılmasına neden olmuştur. Bu nedenden dolayı yeni doğum yapmış annenin yakasına iğne takmak ve bebeğin yastığının altına bıçak veya makas koymak halk arasında yaygınlaşmış bir gelenek olarak devam etmektedir. Bugün toplum arasında bebeğin yastığının altına bıçak veya makas koyma ritüelinin kaynağı, anlatılan memoratlardır.

Ölülerin yedisinde, kırkında evlerine geldiği ve onların adına yapılıp dağıtılan yemekten onların da yediğini ve bunları rüyalarında gördüğünü anlatan memoratlardan yola çıkılarak; toplum içerisinde ölünün yedisinde ve kırkında toplanılır ve tören yapılır. Bu törende Kur'an-ı Kerim okutulur. Ardından yemek yapılıp ölünün adına yemek dağıtılır. Ve bu yemekten ölen kişinin ruhunun da yediğine dair anlatılar vardır. Bu tarz anlatılan memoratlar, toplum içerisinde ölünün arkasından yapılan Mevlid törenlerine destek sağlamaktadır. Kısacası Bascom'un memoratlar, toplumsal değerlere ve törenlere destek verme işlevi görmektedir.

4.1.2.10.1.3. Eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılması işlevi

Memoratlar, sözlü kültür ortamlarıyla eş zamanlı olarak sözlü gelenek içerisinde de varlığını sürdürmektedir. Memorat türleri içerisinde “Örtülü Memorat” olarak geçen ve Gaziantep memoratları sınıflandırmasında “İbretlik Memoratlar” başlığı altında yer alan toplumsal değerleri ve ilahi adaleti vurgulayan şahsi hayat tecrübeleri eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevini yerine getirmektedir.

Örtülü memoratlarda haksız kazancın kişiden mutlaka çıkacağı, ebeveyne karşı yapılan saygısızlığın cezasız kalmayacağı gibi halk arasında yaygın olan inançlar ile ilgili yaşanan olaylar, bir nasihat niteliğinde gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Örtülü memoratın diğer türlerden farkının Hallaç şu şekilde anlatmıştır:

“Sonuç olarak bir anıyı tecrübe haline getiren şey fark etmedir. Görünen dünya (anı) ile görünmeyen güç (inanç) arasındaki etkileşimi sağlayan, -bireye göre- inancı ile dünyayı birbirinden yalıtık hale getirmek yerine iç ve dış dünyayı tek katman halinde iç içe getiren tecrübedir (gerçeklik) ve böylelikle kendi şahsı üzerinden inancın ve gerçekliğin geçerliliğine ulaşılmıştır. Sıradan olayı tecrübeye döndüren fark etmedir ve yaşananları, bilineni yeniden keşfetmek ise madde (sıradan olay, dünya) ile mânâyı (inanç) deliliyle (tecrübe) ortaya koyma hazzıdır; yani hatırlamaya ve anlatılmaya değer olma mutluluğu elde edilir” (Freud, 1998, s:152-3; Timuçin, 2002, s: 7-8; Hallaç,2018, s:164).

Gaziantep'ten derlenen ibret verici memoratlardan olan annesine ve babasına kötü davranan, onları zor durumda bırakan evladın birkaç yıl içerisinde,

ilahi adaletin tecelli etmesiyle birlikte başının dertten kurtulmaması ve ebeveynlerinin değerini anlaması olayı; tanıdıklarının da şahit olmasıyla birlikte insanlar arasında anlatılmaya başlanmıştır. Bu gerçekleşen memoratın anlatılmasıyla birlikte gelecek kuşaklara ahlaki değerlerin, toplumsal kuralların gelecek kuşaklara aktarılma işlevi yerine getirilmektedir.

4.1.2.10.1.4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi

Antropolojik yöntemle, psikanalistlerin birleştiği toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevinde, toplum tarafından yasaklanmış bazı söz, düşünce ve özellikle de davranışların halk bilgisi yaratmalarında kendini göstermesidir.

Memoratlarda vazgeçilmez başkahramanı olarak görülen “Cin” ler toplum tarafından yasaklanmış bir söz olarak görülmektedir. Halk arasında “Üç Harfliler” olarak tabir edilen cinlerin, telaffuz edildikleri yere geldikleri ve isimlerinin sıkça anıldığında musallat olacağına dair bir inanç bulunmaktadır. Bu nedenden dolayı insanlar arasında “cin” kelimesi yasaklı bir kelime olarak görülmektedir. Fakat toplum tarafından hoş karşılanmayan, adının anılmasına dahi sıcak bakmayan bir toplumda cin ile kurulan iletişim memoratları günümüzde hala anlatılmaya devam etmektedir. Ve cinlerle ilgili memoratlar; günümüzde Gaziantep bölgesinde en çok karşılaşılan, anlatılan ve dinlemekten büyük bir haz alınan anlatılar olma özelliğini hala korumaktadır.

İnsanların genel itibarıyla korktuğu ve adını anmaktan bile hoşlanmadıkları cinlerle ilgili anlatıları neden hala anlatmaya devam ettikleri ise akıllara Abisel’in şu sözünü getirmektedir: “Korku, genelde olumsuz bir duygu, his olarak bilinmekte iken peki, insanlar korktukları imge veya olayları neden tekrar üretmek veya görmek istemektedir?” (Abisel, 1995,s.133). Bu isteğin ardında bilinmeyene yönelik merakın ve bilinmeyenden duyulan korkunun bir arada bulunmasıdır. Ve bu korku, içinde bulunduğumuz duruma olan korku değil, bu duruma kafamızda oluşturduğumuz düşüncelerimize verilen bir reaksiyondur. Bu nedenle, korkuyu yenmek için kontrolün bizde olduğunu far keder ve korktuğumuz şeylerle yüzleşip, korkumuzu yenmek için o durumların üzerine gideriz(Gençöz, 2015, s.9). Cinlerin adını anmaktan çekinen insanlar, tehlikeli olarak değerlendirdikleri durumdan uzak durmak ve kendilerini korumak isterler. Ama korkunun kendi düşüncelerinden

kaynaklandığını, onu dile getirerek bu korkudan kurtulacağını düşünen insanlar da ismini telaffuz etmeye devam ederler.

Gaziantep'ten derlenen memoratlar içerisinde, toplum tarafından anlatılmasına ve dinlenilmesine hoş bakılmayan cinlerle ilgili memorat anlatıları, Bascom'un toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevini yerine getirmektedir. Kaynak kişilerden birçoğu 'Bu olayı sana anlatmamam gerek, çünkü biliyorum ki anlatırsam bundan hoşnut olmazlar ve yine bana musallat olurlar' sözü ile memorat anlatmayı reddetmişlerdir. Derleyenin sizi zor duruma düşüreceğine inanıyorsanız anlatmayabilirsiniz teklifinden sonra içten gelen bir istekle 'Ne olursa olsun, anlatacağım' diyerek anlattığı görülmüştür. Burada kaynak kişinin toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için sözün gücüne başvurduğu görülmektedir. Başından geçen tecrübeyi anlatarak bir nev'i korkularıyla yüzleşerek kendi iç benliğini tamamlamak istemiştir.

Bunun yanında toplum içerisinde 'Fal bakanın yetmiş gün ibadeti kabul olmaz' şeklinde bir inanç vardır. Fakat insanların bilinmeyeni bilme, gelecekte haberdar olma gibi isteklerinden dolayı içilen Türk kahvelerinde sonra kahve falı bakılmaktadır. Sonrasında yorumlanan falın çıkması arzu ediliyorsa, falda söylenenlerin bir başkasına anlatılmaması gerektiği söylenmektedir. Fakat yine insanlar sözün gücüne dayanamayarak falın yorumunu, yakınlarına anlatmaktadır. Bir nev'i yapılan bu uygulamalarla insanların toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak istediği söylenilebilir.

Gaziantep' te toplum tarafından yasaklanmış bazı sözler dile getirilirken yani memoratların icrası sırasında kaynak kişilerin koruyucu tedbir aldıklarına şahit olunmuştur. Örneğin kaynak kişinin başından geçen cinlerle ilgili memoratı anlatırken, lavabo giderlerini kapattığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak da cinlerin lavabo giderlerinde yaşadığını, üzerlerini kapattığında isimlerinin zikredildiğini duymayacaklarını söylemektedir. Diğer bir koruyucu tedbirler ise anlatıya geçilmeden önce dua okunması, yakalarına toplu iğne takılması, evde varsa kuyunun üzerinin kapatılması gibi uygulamalar olmuştur.

4.1.2.10.1.5. İnsanları samimileştirme ve buz kırıcı olma işlevi

Memoratlarda, olağanüstü kişisel bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlenilmiş birisi tarafından anlatılan şahıslara bağlı anlatılardır. Tanımda bulunan “tecrübe”; görmüş, geçirmişlik ve deneyim anlamlarına gelmektedir. Ve deneyimler, tecrübeler genellikle kişilerin yakın gördükleriyle veya kişilerin iyiliklerini istemeleri üzerine paylaşılan durumlardır. Gaziantep’te derleme esnasında kaynak kişilerin anlatmaya başlamadan önce daha mesafeli durdukları fakat anlatmaya başladıktan sonra daha samimi davrandıkları gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise memoraatlar anlatmalarının “samimileştirici” ve “buz kırıcı” işlevlerinin olmasından kaynaklanmaktadır.

Yeni tanışan ve aynı odayı yahut evi paylaşan kız-erkek arkadaşlıklarında, olağanüstü tecrübelerin paylaşılmasından sonra daha samimi oldukları görülmüştür. (Çobanoğlu, 2015, s.57) Örneğin kadın toplantılarına yeni katılan bir kişinin, o topluluk içerisinde olağanüstü kişisel bir tecrübesini paylaştığında, o topluluk içerisinde daha çabuk kabul gördüğü bilinmektedir. Bunun nedeni olarak sır olarak kabul edilen ve herkese anlatılması hoş karşılanmayan bir durumu, o kişinin oradaki insanları yakın görüp bu durumu paylaşması karşıdaki insanlara samimi gelmektedir. Ve aradaki buzları kırarak daha samimi bir ortamın oluşmasına olanak sağlamaktadır.

4.1.2.10.2. Performans teorii yöntemi ve bağlamsal açıdan Gaziantep’ten derlenen memoraatlar

Performans Teorii’nin kavramsal olarak başlangıç noktalarından biri B. Malinowski’nin ‘Şüphesiz metin çok önemlidir fakat bağlamsız metin, ölü metindir’ şeklinde ifade ettiğı ‘bağlam’ fikridir (Çobanoğlu, 2010, s.289). Malinowski’nin bu sözünden de anlaşılacağı üzere sadece metnin incelenmesinin yetersiz kalacağını aynı zamanda metinle birlikte icra bağlamının da göz önüne alınması gerektiğidir.

Performans teoriiye göre folklor ürünü, anlatıcıdan, zaman ve mekândan bağımsız değildir. Folklor ürünü halkın yaşam şekline paralel olarak gelişme ve değişimleri de beraberinde taşır. Folklor, sosyal yaşam içerisinde bir iletişim sürecidir ve bu süreç belli hatlarla şekillenir(Dikbaş, 2018, s:59).

Deborah A. Kapchan “Performance” adlı makalesinde “Perform etmek; geçişli bir fiildir. Gramatik olarak bunun anlamı perform fiili bir nesne

gerektirmekte, bir nesneye ihtiyaç duymaktadır. Bir kişi bir şeyleri perform (icra) edebilir. Performans sadece salt metin değildir. Performans ses, tat, şekil, renk ve ağırlık gibi, sözlü olmayan unsurlarla çevrelenmiş ve onlarla da ilişkilidir ki, sadece söz ile onu çerçevelemek mümkün değildir (Ekici, 2013, s. 129).

Halk bilimcilerden Alan Dundes'in 1964 yılında yayınladığı "Doku, Metin ve Bağlam (Text, Texture and Context) adlı makalesinde performans yöntemin ilk haber vericisi olarak ortaya çıkar. Dundes, metnin nakledilebileceğini veya bir toplumdan aktarılabilir olduğunu, ancak sözel dokunun aktarılmasının imkânsızlığını belirttikten sonra, sosyal bağlamın ise, her yaratmada değişken olduğunu dolayısıyla bağlamın hiç bir zaman aynı kalmayacağını söyler (Ekici, 2013, s. 130).

Dundes ise 1964 yılında yayınladığı "Metin, Sözel Doku ve Bağlam (Text, Texture and Context)" adlı makalesinde halk bilgisi yaratmalarını, metin, sözel doku ve bağlamın göz önüne alınarak incelenmesi gerektiğini önermiştir. Dundes bu makalesinde, "Doku veya sözel Doku" kavramı ile bir metnin içerisinde oluşturulduğu dile ait özellikleri, "metin" kavramı ile halkbilgisi yaratmasının bizzat kendini ve "bağlam" kavramı ile de bu metnin yaratıldığı ortamı kastetmektedir.

Performans(İcra) sadece metni değil, metni oluşturan unsurları ele alması bakımından, bir yöntem olarak "unsurlar arası ilişkiyi araştırma yöntemidir." Bu yöntemin önemli temsilcilerinden Dan-Ben Amos bir halk bilgisi yaratması incelenirken şu üç unsurun birlikte incelenmesini teklif etmektedir:

- a. Bireysel Boyut (Anlatıcı/ İcraçı - Oyuncu).
- b. Sosyal Boyut (Dinleyici /İzleyici)
- c. Anlatı – Söz Boyutu (Anlatılan) (Ben-Amos; 1997).

Bu bilgilerden halk bilimcilerin metni kayıt ederek, ihtiyaç duyulan bütün tahlilleri yapabileceklerini farz etmelerinin yanlış olduğunu Kaynak kişinin anlattıkları malzemenin önemi hakkında neler düşündüklerini sormalarının önemli olduğunu belirtmiştir. Başgöz ise bu doğrultuda, kaynak kişinin repertuar çalışmasında ara sözün önemini vurgulayarak metnin anlaşılmasında arasözlerde saklı olan bağlamla ilgili detayların mutlaka göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgular (Başgöz, Yaz 2001, s. 100).

Sözel metinlerin ve dolayısıyla halk kahramanlarının esin kaynağı olarak yeni bir dışa vurum formu olarak tartıştığımız bu uygulamanın medyamıza yansıyan

en son kahramanı “Ekmek Teknesi” dizisindeki Heredot Cevdet tiplemesidir ki bu karakterlerin etrafında oluşan bağlam, icra edilen ürün, icracı, icra mekânı, anlatıcı ve dinleyici, anlatıcı ve dinleyici arasındaki iletişimsel ilişki hususiyetleri açısından değerlendirildiğinde icra performansı ve icra konuları açısından büyük tesir uyandırmaktadır (Ekici, 2013).

Gaziantep memoratları, performans(icra) teori bağlamında aşağıdaki başlıklar altında incelenecektir.

4.1.2.10.2.1.Gaziantep memorat anlatıcıları ve memorat anlatma ortamları (anlatıcı boyutu)

Memorat anlatıcılığı bazı sözlü anlatım türlerindeki gibi belli meziyetler gerektirmeyen bir türdür. Memorat anlatıcısında aranılması gereken tek bir özellik vardır. Bu özellik ise memorat anlatıcısının; olayı bizzat yaşayan olması ya da olayı yaşayan ve ya onun yakınından dinlemiş olması gerektiğidir. Bu şartları sağlayan herkes memorat anlatıcısı olabilmektedir.

Memorat anlatıcılarının masal ve epik destanlar gibi özel bir anlatıcısının olmadığı görülmektedir. Çünkü Türk sosyo-kültürel yapısında, birçok durumda memoratlara “hurafe” ve “bilimsel” (!) olmayan unsurlar taşıdığı için anlatıcısına da özel statü verilmediği görülmektedir. Dahası, anlatılanlar “eş, dost, akraba, tanıdık olunca” herkesin başına gelebilecek bir hal ve olay olmasından dolayı da belirli bir anlatıcısı yoktur. (Çobanoğlu, 2015, s. 56).

Çalışmaya konu olan Gaziantep memoratları, 100 kaynak kişiden derlenilmiştir. Bu kaynak kişilerin 68’i kadın geriye kalan 42’si ise erkeklerden oluşmaktadır. Kadın kaynak kişilerden birden fazla memorat örneği derlenilirken, erkek kaynak kişiler sadece bir ya da iki tane derlenilebilmiştir. Bu da kadın anlatıcıların, memorat anlatmak istemelerinde daha istekli olduğunu göstermektedir. Memorat anlatıcılarının daha çok kadın olmasının başka bir nedeni ise erkeklerin olağanüstü güçlerle kurulan iletişimlere, nazara, rüyaya ve fala inanmamalarından kaynaklanmaktadır. Toplum içerisinde nazara, fala, büyüye ve cinlere daha çok kadınların inandıkları görülmektedir.

Bu çalışmada memorat anlatıcılarının seçilmesinde belirli yaş grupları hedef olarak seçilmemiş, yaşanmış olağanüstü şahsi inanç anıları olan her kesim memorat anlatıcısı olarak kabul edilmiştir. Fakat yine de çalışma da 18 yaş üzeri kişilerle

görüŖülmesine dikkat edilmiŖtir. Çalışmada 50 yaŖ üzeri anlatıcılardan derlenen memorat sayısının 50 yaŖ altı anlatıcılar tarafından anlatılan memorat sayısına oranla daha fazladır. Bu durumun sebebi olarak, yaŖ itibariyle, 50 yaŖ üzeri anlatıcıların memorat hafızalarının daha geniŖ olması gösterilebilir.

Çalışmaya söz konusu olan memorat anlatıcılarının eğitim durumlarına bakıldığında; memoratların sadece bir kesime hitap etmediğı görölmektedir. Kaynak kiŖiler içerisinde her eğitim seviyesinden memorat dinlenilmeye özen gösterilmiŖtir. Çalışmada okuma yazması olmayan kaynak kiŖilerden yüksek lisan mezunu olan kiŖilere kadar memorat örnekleri derlenilmiŖtir. Yani toplumun her öğretim seviyesinden kiŖilerle görüŖülmeye çalışılmıŖtır.

- Okuma yazması olmayan ve ilkokul mezunu olan kaynak kiŖiler (K.1, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.10, K.12, K.14, K.15, K.17, K.20, K.21, K.23, K.24, K.29, K.31, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.42, K.46, K.47, K.51, K.53, K.54, K.58, K.62, K.63, K.64, K.67, K.69, K.70, K.71, K.72, K.74, K.76, K.95, K.100).

- Ortaokul mezunu ve lise mezunu olan kaynak kiŖiler (K.9, K.13, K.16, K.19, K.22, K.25, K.28, K.32, K.33, K.39, K.41, K.43, K.49, K.56, K.57, K.59, K.65, K.68, K.73, K.75, K.78, K.79, K.81, K.84, K.89, K.99)

- Üniversite ve yüksek lisans mezunu olan kaynak kiŖiler (K.26, K.27, K.30, K.44, K.48, K.50, K.55, K.60, K.73, K.77, K.80, K.82, K.83, K.85, K.86, K.87, K.88, K.90, K.93, K.94, K.96, K.97, K.98).

Derleme yapılan kaynak kiŖilerin eğitim seviyelerine bakıldığında en fazla memorat anlatan grubun okuma yazma bilmeyen ve ilkokul mezunu olduğı görölmektedir. Bunun nedeni olarak da eğitim almıŖ kiŖilerin her olayı kaderciliğe veya olağanüstü güçlere bağlamayıp psikolojik olarak yorumlamasından kaynaklandığı gösterilebilir.

Çalışmaya söz konusu olan memorat anlatıcılarının mesleklerine ve uğraŖlarına bakıldığında zaman her meslek grubundan kaynak kiŖilerin bulunduğı görölmektedir. Ev hanımı (K.20, K.18, K.22...) işçi (K.25), çiftçi (K.1), öğretmen (K.27, K.55, K.90), fırıncı(K.4), bakkal (K.7), memur(K.50), avukat (K.26) itfaiye memuru(K.9), taksi Ŗoförü, muhtar(K.13), siyasetçi (K.21), esnaf (K.19, K.56), öğretim görevlisi (K.96, K.97), Kur'an hocası (K.75)... gibi meslek gruplarının

birçoğuyula görüşölmeye çalışmıştır. Fakat genel olarak bu çalışmada memorat anlatıcılarının çoğunun kadınlardan ve ev hanımlarından oluştuğu görölmektedir.

Çalışmaya söz konusu olan memorat anlatıcılarının inanç yapıları dikkate alınacak olursa anlatıcılarının tamamının Müslüman olduğu, Allah inancına mensup insanlar olduğu bilinmektedir. Fakat çalışma esnasında dini inançlarını söyleyip, çalışmada dini inançla ilgili adının zikredilmesini istemeyen kaynak kişilerde olmuştur. O kaynak kişiler hiçbir dine mensup olmadıklarını söylemişlerdir. Memorat anlatıcılarının genelinde anlattıkları olaya inanarak ve karşıdaki dinleyeni de inandırmak için ellerinden geleni yaptıkları görölmüştür. Örneğin ‘iki gözümle gördüm’, ‘Vallahi billahi’, Ekmek Kuran çarpsın ki’, ‘Hala hamelimin içinde saklarım, istersen göstereyim (K.17), ‘Çocuğumun üzerine yemin ederim ki’ gibi yeminlerle veya delillerle dinleyenleri inandırma çabaları içerisinde girdiklerine şahit olunmuştur.

Memorat anlatıcıların anlattıkları memoratlar ya kendi başlarından geçenlerden (K.27, K.2) ya da arkadaşının, akrabasının annesinin, babasının başından geçenlerden (K.15, K.12, K.6...)oluşmaktadır. Memorat anlatıcılarından birinci elden olanlar yani kendi başından geçen olayı anlatanların anlatırken çekindiklerine şahit oldukları görölmüştür. Örneğin; ‘ Bu başımdan geçenleri aslında kimseye anlatmam ama madem ödevinmiş anlatayım’ (K.21), ‘Anlatmamaya yemin etmiştim ama dur sana anlatayım’(K.17) şeklinde anlatmaktan çekindiklerini ifade etmişlerdir. Anlatıcıların, başlarından geçen olayları anlatmaktan çekinmelerinin nedeni ise toplumda, adları anılan cinlerin tekrardan oraya geldikleri ve cinlerle ilgili sırları başkalarıyla paylaştıkları için tekrardan musallat olacağına dair inancın olmasından kaynaklanmaktadır. Ve bu inancın yanında, yaşanan olay memorat anlatıcısına sunulmuş bir lütuf olarak görölmektedir ve anlatıcı başından geçen olayı başkalarına anlattığında yaşanan olayın tılsımının bozulacağına inanılır. Nitekim memoratlarda özellikle dini şahsiyetlerin ana kahraman oldukları anlatıların, kişinin olayı başka insanlara anlatması halinde cereyan eden hadisenin içindeki olağanüstü durumunu artık koruyamadığı yönündedir (Çobanoğlu, 2015, s. 61).

Derleme esnasında, kaynak kişilerin büyük bir çoğunluğunun memoratı anlatırken çekindiği fark edilmiştir. Fakat yine de anlattıktan sonra psikolojik olarak rahatladıkları, içlerinde sakladıkları sırları birileriyle paylaşarak hafifledikleri de gözlemlenilmiştir. Anlatıcıda görölen bu rahatlamanın nedeni ise bilinçaltına yitilen

korku ve kaygıların farkına varılarak üzerine gidilip; bu korkulardan kurtulmaya başlanmasından kaynaklanmaktadır.

Çalışmaya söz konusu olan memorat anlatıcılarının yüz ve beden hareketlerinden, anlatıcıların genellikle tedirgin oldukları tespit edilmiştir. Özellikle de cinlerle ilgili anlatılarda lavabo giderlerini ve kuyunun üzerini kapatmaları veya dua okuyarak memorat anlatmaya başlamaları anlatıcının ne kadar tedirgin olduğunun kanıtıdır. Biri ve ya birilerinden çekinerek memoratları anlattıkları gözlemlenilmiştir. Çekindikleri hususlar üç harfli olarak adlandırdıkları cinler, geceleri gördüğü karabasan ya da yardımını gördüğü bir güç olabilir. Ya da bu tarz olayları anlattığı için toplumun tepkisinden de çekiniyor olabilirler.

Memoratu yaşayanların, anlatacakları kişilerin kimler olacağı konusundaki ölçütlerin başında “tanıdık” olması geldiği görülmektedir(Çobanoğlu, 2015, s.62). Çalışmaya söz konusu olan kaynak kişilerin de anlatma ölçütlerinin başında tanıdık olması, güven vermesi gelmektedir. Çalışmada yer alan kaynak kişilerin çoğuna da tanıdıklar vasıtasıyla ulaşılmıştır. Çünkü anlatıcılar ancak yakınlık derecesi kuvvetli olan insanlara “sır” gözüyle baktıkları memoratları anlatmaktadırlar. Hatta çalışmada ismini vermek istemeyen ama yine de başından geçen olağanüstü hikâyeyi anlatan anlatıcılar da olmuştur. İsimlerini vermek istememelerinin nedeni olarak da kendisinin başından geçen bu olay yüzünden ailesinin zor durumda kalacağını düşünmesindendir. Örneğin cinlerle ilgili bir olay yaşayan annenin, evlilik yaşında olan kızının bu olaydan dolayı zarar göreceği ve evlenemeyeceğine olan düşüncesi ismini vermemesindeki en temel unsurlardan biridir.

Sonuç olarak Gaziantep’te ikamet eden memorat anlatıcılarının; her cinsiyetten, her yaştan, her kesimden, eğitim durumları farklı olmasına rağmen her meslekten oluştuğu görülmektedir. Anlatıcıların ilk başta anlatmaktan çekindikleri daha sonra ise anlattıkça açıldıkları tespit edilmiştir. Bu duruma sebep olarak da dinleyicinin kendi başından geçen bir olayı anlatması ve karşılıklı güven ortamının sağlanması gösterilebilir.

4.1.2.10.2.2.Gaziantep memorat dinleyicileri ve memorat dinleme ortamları (dinleyici boyutu)

Türk sosyo- kültürel yapısı içinde herkes memorat dinleyicisi olabilir (Çobanoğlu, 2015, s.66). Gaziantep’te anlatılan memoratları her yaştan, her kesimden insanlar gönüllü olarak dinleyebilmektedirler. Memorat dinleme ortamları

genellikle sohbet ortamlarıdır. Elektriğin olmadığı ormanlarda, yaylalarda, park ve bahçeler memoraların sıklıkla dinlenildiği ortamlar olmuştur.

Çalışmaya söz konu olan memoraların derlenilmesi esnasında anlatıcının yanında mutlaka yakınlarından biri olduğu ve yaşananlara tanıdıklarını şahit gösterdiği tespit edilmiştir. Derleme esnasında anlatılanlardan hoşlanmayan kişilerin alaycı bir şekilde oradan uzaklaştığı da gözlemlenmiştir. Toplum içerisinde memoraları dinlemekten hoşlanan, sonunu merak eden dinleyiciler olduğu gibi; memoraları dinlemekten hoşlanmayan ve anlatılmamasını söyleyen kişiler de bulunmaktadır. Dinlemek istemeyen kişilerden bazılarının; bu ve benzeri olayları yalan, uydurma ve hurafe olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır.

Dinleyicilerden bazıları derleme esnasında söyledikleri sözlerle hem kaynak kişinin hem de derlemecinin motivasyonunu düşürdüğüne de şahit olunmuştur. Örneğin derleme esnasında bu anlatıların bilimsel bir çalışmaya konu olacağını duyan dinleyicilerden bazıları, ‘Adamlar uzaya gidiyor. Siz hala bunlarla mı uğraşıyorsunuz?’, ya da ‘Çok uğraşmayın bu konularla çarpılırsınız’ gibi alaycı ve motivasyon düşüren sözler söylediklerine şahit olunmaktadır. Bu sebepten dolayı Gaziantep’te memoralar, kapalı kapılar ardında anlatılmakta ve dinlenilmektedir.

4.1.2.10.2.3. Gaziantep memoralarının icra yeri ve zamanı (mekân boyutu)

Memoraların icra yeri ve zamanı değişkenlik göstermektedir. Geleniğin taşıyıcı olan, var olan sosyal yapıyı ve onu oluşturan sosyal değerlerin altını çizerek pekiştiren memoralar; geleneğin yaşatıldığı her ortamda ve zamanda icra edilmektedir. Gaziantep’te ise memoraların icra yeri ve zamanı eş, dost, akrabaların olduğu yani kısaca sohbet ortamlarıdır.

Gaziantep’te memoralar genellikle yaşanan olağanüstü bir olayın anlatıldıktan sonra topluluk içerisinde daha önce yaşayan ya da yaşayan birinden duyanın da anlatmasıyla anlatılmaya başlanır. Örneğin sohbet ortamında yeni doğum yapan akrabalarından birini al çarptığını anlatan kadınla birlikte, o sohbet ortamında al basma memoralarının anlatılmaya başlanmasıdır. Ya da yeni doğum yapacak bir kadına al basma memoraları anlatılarak bilgi sahibi olması ve koruyucu tedbirler alması sağlanır.

Memoratlarda en çok akşam saatlerinde ve karanlık ortamlarda icra edilmektedir. Örneğin yaz akşamlarında parklarda veya kapı önlerinde toplanan gençler hoşça vakit geçirmek için başlarından geçen veya duydukları olağanüstü anlatıları arkadaşları arasında anlatmaktadır. Diğer bir icra yeri ise öğrenci yurtlarıdır. Üniversiteye yurtlarında bir odada kalan gençlerin zamanla birbirlerine güvenerek memorat icra ettikleri görülmektedir. Örneğin; Gaziantep Üniversitesi öğrenci yurtlarında kalan, kaynak kişinin (K.2) başından geçen olağanüstü olaydan sonra, arkadaşlarıyla arasında samimi bir ortam oluştuğuna tanık olunmuştur.

Diğer bir memorat icra yeri ve zamanı ise cenaze evleridir. Cenaze evlerinde yapılan yemeğin öneminden bahsetmek isteyen kişiler daha önce ölünün yedisinde ve kırkında evini ziyaret ettiği ve yapılan yemekten yediği tarzındaki memoratları anlatarak kültür taşıyıcılığı yapmaktadır. Örneğin; yakınlarından birini kaybeden kaynak kişi, rüyasında onun yemek istediğini cenaze evinde anlatmıştır. Böylelikle o anlatı kulaktan kulağa dolaşarak o mahalledeki bütün cenaze evlerinde yemek yapıp dağıtılmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak memoratlar sohbet ortamlarında, yurtlarda, cenaze evlerinde, ev toplantılarında, gece saatlerinde, karanlık ortamlarda dinlemek isteyen kişilere anlatılmaktadır.

SONUÇ

Türkiye’ nin en büyük şehirlerinden biri olan ve sürekli değişim içerisinde olan Gaziantep; içinde Türk gelenek-göreneğini ve kültürü hala canlı bir şekilde yaşatabilen nadir şehirlerdendir. Modernleşmeyle beraber o eski dokusunu koruyabilen bu şehrin memoratlarının da bir an önce kayıt altına alınmasının gerekli olduğu görülmektedir.

Gaziantep merkezde yapılan bu çalışmada memoratların kültürün izlerini taşımada büyük önem taşıdığı görülmüştür. Aslında memoratların fark ettirmeden halk inancı ve gelenek-görenek taşıyıcılığını üstlenmiş olduğu tespit edilmiştir. Örneğin doğum yapmış kadınlar arasında “Albasma” anlatıları, insanlarda ister istemez bazı ritüellerin gerçekleştirilmesine sebep olmaktadır. Bebeğin yastığının altına bıçak koyma, eşinin giysilerinden bir parça bulundurma, üzerine nazar bocuğu takma gibi adetler; memorat anlatımlarının sonuncunda yaygınlaşmış olmaktadır.

Çalışma esnasında uzun yıllar boyunca efsane başlığı altında değerlendirilen ve yapılan çalışmalarda da efsane ile birlikte araştırılan memoratları, ayrı bir tür ferdi olarak araştırma amaçlanmaktadır. Fakat yine de derlenilen bu metinlerin konuşma halkasının genişlemesi durumunda efsaneye dönüşebileceğini de belirtmek isteriz. İnsanlığın ilk yıllarından beri birçok insanın hayatında olağanüstülüklerle maruz kaldığını ve bu olağanüstü olayları anlatma ihtiyacı duyduğu bilinmektedir. Bu da memorat türünün en eski zamanlardan bu yana var olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı artık memorat türünün hak ettiği değeri görmesi gerektiği bilincine varılmalı ve her bölge de memorat çalışmaları yapılmalıdır. Daha sonra ise bu memorat çalışmaları bir araya getirilerek, karşılaştırma yapılmalı, gerekirse ortak motifleri çıkartılmalıdır. Gaziantep gibi büyük bir şehirde yapmış olunan bu çalışma elbette her kesimi kapsamamaktadır ve eksiklikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu eksikliklerin bilincinde olarak; Gaziantep memoratları üzerine ilk çalışmayı yapmış olmak ve devamının getirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak Gaziantep ilinin fiziki ve tarihi çevresi hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgilerin verilmesinde, şehrin fiziki ve tarihi çevresinin çalışmaya ne

gibi etkileri olduğunun gösterilmesi amaçlanmıştır. Daha sonra Antep şehrine ‘Gazi’lik unvanının verilmesi ve şehrin insanlarındaki mücadeleci ruh anlatılmıştır. Mücadele ruhuna ve sarsılmaz inanca sahip olan insanların elbette ki halk kültürlerine de etkisi olacağı düşünülerek bu bilgiler verilmiştir. Çalışmada şehrin Kurtuluş mücadelesine yer verildikten sonra, Gaziantep’in nüfusu, ekonomisi, ticari hayatı, kültürel ve sosyal yapısına da yer verilmiştir. Bu bilgilerin verilmesinde ki amaç; çalışmamıza söz konusu olan şehrin insanlarının, uğraşları hakkında bilgi vererek, değerlendirme esnasında daha somut görüşler elde etmek istememizden kaynaklanmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kaynak özetlerine yer verilmektedir. Bu bölümde, memorat üzerine bugüne kadar çalışılmış olan kitaplar, doktora tezleri, yüksek lisans tezleri, makaleler ve bildiriler hakkında açıklamalar yapılmıştır. Bu bölümde yapılan çalışmalara bakılarak, bugüne kadar yapılan çalışmalarda memorat türü başlı başına çalışılmamıştır. Memoratlar, genellikle efsane ve memoratlarla birlikte değerlendirildi. Gaziantep memoratlarını konu alan bu çalışmanın, sadece memorat türünün özelliklerini ve metinlerini vermesi yönüyle de yapılan diğer çalışmalardan farklı olduğu görülmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, kullanılan materyal ve yöntemler açıklanmaktadır. Çalışma alan araştırması olması nedeniyle sahada kullanılan gereçler hakkında açıklamalar yapılmış ve derlenen malzemelerin yazıya geçirilmesi hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü olan ‘Bulgular ve Tartışma’ kısmında ise; bugüne kadar memorat türü ile birlikte anılan efsane türü ve efsane üzerine yapılan sınıflandırmalar hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra ise; memorat türü ve memorat türü üzerine yapılan sınıflandırmalar hakkında genel bilgiler verilerek, efsane ve memoratın birbirinden farklı iki tür olduğunu ve birbirinden ayrı değerlendirilmesi gerektiğini göstermek amaçlanmıştır.

Çalışmanın devamında memorat türünün; sözlü kültür ortamında anlatıma dayalı diğer türlerle ilişkisi verilmiştir. Memorat türünün; efsane, mit, destan, masal, halk hikâyeleriyle olan benzerlikleri ve farklılıkları verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde uluslararası yapılan memorat türleri ve sınıflandırmaları verilmiştir. Uluslararası yapılan memorat türlerinin açıklamalarıyla birlikte Gaziantep’te derlenen memorat örnekleri de verilerek, türlerin açıklamaları güçlendirilmiştir. Ve bu sayede uluslararası kabul edilen memorat türlerinin Gaziantep’te anlatılageldiği ispatlanmıştır. Bu türler içerisinde kişisel, numen, uydurma (fiction), seküler ve örtülü memoratları görmek mümkündür. Uluslararası memorat türleri verildikten sonra Türkiye’de yapılan memorat sınıflandırma çalışmaları verilmiştir.

Çalışmanın devamında Özkul Çobanoğlu’nun yapmış olduğu sınıflandırma ve Gaziantep’ten derlenen memorat örnekleri göz önüne alınarak; Gaziantep memoratlarının tematik tasnif denemesi yapılmıştır. Gaziantep memoratlarının tasnifi sırasında; Uluslararası memorat türlerinden olan Örtülü memorat örnekleri, ‘İbretlik’ memoratlar adı altında yeni başlık olarak verilmiştir. Tasnifler ve derlenen memorat örnekleri verildikten sonra Gaziantep memoratlarının anlatıcısı ve icra bağlamları hakkında genel bilgiler verilmiştir. Çalışmanın diğer bir başlığında ise Gaziantep’te memoratların dinleyicisi ve mesajının algılanışı hakkında, bölgede derleme esnasındaki gözlemlere yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise Gaziantep memoratlarının Bağlam/İcra (Performans) merkezli kuram ve yöntemler bakımından incelenmesi yapılmıştır. İlk olarak derlenen memoratların İşlevsel halkbilimi ve kuram ve yöntemler bakımından, daha sonra sözlü kompozisyon kuram ve yöntemler bakımından ve en son olarak da Performans(İcra) kuram ve yöntemler bakımından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Memorat çalışmaları, konusu ve içeriği itibariyle insanların anlatmaktan ve dinlemekten çekindiği bir konu olarak bilinmektedir. Çalışma esnasında, anlatıcıların başlarından geçen olağanüstü olayları anlatmak istemedikleri görülmektedir. Bunun nedeni olarak da başlarından geçen, olağanüstü olayların anlatıldığında tılsımının bozulacağına ya da o olayın tekrar vuku bulacağına olan inançlarından kaynaklanmaktadır. Memorat anlatıları genel itibariyle korku, merak, tılsım ve heyecan barındırdıklarından dolayı derleme ve yazıya geçirilmesi esnasında birtakım

aksilikler meydana getirmiştir. Bu aksilikler; derlemelerin yazıya geçirilmesinde, çalışanın psikolojik olarak, olumsuz yönden etkilenmesini kapsamaktadır. Toplum tarafından çalışma konusunun hoş karşılanmaması ve çalışanın bir an önce bu çalışmayı bırakmadığı halde psikolojik olarak daha da kötü olacağı gibi söylemlerin olması, çalışmanın gecikmesine neden olmuştur. Fakat Danışmanın önerileriyle ve cesaretlendirmeleriyle, çalışanın çevresindekilere bilimsel bir çalışma yaptığını anlatması üzerine çalışma sürdürülmüştür.

Çalışma esnasında dini inancı olmayan bazı memoraatların anlatılmasına, uzun yıllar boyunca toplum tarafından ‘yalan, uydurma, hurafe’ gözüyle bakılması aslında bu türün daha da gelişmesine aslında katkı sağladığıda görülmektedir. Toplum içerisinde var olan ‘Meyve veren ağaç taşlanır’ mantığıyla, bu türe yapılan eleştirilerin aslında bu türü, olumlu yönde etkilediği söylenilebilir.

Sonuç olarak Gaziantep’te anlatılan memoraatların toplum içerisinde sosyal değerleri güçlendirerek koruma görevini üstlendiği tespit edilmiş bulunmaktadır. Türk halkbilimi çalışmalarında bugüne kadar bağımsız bir tür olarak çalışılmamış olan memoraat türünün bu günden sonra hak ettiği değeri görmesi temenni edilmektedir. Ayrıca her bölgenin memoraat türlerinin tespit edilerek, bu anlatıların motif- indeks çalışmasının da yapılması arzu edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abadi. (1959). *Türk Verdünü, Gaziantep*, Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Buroşür Yayınları, Gaziantep.
- Abisel, N. (1995). Popüler Sinema ve Türler. Alan Yayıncılık. İstanbul
- Aça, M. (2018, Şubat). Türk Halk İnanışlarında Tekinsiz Mekân Algısı ve Doğu Karadeniz Bölgesi Memoratlarına Yansımaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55): 6-20.
- Alver, B., & (Çv)Hallaç, A. T. (1967). *Category and Function*. Fabula.
- Amırı, F. (2012). Korku Sinemasında Doğa Korkusu ve İdeolojik Temelleri. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Artun, E. (2012). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri (Edebiyat Tarihi/Metinler)*. Karahan Kitabevi, Adana.
- Aydın, M. (2015). Türklerde Hızır İnanıcı. *Dergipark*, ss.51-77.
- Aydın, M. (2014). “Fal”, T.D.V.İ.A, XII, s.134.
- Ateş, S. Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul 1988, X. S. 98-100
- Balaban, T. (2013). *Amasya efsane, menkabe ve memoratları (Derleme, İnceleme, Metin)*Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Balaban, T. (2015). Hz. Ali Merkezli Bir Ölüm Memoratına Dair Değerlendirmeler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*(73), ss. 90-103.
- Başgöz, İ. (Yaz 2001). Sözlü Anlatımda Ara Söz, Türk Hikaye Anlatıcılarının Şahsi Değerlendirmelerine Ait Bir Durum İncelemesi. *Folklor ve Edebiyat*, 86-105.
- Bayat, F. (2004). *Türk Şaman Metinleri (Efsaneler ve Memoratlar)*, Piramit Yayınları, Ankara.
- Bayat, F. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi II(Kutsal Dışı Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler İyeler ve Demonoloji)*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Bayat, F. (2017). *Kadim türklerin Mitolojik Hikayeleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Bayatlı, N. Y. (2017). Diyale İline Bağlı Hanekin İlçesi Türkmen Halk Kültüründe Memoratların İncelenmesi. *Türkbilig*(34), ss.189-210.
- Bayraktar, Z. (2015). Birgi Sözlü Anlatı Geleneğinde Efsane ve Memorat Türü Üzerine Bir Değerlendirme. *Yörük Obasından Ödemiş Ovasına Uluslararası Birgi Sempozyumu*, Ödemiş Belediyesi, İzmir.
- Beyaz, D. (2016). Doğum Ritüelinin Demonik Varlığı: Gelincik Basması. III. *Uluslararası Genç Halkbikimciler Sempozyumu Bildirileri*, Öncü Basımevi, Ankara, (ss. 39-46).
- Bezgin, A. (2011). Hatay'da Reenkarnasyon Memoratları Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Bilir(50), M. (2018, 04.16). Küçük Adamlar. (D. Bozgeyik, Interviewer)
- Boratav, P. N. (1988). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Boyras, Ş. (2008). Sözlü Anlatıların Sürekliliği Üzerinde Düşünceler. *Folklor/Edebiyat*(54), ss. 105-118.
- Bozgeyik, B. (1996). *Her Yönüyle Gaziantep*, Gaziantep Şehitkamil Belediyesi, İstanbul.
- Bozgeyik, B. (1996). *Her Yönüyle Gaziantep Tarih / Kültür / Folklor*, Şehitkamil Belediyesi, Gaziantep.
- Cayce, E. (1998). *Rüyaların Dili*, Çev; Acar Doğangün, Arıtan Yay., İstanbul, ss.11

- Celâlüddin Abdurrahman b. Ebibekir. (1998). *el-Müzhir fî Ulûmi'l-Lügati ve Envâ'ihâ* (Vol. 1). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.Ceyhan, E. (1999). *Gaziantep Tarihi*. GTO.
- Çağmlar. Z. “Adana Halk İnançları İçinde Nazara Bağlı Hastalık, Ölüm Anlatıları ve Bunlardan Korunmak İçin Uygulanan Yöntemler”, Ç.Ü. Türkolojiji Makale Bildiri S., Adana, s.1-10
- Çetindaş, D. (2016). Modern Türk Edebiyatında Memoratlar ve Büyü İnançlarının Bir Örneği:Sadık Yemni Romanları. *IV. Kazan Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri* , Kazan Belediyesi Yay, Kazan-Ankara, (ss. 269-276).
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ, Ankara.
- Çobanoğlu, Ö. (2016). Hoca Ahmet Yesevî Kültürünün Memorat Anlatılarıyla İnançları ve Hayat Felsefesini Güncelleme Gücü. *I. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri* Ahmet Yesevî Üniversitesi, Ankara, (ss. 259-267).
- Degh, L., Vazsonyi, A., & Çev;Ekiz, A. B. (2015). Memorat ve Ön Memorat. *Milli Folklor*, (ss. 105).
- Değer, M.B. (2014). Hatay Efsanelerinin Bağlam Merkezli Halkbilimi Yöntemi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Değer, Z.İ (2015). Mersin Fıkralarının Bağlam Merkezli Halkbilimi Kuramları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisan Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Develilioğlu. F. (1970). *Osmanlıca-Türkçe Lügat Ansiklopedisi*, Ankara, s.644.
- Dikbaş, A. (2018). Elazığ Fıkraları ve Fıkra Tipleri (Bağlam Merkezli Bir İnceleme)Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kastamonu.
- Düzgün, Ş. A. (2012). Dinsel ve Mitolojik Yönleriyle Cin ve Şeytan Algımız. *Kelam Araştırmaları*, ss.11-30.
- Ekici, M. (2013). *Halk Bilgisi(Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara.
- Elçin, Ş. (2011). *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, ss.
- Ergun, M. (1997). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi* (Vol. 1), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ergun, M. (2000). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, TDK, Ankara, ss.
- Ersoy. R. (2014). Türklerde Ölüm ve Ölü İle İlgili Rit ve Ritüeller. *Milli Folklor Dergisi*, 14(54):86-96.
- Ferrer, J. J., & Çev:Hallaç, A. T. (2008). *Bajo el Arbel Del Paraiso: Historia de Los Estudios Sobre El Folclore*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones.
- Ficher, A. “Kahin”, M.E.B. İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1967, VI., s.71.
- Freud, S., & Çev.Kapkın, E. (1998). *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri*. Payel Yayınevi, İstanbul.
- Gaziantep. (2016), Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gaziantep.
- Gaziantep İl Yıllığı. (2002). Gaziantep Valiliği, Gaziantep, ss.
- gaziantepturizm. (n.d.). Retrieved from www.gaziantepturizm.gov.tr/TR-52292/tarihce.html.
- Gür, D. Soykan, A.N. (2013).“Anadolu Kültüründe Nazar ve Nazarlıklar: Safranbolu Örneği”,Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Zonguldak, V/2,s.120

- Gürkan, A. (2004). Cumhuriyet Halk Partisinin Gaziantep'teki Faaliyetleri (1939-1950) (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Güzel, A., & Torun, A. (2005). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yayınları, . Ankara.
- Hallaç, A. T. (2017). Memorat Türü ve Adana Memoratları Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray, ss.
- Hallaç, A. T. (2018, 1.2). Memorat Türünde Sınıflandırmalar ve Alt Kategoriler Üzerine. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1(2), ss. 149-167.
- Hallaç, A. T. (2018, 08.31). Memorat Kavramının Tanımlarındaki Belirsizlik ve Bir Tanım Denemesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2(2), ss. 181-211.
- Honko, L., & Çev; Hallaç, A. T. (2018/2, 07 27). Memoratlar ve Halk İnançlarının İncelenmesi. *Folklor Akademi Dergisi*, pp. 109-124.
<http://www.gaziantep.gov.tr/cografi-yapi>. (n.d.).
<https://www.mynet.com/gaziantep/hakkinda>.
- İbn Manzûr, E.-F. C. (n.d.). "c-n-n" maddesi. In *Lisanü'l-Arab*, Dâru Sadr, Beyrut, (ss. 92-101).
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ivanits,akt;A.T.Hallaç, L. (1989). *Russian Folk Belief*. M.E.Sharpe, New York.
- Kalafat, Y. (2016). Halk İnançları Mitoloji Güzergahında Memoratlar Dosyası. *Hoca Ahmet Yesevi'den Mehmet Fuat Köprülüye Türk Fikir Hayatı Sempozyum Bildirileri*.
- Kalafat, Y. (2018). *Memoratlar – Astral Dünya ve Mitolojik Boyut*. Berikan Yayınları, Ankara, Çankaya.
- Kaya, D. (2010). *Türk Halk Kültüründe Terimler Sözlüğü*. Akçağ, Ankara.
- Keser, A. (2017). Nazilli Bölgesi Efsane ve Memoratları Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Keskin, A. (2018). Türk Kültüründe Alkışlar (Dualar/ İyi Dilekler) ve Kargışlar (Beddualar/Kötü Dilekler): Metin ve Bağlam Merkezli Bir İnceleme Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kılavuz, A. S. "Cin", T.D.V.İ.A., İstanbul, 1993, VIII., s.8.
- Kızıloğlu, M. (2013). Tortum ve Köylerinde Derlenen Memoratlar Üzerine Bir Araştırma Yüksek Lisan Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kızıloğlu, M. (2014). Tortum'da Derlenen Örnek Memorat Metinleri. *Bizim Ahıska Dergisi*, ss. 42-44.
- Kopar, M. (2011, 01 12). CHP Teftiş Raporlarına Göre II. Dünya Savaşı Yıllarında Gaziantep. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 1037-1055.
- Köksel, B. (1995). "Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme" Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dil ve Edebiyatı Anabilim Dalı Halk Edebiyatı Bilim Dalı*, Konya.
- Küçük. M.K. (2017). Geleneksel Türk Dini İnanışlarından Mitolojiye. *Gazi Türkiyat Dergisi*, 17(20): s.25-53
- Kvideland, R., & Çev:Hallaç, A. T. (1999). *Scandinavian Folk Belief and Legend*. (H.K.Sehmsdorf, Ed.) University of Minnesota Press, Minneapolis, ss.
- Luthi, M. (2006). Masalın Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı. In M. Oğuz, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I*. Geleneksel Yayıncılık, Ankara, ss. 349-353

- Mortan, K. (2007). *Gaziantep Dört Yanı Dağlar Bağlar*. Yapı Kredi Yayınları, ss.
- Montangero.(2013). Jacques, *Rüyanın Psikolojisi*, Çev. İsmail Yerguz, İstanbul, Say Yay., s.19.
- Oral, Ş. (2018). Safranbolu Efsaneleri ve Memoratları Üzerine Bir Araştırma Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın, ss.
- Ozan, M. (2015). Dünden Bugüne Türk Halk Kültüründe "Kara İyeler". *Kültür Evreni*, ss. 41-51.
- Ögel, B. (1989). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar)I.Cilt*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Önal, M. N. (2013). *Muğla Efsaneleri (Araştırma-İnceleme)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, . Muğla.
- Örnek, S.V. "Batıl İnançlar ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki", s.34
- Özbek, M. (2005). *Işığın Yükseldiği Yer GAP*. Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Pehlivan, G. (2009). "Dini Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar". *Milli Folklor*(83), ss. 88-96.
- Pekdoğan, C. (1999). *Gaziantep Ticaret Odası'nın 100.Yılı (1898-1998)*. Gaziantep Ticaret Odası Yayınları, Ankara.
- Polat, E. (Bahar-2015). Cin Suresi Perspektifinde Cinlerin Varlığı. *Elektronik Sosyala Bilimler Dergisi*, 14(53), ss. 337-365.
- Propp, V. I., & Çev.Çobanoğlu, Ö. (2012). *The Russian Folktale*. Detroit: Wayne State University Press.
- Propp, V., Çev.Hasgül, N., & Tanyel, T. (1998). *Folklor: Tori ve Tarih*. Avesta Yayınları. İstanbul.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Atatürk Ün.Basımevi. Ankara:
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara:
- Seyidoğlu, B. (1997). *Erzurum Efsaneleri*. KB Yayınları. İstanbul:
- Sipahi, A. (2006). "Türk Halk İnançlarında büyü ve Büyü İle İlgili Uygulamalar", *Ankara Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı*, Ankara, ss.5-6-9.
- Sweterlitsch , R., & (Çv)Hallaç, A. T. (1996). Memorate. (J.H.Brunvand, Ed.) *American Folklore An Encyclopedia*, ss. 990-992.
- Sydow, C. W. (1934). *Kategorien Der Prosa-Volsdichtung*. Arno Press.
- Sydow, C. W. (1948). *Popular Traditons and Their Classification*. Copenhagen: Rosenkilde and Bager.
- Şimşek, E. (2017). Türk Kültüründe "Alkarısı"İnancı ve Bu İnanca Bağlı Olarak Anlatılan Efsaneler. *Akra Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(12), 99-115.
- TDEA (Vol. 2). (1977). Dergah Yayınları. Ankara:
- Tanyu. H. (1992). "Büyü", T.D.V. İslam Ansiklopedisi, İstanbul, VI., s.501.
- Timuçin, A. (2002). Haz Deneyi ve Bigelik Hazzı. In A. Timuçin, *Ölesiye Sevmek* (p. 139). Topkapı İstanbul: Bulut Yayınları.
- Türk İslâm Ansiklopedisi* (Vol. 13). (1996). TDV. Ankara.
- Türkmen, F. (1998). *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yay. İstanbul.
- Türkmen, O. (2017). Alâşehir Yöresindeki Efsane ve Memoratlar Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi .
- Yatı, Fikri. (2010). *Mü'minlerin İhtiyacı Olan Dualar ve Okunacak Aşr-ı Şerifler*, İstanbul, Irmak Yay.,ss. 161.

- Yavuz, H. (2018). Artvin İlçe Merkez ve Köylerinde Derlenen Memoratların Söz Varlığı- Yüksek Lisans Tezi. Artvin Çoruh Üniversitesi. Artvin.
- Yeloğlu, N. (2009). Kütahya ve Çevresinde Memorat Tasarımı Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya:
- Yeşil, Y. (2014). *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum-Evlenme-ÖlümGelenekleri)*. Grafiker Yayınevi. Ankara.

URL-1 (<http://www.gaziantep.gov.tr/cografi-yapi>). 02.01.2019/10.53

URL-2 (<https://www.mynet.com/gaziantep/hakkinda>). 05.03.2019 /11.40

URL-3 (www.adullahbaba.com/konular). 02.06.2019 / 13.50

URL-4 (www. geizantep.net/haci-mustafa-günes-efendi-hazretleri). 02.06.2019 / 14.30

EKLER

EK A KAYNAK KİŞİ BİLGİLERİ

- K. 1 :** Ökkeş Bozkurt (1949), Sofalica Köyü, İlkokul Mezunu, Çiftçi,
- K. 2 :** Fidan Mete (1992), Mersin Göçmen, Üniversite Mezunu, Öğretmen
- K. 3 :** Şemse Çelik (1949), Vatan Mahallesi, okuma- yazma bilmiyor, Ev Hanımı
- K. 4 :** Sadık Ulutaş(1954), Bey Mahallesi, ilk okul mezunu, ekmek fırında çalışıyor
- K. 5 :** Muhsine Başkahraman(1949), Hacıbaba Mahallesi, okuma-yazma bilmiyor, ev hanımı
- K. 6 :** Bedriye Ulutaş (1985), Bey Mahallesi, ilkokul mezunu, ev hanımı
- K. 7 :** Hüseyin Bademoğlu (1962), Ispatan Köyü, ilkokul mezunu, bakkal
- K. 8 :** Şenel Açıkgöz (1955), Barak İkizce Köyü, ilkokul mezunu, ev hanımı
- K. 9 :** Mehmet Yalankoz(1955), Gaziakent, Ortaokul mezunu, İtfaiye memuru
- K. 10 :** Songül Uzunoğlu (1974), Hasircioğlu, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 11 :** İlyas Kılınç (1989), Yeditepe, Üniversite mezunu, Tedaş Hukuk Birimi
- K. 12 :** Nimet Bademoğlu (1964), Akkent, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 13 :** Şahin Aslan (1963), Vatan Mahallesi, Lise mezunu, Muhtar
- K. 14 :** Hayce Taşkın (1950), Karşıyaka Mahallesi, okuma-yazma bilmiyor, ev hanımı
- K. 15 :** Memik Demir (1952), Uğraca Köyü, İlkokul mezunu, Çiftçi,(Hamza Demir'in derlemesi)
- K. 16 :** Sait Dölek (1971), Kalealtı, Ortaokul mezunu, İnşaat işçisi, (Zeynep Dölek'n derlemesi)
- K. 17 :** Yüksel Cıkcık (1945), Tekel Caddesi, ilkokul mezunu, ev hanımı
- K. 18 :** Fatma Demir (1951), Yeditepe, ilkokul mezunu, ev hanımı
- K. 19 :** Ercan Akkaya (1989), Kayaönü, Lise mezunu, Sebze halinde çalışıyor.
- K. 20 :** Elmas Aslanyürek (1963), Eski Dülük Caddesi, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 21 :** Zilfer Temtek (1959), Yeşilova Mahallesi, İlkokul mezunu, Ak Parti Yeşilova Kadın Kolları Başkanı
- K. 22 :** Özge Çalışkan(1987), Akkent, Lise mezunu, ev hanımı
- K. 23 :** Şenel Doğanlar (1959), Düztepe, okuma-yazması yok, ev hanımı (Hatice Ataş'ın derlemesi)

- K. 24 :** Zöhre Yılmaz (1950), Çıksorut, okuma-yazması yok, ev hanımı,(Duygu Bzogeyik'in derlemesi)
- K. 25 :** Özgür Çalışkan (1978), Kalealtı, Ortaokul mezunu, İnşaat işçisi, (Zeynep Dölek'in derlemesi)
- K. 26 :** Mehmet Kılıç (1984), Tugay, Üniversite mezunu, Avukat
- K. 27 :** Rükiye Demir (1992), Yeditepe, Üniversite mezunu, Öğretmen
- K. 28 :** Settar Temtek (1957), Yeşilova, Ortaokul mezunu, Terlikçi
- K. 29 :** Fatma Uzunoğlu (1946), Hasırcıoğlu Mahallesi, okuma-yazması yok, ev hanımı
- K. 30 :** Hatice Ataş (1999), Düztepe Mahallesi, Üniveriste öğrencisi
- K. 31 :** Fatma Helvacı(1964), Eydibaba Mahallesi, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 32 :** Yasemin Çelik (1986), Karşıyaka Mahallesi, Lise mezunu, ev hanımı
- K. 33 :** Mehmet Demir (1954), Yeditepe Mahallesi, Lise mezunu, Deterjan imalatçısı
- K. 34 :** Meryem Gündüz (1968), Hacıbaba Mahallesi, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 35 :** Behiye Gündüz (1993), Mezarlık kavşağı, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 36 :** Aşatma Kölemen (1949), Kavaklık Mahallesi, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 37 :** Ahmet Dağdelen(1969), Göksuncuk Köyü, İlkokul mezunu, Temizlik çalışanı
- K. 38 :** Mustafa Gürbüz (1966), Sarılar Köyü, İlkokul mezunu, Çiftçi
- K. 39 :** Halil İbrahim Eren(1996), Ortaokul mezunu, Asker, (Hatice Ataş'ın derlemesi)
- K.40 :** Nimet Karademir(1961), Göksuncuk Köyü, okuma-yazması yok, Türbe temizlik görevlisi(Elif Karademir'in derlemesi)
- K. 41 :** Hülya Bozkurt (1990), Abdülhamithan Mahallesi, Ortaokul mezunu, ev hanımı
- K. 42 :** Fadile Telli (1971), Yavuzlar Mahallesi, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 43 :** Filiz Çelik (1979), 8 Şubat Mahallesi, Ortaokul mezunu, ev hanımı
- K. 44 :** Eda Açıkgöz (1989), Yeditepe Mahallesi, Üniversite Mezunu, Polis
- K. 45 :** Abbas Benlier (1934), Korutürk Caddesi, İlkokul mezunu, Aktar
- K. 46 :** Meryem Beyaz(1980), Kalealtı, İlkokul mezunu, ev hanımı(Hamza Demir'in derlemesi)
- K. 47 :** Zöhre Yılmaz (1950), Karataş Mahallesi, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 48 :** Esengül Kazlı (1986), Güneş Mahallesi, Üniveriste mezunu, Hastane çalışanı

- K. 49 :** Mehmet Çelik (1984), Karşıyaka Mahallesi, Lise mezunu, Aşçı
- K. 50 :** Adile Bayar (1992), Mevlana Mahallesi, Üniveriste Mezunu, Büro Asistanı
- K. 51 :** Emine Bademoğlu (1961), Karataş Mahallesi, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 52 :** Koçer Ayhan (1961), Mevkana Mahallesi, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 53 :** Döndü Akbayram (1954), Karşıyaka Mahallesi, okuma-yazması yok, ev hanımı
- K. 54 :** Memik Kargacı (1964), Hacı Derviş Sokak, İlkokul mezunu, Ekmek Fırını var
- K. 55 :** Hacer Koyuncu (1993), Gazikent Mahallesi, Üniveriste mezunu, Öğretmen
- K. 56 :** Ahmet Bozgeyik (1974), Binevler Mahallesi, Ortaokul mezunu, Esnaf
- K. 57 :** Mehmet Bilir (1969), Merkez, Ortaokul Mezunu, İnşaat işçisi (Zeynep Dölek'in derlemesi)
- K. 58 :** Ayşe Kartal (1967), Merkez, İlkokul mezunu, ev hanımı (Zeynep Dölek'in derlemesi)
- K. 59 :** Kerem Bozkurt (1981), Abdülhamithan Mahallesi, Lise mezunu, terzi
- K. 60 :** Ayşe Gül Bozkurt (1993), Binevler Mahallesi, Yüksek lisans öğrencisi
- K. 61 :** Ökkeş Yalvaç (1968), Araban, Murat Köyü, İlkokul mezunu, Fabrika işçisi
- K. 62 :** Hanifi Güvenç (1967), Övündük Köyü, İlkokul mezunu, Karataş'ta pide fırını var.
- K. 63 :** Şükriye İvedi (1975), Eydibaba Mahllesi, İlkokul mezunu, ev hanımı
- K. 64 :** Mahmut Güçyetmez (1963), Sam Köyü, İlkokul mezunu, Çiftçi
- K. 65 :** Derya Tutar (1983), Gaziantep/ Eydibaba Mah., Ortaokul Mezunu, Sekreter
- K. 66 :** Zekiye Aşkar (1969), Gaziantep/ Mimarşinan, İlkokul Mezunu, Ev hanımı
- K. 67 :** Süheyla Temtek (1964), Karşıyaka, İlkokul mezunu, Ev hanımı
- K. 68 :** Rabia Bastık (1971), Güvenevler Mah., Lise mezunu, Ev hanımı
- K. 69 :** Ferik Akyılmaz (1947), Hasırcıoğlu Mah., Okuma yazması yok, Ev hanımı
- K. 70 :** Nurgülay Sarıkaya (1961), Tekel Cad., İlkokul mezunu, Ev hanımı
- K. 71 :** Ayşe Sarıkaya (1971), Yeşilova, İlkokul mezunu, Ev hanımı
- K. 72 :** Semiye Açıkgöz (1984), Akkent, İlkokul mezunu, Ev hanımı
- K. 73 :** Canan Orhan (1991), Karataş, Üniversite mezunu, Fen Bilgisi Öğretmeni
- K. 74 :** Zılha Kınacı (1961), 8 Şubat Mah., İlkokul mezunu, Ev hanımı
- K. 75 :** Pınar Karakoç (1984), Mevlana Mah., Ortaokul mezunu, Kur'an Hocası

- K. 76 :** Heyriyye Taşbaş (1939), Karşıyaka, Okuma yazması yok, Ev hanımı
- K. 77 :** Pınar Şirin (1990), Boyno Mah., Üniversite mezunu, Bankacı
- K. 78 :** Memik Pıçakçı (1954), Cumhuriyet, Ortaokul mezunu, Emekli halısaha bekçisi
- K. 79 :** Cafer Taşkesen (1967), 60. Yıl Mah., Ortaokul mezunu, Peynirci
- K. 80 :** Saniye Encu (1992), Gaziantep, Üniversite mezunu, Edebiyat Öğretmeni
- K. 81 :** Kader Açıkgöz (1981), Kolektepe Mah., Lise mezunu, Katip
- K. 82 :** Şenay Atçeken (1992), Vatan Mah., Üniversite mezunu, İngilizce Öğretmeni
- K. 83 :** Fatoş Çıgılı (1991), Düztepe Mah., Üniversite mezunu, Avukat katibi
- K. 84 :** Yurdağül Yağmurlu (1989), 8 Şubat Mah., Lise mezunu, Ev hanımı
- K. 85 :** Abdullah Can Körşen (1991), Karşıyaka Mah., Üniversite mezunu, Coğrafya Öğretmeni
- K. 86 :** Medine Gül (1987), Karataş Mah., Üniversite mezunu, Muhasebeci
- K. 87 :** Fatma Cingisiz (1990), Gaziantep/ Kalealtı, Üniverisite mezunu, Kasiyer
- K. 88 :** Muhittin Karataş (1987), Gaziantep/ Güneş Mah., Üniversite mezunu, Muhasebeci
- K. 89 :** Songül Helvacı (1984), Hacıbaba Mah., Ortaokul mezunu, Ev hanımı
- K. 90 :** Fatma Ataş (1987), Gaziantep/Çiftlikköy, Üniversite Mezunu, Öğretmen
- K. 91 :** Songül Uçar (1986), Hasırcıoğlu Mah., Ortaokul Mezunu, Ev hanımı
- K. 92 :** Leyla Bozkurt (1993), Akkent Mah., Lise terk, Kırtasiyede çalışıyor
- K. 93 :** Aslıhan Yakkan (1990), Tuğay, Üniversite mezunu, Öğretmen
- K. 94 :** Elmas Kıtır (1974), Gaziantep/ Yeditepe, Üniversite öğrencisi, Ev hanımı
- K. 95 :** Şengül Gülsoy (1962), Gaziantep/ Yeditepe, İlkokul mezunu, Ev hanımı
- K. 96 :** Ayşe Karakoç (1986), Yeditepe Mah., Üniversite mezunu, Öğretim görevlisi
- K. 97 :** Fatma Kurt (1991), Yeditepe Mah., Üniversite mezunu, Araştırma görevlisi
- K. 98 :** Gamze Ayşe Dayan (1997), Yeditepe Mah., Üniversite öğrencisi
- K. 99 :** Abdulkadir Pıçakçı(1954), Yeditepe Mah., Ortaokul mezunu, Emekli
- K.100 :** Feyme Uçar (1971), Kavaklık, İlkokul mezunu, Evhanımı

EK B FOTOĞRAFLAR**Fotoğraf 1: Abbas BENLİER (45. Kaynak kişi)****Fotoğraf 2: Yüksel CİKCİK (17. Kaynak kişi)**

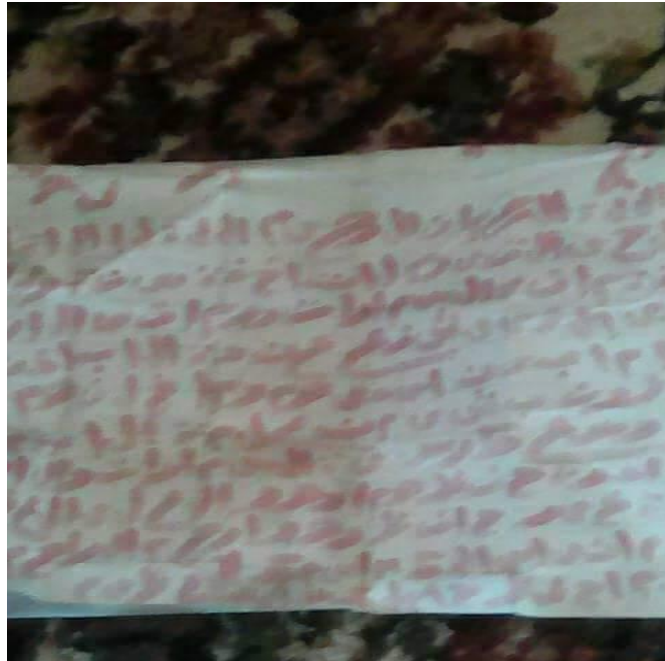
Fotoğraf 3: Ökkeşiye (Ukkaşiye) Türbesi

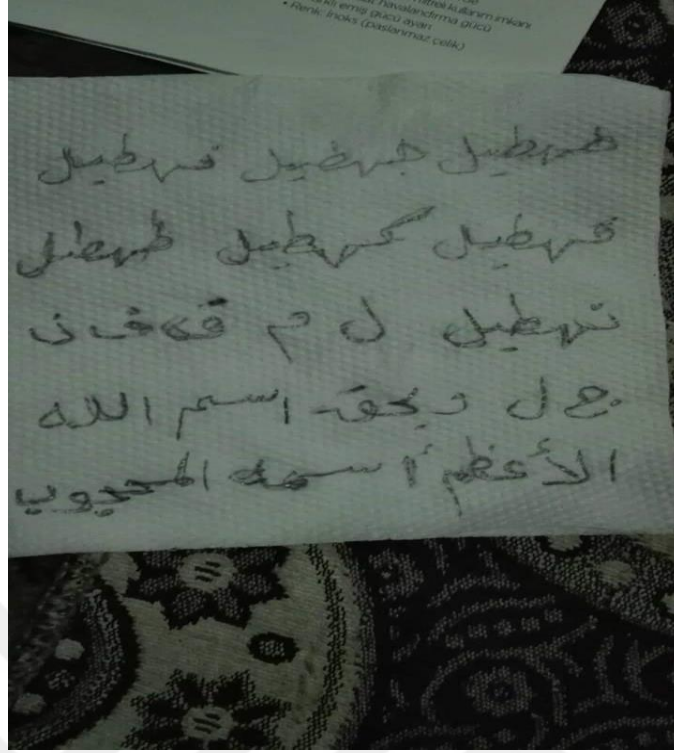
Fotoğraf 4: Memik Dede Türbesi

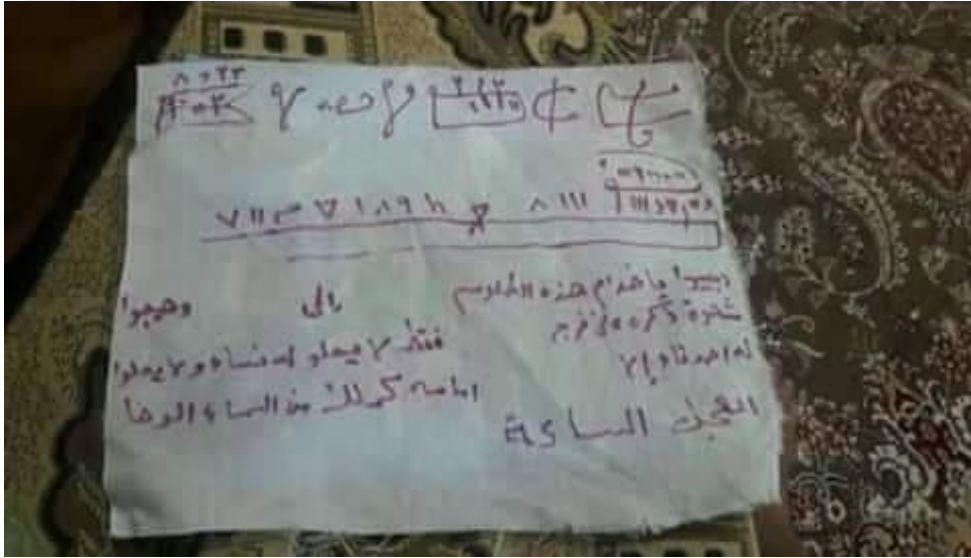
Fotoğraf 5: Kaynak kişinin kahve falıyla ilgili memoratlarını anlatmasından hemen sonra icra bağlamında, bizlerinde kahve falına bakma anları.

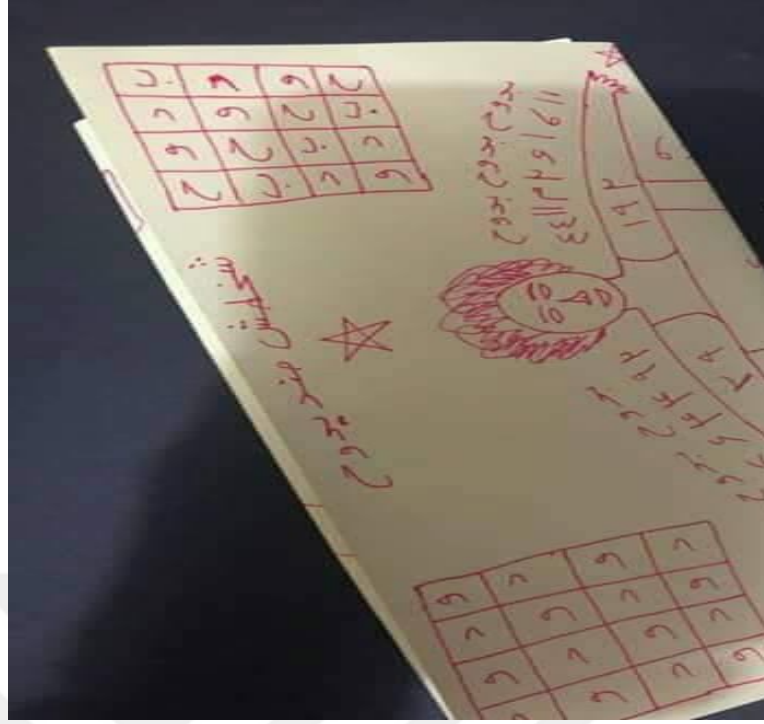
Fotoğraf 6 : İsmini vermek istemeyen kaynak kişinin evinde bulunan büyü.

Fotoğraf 7 : İsmi vermek istemeyen kaynak kişinin evinde bulunan büyü.

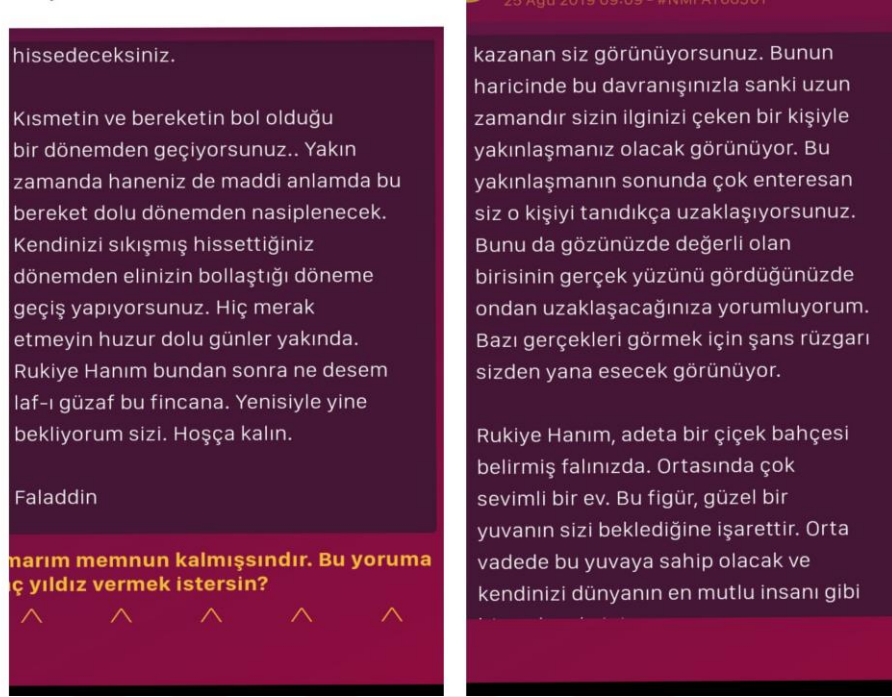
Fotoğraf 8: İsmi vermek istemeyen büyücünün yapmış olduğu bir büyü çeşiti.

Fotograf 9: İsmi vermek istemeyen büyücünün yapmış olduğu bağlama büyüsi.

Fotograf 10 : Gerçekleştiklerini iddia edilen telefon uygulaması olan Falcı Bacı' dan gelen yorumlar

Fotoğraf 11: Telefon uygulaması olan “Faladdin”e gönderdiğimiz kahve fincanın yorumu

ÖZGEÇMİŞ

Rükiye Demir 1991 yılında Gaziantep’de doğdu. Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden 2016 yılında mezun oldu. Lisans derecesini 2016 yılında “Gaziantep Folkloru Üzerine Bir Araştırma” konulu bitirme tezi ile 3,66 not ortalamasıyla bölüm derecesiyle bitirerek, 2016 yılında Gaziantep Üniversitesi Türk Halk Edebiyatı tezli yüksek lisansa başladı. Rükiye Demir orta derecede İngilizce bilmektedir. 2016 yılından beri Gaziantep Şehitkâmil Halk Eğitim Merkezinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaktadır.

VITAE

Rükiye Demir she was born in 1991 in Gaziantep. She graduated from Gaziantep University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature in 2016. She completed her undergraduate degree in 2016 with her granduation thesis titled “ A Research on Gaziantep Folklore” with a GPA of 3,66. In 2016, she started her master’s degree at Gaziantep University Turkish Folk Literature. Rükiye Demir is fluent in English. She has been working as a Turkish Language and Literature teacher at Gaziantep Şehitkâmil Public Education Center since 2016.